UNIVERSAL LIBRARY
OU_204210
UNIVERSAL LIBRARY

శ్రీ ర స్తు.

TARABAI.

తా రా బా యి.

చరిత్రవిషయకనవల.

విశాఖపట్టణము ఏ. వీ. యన్. కాలేజీ తెనుగుపండితులగు
బ్రహ్మశ్రీ, కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారిచే
విరచితము.

క్రొత్తకూర్పు.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే
ప్రకటితము.

1928

All Rights Reserved

Printed at
the "VAVILLA" PRESS,
Madras.—1928.

శ్రీ ర స్తు.

తారాబాయి.

మొదటి ప్రకరణము.

ఉ. ఏమహనీయుఁ గ్గాన నతీంద్రియం బాహతకర్మ ఘనన్ యతి
స్వాములు సర్వయత్నములు సల్పుదు రేతసిఁ బొందలేక యా
ప్రామికుఁ ల్వాడిం దిరిగి వచ్చెను డెందముతోడ వాపరం
ధాముఁ బరాత్పరు న్మది నుదారముదంబునఁ గొల్తు నెంతయున్.

తా నొకటి దలఁచిన దైవమొకటి తలంచు ననెడిలోకోక్తి సార్థకంబని నేఁడుతోఁచుచున్నది. నా చేసిన ప్రయత్నము విఫలమగుటయే కాక స్థానభ్రష్టత్వమ్ము పరీభావంబుగూడ సమకూరె ఔరా! ఆదురాత్ముఁడు నన్నెట్లు మోసపుచ్చినాఁడు! మొదట నర్ధరాజ్యం బిచ్చెదనని నాగ్రహము చేసి సాంత్వవచనంబులతోఁ దన కార్యంబుల సఫలీకరించికొనుచుఁ దుదకు నాకేమియు నీయక కట్టుగుడ్డలతో వెడలఁగొట్టినాఁడు. అకటా! ఆదుష్టుఁ డిట్లు చేయుననియెఱుంగను. అతనికుమారికయే రాజ్య మేలునఁట. దాని కిట్టి చెడుబుద్ధులు పుట్టుచున్న వేమో! 'చెట్టు చెడు కాలంబునకుఁ గుక్కమూతిపిందెలఁగాచు' నను లోకోక్తి ఇపుడు సార్థక మగుచున్నది. అబలకు రాజ్య మేలునంతటి సామర్థ్యముండునా? చేతులకు గాజులఁ దొడిగికొని పెరవారిఁ జూడ సిగ్గుపడుచు సంతతపురంబులో వర్తింపఁదగిన స్త్రీ లెక్కడ? కత్తి చేతఁ బట్టికొని ప్రాణంబులకైన నాసింపక జంకక యుద్ధరంగంబులయందు శత్రుసైన్యంబుల నెదుర్కొని తద్బలయుతంబుగ వారిఁ జక్కడంచి ప్రజల కుపద్రవంబు గలుగనీకుండ రాజ్యంబు పాలించు టెక్కడ? నీతినిపుణులును బరాక్రమశాలులును ఆయా షడ్విద్యాచతురులు నైన యుత్తమరాజపుత్త్రులే తమతమ రాజ్యంబులఁ గాపాడి

కానలేక మ్లేచ్ఛభూతముల వాతం బడవేయుచుండఁగా నబలయు, బుద్ధిహీను యు, భయశీలయు నగు నాడుది రాజ్యమె ట్లేలఁగలదు ? ఏలఁబూనికొనిన నవి చిరకాలము నిల్చునెట్లు ? ఈరాజ్యంబును దనకుమారి కీయఁబూనుట యామెప్రాణములఁ దీయుటయ గాని వేఱుకాదు. నేనిట్లు నీతిబోధకంబుగ నుత్తరంబువ్రాయఁగా నాయుత్తరము వానికి హితంబుగాఁ దోపలేదు. అవును! చెడఁదలఁచినవానికి బంధువులు కఱపిన హితవచనంబులు విషకల్పములు కావా, పోనిమ్ము వానిగర్వమే వాని నంతంబు పొందింపకమానదు. అతనికిఁ దగినచుట్టములు లేకపోటచే నాతనిరాజ్యంబుకాపాడుటకై యిచ్చటికివచ్చి యతనికి యుద్ధములయందు సాహాయ్యముచేయుచు నింతవఱకు నతనియాజ్ఞకు లోఁబడిచేయుచున్న పనిచేయుచు వర్తించితిని. ఇదియంతయుఁ బూడిదలోఁ బోసి నపన్నీర వట్లు వ్యర్థమాయెను. అతనికి నేను దగ్గఱబంధువునుగదా? ఎంతకాలమునుండియో వాని నాశ్రయించి యున్నానుగదా ? ఆయభిమానంబుచేతనయిన నాకు రాజ్యంబియ్యఁదలంపకున్నాఁడు. రాజ్యాధికారము నాకేలరాదో చూతము. అతఁడు దుర్మార్గుఁడై యిచ్చుట కంగీకరింపకపోయిన నాచేతి ఖడ్గమేనాకు రాజ్య మప్పగింపఁగలదు. ఒక్కకుటుంబములోఁ గలహములెందుకనిమిగుల విచారించి సామముచే నెన్నిమారులు చెప్పినను వినక 'తాఁబట్టినకుందేటికి మూడేకా'ళ్ల నుసామెతను స్థిరపఱుచుచున్నాఁడు. ఎక్కటా ! దీనిమాటకేమి ! వానిదురాలాపంబులు నామనంబు నెరియించుచున్నవి. నేను కడుపుకూఁటికేమో చేరితినఁట. ఉత్తమరాజపుత్రునకు నింతకంటె గౌరవహానతకలదా ? శూలములపోటులనైన సహింపవచ్చునుగాని బంధువులాడినకాఱుమాటల సహించుట కష్టము. నేను కడుపుకూఁటికే చేరితినో లేకయతండు రాజ్యంబు నేయుట కశక్తుఁడగుటంబట్టి యతనికి సాయపడుటకే వచ్చితినో నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నాలోచించిన వారికందఱకుఁ దెల్లము కాకమానదు. ఇంక నేనూఁరకుండుట యుక్తముకాదు. యుద్ధముచేసి యుందాతని సంహరించి రాజ్యముచేకొనవలయు. అయినఁ గాని నాపౌరుషము వెలువడదు. కనుక కత్తి పట్టికొని యుద్ధము కావించెదను. ఏకాకినైన నేను చతురంగబలసమేతుఁడయిన వానితోఁ బోరఁగలనా? తనబలము నెదిరిబలముఁ జక్కఁగా నాలోచించి యుద్ధము చేయవలయు. అట్లుచేయనియెడలఁ బ్రాణాపాయకర మగు

నని నీతి కోవిదులు వక్కాణించుచున్నారు. ఇట్లుండ నేనెట్లులు యుద్ధము చేయఁగలను? కాన దండోపాయము ప్రస్తుతము యుక్తముగాఁ గనిపింపదు. సామోపాయ మవలంబించినచో కార్యము నెఱవేఱుట నిశ్చయమని పెద్దలందురు. కాని యదినాకు వలనుపడదు. ఇప్పుడు నేఁడిదిగో తోధానగరంబునకుఁ బోయి వారితో మైత్రి చేసి రహస్యముగా నందఱ నాయధీనము కావించికొని యదరువేది వారలఁజంపి కదా? రాజ్యంబు చేకొనవలయును అది యెట్లు పడిపడును? ఆరాజునకుఁ బ్రాణాప్తమయిన కూఁతును విషముపెట్టి చంప యత్నించిన నన్ను వారలు తిరిగి నమ్ముదురా! అప్పుట వారందఱకు నా దుష్టచేష్టలు బోధపుట్టించి యుండఁగా నేనిప్పుడు పోయి వేఁడుకొన్నను వారు జేరఁదీయుదురా? నీతినిపుణుండగు నారాజంత యవివేకిగాఁడు. మొదటనేఁ దెల్వితక్కువపనిఁ జేసితిని. ఆరాజపుత్రికనుఁ బెంచుచున్నదాదికిఁ దగినంత లంచమిచ్చియామెచేత నాపిల్లను జంపించినచో నామనోరథము తప్పక నెఱవేఱవలసినదే? ఇంతకు నాయవివేకమే నన్నుఁ జెఱిచినది. అట్లే చేసినచో పిల్ల తప్పకమృతినొందియుండును. ఆరాజును చేయునదిలేక రాజ్యము నాకే యొసంగును. అయిన నిప్పుడు విచారించుట గతజలసేతుబంధనముపంటిది. ముందు గర్తవ్యమాలోచింపవలయుఁగాని యిట్లు విచారించుటవలన లాభమేమి? ప్రస్తుతము సామదండోపాయంబులు ప్రయోక్తవ్యములు కావు. మఱియేరాజపుత్రునినైనఁ దోడుగాఁగొనినచ్చి వారల జయింతమన్నను, వారివారిరాజ్యంబులు గాచికొంటయే మిగులఁ గష్టముగానుండ నారాజపుత్రులు నాకు సాయపడవత్తురా? అయినను బెక్కండ్రు రాజపుత్రులగౌరవమునకుఁ బాత్రుండైనయీరాజు పైకిఁ గత్తిగట్టెడురాజకుమారుఁడే నాకంటికిఁ గనబడఁడాయెను. కాన నీరాజపుత్రులనాశ్రయించినను లాభములేదు. ఇక్కాలమున హిందూదేశమున మిగుల బలిష్ఠులును పాపకార్యములకు వెఱవనివారును దురుష్కప్రభువులు తప్ప మఱియెవ్వరును లేరు. నేఁబోయి వారలనాశ్రయించినచో నాకార్యము నెఱవేఱకమానదు. నేను ముందుగా వారియొద్దకుఁబోయి తేనెలొలుకు పలుకుఁ బలుకులచేవారిని నావలలో వేసికొనవలయును. దుర్మార్గులు మూర్ఖులునగు నాతురుష్కవీరులు నామాటలకు లోఁబడుదురురా? పోనిమ్ము రాజ్య మిచ్చెదనని యాశపెట్టినచో వారు రాజ్యము

స్థాపించుకొనుటయందు మిగులఁ గుతూహలముకలవారు గనుక నాకుఁ దోడు పడుదురు. కాని, రాజ్యంబువారల కిచ్చి వేసినచో నేనింత శ్రమపడుటకు లాభమేముండును? పలుకష్టము లనుభవించుటయు, నిజబంధువుల ప్రాణములఁ దీయనెంచుటయుఁ, బాపంబుల కొంతేసియు వెఱపకుండుటయు వీనినన్నిఁటి నవలంబించుట రాజ్య మపేక్షించియేకదా ? ఈరాజ్యమంతయు మహమ్మదీయులకే యిచ్చినచో శ్రమపడుటతప్ప నాకేమి ప్రయోజనముండును? పోనిమ్మర్ధరాజ్యమిచ్చునట్లు వాగ్దానముచేసినచో మొదట నర్ధరాజ్యంబునకు సంతసించి పుచ్చుకొని తరువాత తక్కినభాగమునుగూడ నాక్రమించికొని నన్నుఁ దఱిమివేసినచో నేమిచేయఁగలను? కావున రాజ్యంబు వారల కిచ్చెదనని యాశపెట్టుట యెంతమాత్ర ముచితంబుగాదు. మఱియొక యుపాయమేదైన యోచింపవలయు. మహమ్మదీయులమనంబు నాకర్షించునంతటి యుపాయము నేనెట్లువెదుకఁగలను? ఒకటిచేసిన బాగుండును... ఆ! ఈయుపాయమే మిగులయుక్తముగానున్నది. హిందూరాజపుత్త్రికల సౌందర్యము నిరుపమానమయినదికదా? వారి సౌందర్య మెట్టివారల మనస్సులనైన నాకర్షింపక మానదు. కావుననే యల్లాయుద్దీనంతటి మోటువాఁడుఁగూడ హిందూ రాజపుత్త్రికయగుపద్మినియందమునకులోఁబడి పద్మినిఁదనకు నిచ్చినచో రాజ్యమంతయు వారికిచ్చివేసెదనని చెప్పియున్నాఁడు. ఆకాలపు స్త్రీలలోఁ బద్మినిసౌందర్యమున కెంత ప్రసిద్ధికాంచినదో, యీకాలపు స్త్రీలలో నీరాజపుత్త్రికసౌందర్యమునకంత ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఈరాజపుత్త్రిక యొకభాగము. రాజ్యలక్ష్మియొకభాగము. రాజపుత్త్రికాభాగమునిచ్చెదననిన నెట్టితురకలును జేతులుకట్టికొని నాకు దాసీభూతులయి తిరుగఁగలరు. కావున రాజపుత్త్రిని వారలు గ్రహించునట్లును రాజ్యలక్ష్మిని నాకొసంగునట్లును వాగ్దానములు చేసికొనవలయును. ఇట్లయినఁగాని నాకార్యము నెఱవేఱదు. నాఁడు నేను విషముపెట్టించినను నారాజపుత్త్రి బ్రతికియున్నదని మిగుల విచారించితిని. ఆమె బ్రతికియుండుటే నాకు మిగుల నుపకరించినది. ఆ! యిది లేకపోయినచో నారాజ్యము లభించుటయే దుర్ఘటమయి యుండును. ఇంక నిప్పుడు విచారింపబనిలేదు. అకటా! నేనుత్తమరాజుల కులమునఁ బుట్టి తుచ్ఛులైన మ్లేచ్ఛుల నెట్లుసేవింతును? ఒకవేళ సేవించుటకు నేనిష్టపడినను తక్కిన రాజపుత్త్రులందఱు తలవాచునట్లు తిట్టక

మానుదురా? పూర్వము జయచంద్రుఁడు పృథ్వీరాజునకుఁగాక మహామద్ఘోరీకి సహాయపడినాఁడనియేగదా నేఁటివఱకుఁ బ్రతివారును జెడఁ దిట్టుచున్నారు? తనజాతివాఁడగు పృథ్వీరాజునకుఁ దోడుపడియుండలేదన్నంత మాత్రముననే జయచంద్రుని దిట్టుచుండగా నేను తురకలకు దాసీభూతుండనైకొలుచు నుత్తమక్షత్త్రియవంశమందుఁ బుట్టినదియు, సమస్త సద్గుణగణంబులును నాకు బాంధవురాలు నగు నారాజపుత్త్రిని గొనిపోయి కలకుతురకకుఁ బెండ్లిచేసినచో నన్ను సాటిరాజపుత్త్రులందఱు తిట్టుదురని వేఱేచెప్పవలయునా? చంచలాసదృశములయిన సంపదల కాసింపక కులయశంబు చెడగొట్టకుండ నుండుట మంచిదా? ఆలోచింపవలసియున్నది... ఆఁ-ఆలోచించుటకేమున్నది. ఆలోచించినట్లే యున్నది. పాపంబునకు వెఱచి దుష్కీర్తివచ్చునని వెనుక ముందులాలోచించినచో ధనవంతుఁ డగుటెట్లు? యుద్ధములయందుఁ బెక్కండ్రు హతులగుదురు కాన నందువలన పాపంబుసంభవించునని యాలోచించినచో నీలోకములోనున్న రాజులందఱు తమతమరాజ్యంబులఁ గాపాడికొనఁ గలరా? కనుక నేనిఁక వెనుకముందులు చూచికొన లాభము లేదు. పలువురు నిందించిన నిందింతురు కాక, నాతలంపు నేమాన. బలిష్ఠుఁడయిన యొక తురుష్కప్రభుని నాశ్రయించెదను. వానికి నారాజపుత్త్రిని గొనిపోయి బెండ్లిసేసెదను. అందువలన నాకాతఁడు నాశత్రువుల జయించి రాజ్యంబీయక మానఁడు. అప్పుడు నేను సుఖంబుగ రాజ్యమేలుకొందును. ఇప్పుడు నేనేమిపనిచేయవలయు ననగాఁ దోధానగరరాజునకు ముఖ్యమిత్త్రుఁడయి యున్న రత్నసింగు నేరీతినైనఁ జంపింపవలయును. ఆ లెంచినఁ బ్రేలు లెక్కపెట్టఁజాలినవాఁడును మహాబుద్ధిమంతుడు నగుగోపాలసింగు నిదివఱకేచంపించియున్నాను గదా? వాఁడు చచ్చినప్పుడే శత్రుబలముసగమణఁగినది. ఇంక నీరత్నసింహునిగూడఁ దుద ముట్టించినచో శత్రుబలము నశించినదనియె చెప్పవచ్చును. నేను మఱికొంతకాలము తోధానగరమందుండుట తటస్థించిన వాఁడపలీలనే యమలోకంబున కతిథియయియుండును కాని యట్లు జరిగినది కాదు. పోనిమ్ము? ఇప్పుడు మాత్రము వానినంతము పొందింప లేకపోదునా? అని యిట్టులాలోచించుచు నొకరాజపుత్త్రుఁడు హారావళీపర్వత ప్రాంతగహనంబునఁ బడిపోవుచుండెను. అతఁడు యుద్ధోపకరణముల నన్నియు ధరించియుం

డెను. అతఁడొకయున్న తాశ్వము నధిరోహించి యుండెను. అతఁడిట్లు కొంత దూరముపోవునప్పటికి సూర్యుం డస్తమించె. చీఁకట్లు కొంచెకొంచె మావరించు చుండెను. ఆరాజపుత్త్రుఁడు ధైర్యశాలియే కాని యంధకారబంధురమయిన సమయమునం దటువంటి సాంద్రారణ్యమునఁ బడిపోవుటకు భయపడుచుం డెను. అతఁడు పోఁదగినస్థలమచ్చటికి కొక క్రోశమాత్రంబే యున్నది. కాని యట్టిసమయమందు నిమ్నోన్నతమార్గమునం బడిపోవుట నాలుగుక్రోసుల పెట్టునేల యెచ్చుతగ్గులుగా నుండుటచేతను, చీఁకట్లప్పటి కప్పుడే యావ రించి దారిని బాగుగఁ గనఁబడకుండఁ జేయుటచేతను, హయారూఢుండైను పయనము చేయుట మిగులఁ గష్టముగా నుండెను. అందుచే నారాజపుత్త్రుఁడు తురంగము నవతరించి ప్రయాణము చేయుట కాలోచించెనుగాని పెద్దపులులకు వాసభూతమైయున్న యాయడవిలోఁ గాలినడకను బోయినచోఁ బులివాతంబ డుట నిక్కం బని తలంచినవాఁడై హయము నవతరింప నిష్టపడకుండెను. అతఁడు హయారోహణనిపుణత మెండుగఁ గలవాఁడగుటచే నాసైంధవ మును మెల్లగా నడపుచుండెను. కాని యాహయము చెవులు నిక్కించి నలు దిక్కులు పొడఁ గాంచుచు, నడుగుదీసి యడుగుపెట్టకుండెను. ఆదిపూర్వము కాలిసన్న చేసినంతమాత్రముననే వాయువేగముతోఁ బోయెడిది. కాని యి ప్పుడు శరీరముపై కశాఘాతంబులు పడుచున్నను, నడుకువంచుచు మంద ముగా నడువఁ జొచ్చెను. అందుచే మనబాటసారి చేయునది లేక యతి మందముగాఁ బోవుచుండెను. రాత్రి మీఱుచున్న కొలఁదిని చీఁకట్లధికమై నట్టులే యతనిమానసమందు విచారము హెచ్చఁ జొచ్చెను. ఆసమయమందే పూర్వ మాయరణ్య ప్రాంతములయందుఁ బులులచేఁ జేయఁబడిన నరహత్య లన్నియు నతనికి జ్ఞప్తికి రాఁదొడగెను. అందుచేనతఁడు ప్రాణంబులు పిడికిటఁ బెట్టుకొని జీమ చిటుక్కుమనిన నలుగడలు పరికించుచుఁ బోవుచుండెను. మార్గా యాసంబునఁ బొడమిన చెమ్మటకు భయంబువలని చెమ్మటతోడుపడ యతనిచే సచేలస్నానము చేయించుచుండెను. మనబాటసారి యుద్ధములయం దాఱితేఱిన వాఁడు కావున సింకను బ్రాణంబులసిల్పి యుంచెనుగాని మఱియొకఁడైనచో నీపాటికి కక్కడనే యమలోకంబునకుఁ బయనంబు గట్టియుండు. ఇట్టిసమయ మున మనబాటసారికి 'ఎవరాపోయెడివారు' అనెడి యొకయెలుంగు కర్ణపథం

బునంబడియె. ఆసమయమున నతనికిఁగలిగిన యానందము పాఠకులు గ్రహింప వలయునే కాని వ్రాయవలనుపడదు. ఆతనిప్రాణంబులు మఱలఁగుదుటఁబడఁ జొచ్చెను. ఆరెండవబాటసారి యెలుఁగువినఁబడినతోడనే తనపయనము నిలుపుచేసినవాఁడు కావున రెండవ బాటసారి వేగముగానే యీరాజపుత్రునితో గలిసికొగలిగెను. ఆబాటసారి సమీపించుకొలఁది నతనిభయము దూరమగుచుండెను. ఇంతలో నాక్రొత్తబాటసారి సమీపించి "అయ్యా! మీరెవ్వ" రని యడిగెను. అంత రాజపుత్రుఁ డానందముపట్టజాలక కొంతసేపూరకుండి వానితో నిట్లుసంభాషించె.

రా.—అయ్యా! నేను రాజపుత్రుఁడను. ఒక కార్యమునిమిత్తము భిల్లవాటికకుఁ బోవుచున్నాను.

బా.—ఇట్టి గాఢాంధకారబంధురంబైన సమయమున నేలపోవుచున్నారు? ఇది మిగుల ప్రమాదకరము. ఈమధ్యనే యొకబాటసారి నొకపులి నోటఁబడవేసికొన్నది.

రా.—ఆ మాట నిశ్చయమే, ఈప్రదేశ మిట్టిదియే యని నాకుఁ దెలియును! గాని నేనీవనముఁ జొచ్చునప్పటికిఁ బ్రొద్దుపోయినది? ఏమిచేయుదును?

బా.—మీరెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నారు?

రా.—నేను దోధానగరమునుండి వచ్చుచున్నాను?

బా.—అయ్యారే! ఎంతదూరము పయనముచేసినారు!

రా.—ఇయ్యది దీర్ఘప్రయాణమే. రెండుబసలుచేయవలసినది కాని తొందర కార్యము లుండుటచేత నింత త్వరగాఁ బ్రయాణముచేయక తీఱినది కాదు. మీకాపుర మెచ్చట?

బా.—మానివాసస్థానము భిల్లవాటియే.

రా.—సరే. చాలసంతోషము. నీవెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నావు?

బా.—ఈసమీపమందున్న పల్లెలో మా మేనమామ యున్నాఁడు. అతని యొద్దకుఁబోయి తిరిగివచ్చుచున్నాను.

రా.—ఇట్టిసమయమం దీప్రాంతములయందుఁ బయనముచేయుట ప్రమాదమని నన్నుమందలించినావే? నీవేల యిట్లు ప్రయాణము చేయుచున్నావు.

బా.—మాకట్టిభయ మెంతమాత్రము లేదు. ఇప్పుడే కాదు. మంచి నిశీథము నందైనను నిర్భయముగా జరింపఁగలము. మాకటువంటిభయమే యుండిన నీప్రాంతములయందుఁ జరింపఁగలమా?

రా.—మీకింతసాహసము లేనిచో నీయరణ్యమందు నివసించియుండఁగలరా! గ్రామంబునకు దారిఁదీయుము.

బా.—అయ్యా! నేనిప్పట్టున గ్రామంబులోనికి రాను. ఈదగ్గర పల్లియలో నొకకార్యము నెఱవేర్పవలసియున్నది. అచ్చటికిఁ బోయెదను. ఇదిగో నిదే యాయూరికిఁబోవుమార్గము (అని పెడత్రోవంబడి పోవుచుండు)

రా.—ఓయీ! నన్నొంటరిగా విడిచిపోవుట యుక్తము కాదు. భిల్లవాటికకు మార్గ మేదియో తెలిసికొనలేక చిక్కులలోఁ బడియున్నాను. ఇదిగో వేఁడికొనుచున్నాను. నన్ను భిల్లవాటికకుఁ జేర్పుము. నీకుఁ జాలపున్నె ముండును.

బా.—నిశ్చయమే. కాని యొకకార్యంబు నెఱవేర్చికొనఁ బోవుచున్నాను. ఆకార్యమీరేయి తప్పకజరుపవలసియున్నది. నేనేమి చేయుదును?

రా.—పోనిమ్ము. నన్ను భిల్లవాటికకు, జేర్చి, పిమ్మటనీకార్యంబునకై పొమ్ము.

బా.—అట్లు పోవుట చాల బ్రయాసకరము. ఇట్లేపోయెద. సెలవిండు.

రా.—చూడు. నిలువుము. ఒకమాటచెప్పెద. నీకేమయిన నిచ్చిసంతసింపఁ జేసెదను. రమ్ము. నన్నీయడవినుండి తప్పింపుము.

బా.—ఏ మిచ్చెదరు?

రా.—రెండురూపాయిలిచ్చెదను.

బా.—అట్లుకాదు. నాలుగురూపాయీలకుఁ దక్కువయిన నేనురాను.

రా.—అట్లే యిచ్చెద.

బా.—ఇప్పుడే యీయవలయును.

రా.—ప్రస్తుతము దగ్గఱ రొక్కము లేదు. ఊరుచేరగనే యాభిల్లనాయకు నడిగి యిచ్చెదను.

బా.—అట్లయిన నేనురాను. గ్రామములోనికిఁ బోయిన పిమ్మట యియ్యననిన నేనేమి చేయుదును?

రా.—నేనట్లు మోసపుచ్చువాఁడను కాను. నేను తమరాజపుత్త్రుఁడను. మానోరి నుండి వెలువడినమాట శిలాలిఖిత మనుకొనుము.

బా.—మీరుచెప్పినమాటలు కృతయుగమువాటివి. ఇప్పుడు రాజపుత్త్రులలో నెందఱనృతంబు లాడుచున్నారు కారు? నాకట్లు పనికిరాదు. ప్రస్తుత మేమయిన నిచ్చిన వచ్చెద.

రా.—(ఆలోచించి) ఓయీ! ఈయుంగర మందాక నీయొద్దనుంచుము. నీకు సొమ్మిచ్చినప్పుడు నాకు దిరిగి యిచ్చివేయుము. (అని యిచ్చును)

బా.—(ఆయుంగర మందికొని) నాకీయుంగరమేల? రొక్కమే కావలెను.

రా.—నీకు నమ్మకము నిమిత్తమిచ్చినాను. అది యమూల్యమైన రత్నములతోఁ గూడియున్నది. నాలుగురూపాయలు చేయకపోదు.

బా.—మీవంటివారి కెంత మూల్యమయినచేయును. మావంటివారికి దాని విలువ నాలుగుడబ్బులని తోపకమానదు.

రా.—నీకు గ్రామముచేరగానే రొక్కమిచ్చి యుంగరమును తీసికొనెదను. లెమ్ము అప్పుడు తప్పక యీవలయును జుమీ?

బా.—ఆ తప్పకయిచ్చెదను. ఇది మాకెందుకుఁ బనికివచ్చును? రొక్కమే కావలయును.

రా.—ఇఁక దారితీయుము. రాత్రి యతిక్రమించుచున్నది.

బా.—(ముందుగ రెండడుగులునడచుచు) అయ్యా! ఇటురండు. (అనిపిలిచి) ఇఁక గుఱ్ఱముపై పయనముచేయుటకష్టము. మీరు దిగినడిచినబాగుండును.

రా.—"నీవుచెప్పినమాట నిక్చయమే; అట్లేచేసెద"నని (హాయమునవతరించి కళ్లెపుంద్రాళ్లు చేతఁబట్టుకొని నడుచును)

బా.—నాలుగడుగులు తొందరగా వేయుఁడు. ఇదిగో వచ్చితిమి. ఈతోఁట దాఁటినచో నూరుచేరినవారమే!

రా.—మీనాయకుఁడు క్షేమముగా నున్నాఁడా?

బా.—క్షేమముగానే యున్నాఁడు. కాని మానాయకునకును మీకును బరిచయ మున్నదా?

రా.—లేకేమి? మాశరీరములు వేఱుగాఁ బ్రవర్తించుచున్నవి కాని మనస్సొక్కటియే.

బా.—అట్లయిన చాలసంతోషము. మానాయకునియొద్ద కేమిపనియుండి వచ్చుచున్నారు.

రా.—ఆకార్యము మిగుల రహస్యమయినది. చెప్పవలనుపడదు. తరువాత మీకే తెలియఁగలదు.

బా.—పోనిండు. చెప్పనక్కఱలేదు. నాకు సెలవిమ్మిచ్చినట్లు మానాయకుని తోఁ జెప్పకుఁడు. అట్లయిన మాటవచ్చును.

రా.—చెప్పను. నీవు నా కుపకారముచేయఁగా నీకపకార మొనరింతునా?

అని యిట్లు వారిరువురు సంభాషించుకొనుచు నాలుగుగడియలరాత్రి యగునప్పటికి భిల్లవాటిక ప్రవేశించిన తోడనే యాబాటసారిరాజపుత్రునకు దమనాయకునియిల్లుచూపి యతనియొద్దసెలవుఁ గైకొనితనగృహమునకుఁ బోవుచునుంగరము మాటయేమిచేసెద రనియడిగెను. అదివిని రాజపుత్రుండు వానిం జూచి "ఓయీ! ఇప్పుడు చాలరాత్రి కావచ్చినది. ఇంతరాత్రివేళ సొమ్ము నొరులనడుగ నిష్టములేదు. రేపుదయమున నే రమ్ము నీసొమ్ము నీకిచ్చి నాయుంగరమ్ము గైకొనెద" అని పలికెను; నాపుడు వాఁడు వల్లెయని పోయెను.

రెండవప్రకరణము.

ప్రాగ్దిశాముఖంబున వేగు జుక్క చూపట్టె. పిశ్శబ్దంబుగానుండు లోకం బంతయుం గలకలధ్వనులతో నిండుచుండె. రాత్రించరంబు లగు ఘూకాదిజంతువు లాహారంబులఁ గొని తమతమనిలయంబుల కరుగుదెంచుచుండె. తక్కిన సమస్తజంతువులును గోలగోలమని ధ్వనిచేయుచు నలుదిక్కుల కరుగుచుండె. ప్రతిదినమ్ము కట్టె లమ్ముకొని జీవించు వారందఱు నొకరినొకరు బిలుచుకొనుచు మార్గముపొడవునను దమతమప్రభావంబుల వర్ణించుకొనుచుఁ బోవుచుండిరి. వ్యవసాయదారులు నాఁగేళ్లను భుజములపైనానించుకొని వృషభంబులఁదోలుకొనుచు దమతమపొలంబులకుఁ బోవుచుండిరి. తెల్లవారుజామున లేచి తమబాలురకు

వేదమునంత జెప్పి చాలించి బ్రాహ్మణులు స్నానాదులకరుగుచుండిరి. తల్లులు శిశు
వులయుగ్గు గాచిపోసి మంచంబులపై బరుండబెట్టి జోకొట్టుచుండిరి. బాలురు
కొందఱు శ్రద్ధాళువులై వేకువనేలేచి తమతమ పాఠంబులు జదువదొడంగిరి.
రాత్రియందు బాదుకొనియున్న తిమిరంబు క్రమక్రమంబుగ జెల్లాచెదరై
జూదగాని ధనసంపదచందంబున నదృశ్యమగుచుండె. సూర్యభగవానుడు క్రమ
క్రమముగ నొక్కొక సోపానం బెక్కుచు గగనప్రాసాదంబు నధిరోహించుచుండె.
అంత దినకరకరప్రసాదంబులు మున్ముందుగ జనియున్నతంబు లగు పర్వతశిఖరం
బులను వృక్షాగ్రములను నధిరోహించుటం బట్టి యవి బంగారుపూత బూసిన
చందంబున బ్రకాశింపదొడంగె. చిరకాలము తమ్మెడబాసిన ప్రియుండగు సూ
ర్యుని సందర్శనమాత్రంబున నత్యంత సంతోషాక్రాంత లగు పద్మినులు హిమబిందు
సందోహచ్ఛలంబున నానందబాష్పంబుల వెల్లి గొలుపుచుండె. మృదు
మధురపక్షికలకలంబులచేతను, తుమ్మెదల ఝుంకృతులచేతను, మందమారుతంబుల
చేతను నాసమయము జనులకు మిగుల సౌఖ్యావహమైయుండె. ఇట్టితరి నొకరాజ
పురుషుండు హారావళీపర్వతముల కభిముఖుండై పోవుచుండెను. అతనికి సుమా
రిరువది వత్సరములకంటె నధికప్రాయముండక పోవుటచే నతడు యౌవనప్రారం
భదశయందున్నాడని నిర్ణయింపవచ్చు. ఈయర్థమును నిర్ణయించుటకు వచ్చి
యుఱరాసికశ్రుతులే ప్రమాణము. అతని ఫాలభాగము మిగుల విశాలమై యదృష్ట
మును సూచన జేయుచుండెను. ఆతని కన్నులాకర్ణాంతదీర్ఘములయి, యతడ
సాధారణపురుషుడని తెలుపుచుండెను ఆతని బాహువులు స్తంభసదృశములయి
దీర్ఘములై మహాపరాక్రమవంతుడని ఘోషించుచుండెను. ఆతని శరీరంబు దృ
ఢమై సౌందర్యసహితమై యతిమనోహరమైయుండెను. ఆతని చూపులే యత
నిస్థైర్యగుణమును వెలువరించుచుండెను. లోహమయమైన కవచమొకటి యా
తని శరీరము నావరించియుండెను. అట్టిదె శిరస్త్రాణమొకటి తలపయి విలసిల్లు
చుండెను. అతని ముఖము తప్పదక్కిన శరీర మింతేనియు గనబడమిచే నతడు
తెల్లనివాడో నల్లనివాడో చెప్పలేము. ఆతని మొలయందు భయంకరమైన
ఖడ్గమొకటి వ్రేలాడుచుండెను. కేవలము ఖడ్గమేయనవేల మఱికొన్ని యుద్ధసా
ధనమ్ములు గూడ మొలచుట్టును వెలయుచుండెను. అతడొక పారసీకాశ్వముపై
నధిరోహించి పోవుచుండెను. అతడు డాగుఱ్ఱమును బలు తెఱంగులుగా నడిపిం

చుచుండుటచేతను, అతఁ డెట్టివిషమప్రదేశమందైన నవతరింపఁగ యాయాసము ను బరువెత్తించుచుండుటచేతను, నశ్వారోహణ నిపుణత యతనికి మెండుగల దని నొక్కి వక్కాణింపవచ్చును. పయిని చెప్పఁబడిన లక్షణములఁబట్టి యూహింప న నతఁ డొకవీరుం డనియు, మృగయావిహారార్థ మాపర్వతప్రాంతమున కేఁగు చున్నాఁడనియుఁ జదువరులకుఁ దెలియకపోదు. ఈపురుషుఁడు వేఁకువజామున నేలేచి వచ్చియుండుటచే నితఁ డాపర్వతమును సమీపించునప్పటికి జలజాప్తుఁ డుకూడ నుదయమహీధరమును సమీపించెను. ఆయ్యడవి మిగుల మనోహర ముగానుండెను. రాత్రియందుఁ గురిసిన మంచుబిందువులను వహింపఁజాలక తరుశాఖలు వానిని రాల్చుచుండ నవి రాజకుమారునిపయి గురియుచున్న మల్లెపూవులవానవలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. వింతవింతలపక్షులమధురరుతంబులా రాజకుమారుని స్వాగత మడుగుచున్నట్లుండెను. ఇట్లెటుచూచినను గన్నుల పండువుగఁ గన్పించుచున్న యయ్యడవి చక్కఁదనంబు నారాజపుత్త్రుఁడు వీక్షింపకయే పోవుచుండెను. అయ్యరణ్యము మిగుల రమణీయముగా నుండు టచేఁ జూపఱులహృదయంబు నాకర్షింపఁజాలినదైనను మన రాజకుమారు హృదయమ్ము నట్లు చేయలేకపోయెను. అతండు వేటాడుటయం దత్యంత కుతూహలమ్ము గలవాఁడగుటచే నతనికీ సౌందర్య మంతగా రుచింపలేను. అతఁడు గుఱ్ఱమును నడిపించుచు మృగములకయి నల్గడలు పరికించుచుఁ బోవు చుండెను. కాని యాతని కొక్కమృగమైనఁ గానరాదయ్యె. ఇట్లు తన కార్యము విఫలమయినట్లు కనఁబడుటచే నొక్కింతవిచారము హృదయంబునం గదుర, నొక చెట్టునీడఁ దనహయంబు నాఁపి యచ్చటఁ బులియడుగు జాడలు గన్పట్టుటచే నతఁ డీ "ప్రాంతంబునఁ బులియుండవచ్చు, వెదకెద నని" తలఁచి తనహయము నొక చెట్టుకొమ్మకుఁ గట్టి యాజాడఁబట్టి పర్వతమధిరోహింప సమకట్టియుండెను. అంతట "అయ్యో చచ్చితిని! అయ్యో చచ్చితిని" అను నట్టు యెలుంగొకటి యారాజకుమారుని కర్ణపథంబు సొచ్చె. అది వినిన తోడనే రాజకుమారుఁడు మిగులఁ దొట్రుపాటొందుచు "అక్కటా! ఎవఁడో మానవుఁడు కష్టదశలోనున్నట్లు వాని కంఠధ్వనియే తెలుపక తెలుపు చున్నది. బలులుండుట నిక్కంబు. శార్దూలముచే నొకమనుష్యుఁడు నిరో ధింపఁబడియుండనోపు. వేగముగాఁ జని వానిని రక్షించెద. అందువలన

నాకు నాప్రాణిప్రాణముల రక్షించుటవలనఁ గలిగిన పుణ్యంబు చేకూరుటయే కాక, పలుశ్రమచెంది మృగంబులకయి వెదకుచున్న నాకోర్కె సైతము నెఱవేఱవచ్చునని తలపోసి ఖడ్గంబు చేతధరించి యశ్వమధిరోహించి యతి త్వరితగమనంబుతో నాధ్వనియే తెంచిన దిక్కు మొగంబయి పోయిచూడ,భయ కంపితుఁడయియున్న యొకమానిసి దృగ్గోచరుం డాయెను. అంత నా రాజ కుమారుండు వానిఁ జూచి చేసన్నతో భయములేదనిచెప్పి సమీపించి చూచు నప్పటికి శార్దూలద్వితయం బతనికిఁ గానవచ్చె. అవి మిక్కిలి భయంకరా కారములు గలవైయుండెను. అవి మార్గమున కిరుప్రక్కలఁ జెఱియొకటి పొంచియుండెను. అప్పురుషుఁ డేమాత్రము కదలినను వెన్నాడి పట్టుకొను టకు సిద్ధముగానుండెను. ఆపురుషుం డాసంగతి నెఱింగియే యచ్చటనుండి కదలక వానిపయిదృష్టి నిగిడించి చూచుచుండెను. అవియు వాని నట్లేచూచు చుండెను. ఆపురుషుం డేదైనను జెట్టెక్కి జీవనంబు గాపాడికొనవలె నని తలంచి నలుపంకలు చూచెనుగాని యాపాటిచెట్టేదియుఁ గానరాదయ్యె. అందుచే నతఁడేమియుఁ జేయఁజాలక స్తంభాకృతిని దాల్చియుండెను. అంత నారాజకుమారుండు మెల్లమెల్లఁగ వానిని డాసి యాతనికిఁ గనుసన్నచేసి ఖడ్గంబుదూసి పట్టుకొని గుఱ్ఱము నవతరించెను. అతఁ డా హయమునుండి దిగుటయే తడవుగా నాపురుషుం డాహయము నధిరోహించెను. అంత నారా జకుమారుండు మనంబున నింతేనియుం జంకక యొక పులినిడాసి చేతికోలఁది నొక్కవ్రేటున దాని నేలను గూలచేసెను. ఆదెబ్బతో నది మృతినొందెను. గాని యాఖడ్గముగూడ ముక్కలాయెను. ఇంతలో నారెండవపులివచ్చి వాని పయిపడెను. అయిన నారాజసూనుండు ధైర్యశాలి కావున నింతేనియు భయ పడక తన్నుఁ గఱవవచ్చుచున్న యాపులినోటిలోఁ దనచేతిలోనున్న మొండి ఖడ్గమును గ్రుచ్చి దవడలు క్రిందికిఁగాని మీదికిఁగాని కదలకుండఁ బట్టి యుంచి రెండవచేతితోఁ దానితల బ్రద్దలగునట్లు గ్రుద్దుచుండెను. ఇట్లు పది మార్లు కొట్టినప్పటికిఁ జేయి రక్తసిక్తమాయె. అదిచూచి రాజకుమారుఁడు దానితల పగులుటకే రక్తము స్రవించుచున్నదనియు, నారక్తమే తనచేతి కంటికొనె ననియుఁ దలంచెనుగాని వానియభిప్రాయము సరియైనదికాదు. వానిచేతిగోళ్లుపగిలి రక్తమును బ్రవహించుచుండెను. అందుచే నతఁడు

తనచేతిని దగ్గరగానుంచుకొని పరిశీలించు సమయమున నా బాటసారి యా గుఱ్ఱము దిగి తనచేతిలోనున్న యినుపకఱ్ఱతో దానితలపయి నాలుగు మోదులు మోదెను అంత నాపుండరీకము నేలబడ నారాజకుమారుడు దానివలన నపాయము రాదని తెలిసికొని దానినోటిలోనుండి చేతినూడబెఱికి కొని యా మొండిఖడ్గముతో దాని నంతము నొందించె. ఇట్లారాజపుత్త్రుడు సాహసంబుతో నాశార్దూలద్వితయంబు నంతంబు బొందించి మిక్కిలి యలత చెందినవాడై తనహయంబు నడిపించుకొనుచు వానితో నేదేనియో సంభాషించుచు జని యచ్చటికి సమీపముననున్న యొకనదీతీరంబుచేరి యొకచెట్టు క్రింద విశ్రమించి యాబాటసారిని గూర్చుండుమని నియోగించె. ఆబాట సారి యట్లుచేసి వాని సాహసస్థైర్యముల కెంతయు నచ్చెరుపందుచు వాని కిట్లనియె. "ఓరాజకుమారా! నీధైర్యసాహసంబులు నిరుపమానంబులు. పరో పకారబుద్ధియందు నీకు సాటివచ్చువాడీలోకంబున నుండడనియే నాయభి ప్రాయము. నీ వీసమయంబున రానిచో నాప్రాణంబులు పోవలసినవే. యింత కు నాయందు భగవదనుగ్రహమున్నది." అనిపలికి యాతనితో నిట్లు సంభాషించెను.

బా.—రాజకుమారా! నీవాసస్థల మెయ్యది? నీ వెవ్వరి కుమారుడవు?

రా.—మానివాసస్థానము చిత్తూరు. నేచిత్తూరురాణా యగు రాయమల్లుని కుమారుడను.

బా.—చిత్తూరు రాజులవంశమందు బుట్టుటచేతనే నీకిట్టి ధైర్యసాహసములు, పరోపకారబుద్ధియు, పరాక్రమము లభించినవి. లేనిచో గలుగునా! నీవాపులుల నెదుర్కొనునప్పుడే నేననుకొంటిని. అవును. పులికడుపున నెన్నడైన మేకపిల్ల పుట్టునా? నాయనా! ఇక్కడికేల వచ్చితివి?

రా.—మృగయావిహారార్థము వచ్చితిని. కాని యొకమృగమైన నాకు గోచ రము కాలేదు. అందుచే విచారించుచుండ నీకంఠధ్వని వినవచ్చినది. నిన్ను రక్షింపగలిగితి. మఱియు నాకుతూహలమునుగూడ దీర్చికొంటిని. పహ్వారే! ఈదినము నాకు షడ్రసోపేత మగుభోజనము చేసిన ట్లున్నది.

బా.—అవును. విరులకు నిట్టిసాహసకర్మములు తృప్తిఁగొలుపునట్లు లోకమున మఱి యేవస్తువులును దృష్టిఁ గొలుపఁజాలవు?

రా.—మీరు బైరాగులవలెఁ గన్పట్టుచున్నారు? మీరెచ్చటివారు?ఎచ్చటికిఁ బోవుచు నీపులులకుఁ జిక్కితిరి?

బా.—బైరాగుల కొకస్థలమని నియమము లేదు. నేను గద్వారునకుఁ బోవుచు నీపులులకుఁ జిక్కితిని. అప్పుడు చేయఁనదిలేక చావునకుఁ దెగించి గట్టిగాఁ నఱచినచో నెవరైన నన్ను రక్షింపవత్తురనుతలంపునఁ గేక వేసితిని. నీదయవలనఁ బ్రతికితిని.

రా.—పూర్వాశ్రమమునందు మీరెచ్చటివారలు?

బా.—రాజకుమారా? నాపూర్వచరిత్రమంతయు నఘోరమయముగా నున్నది. దాని నేనిప్పుడు చెప్పఁజాలను. కాని నీవు చేసిన యుపకారమునకుఁ గా నీకుఁబ్రవు టుంగరమును గానుకగా నిచ్చుచున్నాను పుచ్చికొనుము. (అని యీయఁబోవును.)

రా.—'ఆ' ఏమీ? ఈభాగ్యమునకు లంచము గొనవలెనా? దానినెంత మాత్రము నే స్వీకరింపను.

బా.—అట్లనకుము. ఇది లంచము కాదు. నీపౌరుషమునకు సంతసించి యందు లకుఁ దగిన బహుమానము చేయఁదలంచితిని.

రా.—బిచ్చగాఁడు రాజకుమారుండనైయుండియు నీయొద్దనున్న యీయుంగ రమును నేను స్వీకరింతునా?

బా.—బాబా! ఇది యొకతప్పుగాఁ దలంపకుము. ఎంతలేనివారైనను బహు మానముగానిచ్చినది స్వీకరింపవచ్చు. ఇదియుంగాక నేను మిత్రధర్మ ము ననుసరించి యిచ్చుచున్నాను. స్వీకరింపుము.

రా.—అట్లైన నాయొద్దనుండి యేదైన మీరు తీసికొనుఁడు?

బా.—సమస్తసంపదలను విడిచివచ్చిన నాకీవస్తువులతో నేమిప్రయోజనము?

రా.—అట్లైన మొదట నీయుంగరము నేల విడువలేదు?

బా.—ఈయాశ్రమము పుచ్చునొన్నప్పు డీయుంగరముమీఁది మోహమును విడువలేక కొనివచ్చినా నని తలఁచుచున్నావా? లేదులేదు. ఈమధ్య

యమునలో స్నానము చేయుచుండ నాకు లభించినది. దాని నూరకపో
నిచ్చుటేమి యని తీసితిని దానిని తగినవారికి నీయవలె నని చూచు
చుండ నేఁటికి నీవు సంప్రాప్తమైనావు. అంతియకాని వేఱుకాదు.
ఈయుంగరమును గీసికొనకతీరదు.

రా.—అట్లైనచోఁ దీసికొందునుగాని యీయుంగరమును మీరుగూడఁదీసి
కొనుఁడు. (అని యీయఁబోవును).

బా.—(కొంచెము యోజించి) సరే. తీసికొనెదను. (దానినిఁ దీసికొని) దీని
నీవు తీసికొను మని యుంగరమిచ్చెను.

రా.—దానినందుకొని స్వీకరించెను.

బా.—రాజకుమారా! నీమానతిచొప్పున నేను దీసికొనుచున్నాను. దీని
నొకస్నేహానుబంధముగాఁ దలంచుచున్నాను నీవు నట్లే తలంపవలెను.

రా.—అక్కా! మీవంటివారిస్నేహము మాకెట్లు లభించును? మిమ్ముల
బ్రాణస్నేహితులుగా నెంచుకొనుచున్నాను.

బా.—అట్లైన సంతోషమే పోయెదను. అప్పుడప్పుడు నీదర్శనమునకై వచ్చు
చుందును. [అని నిష్క్రమించెను].

రాజకుమారుఁ డంతట గగనంబుపైకి దృష్టి నిగుడించి సూర్యుండు
గగనమధ్యంబును బొందియుండుటఁ జూచి తనపురంబునకుఁ బోయెను.

మూఁడవప్రకరణము.

చిత్తూరురాజపుత్రస్థానంబున నుండుసంస్థానంబు లన్నిఁటిలోను మిక్కిలి
వాసి కెక్కినది. అయ్యది మహాపరాక్రమశాలులును, సద్గుణవ్రాతభాసమాను
లును స్వదేశాభిమానులును నగు నుత్తమరాజపుత్రులచేఁ బరిపాలితంబగుటచే
తనే దానికట్టి ప్రసిద్ధి కలిగిన దని చెప్పవచ్చును. మఱియుఁ దురుష్కప్రభు
వులు బలవంతులై యొక్కొక్కప్పుడు దాని నాక్రమించుచున్నను కొద్దిదినం
బులయిన నప్పురిని దమయధికారమం దుంచుకొనలేకపోవుట చిత్తూరురాజుల

యసాధారణ ప్రతాపంబు వలననే యని చెప్పవలసియున్నది. రాజపుత్రులకుఁ జిత్తూరుపురంబు ప్రాణంబులకంటె నధిక ప్రేమాస్పదము. అందువలననే వార లప్పురంబును వైరివీరులు ముట్టడించినప్పుడు మహాప్రతాపంబుతోఁ బోరాడి తమప్రాణంబుల నయిన నిచ్చుచుండిరి కాని పురంబు నిచ్చుట కిష్టపడలేదు. మఱియు నప్పురంబు నేలు రాజులందఱు నుత్తమోత్తములు. అద్వితీయ ప్రతాపశాలులు. స్వదేశంబు కాపాడునప్పుడు ప్రాణంబులైనఁ దృణప్రాయంబుగా జూచువారు. శరణువచ్చిన దీర్ఘశత్రువునైన రక్షించునట్టి ఉదారభావము కలవారు. గౌరవప్రధానులు. పరస్త్రీపరధనాపేక్షలు కలయందైన లేనివారు. మహాపాయ సమయంబులందైన నసత్యమాడని సత్యహరిశ్చంద్రులు. స్వదేశమతరక్షణమందు మిగుల బట్టుదల కలవారు. ఈరాజులు దైవభక్తియం దద్వితీయులు. హిందూదేశంబునఁ బరమపవిత్రస్థలంబులం దధిక ప్రేమకలవారు. కావున వీరు తురకలు కాశీగయాదిపుణ్యక్షేత్రంబులఁ జేఱుచున్నసమయంబున సైన్యసమేతంబుగా పోయి ఘోరరణంబు నొనర్చి కాపాడుచుండిరి. ఆపత్కాలంబులందు ధైర్యగుణావలంబనంబు, కలిములందు క్షమాగుణంబు, సంగ్రామంబునందు భుజాబలంబు, సత్కార్యసమాచరణంబునం దాసక్తియు, బుణ్యాకార్యాచరణంబులం దనురక్తియు నారాజులకు నైసర్గికంబులు. రాజపుత్రస్త్రీలు సయితము సకలసద్గుణంబులందుఁ బురుషులకుఁ దీసిపోరు. సాధారణముగా స్త్రీలకు వాడబడు పదంబులలో నబలాభీరుపదంబులచే వ్యవహరింపఁ దగినవారు కారు. వారిలో నొక్కొక్కసమయంబునందు కరవాలంబు కేలఁ గీలించి శత్రువులతోఁ బోరాడి జయముకొన్నవీరస్త్రీ లెందఱో కలరు. మానంబుకై జీవంబులనైన విడువఁ గుతూహలపడుదురు. సద్గుణవంతురాండ్రగు నారాజపత్నులు భర్తలగుణంబులకు వన్నె వెట్టుచుందురు. ఇట్టి మహారాజగుణంబులచేతను తాదృశోత్తమస్త్రీలచేతను సేవనీయు లగు రాజచంద్రులచేఁ బరిపాలితంబయినచిత్తూరు పెక్కుశతాబ్దములవఱకు నిరుపమశోభామహిమంబుచేఁ బ్రకాశించెను. అట్టి రాజచంద్రములలో రాయమల్లుఁ డని చెప్పవచ్చును. ఈతఁడు కుంభరాణాయొక్క ద్వితీయపుత్త్రుండు. ఈయన క్రీ. 1474 సంవత్సరంబున రాజ్యారూఢుం డయి యద్వితీయమహిమతో రాజ్యంబు పరిపాలిచుచుండెను. ఇతఁడు మహాశూరుఁడు. ఈతఁడు మాలవాం

ధీశ్వరుఁడగు ఘయాసుద్దీననుతురుష్క ప్రభువును బూర్తిగ నోడించి కీర్తిఁ గాంచెను. ఈతనికి సంగుఁడు, పృథ్వీరాజు, జయమల్లుఁడు నను మువ్వురు కుమారులుగలరు. వారిలో సంగుఁడు పరాక్రమశాలియే కాని శాంతిప్రియుఁడు. అయినను సంగ్రామమున వెనుదీయనివాఁడే. పృథ్వీరాజు ప్రతాపంబున నద్వితీయుఁడు. ధైర్యసాహసంబున నాతని కీడువచ్చువా రీలోకంబున లేరని చెప్పవచ్చును. అతనికిఁ గోపంబు వేగంబుగా బొడముచుండు కాని వెంటనే దానిం దొలఁగించుకొనుసామర్థ్యము కలదు. జయమల్లుఁ డన్నలవలె బలపరాక్రమములు గలవాడేగాని కుటిలుండు, వీరలు మువ్వురు నైకమత్యముతోనె యాటలయందు వేఁటలయందు నాయుధపరిశ్రమలయందుఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచుండువారు. వీరిప్రవర్తనలఁ జక్కగ నరసి జనులు చాటుచాటున సంగుఁడు రాజ్యంబునకుఁ దగఁడనియుఁ బృథ్వీరాజర్హుండనియుం బక్కాణింపఁ జొచ్చిరి. మఱియుం గ్రామంబులోని వారు కొందఱు పృథ్వీరాజును సమీపించి యిష్టాలాపంబులాడుచుఁ బ్రీతిఁగలిగించుచు నాతనిమనస్సు చెడ్డత్రోవను నడిపించిరి. అట్టివారలలో సురేశమల్లుఁడు ప్రధానుఁడు. అతఁడు రాయమల్లునికిఁ దమ్ముఁడు. వాఁడు మిగులఁ గ్రూరుఁడు. వాఁ డీరాజపుత్రుల కన్యోన్యభేదము గలిగించి వారిచే వారినిఁ జంపించి రాజ్యంబు చేకొనవలెనని తలంపుతో నుండెను. కావున వీఁడు పృథ్వీరాజుతోను సంగునితోను స్నేహముచేసి పరోక్షంబునం దొండొరులకుఁ గలహము పెంచుచుండెను. పృథ్వీరాజు మొదట నిర్మలాంతఃకరణము సుస్వభావముగలవాఁడే యయినను దుర్జనులసహవాసంబున దుష్టమార్గంబు నవలంబించె. సంగుఁడు శాంతిప్రియుఁ డగుటచే నతని కీమాటలు కోపోద్దీపితంబులు కాలేదు. కాని పృథ్వీరాజునకుఁ గోపోద్దీపితంబు లగుచుండెను. అయినను దండ్రికి భయపడి సంగునకు ద్రోహమ్ముచేయ సాహసింపకుండెను. జయమల్లుఁడు తరుచుగ సురాజమల్లుతో స్నేహమవలంబించి యాతని ననుసరించి ప్రవర్తించుచు నన్నల నిర్వురను జంపి తనకు రాజ్యం బిచ్చిన నర్ధరాజ్యం బిచ్చెదనని ప్రతినచేసి యొప్పించెను. కాని సురాజమల్లుఁడుజయమల్లుని వశముగావించుకొని కార్యము నెరవేర్చికొనినపిమ్మటజయమల్లునిం దుదముట్టింపఁ దలంచి యుండె. ఈసంగతి యేమియుం రాయమల్లునకుఁ దెలియదు. ఇట్లు కొంతకాలంబునఁ బృథ్వీరాజు ప్రజలవాక్యంబులనుసురాజమల్లుని యుపదేశం

బును మనమ్మున నిమిడ్చికొనియుండుటంబట్టి తానే రాజగుట నిక్కంబని తల పోయుచుండెను. ఔరా! దుర్జనసహవాస మెంతపనిమాలినది! జననీజనకులు పిల్లలశ్రేయస్సును గోరువారయినచో ముందుగా దుర్జనసహవాసము మాన్పవలయును. ఇట్లుండ నొకనాఁడా మువ్వురు సోదరులు నొకచో నున్నప్పుడు పృథ్వీరాజు సంగుని యభిప్రాయము గనుఁగొననెంచి సంగున కిట్లనియె.

పృ.—అన్నయ్యా! మనతండ్రియనంతరమున రాజ్యమేలుట నీవా నేనా?

సం.—అట్లడుగనేల? ఎవరేలుట న్యాయమో వారే యేలవచ్చును.

పృ.—న్యాయమును బట్టి యడుగలేదు? సామర్థ్యమునుబట్టి చెప్పుము. రాజ్యమునురక్షింపఁ దగినంతసామర్థ్యము నీకుండవలయుఁగదా?

సం.—ఎందుకుండదు. ఆధిపత్యమువచ్చినప్పుడు సామర్థ్యముగూడ వెంటనే వచ్చు.

పృ.—అదే తెలివితక్కువమాట. 'కఱవునకు దాసరులైన పదా రెట్లువచ్చు' ననిన లోకోక్తిప్రకారము జ్యేష్ఠపుత్త్రుఁడవు కాన రాజ్యాధికారము సంప్రాప్తమైన నగుఁగాక. దానినిఁ జక్కఁగ రక్షించుకొనఁ దగినంత సామర్థ్య మెట్లు రాఁగలదు?

సం.—పోనిమ్ము. రాజ్యంబు నాకు సంప్రాప్తమైన పిమ్మట నేను రాజ్యమేల లేనిచో నీకే యిచ్చెదను లెమ్ము.

పృ.—రాజ్యమేలలేనిచో యని సందియమేల? రాజ్యమేల నీతరముకాదు.

సం.—ఎట్టులేలలేనో చూతము కాదు.

పృ.—చూడనక్కఱలేదు. నీ ప్రవర్తనమే సంగుఁడు రాజ్యంబునకుఁ దగఁడని వేనోళ్ల ఘోషించుచున్నది. నీవు శాంతిప్రియుఁడవు. యుద్ధమన గడగడ వణఁకెదవు. మఱియును రాజునకుండవలసిన గుణంబులలో నొకటియునైన నీయొద్దఁ గానరాదు.

సం.—(చిఱునవ్వునవ్వుచు) తగినయుద్ధము సంభవించునెడ నేభయపడి వగతురకు వెన్నిచ్చినచో నప్పుడు నీవీమాటలాడుము. కాని యిప్పుడు వృథాలాపములతోఁ బనియేమి?

వృ.—వేఱేయుద్ధము తటస్థింపనక్కఱలేదు. చూడు. ఆనాఁడు ఆయరణ్యములో ఏమిజరిగినదో స్మరింపుము. అడవిపంది యనఁగా నేపాటిది? అది మీఁదికి వచ్చుచుండుట జూచి భయపడి పర్విడి చెట్టెక్కితివి. ఇట్టి పిఱికిపందవు నీవెట్లు రాజ్యమేలఁగలవు? ఎట్లు యుద్ధముచేసి నీ ప్రజల రక్షింపఁగలవు.

సం.—దాని కేమది యట్లుండనిమ్ము. చేతిలో నాయుధము లేనప్పుడు నేనేమి జేయుదును. లేనిచో నేనడవిపందికి భయపడుదునా?

వృ.—ఆయుధమేల? చేతులే యాయుధములు. నాలుగుకాళ్లను గేలఁ గీలించి నేలఁగొట్టినఁ జావదా? అంతమాత్రమునకై యాయుధము లేల? వేయేల? ఎట్లైన నీకు సాహసముచాలదు.

సం.—ఏమట్లందువు? నాఁడు నీయెదుట నేకదా యొకపులి నెదుర్కొని ఖండించితిని. ఆసంగతి మఱచితివా? ఏమి?

వృ.—అట్టి పులినిజంపుట యెంతపని, ఆఁడుది చంప గలదు. అది నిద్రించుచుండఁగాఁ జాటుననుండి యల్లనల్లనపోయి ఖండించితివి? ఇది యేపాటిఘనకార్యము?

సం.—ఓయీ! మనకిప్పుడు వృథావాగ్వివాదమేల?

వృ.—పోనిమ్ము. రాజ్యమునకు మనయిరువురిలో నెవ్వరు తగియుందురో? యిదిగో నీసురేశమల్లునిచేఁ జెప్పించెదను. రాపోదము. అని వారిరువురు బయలువెడలి కొంతదూరముపోయి సురేశమల్లుని గలిసికొని యామువ్వురు నొకచోటఁ గూర్చుండి యిట్లు ప్రసంగించిరి.

వృ.—బాబయ్యా! మాయిరువురలో రాజ్యమున కెవరర్హులో చెప్పుము. పక్షపాతముండఁగూడదు.

సురే.—(తనమనస్సులో) వహ్వారే! నాకు మంచిసమయము లభించినది. దీనిం బట్టి యోజింపఁ జిరకాలమునుండి నేఁగోరుచున్న యభిలాషంబు నెఱవేఱకమానదు. ప్రస్తుతము వీరిరువురికి మఱింతకలహముబెంచి భేదమును గల్పించెదను. అందువలన వీరవలీలగనే వశులగుదురు. పిమ్మట రాజ్యము సులభముగా జిక్కఁగలదు. (ప్రకాశముగా? చిఱునవ్వ

నవ్వుచు) ఓయీ! నే జెప్పనేల మీకుమాత్రము తెలియదా? నాకు మీరిరువురుగూడ రాజ్యమునకు దగినవారుగాఁ గనఁబడుచున్నారు.

పృ—అట్లుకాదు. చక్కఁగా నాలోచించి చెప్పవలయును.

సురే.—అట్లైన నేఁ జెప్పినచో మీకుఁ గోపము రాకమానదు. నిజము చెప్పిన నిష్ఠురముగా నుండునని పెద్దలందు రెఱుఁగవా?

పృ.—కోపమేలవచ్చును? మాకుఁ గోపమువచ్చిన నీకుఁబోయెడి దేమియున్నది? కావున వివరించిచెప్పుము.

సురే.—(తనలో) నేనిప్పుడు పృథ్వీరా జర్హుఁడని చెప్పిన సంగుఁడు మాఱుమాటాడక యూరకుండును అంతతోఁ గలహముచల్లారును. అట్లైన నాతలంచినకార్యము. కాదు. సంగుఁడే రాజ్యార్హుఁడని చెప్పినచోఁ బృథ్వీరా జూరకుండక కలహము మఱింత పెంచఁగలఁడు. అందువలన మనకార్యము నెఱవేఱఁగలదు. (ప్రకాశముగా) ఓయీ! అట్లైనచో సంగుఁడే రాజ్యార్హుఁడు.

పృ—ఎట్టు లాలోచించి చెప్పితివి?

సురే.—నాకట్లుతోఁచినది చెప్పితిని. సంగుఁడే రాజ్యార్హునివలెఁ గనఁబడుచున్నాఁడు.

పృ.—నీవు పక్షపాతముతోఁ బలుకుచున్నావు. కాని నిజముచెప్పినావుకావు.

సురే.—నిజమాడిన నిష్ఠురముగా నుండునని నేను మొదటనే జెప్పితినిగదా? పోని మీసందేహమును దొలఁగించుకొనుటకు వ్యాఘ్రగిరికిఁబోదము రండు. అక్కడ చారుణీదేవికి నొకపూజ్యురాలున్నది. ఆమె చెప్పిన వాక్యములు వేదవాక్యములని నమ్ముఁడు. ఆమె మనుష్యునిజూడఁగానే వానివృత్తాంతమంతయును సరిగాఁ జెప్పితీఱును. ఆమె సత్యసత్త్వము కలది. ఆమె కంపటము సమానులే.

అట్లైన పోదము రండని పృథ్వీరాజుపల్కి వారుమువ్వురు సురేశమల్లునితోఁగూడి యున్నతములైన తురంగములపైఁగూర్చుండి యేదియో ప్రసంగించుచు వ్యాఘ్రగిరి కభిముఖులై పోయిరి.

నాలుగవ ప్రకరణము.

చిత్తూరునగరమున కాఱుక్రోసులదూరమున నొకచిన్న పర్వతముకలదు. దానిని వ్యాఘ్రగిరియందురు. ఆపర్వతము రాజపుత్రస్థానములో నున్నవానిలో సామాన్యమయినది. ఆపర్వతశిఖరమందు చారుణీదేవి యాలయ మొకటిగలదు. అయ్యది చిరకాలముక్రిందటనే కట్టఁబడియున్నను నూతనముగా నిర్మింపఁబడినదానివలెనున్నది. ఉత్తరహిందూస్థానములో నున్న దేవాలయములన్నియుం మహామద్ఘోరీ మొదలగు తురుష్కవీరులచేఁ బడఁగొట్టఁబడినను నాదేవాలయము వారిచేఁ బడియుండలేదు. అందుచే నాచుట్టుప్రక్కల నున్నవారందఱు దేవీమహిమకు భయపడి తురకలు రాలేకపోయిరి. కానిచో సమస్తదేవాలయములను భగ్నము గావించిన తురకలు దీనినిమాత్రము చెఱుపకుందురా! అని తలపోయుచుఁ దమశక్త్యనుసారముగా దేవికిఁ గానుక లర్పించుచు నతిభక్తితోఁ బ్రవర్తింతురు. ఆదేవాలయ మొకమూలనుండుటచే నాతురకలకంటఁ బడకపోవుటంబట్టి దానిని చెఱుపమానిరో లేక కంటఁబడినను దురకలు ధనాభిలాషకలవారు కావున నాదేవాలయమం దేమియు ధనముండదనితలంచి యుపేక్షించియె చెఱుపమానిరో, లేక యచ్చటివారలు తలంచుచున్నట్లు చారుణీదేవిమహిమకుఁ గడుభయపడి దానిచెంతకుఁబోమానిరో స్థిరపఱిచిచెప్పుటకు వీలులేదుకాని, ఏమియైనను నావ్యాఘ్రగిరియం దొకదేవాలయముండుటయుం నదిశత్రువులచేఁ జెఱుపఁబడకుండనుండియుండుటయుం సత్యము. చిత్తూరురాణా లాదేవియందు మిక్కిలి భక్తికలవారయి యామె యనుగ్రహముచేతనే తమకంతప్రాభవంబు సంప్రాప్తమైన దనితలఁచి యాదేవాలయమునకుఁ బోయి యామెసందర్శనము చేసికొని కానుక లర్పించుచుందురు. మఱియు నాదేవాలయమునకు నలువైపులనుండు ప్రాకారకుడ్యంబు శిధిలమైయుండ దానిని జక్కఁగఁ బాగుచేయించి చక్కని యొకగోపురంబును గట్టించియిచ్చినవారు ప్రభువులే? ఇంతియకాక యాదేవికిఁ గొన్నిభూముల నర్పించి యందువలనవచ్చుచున్న కొంతధనమును వ్యయముచేసి దేవికి సమస్తోపచారములుచేయుచుఁ దక్కిన ధనముతో మీరు జీవింపుఁడని చెప్పి యొకబ్రాహ్మణకుటుంబమును నియమించిరి. ఆచిత్తూరి ప్రభువులయాజ్ఞను శిరసావహించి యాకు

టుంబమువారు భక్తిసంయుతులై యావ్యాఘ్రగిరిపైఁ గాపురముండి దేవీపూజనమును గావించుచుండిరి. ఇట్లెంతయో కాలముక్రిందట నేర్పాటుచేయఁబడినను మనము వ్రాయుచున్న కాలమువఱకు నాబ్రాహ్మణసంతతివారు కడు భక్తితోఁ బూజించుచు వచ్చుచుండిరి. మఱియు వారలిప్పటి యర్చకులవలె దేవుని కర్పింపఁబడుచున్న ద్రవ్యమునెల్లఁ దమ యుదరపోషణకు వ్యయముచేసికొనుచు నానోరులేని దేవునియెదుట దీపమునయిన నిడక నైవేద్యమునైన నారగింపఁజేయక యుత్సవాదుల నాచరింపక యున్నవారు కారు. వారలు తమ కేర్పఱుపఁబడిన ధనముకూడ దేవికి వినియోగించి సుంతేనియుం లోపము లేకుండ సర్వదా పూజలొనర్చుచుందురు. ఇట్లు చేయుటచే నాయర్చకులు దేవియనుగ్రహమునకుఁ బాత్రులై లోకములోఁ దక్కినవారికంటె నుత్తములుగఁ బరిగణింపఁబడుచుందురు. ఆయర్చకులు సత్యమే పలుకుదురనియు, వారలన్నవాక్యము తప్పక యగుచుండు ననియు నచ్చటివారి కందఱకు నొక పెద్దనమ్మక ముండుటచే నాచుట్టుపట్టులనున్నవారందఱు వారలను దేవతలఁగా భావించికొని వారలకు నమస్కారములు గావించుచుఁ గానుక లర్పించుచు, వారివలన మంచిచెడ్డలను దెలిసికొని పోవుచుందురు. సామాన్యజనములే కాక చిత్తూరు ప్రభువులుకూడ నాయర్చకులయొద్దకుఁ బోయి తమకార్యసిద్ధులను గూర్చి యడుగుట యొకయాచారమై యున్నది. అట్లు వారు ముందుగా నర్చకుల సమీపించి తమ కార్యములను వారికిఁ దెలియఁజేయుచుందురు. అంత వారు దేవిని జక్కఁగ ధ్యానించి యొక్కసమయ మూరకుండి కార్యము సిద్ధించునో సిద్ధింపదో స్పష్టముగాఁ జెప్పుదురు. వారు సిద్ధించునన్న కార్యము తప్పక సిద్ధించుటయు, సిద్ధింపదనిన కార్యము సిద్ధిచెందకుండుటయు నైయున్నది. అందువలన నర్చకులు సిద్ధింపదన్న కార్య మెంతఘనమగు కార్యమయినను దానిని జేయమానుదురు. సిద్ధించునన్న కార్యమును బూనుకొని చేసి యందు సఫలత చెందుదురు. అందుచే నాప్రభువులు కూడ నాయర్చకుల వాక్యములను వేదవాక్యములుగా నెంచుకొనుచుందురు. ఆయర్చకులు పల్కినట్లు కార్యము సఫలమగుచుండుటకు, విఫలమగుచుండుటకుఁ గారణము దేవతానుగ్రహమువలన వారలకు గలిగిన ప్రభావమని యప్పటివారలందఱును యోజించుచుండువారు. కాని యట్లు తలపోయుటకంటె నీరాజపుత్రులకు నాయర్చకుల మాటల

యందు నమ్మకముండుటచే వారలు కాదన్నకార్యమును గుఱించి చక్కఁగఁ బాటుపడక నిరుత్సాహులై యుండుటచే కార్యము విఫలమగుచున్నదనియు, వారలగునన్నకార్యమును మహాధైర్యమవలంబించి చేయుచుండుటచేఁ గార్యము సఫలమగుచున్నదనియుఁ గార్యముల సిద్ధికిని, నసిద్ధికిని గారణము రాజపుత్త్రుల ధైర్యాధైర్యములే యనియు, నొకకొందఱూహించిన నూహింపవచ్చు. కాని యప్పటివార లర్చకుల యసామాన్యప్రభావమే యని తలపోయుట నిక్కము. మన వ్రాయుకథ జరిగియున్నకాలమున నాచారుణీదేవియొద్ద సరస్వతి యను నొకయబల యర్చకురాలుగా నుండెను. ఆమె మిగుల యోగ్యురాలు. ఆమె సంతతము దేవత కుపచారములకై పాటుపడుచుండును. ఆమె ప్రాతఃకాలమున దేవాలయమును జక్కఁగఁ దుడిచి నీళ్లు చిలుకరించి ముగ్గులు పెట్టి యచ్చట నున్నపాత్రము లన్నియు శుభ్రముగావించి పిమ్మటఁ బుష్పములకై పూవులతోఁటలోనికిఁ బోయి చక్కనిపువ్వులేరి తెచ్చి యామెకుఁ బూజచేసి యవసరమైనైవేద్యమును గావించి యనంతరము వంటచేసి యప్పదార్థమును దేవికి నివేదించి తరువాతఁ దా నుపయోగించుచుండును. ఇట్లుండ నొకనాఁడామె పుష్పములకై పోయియుండఁగా నల్వురు రాజపుత్త్రు లశ్వారూఢులై వచ్చి యప్పర్వతముక్రింద నున్నవృక్షములకుఁ దమహయములను బంధించి పర్వత మధిరోహించి ముందుగా దేవీనిలయంబునకుఁ బోయి నమస్కారంబులు గావించి వారివారికి వచ్చిన స్తుతిశ్లోకములఁ బఠించి యాసమీపమున నున్న పూజకురాలి నిలయమునకుఁ బోయిరి. కాని యామె వారికి దృష్టిగోచర కాలేదు. వార లచ్చటివారినడుగఁగాఁ గొంతవడికి వేచియుండినచో నామె వచ్చునని చెప్పిరి. ఆమాటలువిని యారాజపుత్త్రులు లోనికిఁ బ్రవేశించిరి. అందుఁ బృథివీరాజును, జయమల్లుఁడును ముందుగాఁ బోయి యాయర్చకురాలిశయ్యపైఁ గూర్చుండిరి. సంగుఁడాసమీపమున నున్నయొకపులిచర్మముపై గూర్చుండెను.

సురాజమల్లును సంగుని కొకప్రక్కను గూర్చుండియుండెను. ఇట్లుండ నాయర్చకురాలు తాఁ గోసినపుష్పములను దేవాలయమునను౦డి తనమందిరమునకు వచ్చెను. అంత నావచ్చుచున్నయామెకు నానల్వురు రాజపుత్త్రులు నమస్కరించి తమవచ్చినకార్యమును దెలుపఁగా నామె నిర్భయముగా నిట్లు

నియె. ఓయీ! చిత్తూరు ప్రభువులు తఱుచుగాఁ బులిచర్మముపైఁ గూర్చుండియే న్యాయాన్యాయములను దీర్చుచుందురు. ఈసంగుఁ డట్టి చర్మముపై నధివసించెనుగాన యీతఁడు తప్పక రాణా కాఁగలఁడు. మఱియు నీసురాజమల్లుగూడ నాచర్మము నంటి కూర్చుండియున్నాఁడు కావున నీతనికి రాజ్యమెట్లైన సంప్రాప్తము కాఁగలదు. కాని వీరిరువురు నెన్నటికి రాజ్యమును బొందలేరని పలికెను. ఆయ్యర్చకురాలిమాటలు తన చెవులకు ములుకులవలె నాఁటినందున పృథ్వీరాజు లోపలనుండి వచ్చుచున్నకోపము నాపికొనలేక ఖడ్గమును దాల్చి "చూతము సంగుఁ డెట్లు రాజగునో" అని పలుకుచు నాకరవాలముతో నాసంగుని నొప్పించెను. అంత నాతండు నూరకుండక తన ఖడ్గమును బాణితలంబునఁ గీలించి యుద్ధమునకు నిలువఁబడి తనఖడ్గముతోఁ బృథ్వీరాజునుగొట్టెను. కాని యతఁడు జాగరూకుఁ డైయున్నందున నాదెబ్బ తప్పించుకొనియె. ఇట్లు వారిరువురు పెనఁగుచుండఁగా నాయర్చకురాలు భయపడి పఱ్ఱిడిపోయి దేవాలయము ప్రవేశించి కవాటము బంధించుకొనియెను.

అంత సురేశ మల్లారకుండక లేచి వారిరువురిని వారింప సమకట్టి సంగుని తన వెనుకకుఁ దీసికొని వద్దని వారించుచుఁ బృథ్వీరాజును గొట్టెను. మూర్తి మంతమైన కోపమువలెనున్న పృథ్వీరాజు వానిదెబ్బను సహింపకనక వాని మాటునకున్న సంగునిఁ గొట్టఁగా నదిసురాజమల్లునికిఁ దగిలి యాసంగుని కంటికిఁ దగిలెను. ఆదెబ్బతో నాతని కన్నంధమయ్యెను. పృథ్వీరాజు తన్నుఁగొట్టినదెబ్బకుఁ దాళఁజాలక కోపాతిరేకంబున నాతనితో ఘోరంబుగఁ బోరాడుచుండెను. ఆసమయమున జయమల్లుఁడుకుండక పృథ్వీరాజు పక్షము వహించి తనచేతనైన సాయము చేయుచుండెను. అంత సంగుఁడు తా నచ్చటనుండినఁ బ్రాణముపోవుట సిద్ధమని తలంచి మెల్లమెల్లనఁ గొండదిగి తన యశ్వముపైఁ గూర్చుండి పఱ్ఱిడం జొచ్చెను. అది జయమల్లుచూచి సురాజమల్లు పృథ్వీరాజు యుద్ధములో నొకరినొకరు చంపుకొందురనియు, నింతకుఁ బూర్వము కలహమున నలఁతచెందియున్నాఁడు కావున తావానిని వెంబడించి చంపినచో రాజ్యంబు తనకే దక్కునన్న దురభిప్రాయంబుతోఁ గొండదిగి తన హయము నారోహించి సంగుని వెంబడించెను. కాని యాతఁడు

ముందుగా బయలు వెడలినవాఁడు కావున జయమల్లాతనిఁ గలిసికొనలేకపోయెను. అయినను దన ప్రయత్నము విడువక తనహయమును వాయువేగమునఁ బర్వెత్తించుచు జయమల్లు పయనము చేయుచుండెను. ఇచ్చట నీయిరువురు రాజపుత్త్రులు ఘోరంబుగఁ బోరి కాయంబులు గాయంబులు గావించుకొని మిగుల నలఁతచెంది చెటియొకతట్టునఁగూర్చుండి విశ్రమించిరి. అప్పుడు పృథ్వీరాజు సురాజమల్లుని జూచి వధార్హుం డెవఁడో వాఁడు తప్పించుకొని పోయెను. నీతోఁ బోరాడిన నాకుఁ గలుగులాభం బెద్ది? అనిపలికి తన కత్తినొఱలోఁ జేర్చి కొండ నవతరించి హయము నధిరోహించి తన పురంబునకు మరలెను. పిమ్మట సురేశమల్లుఁడును తనహయము నధిరోహించి పృథ్వీరాజు వెనువెంటనే పురంబున కరుదెంచెను. అట్లు సంగుఁడు ముందును జయమల్లుఁడు వెనుకను బర్విడఁజొచ్చిరి. అంత సంగుఁడు తాను మిగుల నలయిక చెందియుండుటయుఁ, దన వెనుక రౌద్రాకారుండయి జయమల్లుఁడు వచ్చుచుండుటయుఁ జూచి తనప్రాణము దక్కుట దుర్లభమని తలంచి పోవుచుండెను. ఆసమయంబున నతనికి రాహుతోరువంశజుఁ డగు నొకరాజపుత్త్రుఁడు గోచరమగుడు సంగుఁడు దనయుదంతము తెలియఁజెప్పి తన్నుఁ గాపాడవయునని వేడుకొనెను. అంత నాతఁ డతనిఁ జూచి దయార్ద్రహృదయుఁడై సంగుని నొకరహస్యప్రదేశమున డాఁచి తాను జయమల్లు నెదుర్కొనియె. అంత జయమల్లుఁడతనితోఁ ఘోరాతిఘోరముగఁ బోరి వానినిఁ దుదముట్టించి సంగుఁడు గనఁబడు నేమో వెదకెనుగాని యెచ్చటను గానరాఁడయ్యె. అందువలన జయమల్లుఁడు నిరాశచేసికొని శరీరమంతట గాయములు తగిలించికొని చిత్తూరునకుఁ బోయెను. ఆసంగుఁడా రాజపుత్త్రుఁడు జయమల్లుతో యుద్ధము చేయుచున్న యవసరమున నిదియె సమయమని యెంచి చిత్తూరునకు వచ్చిన దనప్రాణములు నిలుచుట కష్టమనియెంచి యెచ్చటికో పాఱిపోయెను.

అయిదవ ప్రకరణము.

ఉత్తరహిందూస్థానంబునంగల ప్రసిద్ధదేశంబులలో మాళవదేశంబొకటి యని చెప్పవచ్చు. అది రాజపుత్రస్థానంబునకును వింధ్యపర్వతమునకును మధ్య ప్రదేశంబున నున్నది. ఆదేశంబు బలపరాక్రమశాలులును, విద్వాంసులును, మహోదారులు నగునుత్తమభూపాలురచేఁ బాలింపఁబడి మహాప్రసిద్ధి గాంచెను. ఆదేశము నొక్కొకరాజు పాలించునప్పు డొక్కొకపురము రాజధానిగా నుండెడిది. ఆదేశమును మొదట పురమారవంశస్థుఁ డగు ఉపేంద్రుం డేలుచుండెడివాఁడు. ఆకాలంబునకు నాదేశంబును రాజధాని ధారానగరము. ఆయుపేంద్రుని కాఱవతరమువాఁడు ముంజరాజు. అతండును ధారానగరమును రాజధానిగాఁ జేసికొనియే మాళవదేశమును బరిపాలించెను. అతనియనంతరమున భోజరాజు మాళవరాజ్యభారము వహించెను. అమ్మహానుభావుండు సమస్తవిద్యలకు నిలయభూతుఁడై సకలకవీశ్వరులచేత నుపమానంబుగఁ గైకొనఁబడుచున్నాఁడు. అతఁడు సంస్కృతకవిత్వమందు నిపుణుఁడు. ఆతనికాలములో సంస్కృతభాషయుఁ గవిత్వమును మిగుల నభివృద్ధిఁ జెందెను. రాజావలంబన మున్నప్పుడు భాష లభివృద్ధిఁ జెందుట కేమియాశ్చర్యము? ఆమహాత్ముఁడు పెక్కుకవీశ్వరుల కాశ్రయభూతుండై కల్పవృక్షంబువలెఁ బ్రకాశించె. అతనియనంతర మేరాజుకాలములోను సంస్కృతభాష కంతయభివృద్ధి గలుగలేదు. తరువాత నుదయాదిత్యుఁడు లక్షణదేవ త్రిపుర మొదలగురాజు లాదేశమును గాలాజరపురమును రాజధానిగఁ జేసికొని పరిపాలించిరి. పిమ్మట నాల్తమష్ యను తురుష్కప్రభువు 1282-వ సంవత్సరంబున హిందూప్రభువుల నోడించి యుజ్జయినీపురంబును దనస్వాధీనంబుఁ గావించుకొనెను. కాని తరువాత హిందూరాజులు తిరిగి వశము గావించుకొనిరి.

ఇట్లు మాళవదేశము కొంతకాలము స్వాతంత్ర్యముకలదై కొంతకాలము పారతంత్ర్యములకలదై యుండెడిది. పారతంత్ర్యమందున్నప్పుడు ఢిల్లీ చక్రవర్తులకు వశమైయుండెడిది. ఢిల్లీనగరమును ఫిరోజిషా పరిపాలించు కాలంబున డిలేవరుఖా నతనివలన ధారానగరంబును బహుమతిగాఁబడసి తన

యధీనముగావించుకొని ఢిల్లీకి సామంతప్రభువై యుండె. తరువాత నతనివంశస్థులు ఢిల్లీచక్రవర్తి బలిష్ఠుఁడైనప్పుడు ఢిల్లీకి సామంతులై కప్పముకట్టుచు వారు దుర్బలులైనప్పుడు స్వతంత్రులై ధిక్కరించుచుండిరి. ఢిల్లీపురము లోదీ వంశస్థుల ప్రభుత్వములో నున్నకాలంబున వారు పూర్వము ఢిల్లీరాజ్యంబున కధీనంబులైన దేశంబులన్నియు, నిలుపుకొనఁదగినంతసామర్థ్యంబు లేనివారగుటంబట్టి, కొన్నికొన్ని దేశంబులు స్వతంత్రంబులయ్యెను. అందులో నీమాళవదేశ మొకటి. ఘయాసుద్దీ నను తురుష్కప్రభు(వు) మాళవదేశపు సుల్తానై తనదేశమునకెల్లలయందున్న రాజపుత్రసంస్థానంబుల వశంబు గావించుకొనుటకుఁ జూచుచుండె కాని రాజపుత్రులు బలిష్ఠులై యుండుటంబట్టి తనకోర్కె నిష్ఫలంబగుచుండె. ఇతం డొకపర్యాయంబు చిత్తూరిపైకిదాడివెడలగా చిత్తూరున కధీశ్వరుండైన రాయమల్లుఁడు తనసైన్యంబుతో వాని నెదుర్కొని పూర్తిగనోడించి ముప్పుతిప్పలంబెట్టి మూఁడు చేరల నీరు ద్రావించె. ఈసుల్తాను రాజపుత్రులవలనఁ దనకు సంప్రాప్తమైన పరాజయంబునకు మిగులవగచుచుఁ జేయునదిలేక తనదేశమునకుమరలె. కాని యెప్పుడైన రాజపుత్రులనోడించి తనకినుకఁ బాపుకొనవలె నని నిశ్చయించి యదరువేచి యుండెను. మఱియు నతఁడా రాజపుత్రులపరాక్రమంబు గన్నులారఁ గన్నవాఁడు గనుక వారివలన నెప్పుడైన తన రాజ్యంబున కపాయంబు సంభవించునేమో యనిసందియమందుచుఁ దగిన ప్రయత్నంబులు చేసికొనుచుండెను. ఇట్లొకప్రక్క రాజపుత్రులవలన భయంబు బాధించుచున్నను, రెండవప్రక్క రాజపుత్రులరాజ్యంబులఁగొనవలె నన్నతలంపుకూడ బాధింపకపోలేదు. అందుచే నితఁడు కొందఱు రాజపుత్రులతో స్నేహంబుచేసి రాజపుత్ర సంస్థానంబునందలి రహస్యంబుల నెల్లఁ గనుగొనుచుండు. ఇతం డొకనా డొంటిగాఁగూర్చుండి యెద్దియో యాలోచించుచుండఁగా నొకరాజభటుం డేతెంచి వందనంబులు గావించి "దేవా! యొకరాజపుత్రుం డొకయుత్తుంగతురంగంబు నధివసించివచ్చి మన సింహద్వార మలంకరించి తమదర్శన మభిలషించుచున్నాఁ డేమిసెలవు?" నాపుఁడు సుల్తా నాతనిఁదోతెమ్మన నతం డట్టులొనర్చె. అంత నారాజపుత్రుఁడు సుల్తానుచే నుచితమర్యాదల నంది యుచితాసనంబునఁ గూర్చుండిన పిమ్మట నతనితో సుల్తా నిట్లు ప్రసంగించెను.

సు.—రాజపుత్రా! నీ నివాసస్థల మెచ్చట?

రా.—మాది తోధానగరము.

సు.—నీ పేరేమి!

రా.—నా పేరు దామోదరసింగని పిలుచుచుందురు.

సు.—ఎందులకై వచ్చితివి?

రా.—తమతోఁ గొన్ని రహస్యంపువిషయంబుల మాటాడుటకు.

సు.—ఏరాజపుత్రునొద్దనుండియైన రాయబారిగ వచ్చినావా?

రా.—లేదు. ఇఁక తుచ్ఛులైనరాజపుత్రుల సేవింపనని శపథంబు కావించితిని.

సు.—(నవ్వుచు) నీరాజపుత్రుల నీవే నిందించుకొనుచున్నావేమి?

రా.—నాకు నావారనియుఁ బెఱవారనియు భేదంబులేదు. సద్గుణవంతులై న్యాయమార్గావలంబులై యున్నవారితరజాతివారైనను నాజాతివారిఁగానే తలంతు. దుర్గుణులై యన్యాయావలంబులై యున్నవారలు నాజాతివారలైనఁ బరులఁగాఁ దలంతు. నేను గుణన్యాయంబులఁ బట్టియే నాజాతివారని యితరజాతివారని భావింతునుగాని కేవలంబు జాతులఁ బట్టి కాదు.

సు.—వహ్వారే! బాగుబాగు. యుక్తముగాఁ బలికినావు కాని మీరాజపుత్రులు పరాక్రమంబునను న్యాయాన్యాయపరిశీలనంబునను సుప్రసిద్ధులని ప్రసిద్ధి కలదే!

రా.—ఆప్రసిద్ధి పూర్వకాలంబునాఁటిది. ఇప్పటి రాజపుత్రులకు న్యాయమనియు, నన్యాయమనియు లేదు. ఉచ్చనీచంబులు మునుమున్నె నశించినవి. చెట్టుపేరుచెప్పి కాయలమ్ముకొను నట్లు పూర్వుల ప్రసిద్ధినే వాడుకొనుచున్నారు. ఇప్పటి రాజపుత్రులకేమి? ప్రసిద్ధి కలుగుటేమి?

సు.—(పెద్దనవ్వునవ్వి) ఔను బాగుగ జెప్పితివి. మీరాజపుత్రులు డంబంబులు చెప్పుకొనువారని నే ననుకొనుచున్నాను. అది నిశ్చయమే?

రా.—రాజపుత్రులు మేడిపండ్లవలె పైడంబములు చూపువారే. లోపల నెన్నిలోపంబులున్నవో మీకేమి తెలియును?

సు.—సరే పురుషులడంబ మిఁక బట్టబయలైనది. రాజపుత్రస్త్రీలు సౌందర్యంబున నిరుపమానురాండ్రని వినియున్నాను. అందలి తత్త్వమేమి?

రా.—(తనలో) వహ్వారే! మిక్కిలి మంచిసమయము లభించినది. 'ఆడఁబోయినతీర్థం బెదురాయె'నన్నట్లు లే ప్రసంగము నేఁ దేఁదలంచియుంన్నానో, యీతం డాప్రసంగంబు నే తెచ్చె. ఇఁక నేఁ గృతకృత్యుండఁ గావచ్చు. (ప్రకాశముగా) అయ్యాది సిక్కువంబె. రాజపుత్త్రస్త్రీలయందున్న సౌందర్యము సురాంగనలకు నైతము కలుగనేరదని కత్తిపట్టుకొని ప్రమాణంబు కావించెదను.

సు.—(ఆశ్చర్యపడుచు) ఇప్పటి రాజపుత్త్రస్త్రీలలో సౌందర్యంబున సుప్రసిద్ధురా లెవరు?

రా.—తారాబాయి యను నామె? సుప్రసిద్ధురాలని చెప్పవచ్చు.

సు.—ఆమె ఎవరిపుత్త్రిక?

రా.—తోఢానగరపు రాజగు సూరథాన్రాయుల కుమార్తెక.

సు.—ఆ రాజు నీకు బంధువా?

రా.—ఔను. నాతండ్రియు సూరథానురాయుల తండ్రియు నేకోదరులు.

సు.—మీరిరువురు బంధువులా? (అని యేదియో యాలోచించుచుండ.)

రా.—ఎందుల కట్లాలోచించుచున్నారు? ఆలోచింప నవసరములేదు. తమ యభిప్రాయము గనుఁగొంటి. మీ కా రాజపుత్త్రియం దభిలాషయున్నఁ దెల్పుఁడు. తప్పక గొనివచ్చి తమకర్పింతును.

సు.—ఎట్లు కొనిరాఁగలవు?

రా.—ఉపాయంబులమాట నడుగవలసిన యవసరంబు లేదు. కొనివచ్చిన పిమ్మటఁ దమకే తెలియును.

సు.—నాకు హిందూరాజపుత్త్రికను బరిణయ మాడవలెనన్న యభిలాష చిరకాలమునుండి బాధించుచున్నది. కాని నెఱవేఱినది కాదు.

రా.—ఇఁక మీకోర్కె నెఱవేఱినదనియే నమ్ముఁడు. ఇదిగో శపథము చేయుచున్నాను. సూర్యుఁడు పడమట నుదయించెనేని నగు నేమో కాని శపథంబు తిరుగనేరదు. మఱియు నావచ్చిన ప్రయోజనంబు గూడఁ దెలియఁ జెప్పెద నవధరింపుఁడు. సూరథాన్రాయుఁడు మిగులఁ గుటిలుఁడు. మొదలఁ దనయనంతరంబు నా కర్ధరాజ్యం బొసంగెద నని పలికి నమ్మించి నేఁడు నాకేమియు నొసంగక తనకుమారికకే యొసం

గున ట. ఇప్పటి రాజపుత్రులన్యాయం బెట్లున్నదో తమయందెల్లంబు నకుఁ దెల్లంబై యున్నదా! అంత నే నూరకుండక నీతిబోధకంబు లగు వాక్యంబులతో నొకయుత్తరంబు వ్రాసి కుంప నది గనుఁగొని యారా జాజ్యధారలచేఁ బ్రజ్వరిల్లు వీతిహోత్రంబు చందంబున మండిపడి, నన్ను నరానివాక్యంబు లాడి పురంబునుండి వెడలఁగొట్టె. నాక వమానంబుకంటె మరణంబె యుత్తమం బై కన్పట్టును. అందువలన నటనుండఁజాలక పురంబు వెడలివచ్చి "నాకసి యెట్లు దీర్చుకొనఁ గలను? ఎవ్వని నాశ్రయించిన నాకు రాజ్యంబు సంప్రాప్తంబగు? అట్టి బలాఢ్యుం డగు ప్రభు వెవ్వండు? దీనవత్సలుండును, ఆశ్రిత పోషకుండు నగు రాజసత్తముం డెవండు? ఎవ్వని నాశ్రయించిన నా మనోరథం బవితథం బగు?" నని తలపోయుచు రాజుల వేర్వేఱఁ బేర్కొనుచు వారందఱి నసమర్థులుగా నిశ్చయించి సుగుణంబులను నసాధారణ సామర్థ్యమును విని మీరే మదీయకార్యంబు నెఱవేర్ప సమర్థు లని సిద్ధాంతించి మీదర్శనంబున కేతెంచితి. మీ యభీష్టంబు నెఱవేర్చుట కెంతమాత్రంబు సందియంబులేదు మీరును నామనోరథం బీడేర్పఁ బ్రార్థితులు. ఇందులకు మీరు పూనుకొనినచో మీకా కన్యకారత్నంబు లభియించుటయె కాక చిరకాలంబు నుండి మీతో బద్ధవైరంబై యున్నచిత్తూరు రాజ్యంబుగూడ మీయధీనము గాక మానదు. అది యెట్లో వివరించెద. సావధానులై యాలింపుఁడు. మీ రభిలషించిన కన్యామణితండ్రి రాయమల్లునకు స్నేహితుండు, మఱియు నతఁడు రాయమల్లునకు సామంతుండై యున్నాఁడు. మనము తోధానగరంబుపైకి దాడివెడలినచో నాతని కాతఁడు తోడ్పడ యత్నించు. అందుచే నతఁడు సైన్యంబుతో నచటికిఁ బోవు. ఆసమయంబున మనము కొంతసైన్యంబును బంపి చిత్తూరును వశంబు కావించుకొనవచ్చు. అంతమాత్రంబునఁ జిత్తూరు వశంబగునా యని సందియపడనవసరంబులేదు. నాప్రియమిత్రుండును మహాబలశాలియు బ్రతిభావంతుండు నగు సురాజమల్లుం డనురాజపుత్రుఁడు చిత్తూరునందుండి రాజకుటుంబములో భేదంబు గల్పించి యంతఃకలహంబులఁ బెంచు

చున్నాఁడు. మఱియుఁ బెక్కుమాయోపాయంబులఁ బన్నియున్నా రము. అవి యన్నియు ఫలింపకమానవు. ఇట్లంతఃకలహంబులతో నిండియుండు రాజ్యంబు జర్ఝరీభూతం బగునదీతీరంబున నున్న వృక్షంబు చందంబునఁ దనంత తానె యధఃపతితం బగునని చెప్పవలసినప్పుడు మహాబలోద్ధతంబై యధఃపతితంబగునని వేఱ చెప్పవలయునా! అని యివ్విధంబున నుపన్యసింప నప్పలుకులన్ని చెవులకు నమృతధారాపాతంబుల చందంబగుడు నానందముప్పతిల్లఁజాలక సుల్తాను కొంతసేపూరకుండి యిట్లనియె. "రాజపుత్త్రా! నీవాక్యంబులు మిగుల యుక్తంబుగా నున్నవి. పెక్కండ్ర రాజపుత్త్రులఁ జేరఁదీసితింగాని నీవలె యుక్తియుక్తంబుగాఁ బలుకువారు లేరు. మానసంబున నానంద ముప్పతిల్లె. నీమనోరథంబు తప్పక నెరవేర్చెద. నాయభిలాషంబుఁగూడఁ దీర్చుము. నీవు మాపురంబున నివసించి శత్రుపురంబునకుఁ జారులఁ బుత్తెంచుచు నెప్పటిసమాచారం బప్పుడె తెలిసికొనుచు నవశ్యకార్యంబు లగు కార్యంబుల నెఱవేర్చుచునుండుము. సమయంబు చూచి తోథానగరంబుపై దాడి వెడలుదము. రాజకన్యకను రప్పింపంగూడ యత్నించుచుండు" మనిపల్కి యాతనికిఁ దగినసౌధంబు నొకదాని నొసంగి యాదరింప నతండును బరమానందంబుతో వర్తించుచుఁ దనయభిలాషంబు నెఱవేర్చుకొనఁ బాటుపడుచు రాజానుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుండయి కాలంబు గడుపుచుండెను.

ఆఱవ ప్రకరణము.

కాల మెప్పుడు నొక్కరీతిగ నుండదు. అది నిమ్నోన్నతంబయిన భూమివంటిది. అట్టిభూమియందుఁ బ్రవర్తించుజంతువు లొకప్పు డున్నత పదమందుండి మఱొకమా రధఃపతనంబుననుండునట్లు కాలానుసారులయిన జంతువు లొకపరి యున్నతసుఖంబులను, మహాగౌరవమును, మహాధికారంబును,

సకలసుతిపాత్రతయుఁ గలవారయియుండి తదనంతరమందె పలుదుఃఖము లకును, నవమానంబునకును, సకలనిందాపాత్రతకుఁ బాలగుచుందురు. ఇంతకును మూలంబు కాలంబు. మానవులు ముక్కుద్రాటిచే మహావృషభంబుల లాఁగఁ దీసికొనుచున్నట్లు కాలంబు సమస్తజంతువులను లాఁగదీసికొనివర్తించు. కాల ము నెవ్వరు నతిక్రమింపలేరు. అయ్యది యసాధారణసామర్థ్యము కలది. ఆ య్యది జంతువులఁ బలుమార్గంబులఁ ద్రొక్కించు. కొందఱికి సుఖమొసంగు. కొందఱికి దుఃఖంబునిచ్చు. మఱికొందఱికి ధనంబొడఁగూర్చు. ఇంకొకకొంద ఱను దరిద్రులఁగా నొనర్చు. ఒక కొందఱికి శత్రువిజయంబు నిచ్చు. మఱి కొందఱను శత్రువుల బాలెంబడవేయు. మానవునకు శత్రువులెవ్వరు? కొందఱు ధనమపహరించినవారును, దన్నుఁ గొట్టినవారును, దన్ను నిందించినవారును, దన కపకారం బొనర్చినవారును, శత్రువులని తలంచుచున్నారు. వీరు బాహ్యశత్రు వులు కావచ్చును. వీరు బాహ్యశత్రువులు, ఈబాహ్యశత్రువులు కలకాలము శత్రువులైయుండరు. ఒకప్పుడు మిత్రులైకూడ నుండవచ్చును. నిమిత్తమును బట్టి శత్రువులైనవారు నిమిత్తము నశింపఁగానె మిత్రులగుచుందురు. మఱియు నీశత్రువు లెప్పుడోకాని బాధింపుచుండరు. కాని యీబాహ్యశత్రువులకంటె నధిక బలవంతులై యెల్లపుడు మానవులనాశ్రయించి బాధించుశత్రువులు కలరు. వారంతశ్శత్రువులనియు సహజశత్రువులనియుఁ బిలువఁబడుదురు. వారు కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యంబు లనునామంబులతో నొప్పుచుండు వారు. వీరందఱు బలంబున నొకరికొకరు తీసిపోరు. వీరు మానవుల ముప్పు తిప్పలం బెట్టుచుందురు. ఒకప్పుడయినను మానవుల విడిచియుండరు. వీరి నరి షడ్వర్గమనియుఁ బిలుతురు. ఈయరిషడ్వర్గంబులలోఁ గ్రోధం బొకటి యని తెలిసినదికదా? ఈక్రోధంబు మానవుల సమాశ్రయించి పెక్కు చెడుమార్గం బులఁ ద్రొక్కించు. హితకరమయిన మిత్రవాక్యంబుల విషకల్పంబుగాఁ దోపించు. ప్రాణాప్తులయిన బంధువులయినఁ బరమశత్రువులఁగాఁ దలం పించు. అది యుక్తాయుక్తవివేకం బను దీపంబునార్ప మారుతంబువంటిది మానవులఁ బాడుచేయ నింతకంటె నుత్కృష్టమైనది మఱియొకటిలేదు. క్రోధం బునకు వశుండుకానివాఁడే ధన్యుండు. అట్టివారిని గ్రోధం బేమియుఁ జేయ లేదు. కాని తనకువశులయినవారి నావేశించి గ్రహగ్రస్తులచందంబున నా

డించు. నోట ననరానివాక్యంబులఁ బ్రేలించు. పలువిధంబు లగు వికారచేష్టలఁ జేయించు. ఇట్టి క్రోధం బొకనాఁ డనివార్యమై చిత్తూరు రాణాయగు రాయమల్లు నాశ్రయించె. ఆరాయమల్లు కొలువుకూటంబునఁ గూర్చుండి కోపోద్దీపితుండయి యగ్నిహోత్రంబుచందంబునఁ బ్రజ్వలింపఁజొచ్చె. ముఖంబును గనుఁగొనలు కెంపుగదిరియుండె. కోపాతిశయంబున శరీరంబు కంపించుచుండె. సభలోనున్నవా రొకరును నాతనివంక జూడఁజాలక మొగంబువంచుకొనియుండిరి. ఒకండు నొక్కమాటయుఁ బలుక సాహసింపకుండిరి. ఇంతయేల? పూర్వము రాయమల్లునొద్ద నత్యంతపరిచయంబుగల మిత్రులు సయితము మౌనం బవలంబించిరి. క్రోధకారణం బెన్నఁ గడు వెఱచుచుండిరి. అంత రాయమల్లుండు కొంతవర కిట్లు మిన్నకుండి గంభీరభాషణంబుల నిట్లనియె. "ఓరీ! చండాలుఁడా! ఎంతపనిచేసితివి? నీబుద్ధియెక్కడ బుగ్గయినది! యుక్తాయుక్తవిచారంబువలదా! చిత్తూరు వారివంశం బనుచంద్రబింబంబునకుఁ గలంకమువలె దాపరించినావేమిరా? చిత్తూరురాజు లెంతయు సద్గుణంబుల వహించుకొని ప్రసిద్ధికెక్కినారు. నీ వట్టివారలగర్భంబునం బుట్టి వంశంబున కప్రతిష్ఠ తెచ్చినావు. ఇట్టి దుర్గుణంబులు కలవాఁడవు నాకేల పుత్త్రుండవయి జన్మించినావు? అవగుణుండయిన పుత్త్రుండు తండ్రిపాలిటి శత్రు వని వేఱ చెప్పవలయునా? సర్వవిధంబులఁ బిల్లలశ్రేయస్సు గోరుచున్న జననీజనకులఁ దృణప్రాయంబుగాఁ జూచుట యుక్తంబు కాదని తలంప వద్దా? నీకు సుంతేనియు బుద్ధియున్నదా? నీవంటి బలవంతులు చిత్తూరివారి వంశంబునఁ బుట్టలేదో? వారు నీవలె దుష్టబుద్ధులయి రాజ్యం బపేక్షించి జనకుల నిరాకరించి పితృసదృశుండగు జ్యేష్ఠసోదరుఁ జంపఁ బ్రయత్నించినారా? వంశమర్యాదలఁ గొంచెమేనియు నిలుపుకొనవద్దా? చనువిచ్చినంతమాత్రంబునఁ గ్రిందుమీఁదుచూడక ప్రవర్తింపవచ్చునా? ఆసంగుఁ డెట్టి సద్గుణంబులు గలవాఁడు వాని ప్రవర్తనమెంతమంచిది? వానికున్న యోగ్యత యెవ్వరికిగలదు! ఆ నిరుపమానబుద్ధియు, న పితృమాతృభక్తియు, నా పరాక్రమము, నాసుజనవందనీయగుణంబులు, నావినయసంపద యా సంగునికే గలదు గాని మఱెవ్వరికిఁ గలదు? చిరకాలంబునుండి మహనీయులచేఁ బరిపాలింపఁబడి ప్రఖ్యాతిగాంచిన చిత్తూరు రాజ్యం బేలుటకు సంగుఁడె యర్హుండు కాని నీవంటిదుష్టగుణుండా యర్హుండు?

అట్టి సద్గుణుతోఁ బోరాఁడి వానిని గ్రుడ్డివానిగాఁ జేసి చిత్తూరుఁ జేరకుండఁ జేసిన దురాత్ముండవు ? అట్టినీ మొగంబు చూచినఁ బాపంబువచ్చు. నాపురంబున నుండఁదగినవాఁడవు కావు. ఇటనుండి లేచిపొమ్ము. ఱేపటియుదయంబున నీవీపురంబున నున్నట్టు దెలిసినచోఁ దగినపని చేయించెద. నీవు కలహప్రియుండవు. కావున నెచ్చటికయినఁ బోయి యెవరితోనైనఁ బోరాఁడుచుఁ బ్రతుకుము." అని యిట్లు కోపంబునఁ బలికిన గంభీరభాషణంబులువిని సభాసదులందఱు నొకరిమొగం బొకరు చూచుకొనుచు నేమియు మాటాడక యుండిరి. అంత సభలోనున్న పృథ్వీరాజు తండ్రి వాక్యంబులు శత్రువులశూలఘాతంబుల కంటె నెక్కుడుగా నొప్పింప నవమానంబుచేఁ బొడముకోపంబు నడంచికొని తన తెలివి తక్కువకు వగచుచు లేచి నిలువఁబడి యంజలిఘటించి యిట్లనియె. "ఓ మహారాజా! నీవు చెప్పిన వాక్యంబులన్నియు సత్యంబులు. మహాపరాధంబు కావించినానని నేను పశ్చాత్తాపము చెందుచునే యున్నాను. ఈయపరాధంబు క్షమింపుఁడు. సంగుం డెచ్చటనున్నాఁడో కొనివచ్చి తమ కప్పించెద. ఈతప్పిదంబు క్షమించి నన్నుఁ బురంబుననుండి వెడలఁగొట్టకుఁడు. అట్లు కాక పొమ్మనిన నిప్పుడే లేచిపోయెద. మీరు వెడలఁగొట్టించు నంతవఱకు నుండువాఁడఁ గాను. పృథ్వీరాజంత గౌరవహీనుండు కాఁడు." నావుడు సభాసదులందఱు నతని వాక్యంబున కనుమతించి నుతించిరి. కాని రాయమల్లుఁడు హృదయంబునఁ గాఠిన్యంబువహించి పృథ్వీరాజునుఁ జూచి యిట్లనియె. "చాలు చాలు. నీ విప్పుడు వినయవాక్యంబు లాడినంతమాత్రంబున సంతసించువాఁడను కాను. ఆసంగుని వెదకి కొనివచ్చి యప్పించెదనని చెప్పుచున్నావు. వానిని బహుదేశములందయిన నుండనీవా ? ఏమి ఆనాముద్దులపట్టి యగు సంగుని కపటకార్యముగావించి విదేశగతునిగాఁ జేసిన దుష్టుండవగు నీవాక్యంబుల నింతేనియు నమ్మను. నీవు క్షమింపఁదగినవాఁడవు కావు. వెంటనే నాపురంబునుండి లేచి పొమ్ము." అనిన విని పృథ్వీరాజు మారుమాటాడక సభనుండి లేచి వెడలిపోయెను. అప్పుడు సభలోనున్న రాజపుత్రులు కొందఱు రాయమల్లుని కోపంబు వారించి పృథ్వీరాజునందు దయార్ద్రహృదయుం గావింప నెంచి పలువిధంబుల హితోపదేశంబుచేసిరి గాని, క్రోధావిష్టమానసుండయిన రాయమల్లుని చెవులఁ బడినవి కావు. క్రోధప్రభావమెట్టిదో చూచితిరా? పిమ్మట

రాయమల్లుండు సభనుండి దిగ్గనలేచి యంతఃపురంబునకుఁ బోయె. అంత సభాసదులును దమతమ మందిరముల కరిగిరి. పిమ్మట పృథ్వీరాజు తన యకార్య కరణంబునకుఁ బలువిధంబులఁ బశ్చాత్తాపంబునొందుచుఁ, దండ్రి జేసిన యవమానంబునకును సహింపఁజాలక ఘనకార్యంబులఁ జేసి తండ్రి మెప్పువడసి యతనిచే నాహూతుండనైనంగాని చిత్తూరు ద్రొక్కనని శపథంబుచేసి వలయు యుద్ధసాధనంబులఁ గైకొని నల్వురు పరిచారకులతోఁ గూడి యారాత్రియే చిత్తూరునుండి వెడలిపోయె. చదువరులారా! పృథ్వీరాజు సోదరుతోఁ బోరాడుటఁబట్టి దుష్టగుణుండని తలంపరాదు. అతని ప్రవర్తనంబునుగూర్చి కొంచెము చర్చింపవలసి యున్నది. పృథ్వీరాజు మిగుల బలవంతుఁడు. పరాక్రమశాలి. నిరుపమానసాహసధైర్యంబులు గలవాఁడు. అతండు పూనుకొన్నచో రాయమల్లాదుల నందఱ జయించి చిత్తూరు వశంబు గావించుకొనఁ దగినంత బలాఢ్యుండు. అట్టి నిరుపమానపరాక్రమవంతుఁడైనను, దన్నుఁ దండ్రి సభలో దుస్సహవాక్యంబు లాడిన నుంతేనియుఁ గినుక జెందెనా? తండ్రి మాటకుమాఱాడెనా? పృథ్వీరాజు దుష్టుండేయయిన సభలోఁ దన్ను దూఱుచున్న తండ్రిని జంప నేలపూనుకొనఁడు? అతని కంతబలంబు లేకపోలేదే? కావునఁ బృథ్వీరాజు దుష్టుండని యూహింపఁదగదు. అతండు మిగుల యోగ్యుండు. అతండు సద్గుణంబులు గలవాఁడే. అతనికిఁ బితృమాతృభక్తి లేకపోలేదు. అతని ప్రవర్తన లోకులచే నుతింపఁ దగియుండకపోలేదు. కాని యతని గుణంబు లన్నియుం దుష్టసహవాసంబున మారిపోయినవి. నదీజలంబు మొదట మాధుర్యగుణంబు కలదయినను సముద్ర సంపర్కముగలిగిన పిమ్మట మొదటిగుణంబు నిలుచునా? నిర్మలజలంబు పంకిలంబగు భూతలంబుఁ జెందినచో నిర్మలత్వంబు నిలుచునా? నిలువదు. అట్లె పృథ్వీరాజు సద్గుణంబులన్నియుం సురేశమల్లాది దుష్టసహవాసంబున దుష్టంబులైనవి. వారల యుపదేశంబున నతని మానసంబు ఋజుత్వంబును వదలి కుటిలత్వంబు నొందినది. దుష్టుల ప్రోత్సాహంబుననే తన సోదరునితోఁ బోరాటము సలిపె. అతండు బుద్ధిమంతుండయి సద్గుణవంతుఁడయి యుండినచో దుష్టసహవాసం బేల చేయవలయును? దుష్టుల యుపదేశం బేల చెవిఁ బెట్టవలెను? అని యడిగిన యడుగవచ్చు. అందులకు సమాధానంబు లేకపోలేదు. పృథ్వీరాజు చిఱుతప్రాయంబువాఁడు కాని పెద్ద

వాఁడు కాఁడు. యుక్తాయుక్త వివేచనమం దంతసామర్థ్యంబు లేనివాఁడు. చిఱుతప్రాయంబువారికిఁ బరులుపదేశించు వాక్యంబులు వినుటయందుఁ గుతూహలంబె కాని వారివాక్యంబులు హితంబులో యహితంబులో వారికిఁ దెలియవు. మఱియు నట్టి దశయందున్నవారు తమ్మునులించువారినే ప్రియులుగా నెంతురు. తమ్ము నులించినచో నా రుప్పొంగి పోయి పరు లేమి యుపదేశింతురో దానినే విందురు. దానినే యాచరింతురు. ఇది చిఱుతప్రాయంబువారి స్వభావము. అట్టే పృథ్వీరాజును సురేశమల్లాది దుష్టుల యుపదేశంబె చెఱిచినది. చిఱుతప్రాయంబున మానసఫలబుద్ధి కొకమార్గంబని నియమంబుండదు. మెఱుపుదీవెవలె చంచలం బైయుండు. దాని నొకగ్రుడ్డివానితోఁ బోల్పవచ్చు. గ్రుడ్డివాఁడు మార్గదర్శి ననుసరించి పోవుచుండు. మార్గదర్శి మంచివాఁడైన మంచిమార్గంబు చూపును. లేక వాఁడు దుష్టుండయిన గర్తయుతంబయిన మార్గంబు చూపు. మార్గదర్శిననుసరించుటే బీఁకునకు స్వభావంబు కావున నాయా మార్గంబులం బోయి యాయా ఫలంబు చెందు. ఫలానుభవం బయినపిమ్మట నేమార్గదర్శి చెడ్డవాఁడో మంచివాఁడో తెలిసికొనునుగాని ముందుగఁ దెలిసికొనలేఁడు. అట్టే చిఱుతప్రాయంబువారు దుష్టసహాయులై దుష్టమార్గ మవలంబింతురు. సజ్జనసహాయులైన సన్మార్గమున నవలంబింతురు. వారలకీలాభనష్టంబులు తత్తత్ఫలం బనుభూతంబైన తరువాతనే తెలిసికొనఁగలరు గాని ముందుగాఁ దెలిసికొనలేరు. కావున జననీజనకులకుఁ దమపిల్లలు దుష్టసహవాసంబు చేయకుండ నుండునట్లు చేయుట విధియైయున్నది. అట్టుతలిదండ్రులు తమ సంతతి విషయమున జాగరూకులై యుండనిచోఁ బెక్కులపాయంబులకుఁ బాలై యుందురు. తా మపాయంబు లొందుటయు కాక బిడ్డలఁ జెఱిచినవారును నగుదురు. ఇంతియ కాక మానవుల బుద్ధి సుమార్గదుర్మార్గములఁ ద్రొక్కుటకుఁ బ్రధానంబు చిన్నతనంబు. అప్పు డేమార్గమున నడుగిడిన నామార్గముననే పోవుచుండు. ఇందుల కొకదృష్టాంతము చూపెద. అయోమార్గంబును ధూమశకటంబును నందఱు జూచియున్నారు. ఆ పొగబండి నిలుచుస్థానమునకు (Station) వచ్చుచుండు. అప్పు డందుండు ప్రధానాప్రధానమార్గంబులఁ (Main line & Loop line) బడిపోవుటకు మార్గవిభాజకస్థలంబు (Point) ప్రధానంబు. అచ్చట నేమార్గంబుఁ బ్రవేశించిన నందే పోవును.

అట్లే చిన్నతనంబు మార్గవిభాజకస్థలము (Point) వంటిది. అక్కడ బాలుర బుద్ధి నేమార్గమందు ప్రవేశించిన నందే పోవుచుండు. కావున నన్నివిధంబుల నాలోచించిచూడ పృథ్వీరాజాదులు చెడుటకు ముఖ్యకారణము రాయమల్లుని యజాగ్రత్త యని చెప్పవలసి యున్నది.

ఏడవ ప్రకరణము.

రాజపుత్త్రస్థానంబులోఁ దోథానగరంబని చిన్నసంస్థానం బొకటి కలదు. అది చిత్తూరునకు లోఁబడిన సంస్థానంబులలో నొకటి. దానిని సూరథాన్రాయ లనురాజపుత్త్రుండు పాలించుచుండె. అతండు మిగుల మంచి సత్ప్రవర్తనగలవాఁడు, మహాశూరుండు, సద్గుణవంతుండు. అతనికిఁ పుత్త్రసంతతి లేదు. కాని పుత్త్రికయొకతె గలదు. ఆమెను **దారాబాయి** యని పిలుచుచుందురు. ఆ కన్యామణి లోకములోని సౌందర్యవతులలో నొకతె యని చెప్పవలసి యున్నది. ఆమెకుఁ కేవల సౌందర్యంబే కాక సద్గుణసమృద్ధికూడ కలదు. ఆమె బాలచంద్రరేఖచందంబున దినదిన ప్రవర్ధమాన యగుచుఁ గిలకిల నవ్వి తల్లిదండ్రులకు హృదయామోదంబు గావించుచు వచ్చియు రానిముద్దుపలుకులచే జననీజనకుల వీనులకు విందుగావించుచు శిరీషకుసుమసదృశంబగు శరీరసంస్పర్శంబువలన స్పర్శేంద్రియసుఖంబు గలిగించుచు నుండెను. సద్గుణవంతురాలగు భార్యను ముద్దులు మూటగట్టు కుమారికను, నిష్కంటకంబగు రాజ్యంబును, జూచుకొని రాయలానందాంబుధిలోఁ దొప్ప దోఁగుచున్న సమయంబున నాతనిభార్య రోగపీడితయై కాలధర్మంబు నొంది యతని దుఃఖసముద్రంబున ముంచె. అపు డెవ్వరికైన నానందంబు స్థిరమై యుండునా? అది పున్నమనాఁటి వెన్నెలవంటిది. సంప్రాప్తంబై శీఘ్రకాలంబులోనే నశించు. అంత నారాజపుత్త్రుండు విచారపరీతుండై దుస్సహపత్నీవియోగ పీడితుండైనను, నా భార్యయందున్న ప్రేమాతిశయంబునఁ బునర్వివాహంబు చేసికొన నిష్టపడక నారాజపుత్త్రిక ముద్దువాక్యంబులు వినుచు నాయానందంబున గాలంబు గడపుచుండె. ఆ కాలంబున హిందూదేశంబు కలహాబూయిష్ఠంబై

యుంటఁబట్టి తనరాజ్యసంరక్షణలోఁ దనకు సహాయభూతురాలై యుండుటకై కుమారిక కాయుధవిద్య నేర్పుచుండెను.

మఱియు సర్వకాలంబులం దామెను దనవెంట ద్రిప్పికొనుచు, రాజకీయ వ్యవహారంబులను రాజనీతియందును నిపుణురాలిఁగాఁ జేయుచుండె. ఆమెయు నవలీలనే తండ్రి చెప్పుచున్న విద్యలయందు నిరూపమానురాలయి యాతని కానందమ్ము గొలుపుచుండె. ఆతారాబాయి యట్లు సద్గుణంబులచేతను, సత్ప్రవర్తనచేతను, పితృభక్తిచేతను, వినయసంపదచేతను, నాయుధవిద్యా చాతుర్యంబుచేతను జనకుని యవ్యాజప్రేమ కాస్పదురాలయ్యె. ఆరాయలును దన కుమారిని ప్రాణపదంబుగా నెంచి పెంచుచు నామెకుఁ దోడుగా నుండుటకై తనమేనకోడలగు రామాబాయి యనుచిన్నదానిని గొనివచ్చి యింటనుంచుకొనియె. ఆ యిరువురు బాలికలును సంతసంబుగ కలిసి తిరుగుచు నాటలాడుచు, నొకప్పుడు క్రుమ్మరు పూలతోఁట కరిగి విహరించుచు, నొక మాఱు చదువు కొనుచుండిరి. ఇట్లనవరతంబు గృహలక్ష్మివలెఁ దిరుగుచున్న కూఁతుం గాంచి యారాయలు భార్యావియోగజనితదుఃఖంబు మఱచిపోయె. ఇట్లుండ నాతని సంస్థానంబున దామోదర సింగను రాజపుత్రుఁ డొకఁ డుండెడివాఁడు. వాఁడు మిగుల క్రూరుఁడు. సూరథాన్రాయలకు బంధువు. వాఁడు చిరకాలంబునుండియు సంస్థానంబు నాశ్రయించియుండె. అతండు రాయల యుద్ధమునందు సహాయుఁడై యతని యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుఁడాయె. అందుచే నితం డారాయ లొంటిగానున్న సమయంబున నతనిఁ జేరి యిట్లనుచుండెడివాఁడు. "అయ్యా! మీరును నేనును నొకవంశంబునఁ బుట్టినవారము. మీకుఁ బుత్త్రసంతతి లేదుగాన నన్నుఁ గుమారునిగా భావించి భవదనంతరంబున రాజ్యంబు నాకొసంగుఁడు. మీపుత్త్రిక నొక రాకొమరున కిచ్చి పెండ్లి చేసి రాజ్యం బామెకిచ్చినను మనవంశంబు పేరుండదు కదా! బుద్ధిమంతులైన తమ కివి తెల్లంబుకాక మాన"దని యుపదేశింప నాతఁడు మందహాసంబు చేయుచు మోమోటంబుచే ప్రతిషేధింపలేక "ఓయీ! నా యనంతరంబునఁ గదా! అప్పటి సంగతి చూచుకొందము. ఇప్పటినుండియు నాలోచింప నేల?" యని పలుకుచుండె. అది విని దామోదరుండు రాయలు తనకు రాజ్యం బిచ్చుట నిశ్చయం బని యుండె. అంత రాయలు తారాబాయి యుక్తవయస్స

రాలఁగుఁటఁజూచి పెండ్లి చేసి యారాజ్యం బామెకు నల్లునకు నీవలెనన్న తన తలంపును మంత్రియగు గోపాలసింగుతో నుడువ, అది యుక్తంబని చెప్పి యామెకుఁ దగిన వరుని సంపాదింపఁ బ్రయత్నించుచుండె. ఈ యుదంతమ్ము క్రమక్రమంబుగా దామోదరుని చెవిఁ బడియె. అంత వాఁడు సూరథాను నొద్దకుఁ బోయి హితోపదేశంబుచేసెఁ గాని యతఁడిందులకు సమాధానంబు చెప్పక మఱియొక ప్రసంగంబు దెచ్చి మాటాడు చుండెడివాఁడు. మఱొ క్కప్పుడు దామోదరుం డీప్రసంగంబుదేగానే "తలనొప్పిగా నున్నది. ఇందు విషయంబై మఱియొకమారు ప్రసంగింత" మని చెప్పి పంపుచుండెడివాఁడు. ఇందువలన దామోదరుని యాసవిడిచి చనలేదు. ఒకప్పు డీదామోదరుండు గోపాలసింగుతో నిందులకై ప్రసంగింప నతఁడు మోమోటంబు విడిచి "కడుపునఁ బుట్టిన బిడ్డకు రాజ్యం బీయక యొకవంశంబున జనించినారమని నీకును నాకును రాజ్యం బొసంగునా? ఏమి యీవెఱ్ఱితనంబు" అని నుడువ నతండు మాఱు చెప్పలేక తన మందిరంబునకుఁ బోయి "సూరథానులకుఁ దనకు రాజ్యం బీయవలెనని తలంపున్నది. గాని గోపాలసింగే దాని కంతరాయంబు గల్పించుచున్నాఁడు. లేనిచో నీతఁడన్న వచనంబు సూరాథానుఁ డేలచెప్పఁడు" అని యోజించి గోపాలసింగు రాజద్రోహంబు చేయుచున్నట్టు లొకయుక్తరంబు కల్పించి యందులకుఁ దగిన సాక్ష్యమిప్పించి రాయల కాతనిపై కోపం బుద్భ వింపఁజేసి గోపాలసింగును జంపించె. అనంతరంబు దామోదరుండు సురాథానుల నడుగగా నాతండును గోపాలసింగు చెప్పినట్లె నుడివె. రాయల తెలివితక్కువ యిట్లు విశదమగుచున్నది. ఈమాట మొదటనే చెప్పినదామోదరుండు విరా శచేసికొనియుండు. రాయల మోమోటంబె యింత దెచ్చినది. అందుచే నతండ చ్చటనుండి వెడలిపోయి విషప్రయోగంబుచేఁ దారాబాయిని జంపయత్నింప నారహస్యంబు బట్టబయలాయె. అంత సూరథానులు మిగులఁగోపించి తనయూ రినుండి వెడలఁగొట్టె. అందువలన నప్పురంబు బాసి మాళవరాజు నాశ్రయించి దామోదరుని యుదంతంబు చదువరులకుఁ దెలిసియేయున్నది. అనంతరము రా యలు తనకు సహాయభూతుండైన దామోదరుండు తన్నువిడిచి పోవుటచేతను తనకుఁ గుడిభుజంబువలెనున్న గోపాలసింగు చంపఁబడియుండుటచేతను దన రాజ్యంబు రెక్కలులేనిపక్షివలె నున్నట్లు గనుఁగొని శత్రువు లెవ్వరేని తనరా

జ్యంబు పైఁబడి స్వాధీనంబు గావించుకొందురేమో యన్న భీతిచే డెందంబున గొందలపడుచుండెను. మఱియుఁ దనతోఁ గలహించిపోయిన దామోదరుని కుటిలత్వంబును మాయోపాయవిశారదత్వంబును నెఱిఁగినవాఁడు గావున నతని వలనఁ దన కపాయం బెప్పుడైనను రాకమానదని నిశ్చయించుకొని యుండెను. అందువలన రాయలు త్వరలోఁ దనకూఁతునకు మహావీరుఁడైన రాకుమారున గొసంగి యిల్లఱికముంచుకొనవలెనని చూచుచుండెను. కాని తా ననుకొన్నటులు సౌందర్యవంతుండును పరాక్రమశాలియు నగు రాకుమారుండు లభింపలేదు. అయిన నా ప్రయత్నంబు వదలక చారులఁ బంచి రాజస్థానంబుల వెదకించుచుండె. మఱియుఁ దనరాజ్యంబునకుఁ బ్రధానభూతులగు వారిరువురులు లేకపోవుటంబట్టి రాజకీయ వ్యవహారంబులన్నియు నిలిచిపోయె. తాను స్వయముగాఁ జూచుకొను నంతయోపిక లేదు. అందువలన జిరకాలంబునుండి తన రాజ్యంబును కనిపెట్టికొని యున్నవాఁడును, నిరుపమాన పరాక్రమశాలియు, మహాశేముషీమంతుండును, ప్రభుహితైకతత్పరుండును, గోపాలసింగునకుఁ బినతండ్రి కుమారుండునగు రత్నసింగును రాజవ్యవహారంబులఁ జక్కపరుప నియమించె. అంత నాతండును దన శేముషీవిశేషంబున వ్యవహారంబులన్నియుఁ జక్కపెట్టుచు నందలి తత్త్వంబును రాయలకు నెఱింగింపుచు నాతనియెడ నధికమగు భక్తి నుంచుచుఁ బ్రవర్తించుచుండె. రాయలతని బుద్ధిచాతుర్యంబునకు సంతసించుచుండెను. గాని తాను విశ్వాసపాత్రులని నమ్మికొనియుండిన గోపాలదామోదరులు రాజద్రోహులయియుండుటంబట్టి రత్నసింగుపై నమ్మకమున్నట్టు పైకి నటించుచున్నను నంతరంగంబున నమ్మలేదు. అందువలన నధికారంబంతయును రత్నసింగుచేతిలో నిడిచిపెట్టక తనయానలేక యేపనియైనం జేయరాదని గట్టిగా నుత్తరువుచేసె. రత్నసింగు కుటిలుండు కాఁడు. ఆతఁడు దుర్గుణవంతుఁడు కాఁడు. అతనికి రాజ్యంబు బాగుచేయవలెనన్న తలంపేకాని మఱియొక తలంపు లేదు. అందువలన నతండు రాయలు తన్ను విశ్వాసపాత్రునిగా నెంచకుండుట కనిపెట్టి యతని విశ్వాసంబునకుఁ బాత్రుండు కావలెనని తలంచి రాత్రిందివంబులు కష్టపడి పనిచేయుచుండెను. ఇందువలన రాయలకించుక నమ్మకము గలుగఁ జొచ్చె. అంతనొకనాఁడు రాయలును రత్నసింగు నొకచోటఁ గూర్చుండి ప్రసంగించుచుండ రాయలతని కిట్లనియె.

రా.—దామోదరుం డిప్పు డేచ్చటనున్నాఁడో తెలియునా?

ర.—తెలియును. మాళవదేశపు సుల్తాను నాశ్రయించినాఁడఁట.

రా.—వాఁడు మిగుల కుటిలుఁడు. ఎప్పు డేయపాయము గలిగించునో యని నాహృదయంబు బెదరుచున్నది.

ర.—అవును తమరు చెప్పినట్లుశాఁడు బహుదుర్మార్గుఁడు. మాయోపాయవిశారదుండు. అట్టి వానితోఁ గలహించియుండుటకన్నఁ గలిసియుండుట మంచిది.

రా.—అట్టిదుర్మార్గునితోఁ గలిసియుండుట యెట్లు సరిపడును. నాకుఁ బ్రాణాస్పదురా లగుకూఁతును జంపింపయత్నించినాఁడు. నీవెఱుంగవా? అట్టిదుర్మార్గునితో సంధియేమి? ఎంతమాత్రంబు తగదు.

ర.—అదియు నిశ్చయంబె. వానిపా త్రహింపొత్తువంటిది. ఎప్పుఁడేయపాయంబు కలిగించునో? ఆట్టివానితోఁ విరోధించుట గూడఁ గాఅవితోఁ దలఁగోఁకుకొనుటవంటిదే.

రా.—అవును నిశ్చయంబె. మొదట నట్టివానినిఁ జేరఁతీయుటె పొరపాటు.

ర.—పోనిండు ఇప్పుడు మనసైన్యమును సంసిద్ధము చేసికొనియున్నచో దామోదరుని కంత భయపడ నవసరము లేదు.

రా.—అట్లు చేయుము. మఱియును మనతారాబాయికిఁ దగిన రాజపుత్త్రుని గొనివచ్చి పెండ్లిచేసినచో నింతేనియు భయపడ నవసరంబు లేదు. కాని తగినవాఁడు లభింపకున్నాఁడు.

ర.—లభింపకేమి, చిత్తూరురాణాకుమారుండు పృథ్వీరాజు తారాబాయికిఁ దగినవాఁడు. మఱియుఁ జిత్తూరివారితో మనముసంబంధంబు చేసికొన్నచో దేవతలకైన భయపడ నవసరంబు లేదు.

రా.—అవును. వారు పెద్దవారు. మనము పిల్లనిచ్చెదమన్న నిష్టపడుదురో యిష్టపడరో?

ర.—ఇష్టపడకేమి? అమూల్యంబగు దివ్యరత్నం బిచ్చెదమన్న సమ్మతింపని వెఱ్ఱి యుండునా.

రా.—ఉండదు. విశ్చయముం జే. ఇంతకుఁ బూర్వంబే నేనాతని గుణంబులు వినియున్నాను. నాకుమారికయుం నాతనియందె మనంబు ప్రవేశపెట్టినట్లు వినియున్నాను. కాని యీ సందేహంబుచేతనే యాతనికై ప్రయత్నింపలేదు.

ర.—అట్టిసందియంబు విడువుఁడు. మనము తప్పక ప్రయత్నంబు చేయుదము. ఈమధ్య చారులను పంపియున్నారు కాఁబోలు నే, ఏమయినది.

రా.—చారులనుఁ జిత్తూరునకుఁ బంపలేదు. తక్కిన సంస్థానంబులకుఁ బంపినాము. ఆరాజపుత్రులపటంబులఁ గొనివచ్చినారు, కాని వారిలో సౌందర్యవంతులకు సద్గుణపరాక్రమంబులు లేవు. సౌందర్యసద్గుణంబులున్నవారలకు బరాక్రమంబులేదు. పరాక్రమంబున్నవారికి సౌందర్యసద్గుణంబులు లేవు. అందుచే నొక్కండును. దగినట్టులుండలేదు.

ర.—మీమనోరథంబునకుఁ దగినవాఁడు పృథ్వీరాజు గాని మఱొక్కండు లేఁడు. చిత్తూరువృత్తాంతము మనము కనుగొనవలెను.

రా.—అట్లయినఁ జారులను బంపుదమా?

ర.—ఇప్పుడు పంపనక్కఱలేదు. చారులకు దేశవృత్తాంతంబంతయుఁ దెలిసియుండును. వారి నొకమారు రప్పింపుఁడు.

రా.—మంచిదే (అనిపలికి) ఎవరక్కడ?

భటుఁడు.—(ప్రవేశించి) ఏమి సెలవు.

రా.—చారుల రప్పింపుము.

భ.—చిత్తము (అని నిష్క్రమించి కొనివచ్చును).

చారులు—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమిసెలవు.

రా.—మీకు జిత్తూరువృత్తాంత మేమయినఁ దెలియునా?

చా.—తెలియకేమి? తెలియును. ఏమికావలెను.

రా.—చిత్తూరు రాణాకుమారునిఁ బృథ్వీరాజు నెఱుంగుదురా?

చా.—ఎఱుంగకేమి? ఆయనయందంతము చక్కఁగఁ దెలియఁజెప్పెదము. అవధరింపుఁడు. ఈమధ్య పృథ్వీరాజు జ్యేష్ఠసోదరుం డైనసంగునితోఁ

గలహించి యతని విదేశగతునిగాఁ జేసెననియుం, నందులకుఁ దండ్రి యూరినుండి వెడలిపొమ్మన నూరు విడచి పోయినట్టును వినియున్నాము.

రా.—(రత్నసింహునింజూచి) ఓయీ! లింగముగట్టగానే పిడుగుపడిన'దనునట్లు మనము తలంపఁగానిట్టియశుభవృత్తాంత మేతెంచినదేమి? ఏమిజేయుందము.

ర.—దేవా! ఇదియశుభవృత్తాంతము కాదు. ఇదిమనకెంతయు మంచిదే. పృథ్వీరాజు నిలువనీడ యయినలేకుండ దిరుగుచు నేదేని రాజ్యంబునకై వెదకుచుండు. అతని మనము వెదకించి పిలిపించి రాజ్యమిచ్చెదమన్న నెత్తితోఁ జేకొనును. ఇకార్యంబు మనకు మిగుల ననుకూలమయినది. ఇదివరలో మీకుందు సందియంబు కూడా నీమారు తొలఁగిపోవచ్చు, కావునచారులఁ బంపుడు.

రా.—నీవు చెప్పినది యుక్తమే. (అరిచారులంజూచి) పృథ్వీరాజువృత్తాంతంబును జక్కఁగ నరసిరండు పొండనిచెప్పిపంపి రత్నసింహునకు సెలవిచ్చి తనమందిరంబునకుఁ బోయె.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

గద్వారుదుర్గము రాజపుత్రస్థానంబున నున్న బలిష్ఠ దుర్గంబులలో నొకటి. అయ్యది హారావళీపర్వత పాదము నాక్రమించి యున్నది. ఆదుర్గంబు చిత్తూరు ప్రభువులపరిపాలనంబులో నుండెడిది. కాని రాయమల్లుని జ్యేష్ఠ సోదరుఁ డగు నుదయసింగు తండ్రియైన కుంభరాణాను జంపి రాజ్యంబాక్రమించుకొని పరిపాలించు కాలమున నాదుర్గంబును మీనవంశసంభూతు లగు రాజులు వశంబుగావించుకొని యేలుచుండిరి. దాని నుదయసింగు స్వాధీనము కావించుకొనలేకపోయె. అతనితరువాత రాజ్యంబునకు వచ్చిన రాయమల్లయిన వారల జయించి దానిఁ దనయధీనంబు జేసికొనలేకపోయెను. అందుచే నారాజులు నిరాటంకంబుగాఁ బరిపాలించుచుండిరి. ఆదుర్గం బున్నతంబులగు ప్రాకారంబులచే నావరింపఁబడియుండుటచేతను, పర్వతదుర్గంబగుటచేతను, శత్రు

వుల కసాధ్యంబై యున్నది. ఆదుర్గంబున దేవాలయం బొకటి కలదు. ఆదేవాలయంబున నొకపార్శ్వంబున నొకమంటపంబును, దానిననుసరించి కొన్నిగదులును గట్టఁబడినవి. ఆమండపంబును, నాగదులును, శిష్యప్రశిష్యవర్గంబులతోఁ గూడిన యోగీశ్వరు లాక్రమించుకొని యుందురు. అచ్చటి యోగీశ్వరులలో సదాశివుఁ డనునొక యోగిపుంగవుండు గలఁడు. అతఁడు నిరుపమానప్రతిభాశాలి యనియు, నుదారమయిన జ్ఞానసంపదగలవాఁడనియు నచ్చటియోగిజనులందఱు చెప్పుకొనుచుండిరి. అమ్మహాత్మునికిఁ బరోపకారచింతయుఁ బరబ్రహ్మచింతయుఁ దప్ప నన్యచింత యేమియు లేదు. అతం డచ్చటియోగిజనంబులతో సర్వదా యేదియో ప్రసంగించుచుఁ గాలక్షేపంబు చేయుచుండు. అతఁడు వనమూలికావైద్యంబునకుఁ బెట్టినది పేరు. అందుచే గ్రామస్థు లెవ్వరేని రోగపీడితులైనచో బోయి మందిచ్చి కుదుర్చుచుండు. అందువలన నాగ్రామస్థులు పెక్కండ్రతనికి మిత్రులైరి. అందుచే వారేదియో యొక సమయంబున నాతని సందర్శించినఁ గాని యుండలేరు. ఆగ్రామస్థులలో "ఓబాం" డను వర్తకుం డొకఁడు కలఁడు. వాఁడాదుర్గంబుననున్న వర్తకులలోనెల్ల ధనవంతుఁడు. వాఁడు సచ్చిదానందయోగితో నధికస్నేహంబు పాటించి వర్తించుచుండె. ఆయోబాం డొకనాటి రాత్రి వచ్చి సచ్చిదానందయోగికి నమస్కరించి తదనుమతంబునఁ గూర్చుండఁ జూచి యోగి యిట్లు ప్రసంగించె.

స.—ఓబయ్యా! గ్రామంబున విశేషంబు లేమి?

ఓ.—ఏమిచెప్పను! ఈదుర్గంబున జీవించుట మిగులఁ గష్టంబుగా నున్నది.

స.—కారణమేమి?

ఓ.—దొంగలబాధ! కన్ను మూసినఁజాలు. కడుపులోఁ బెట్టికొనిన ధనంబునైనను దొంగిలించుకొని పోవుచున్నారు. అందుచే రాత్రులయందు జాగరణంబు చేయుచున్నాము.

స.—రాజభటులు రాత్రులందు గ్రామమునఁ దిరిగి దొంగతనంబుల నడగింపరా?

ఓ.—అయ్యా! రాజభటులనుండి తప్పించుకొనుటయే మిగుల గష్టముగా నున్నది.

స.—రాజు పరిశీలించి శిక్షింపఁడా?

ఓ.—శిక్షించినఁ దిరిగి శిక్షింతురేమో యని భయపడుచుండును.

స.—రాజంత చేతగానివాఁడా?

ఓ.—కాకేమి! అంతదుర్బలుఁడు నంతపిఱికివాఁడు మఱొక్కరుండు లేఁడు.

స.—అట్లయిన నిట్టిచోట నివసించుట మిగులఁ గష్టమే?

ఓ.—మాకష్టము భగవంతుఁ డెఱుఁగును. నేను స్వయముగా జీతమిచ్చి కొంత సైన్యము నుంచుకొన్నాను.

స.—అట్లయిన నీవు రాజ వెందుకుఁ గాఁగూడదు?

ఓ.—వలదు. వలదు. రాజ్యమక్కఱలేదు. నాసొమ్ము నాకుఁ దక్కినఁజాలు?

స.—పోనిమ్ము. మఱొక్క రాజకుమారు నిందులకు రప్పింపఁగూడదా?

ఓ.—ఏమో! అతఁ డెట్టివాఁడగునో! ఈరాజులు మమ్ము సొమ్మునకై బాధింపలేదు. వారువచ్చి మాధనంబులఁ గూడ లాగికొనినం జేసెడిదేమి?

అనియిట్లు కొంతసేపు ప్రసంగించి యతనియొద్ద సెలవుగైకొని తన మందిరమునకుఁ బోయె. అంత సచ్చిదానందుం డొంటిగాఁ గూర్చుండి యప్పటికి గొన్నిదినంబుల క్రిందటఁ దనశిష్యులు గొనివచ్చిన చిత్తూరు వృత్తాంతంబును గుఱించి యాలోచింపుచుఁ దనలోఁ దానిట్లనుకొనియె, "అక్కటా! నాతలంచినకార్యము పృథ్వీరాజు నెరవేర్పఁగలవాఁడని మది నమ్మియుంటిని. గాని యాతనిజాడలేమియుఁ దెలియవయ్యె. రాజస్థానంబు నంతను గాలించి వచ్చిన నాశిష్యులకుఁ గనుపడలేదు. ఒకవేళ నతండు రాజస్థానంబును విడిచిపోయెనేమో! లేక యతఁడు మిగుల సాహసవంతుఁడు, నభిమానవంతుఁడును గాన తండ్రి తన్నునాడిన పరుషభాషణంబులకు సహింపలేక ఖడ్గంబుతోఁ బొడిచికొని ప్రాణంబుల విడిచిపెట్టియుండఁడుగదా? అట్లయిన నాతలంపంతయుం వ్యర్థమగును. మఱియొక రాజకుమారునితో స్నేహింతమన్న ధైర్యసాహసాదులచే నతనిబోలువాఁడు మఱొక్కఁడేఁడీ? అని యిట్లాలోచించు సమయంబున ముగ్గురు పురుషులు ప్రవేశించి యోగికి నమస్కారంబులు గావించి నిలిచిన వారినిఁ దనశిష్యులఁగా నెఱింగి గదిలోనికిఁ గొనిపోయి యిట్లు ప్రసంగించె.

రఘు.—ఓరీ ! నీవు పోయినచోట వింతలేమి?

శి.—అయ్యా! నే నేమని చెప్పను? మాళవదేశపు సుల్తానునొద్ద దామోదరు ప్రభ వెలుఁగుచున్నది.

రఘు.—అతఁడు చేయురహస్యాలోచన లేమైనఁ దెలిసినవా?

శి.—దామోదరుఁడును సుల్తానును ప్రసంగించుచుండ వినిన యొక సేవకునకు బహురూకలొసంగి రహస్యంబు తెలిసికొనివచ్చినాను.

రఘు.—ఆరహస్యంబు లేమి?

శి.—తారాబాయిని సుల్తానున కిచ్చి పెండ్లిచేయుదునని యతని సంతసింపఁజేసి యతని సహాయంబునఁ దోడానగరంబును జయింప నూహించుచున్నాఁడు.

రఘు.—అందులకు సుల్తా నేమనెను?

శి.—మిగుల సంతసించి దానిని జయించుటకుఁ బ్రతిన వట్టెనఁట.

రఘు.—అక్కటా! దుర్మార్గుఁ డెంతప్రయత్నముపై నున్నాఁడు? ఇంక విశేషంబుల నుడువుము.

శి.—ఇంతియగాదు. రత్నసింహునిఁ జంపఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడఁట.

రఘు.—అట్లయిన రత్నసింగు చచ్చినవాఁడే ? వాని మాయోపాయంబులఁ దెలిసికొనుట మిగులఁగష్టము. ఇఁక నేమివిశేషంబులు ?

శి.—ఏమని చెప్పుదును! రాయమల్లు నోడించి చిత్తూరు జయించి సుల్తానున కొసంగుటకు నిశ్చయించి సురేశమల్లునిఁ బ్రోత్సాహ పఱిచెనఁట. అందులకు వాఁడు సమ్మతించియే రాజపుత్త్రులకుఁ బోరాటంబు కల్పించినాఁడఁట.

రఘు.—ఔరా! దుర్మార్గుం డెంతపని చేసినాఁడు? రాజపుత్త్రులకుఁ బోరాటము గల్పించుటకు మూలము వీఁడా? అక్కటా! ఈమారు చిత్తూరు గూడా మహమ్మదీయుల కధీనంబగుట నిక్కంబు. ఇఁకఁ జెప్పవలసిన దేమి?

శి.—ఏమియులేదు. ఇంతే నాకుఁ దెలిసిన సమాచారము.

రౌ.—అట్లయిన నీపనిమీఁద నీవుపోయి మాళవవృత్తాంతంబు దెలుపుచుండుము.

శి.—చిత్తమని నిష్క్రమించును.

రౌ.—రెండవవానిని బిలిచి యిట్లు ప్రసంగించె. ఓరీ! నీవేఁగినచోట విశేషంబు లేమి?

శి.—మనము విన్నసంగతి సత్యమే. రాయమల్లు పృథ్వీరాజును గోపింపనెటకో పోయెనఁట. వానివృత్తాంత మేమియుఁ దెలియలేదు.

రౌ.—సురేశమల్లు నుదంతమెట్లున్నది?

శి.—రాయమల్లు సంగుండును పృథ్వీరాజును చిత్తూరు విడిచిపోవుటచే సురేశమల్లుని దనకు సహాయముగాఁ జేకొని యున్నాఁడఁట. అధికారమంతయు వానిచేతిలో నిడె నని విన్నాను.

రౌ.—రాయమల్లు మోసపోయినాఁడు. ఇంక నతని విపదంబుధియందు మునిఁగినవానిఁగా నెంచవలసియున్నది. ఇంకను సమాచారమేమి?

శి.—ఇదియే నాకనిపట్టిన సమాచారము.

రౌ.—అట్లయిన నీవు నీపనిమీఁద బొమ్ము. (అని వానిఁ బంపి మూఁడవవాని బిలిచి యిట్లనియె). ఓరీ! సమాచారమేమి?

శి.—దేవా! తోడానగరమునకు బోయితి. దామోదరుండును గోపాలసింగును లేకపోవుటచే యతఁడు శత్రువులవలన సహాయము మూఁడుట నిశ్చయంబని యెంచి భయపడుచున్నారు.

రౌ. సూరధానుఁ డేమిచేయుచున్నాఁడు?

శి.—అతండు శత్రువులవలన భయంబును జెంది రత్నసింగున కధికారమిచ్చి సైన్యమును సిద్ధముగానుంచుమని యానతిచ్చెనఁట.

రౌ.—తరువాత యుదంత మేమి?

శి.—రత్నసింగందులకు సమ్మతించి మిగులజాగరూకుఁడైయున్నాఁడఁట.

రౌ.—ఇంక నేమివిశేషంబులు?

శి.—రాయలును రత్నసింగు నాలోచించి తారాబాయిని పృథ్వీరాజున కీదలంచి చిత్తూరువిడిచిపోయినట్లు తెలిసికొని చారులఁ బంపి వెదకించుచున్నారఁట.

రౌ.—అట్లయిన బృథ్వీరాజు నుదంతము మనకును దెలియఁగలదు. నీవు తోఁధానగరంబునకుఁ బోయి పృథ్వీరాజు నుదంతముదెలిసికొని మాకు దెలుపుము.

శి.—చిత్తమట్లే చేసెద. కాని నేనకుం డొక్కయపరాధంబు గావించికొని వచ్చినాఁడను, క్షమింపుఁడు.

రౌ.—ఆ దేమి? చెప్పుము.

శి.—అది ప్రసంశిష్యుఁ డొనర్పఁదగినదికాదు. చెప్ప సిగ్గగుచున్నది.

రౌ.—అయినను చెప్పుము. క్షమించెదను.

శి.—దొంగతనంబు చేసినాను.

రౌ.—అట్టిపాడుకార్యమేల చేసితివి?

శి.—ఏమిచెప్పుదును! నాపూర్వజన్మదుష్కృతమే నన్నట్లు ప్రేరణచేసినది.

రౌ.—ఏమి దొంగిలించితివి.

శి.—వజ్రపు టుంగరము.

రౌ.—ఎవరిది? ఎక్కడ దొంగిలించినావు?

శి.—వారెవ్వరో నాకుఁ దెలియదు. వారును నేను గలిసివచ్చునప్పుడు మార్గమధ్యమున నున్నపల్లియం దొక్కచోఁ బండుకొనియున్నాము. మార్గాయాసంబుచే వారలు మైమఱచి నిద్రించుచుండిరి.

రౌ.—అంత నీవేల నిద్రింపలేదు.

శి.—నాకు సరిగా నిద్రపట్టమిచే మేల్కొనియుండి వారివైపుచూడ వారిలో నొకని చేత నీయుంగరంబు నక్షత్రంబువలె మెఱయుచున్నది. దానిని వదలలేక దురాశచే నెత్తుకొని వచ్చితి.

రౌ.—చేసినదొంగతనము నేలచెప్పితివి?

శి.—అయ్యా! నేనిదివఱకెన్నడు నిట్టిచెడ్డపని చేయలేదు. అందుచే నీకృత్యము చేసినప్పటినుండియు నాయంతరాత్మ పడుచున్న సంతాపమునకు మేరలేదు. ఇదినాయొద్దనున్న నాకీసంతాపము చల్లారదు. కావునఁ దమ కిదిపుచ్చుకొండు (అని యీయఁబోవును.)

రౌ.—అయ్యో! దొంగసొమ్ము నాకేల?

శి.—అట్లుకాదు తమరు స్వీకరింపకతీరదు. (అని నిర్బంధము జేయుచును.)

యో.—పుచ్చుకొని దీపమునొద్దకుఁబోయి పరిశీలించిచూచెను. అట్లుచూచిన పిమ్మట నాయోగికిఁ బుట్టుసంతసంబునకుహద్దులేదు. అందులకుఁగారణం బేమో తెలిసికొనలేము. అయ్యది యమూల్యంబగుటచే నతనికట్టిసంత సము గలిగినదని యూహింతమన్న సర్వమ్మువిడిచి సన్యాసియైతిరుగువాఁ డీయుంగరంబు చూచినంతమాత్రమున సంతసించునా? సత్ప్రవర్తనుం డగు నాసచ్చిదానందయోగి మొదట దొంగసొమ్మునాకేల? యని నిషే ధించి యతినిర్బంధమున విచారించుచుఁ బుచ్చుకొని సంతసంబు జెందు నా? కావున నయ్యది కారణంబు కాదు. తరువాతి యుదంతంబువలన దెలియునేమో? చూతము. అనంతరమాయోగిశిష్యుంజూచి యిట్లనియె.

యో.—ఓరీ! నీవెప్పు డీపని చేసితివి?

శి.—గతించినరాత్రి తెల్లవారుజామున.

యో.—ఆస్థల మిచ్చటి కెంతదూరముండును?

శి.—సుమా రెనిమిదిక్రోసులు.

యో.—ఆయూరున కొకసారిపోవలసియున్నది. తెల్లవారుజామున వచ్చి నన్ను మేల్కొలుపు. పోదము. పోయిపరుండు మనిపంపి తానును తనశయనంబుచేరి నిదురించె.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము.

కలవాణి.—తారా! విచారపరీతురాలవైయున్నట్లు గన్పట్టుచున్నావు. కత మేమి?

తారా.—విచారమున్నది కనుక నా కారణంబు చెప్పనా?

క.—లేదన్నంతమాత్రమున నమ్ముదునా? నీవువిచారించుచున్నట్లు నీముఖమే చెప్పకచెప్పుచున్నది.

తా.—ఇప్పుడే నిద్రనుండిలేచితిని. అందువలన నాముఖము నీకట్లు కనఁబడు చున్నదేమో?

క.—అట్టిసమయంబున నెట్టులుందువో! అదియు నాకుఁ దెలియును. నీవేదో పెద్ద విచారంబు జెందుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. చెప్పుము!

తా.—ఓసీ! నాజనకుఁడు నన్నింతకాలము కడుపులోఁ బెట్టుకొని పెంచుచుండ నాకు విచారమెక్కడిదే?

క.—అవును. నిజము చెప్పితివి. ఇంతకాలము "నిరపాయంబుగా నున్నాను. ఇఁకఁమీఁద నెట్టులుండునో" యని విచారంబు కలగినఁగలుగవచ్చు. నేవచ్చునప్పటికి నీవాలోచించుచున్నది చెప్పుము.

తా.—(తనలో) ఇది విచారకారణముం జెప్పినఁగాని విడువదు. (ప్రకాశముగా) చెలీ! నీకుమాత్రము దెలియుంనా? ఆదుర్మార్గునివలనఁ గలిగెడి బాధ నెట్లు తప్పించుకొందునా యని దిని విచారించుచున్నాను.

క.—వాఁడెవఁడు? మన్మథుఁడా?

తా.—(కోపముతో) వాఁడుకాడు. వానితంత్రినామంబులచే వ్యవహరింపం బడువాఁడు.

క.—(ఆలోచించుచు) ఎవఁడే?

తా.—వానిపేరు చెప్పుట కిష్టపడను.

క.—ఎవఁడే! అట్టిదుర్మార్గుఁడు నాకుఁ దెలియులేదు.

తా.—ఎవఁ డని యడిగెదవేమి? దామోదరుఁడు.

క.—ఏల విచారించెదు. పృథ్వీరాజుం జేపట్టితివేని నీ వారాకుమారునికిఁ గాని మారునికిఁ గాని భయపడ నవసరములేదు.

య.—(తనలో) అవును. పృథ్వీరాజుం జేపట్టినచో సింహమ్ముసొత్తు నక్కనూనపాలు గానట్టులు నేనాదుర్మార్గులపాలెట్లగుదును.(ప్రకాశముగా) చెలీ! ఆకార్యము మిగుల దుర్ఘటంబు.అంతభాగ్యమెక్కడ? నాకెక్కడ? లభించుట యెక్కడ? అతనిపై నాశ వదలుకొన్నదాన.

క.—ఎందుచే వదలుకొన్నదానవు?

తా.—అతం డెచ్చటను గనఁబడకపోవుటచే.

క.—(నవ్వుచు) ఎచ్చటను గనఁబడలేదందువేమి? ఇచ్చటనే యున్నాఁడు.

తా.—(సంతోషముతో) ఎచ్చట? ఎచ్చట?

క.—ఎచ్చటనా? నీహృదయంబునందు.

తా.—(కోపము నభినయించుచు) చాలు, చాలు నీపరిహాసవాక్యంబులు!

క.—పరిహాసంబు కాదు. నిజముగాఁ జెప్పు, నీహృదయమందు లేఁడా?

తా.—(మౌనంబుదాల్చి యూరకుండును.)

క.—ఇంక నొకచోటఁ గూడ నున్నాఁడు.

తా.—(తనలో) పృథ్వీరాజును నావలె మఱి యేరాజకన్యకయైన వరించి యున్నది కాఁబోలును? (ప్రకాశముగా) మఱెచ్చట?

క.—చిత్రపటంబునందు.

తా.—ఆచిత్రపటమే నన్నిట్లు విచారంబునం ద్రోయుచున్నది. లేనిచో విచారమే యుండకపోను.

క.—సుందరీ! విచారింపకుము. ఈరాజనందనుఁడు నీకన్నులకు విందొనర్పఁ గలఁడు. నీవిచారంబుల నన్నిఁటిం దొలఁగింపఁగలఁడు. నిన్ను వరింపఁ గలఁడు.

ఆంత " అవునవును. నీ వన్నమాట నిశ్చయంబె " (అన్నధ్వని యేతెంచు).

క.—(ఆధ్వని నాలకించి) తారా! కార్యంబు నెఱవేఱుట నిశ్చయంబు. చూడుము. ఉపశ్రుతివాక్య మెట్లువచ్చినదో! అట్టిది శుభసూచక మని తలపోయుము.

తా.—ఓసీ! మనప్రసంగంబు విని యెవరైన నిట్లు పలికినారేమో!

క.—లేదులేదు. వారలు చాలదూరమందున్నవారు. వాక్యంబులు వినుము! మాటలాడుచున్నారు. (అని వినుచుందురు).

తా.—చెలీ! "అవునవును" నీవన్నమాట నిశ్చయంబే! వీరిచ్చటనున్నారు.

క.—(ఆలకించి) చెలీ! రమాబాయియుం జెలికత్తెయుం మననిమిత్తము వచ్చుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

తా.—అవును.

క.—సుందరీ! నీకార్యంబు నెఱవేఱుట సిద్ధము.

తా.—ఏమో! నాకు నమ్మకములేదు. అతని వెదుకఁబోయినచారులు విఫలప్రయత్నులయి వచ్చినారఁట. అంతభాగ్యము లభించునా?

క.—అంతమాత్రంబుచే నిరాశచేసికొనరాదు. నీజనకులు మరలఁ జారులఁబంపినారు. ఈపర్యాయ మాతనిజాడలు తప్పక తెలియఁబడకమానవు.

తా.—ఏమో! భగవదనుగ్రహ మెట్లున్నదో !

క.—నీయందు భగవదనుగ్రహము పూర్తిగనున్నది. విచారంబు నొందకుము. అందువలన నవనీతకోమలమగు నీశరీరంబు చెడిపోవును. ఒకమారు గృహారామంబున విహరించిపత్తము రమ్ము. నీమనంబున విచారంబు తొలంగి చనును.

తా.—అట్లే (అని లేచి పోవుచుందురు).

అంతచాలుచాలు, మీస్నేహంబు నన్నుఁబిలువకుండవచ్చుట యుచితమా? నన్నుఁగూర్చి యేదోచెప్పుకొనుట కిట్లువచ్చినారు. తెలిసినది లెండని వడివడిగా నడచి రమాబాయి చెలికత్తెతో వీరియొద్దకు వచ్చె.

తా.—ఎందులకు మామీఁద నిట్టినేరముల నారోపించెదవు? నిన్ను నుద్దేశించి యేమిమాటలాడుకొందుము?

క.—ఏమిటివూ? నాకుఁ జాలినంతయందములేదనియు మంచిదానను గాననియుం

తా.—కలవాణీ! చూచితివా? దీనిప్రసంగ మేమైన వచ్చినదా?

క.—(రమాబాయిం జూచి) ఓసీ! నీవెందుల కనుమానమొందెదవు? తారాబాయి మునుపటివలె నిన్నుఁగూర్చియుం నన్నుఁగూర్చియుం మాట్లాడుకొనుచున్నావా? అట్టి యవస్థ గడచినది.

ర.—(ఆవాక్యమును పరకుగొనక) అట్లయిన నేఁ డొంటిరీతిగా నన్నేందులకుఁ బిలిచినారు కారు?

క.—నేనుఁ దారయుం మాటలాడుకొనుచు నిచ్చటకు వచ్చితిమి. మాటలసందడిని నీమాట మఱచితిమి. అంతమాత్రంబుచే ననుమానంబు చెందకుము.

తా.—(కలవాణింజూచి) ఓసీ! ఎంతముద్దరాలవే? నీ గూఢాశయంబులు నాకుఁ దెలియకపోవు. ఎందుకు మాటిమాటికిఁ బరిహాసంబులు పలుకుదువు. నే నెప్పుడు నీవన్నట్లు ప్రవర్తింపలేదు?

క.—చెలీ! పరిహాసవాక్యంబు లసత్యవాక్యంబు లని తలంపకుము.

ర.—(నాలుగడుగులిడి) క్రిందఁబ్రాకుచున్న మల్లీలతను దీసి పందిరికెక్కించి, చెలీ! ఈమల్లీలత యెంతబాగుగఁ బ్రకాశించుచున్నదో చూడుము.

తా.—ఔను. నిశ్చయమే. పండితులు, లతలు, సదాశ్రయణంబు లేనిచో జక్కఁగఁ బ్రకాశింపరు.

క.—ముఖ్యమైనది విడిచినారు.

తా.—(గ్రహించి, తనలో) "సదాశ్రయేణ శోభంతే పండితా వనితా లతా" అన్నటుల మీరుఁగూడ నాశ్రయంబు గలిగినచో మిగులఁ బ్రకాశింతురని చెప్పి నన్నునెకసక్కెములాడుచున్నది. (ప్రకాశముగా) చాలు చాలు. తెలిసినది నీవు కష్టపడిచెప్ప నక్కఱలేదు.

ర.—(నాలుగడుగులు నడిచి రత్నంబులతోఁజెక్కిన సింహంబు జూచి) చెలులారా! ఈరత్నసింహం బెంతభయంకరముగా నున్నదో! చూచితిరా?

క.—ఔను. రత్నసింహజనితమైనభయంబు నీకుండిన నుండవచ్చు. గాని మాకట్టిభయము లేదు.

తా.—(కొంచెము నడచి) కలవాణీ! మన రమాబాయిమనంబు రత్నసింహాపహృతంబయినది. కావుననే మనంబు నాకర్షించుకొని రాలేకున్నది. రమ్ము పోదము.

క.—ఒకరిచే మనం బపహృతంబయినప్పుడు దానినాకర్షించుకొనుట కష్టముగదా? అందఱకు నది యనుభూతమే.

తా.—(తనలో) నన్నుఁగూడ నెత్తిపొడుచుచున్నది. అని తలంచి మాటాడక యట్లు పోవుచుండు.

ర.—(తనలో) తారాబాయి, కలవాణి, వీరిరువురు రత్నసింహపదమును శ్లేషించి, రత్నసింహుఁడనియెడు నర్థముచెప్పి యెకసక్కెములాడుచున్నారు (ప్రకాశముగా) చెలీ! ఆశ్లేష చాలు లెండు. మీయభిప్రాయంబు నాకుఁ దెలియకపోలేదు!

క.—ఆశ్లేష యిప్పుడేమి తెలియును? ముందుముందు తెలియఁగలదు. ప్రస్తుతమాశ్లేష మనస్సంకల్పితంబు మాత్రమే.

(కలవాణివాక్యము ముగియకుండగనే).

తా.—ఇటురండు. ఈతటాకముచెంత గూర్చుందము.

ర.—చేరఁబోయి, అక్కను. ఈతటాకము పుండరీకాదివిలసితంబయి తారావారవిలసితమయిన యాకసముపగిది నున్నది చూడుము.

క.—(వారల సమీపించి) మనరమాబాయి యెంతయుఁ జక్కఁగ వర్ణించినది. అవు నీసరోవర మట్లె ప్రకాశించుచున్నది.

తా.—పాపము చూడుఁడు, ఈయుత్పలంబు లెట్లు ముకుళించియున్నవో!

క.—అవును. నిజమే కాని, తారానాథుఁ నభ్యుదయంబున నివియన్నియుఁ జక్కఁగ వికసించును.

ర.—కలవాణీ! నీవు చెప్పినట్లు తారానాథుఁ డుదయించిన నీయుత్పలంబులే కాదు. మఱికొన్ని యుత్పలంబులుకూడ వికసించును.

తా.—(తనలో)వీరిరువురు నన్ను పరిహసించుచున్నారు. నాపేరు తార. కాన నాకధిపతి యగు పృథ్వీరాజుసందర్శనంబు గలిగిన నానేత్రోత్పలంబులు వికసించునన్న యభిప్రాయము స్పష్టమగుచున్నది. ఇందులకుఁ దగినట్లు సమాధానము చెప్పవలయును. (ప్రకాశంబుగా) కలవాణీ! మీవాక్యంబు లెంతయు యుక్తంబులయియున్నవి. కాని యిందొక్కటి చిత్రము.

క.—ఆచిత్ర మేమి?

తా.—తారానాథదర్శనంబునఁ గల్వలు వికసించుట సహజమే కాని రత్నసింహదర్శనంబుగలుగునప్పుడు కలువలు వికసించుట.

క.—(చప్పటులు చఱచుచును. నవ్వుచు) బాగుబాగు. చక్కఁగ సమర్థించితివి. (అని రమాబాయివైపు చూచును)

ర.—(చిన్నపోయి) మందహాసంబు చేయుచు, మఱియొక దిక్కున కరుగుచుండును.

తా.—రమా! కోపమాయేమి? (అని యామెను సమీపించును)

క.—(ఆమెను సమీపించి) కోపమున కేమున్నది? పరిహాసము లాడుకొన్నంతమాత్రమునఁ గోపము వచ్చునా? (అని సరసభాషణంబు లాడుచు)

వారొకరిచేతి నొకరూనుకొని మల్లీ జాతీ కుసుమంబులఁ గోసి యలంకరించుకొనుచు, నతికుతుకంబున విహరించుచుండిరి. ఆసమయంబున "ఓకలవాణీ! రండు రండు. రాజుగారి సెలవగుచున్నది" అనియొక యెలుంగు వీతెంచినది. అంతఁ దారాబాయి మొదలగువా రాయెలుంగు నాలకించి వనవిహారంబు చాలించి రాజదర్శనంబునకుం బోయిరి.

పదియవప్రకరణము.

లోకములోఁ గష్టమెంతో సుఖమంత. సుఖమెంతయో కష్టమంత. ఈ రెండును గావటికుండలచందంబున సమానంబులై యుండు. కొందఱు సుఖ మ్మల్పమ్మనియు, దుఃఖ మధికంబనియుఁ దలంతురు. సుఖకాలము మదావహమగుటచే వేగమున గతించునట్లాభాసించు. దుఃఖము దుస్సహంబయియుండుటచేఁ జిరకాలస్థాయిగ నున్నట్లుతోఁచు. అంతియకాని యవి యన్యాధికంబులై యుండవు. ఇవి లోకములోని వారికెల్లను బర్యాయంబునఁ బ్రాప్తంబులగుచుండు. కావునఁ గొందఱు కష్టంబు ననుభవింపవలసినప్పుడు మఱికొందఱు సుఖంబనుభవింపవలసియుండు. ఇది తెలిసికొని సుఖదుఃఖంబులు ప్రాప్తించునప్పుడు పండితులు మోదఖేదంబులం జెందరు. పామరులు కష్టకాలమప్పుడు దుఃఖంబుఁ జెంది సౌఖ్యకాలమప్పుడు సంతసంబును జెందుదురు. ఇది మిగుల బుద్ధిహీనతను దెలియఁజేయును. ఆకష్టసుఖంబులు నియతంబులు కావు. అవి నక్తందివంబులవంటివి. రాత్రి శాశ్వతముగానుండునా? కాక పగలు శాశ్వతముగా నుండునా? ఉండవు. అట్లె కష్టము శాశ్వతముగానుండదు. సుఖంబు శాశ్వతముగానుండదు. ఇట్లుండ సుఖదుఃఖంబులకై మోదఖేదంబులఁ జెందనేల? మఱియు రాత్రి యహంబును సూచించు. అహము రాత్రిని సూచించు అట్లె సుఖంబు కష్టంబును కష్టంబు సుఖంబును సూచించుచుండు. అట్టి కష్టసుఖంబులు దైవాధీనంబులు. వాని గుఱించి విచారింపనేల? విచారించినను లాభంబులేదు.! దైవగతి యమేయము. దాని నెవ్వరు దెలిసికొనలేరు. నా

కిట్టిదశపట్టె నని స్వప్నమందైన నెఱుంగుదునా? సరిగా భోజనంబు లేకపోవుటచే దేహంబు కృశించుచున్నది. అవయవంబుల పటుత్వంబు తగ్గుచున్నది. నాకు నాల్గయిదుదినంబులనుండి భోజనము లేకపోవుటచేత నే నడుగుదీసి యడుగిడ శక్తిలేకున్నాను. సతత మన్నంబు తినక ఫలమూలాదులతోఁ గాలంబు గడపు మునీశ్వరులెట్లుగాఁ బ్రవర్తింపఁగలరో! వారుమనస్సు నెట్లు నిలకడగా నుంచికొనఁగలరో! నాకబ్బురంబగుచున్నది. అక్కటా! వృత్తులలో మునివృత్తి మిగులఁగష్టము. తనివితీర భుజించినపిమ్మట నెట్టి కార్యంబుల నయిన నాచరింపవచ్చును. కాని యట్టిభోజనంబు లేనిచో నూరక కూర్చుండి కాలము గడపు మన్నను కష్టంబే! నేను మొదట మునివృత్తినవలంబించుట యుక్తంబని తలంచితిని గాని నాకిప్పు డది భయంకరముగాఁ జూపట్టుచున్నది. యుద్ధమందు కరవాలంబు కేలఁగీలించి శత్రువీరుల నఱుకుచు వారిచే నఱకఁబడి కాయంబునకుఁ గాయంబులు దవిలించుకొనుట నాకుభయంబును గొలుపదు. కాని యిది నన్ను మిగుల భీతుం జేయుచున్నయది. మేముకొనివచ్చిన ధనమంతయుం జెలవయినది. ఇంక మాయొద్ద ధనము సుంతేనియును లేదు. వజ్రపుటుంగరము విక్రయించి యింకఁ గొంతకాలము గడపవచ్చు ననితలంప దాని నేదురాత్ముఁడో తస్కరించినాఁడు. ఎప్పుడును రాత్రియందు సరిగా నిద్దుర పట్టుటలేదు. నాఁడావస్తువుపోవుటకే కాఁబోలు నంత గాఢనిద్ర యావేశించినది. పెద్దన్నదేవ కటాక్షంబున్నఁ జేతివస్తువునైనం గోలుపోదు రనిచెప్పుటకు సంశయముండునా? గతించినదానికి విచారింప నవసరములేదు. కావున నీతలంపు విడిచి ప్రస్తుత మే రాజునొద్దనయిన గొలువునకు కుదిరియుండుట మంచిది కాని తుచ్ఛులైన మహమ్మదీయుల సేవింపరాదు. కాశ్మీరదేశంబును క్షత్రియులు పరిపాలించుచున్నారని వినియున్నాను. అచ్చటికే పోవుట కర్తవ్యంబని తనతో వచ్చుచున్నవానితోఁ బలుకుచు నొకపురుషుండు ప్రయాణము చేయుచుండె. అంత "అయ్యో! ఆపోయెడివారెవ్వరు? నిలుండు నిలుండు" అను శబ్దమొకటి యేతెంచె. అది విని యాబాటసారులు నిలుపఁబడి వెనుకకుఁ దిరిగిచూడ నిరువురు పురుషులు వచ్చుచుండ గానఁబడియె. వా రెవ్వరో యనియోజించు సమయమునఁ దరిసి వారినందఱఁ బరీక్షించి చూచి వారిలో నొకనితో నిట్లనియె.

రెండవవాఁడు.—అయ్యా! నన్నెచ్చటనైనఁ జూచినట్లు జ్ఞప్తి యున్నదా?

మొదటివాఁడు.—(అతనిఁజూచి) జ్ఞప్తిలేదు. మీరెవరో నాకుఁ దెలియదు. ఎందుకు మమ్ము నిలిపినారు?

రెం.—కొన్ని సంగతులు మాటాడవలసి యున్నవి.

మొ.—ప్రసంగింపుఁడు.

రెం.—నీవు రాయమల్లుని కుమారుండవు కావా?

మొ.—నన్ను మీరెక్కడఁ జూచినారు?

రెం.—బాబా! నీవు మఱచితివిగాని, నే వేయిజన్మంబులకైన మఱతునా? నాఁడు నీవెంతయుపకారము జేసినావు!

మొ.—ఎంత యుపకారము చేసితినో నాకేమియు జ్ఞప్తిలేదు.

రెం.—నాప్రాణంబుల రక్షించినావు.

మొ.—ఎవనినుండి?

రెం.—భయంకరమయిన పులులనుండి.

మొ.—(స్మృతి నభినయించుచు) (ఆకాశముపైఁ జూచుచు) ఆఁ! జ్ఞప్తికి వచ్చినది. నేను మఱచిపోయితి. నాకు మీరు మిత్రసత్తములు (అని చేయిపట్టుకొనును).

రెం.—కాకేమి? మిత్రుండవయిన నీసందర్శనంబు నాకమితానందంబు గొలుపుచున్నది. ఎచ్చటికిఁ బోవుచున్నారు?

మొ.—కాశ్మీరదేశంబునకు.

రెం.—ఎందులకు?

మొ.—ఆరాజు నాశ్రయించి యేదయిన నుద్యోగంబు సంపాదించికొనుటకు.

రెం.—ఉద్యోగంబునకై ఇంతదూర మేఁగవలయునా?

మొ.—రాజస్థానంబుననుండ నిష్టంబులేదు. అందుచే నంతదూర మేఁగవలసి వచ్చినది.

రెం.—రాజస్థానంబున నీవు చేయవలసిన కృత్యంబు లెన్నియో గలవు. దీనిని నీవు విడువ వలనుపడదు.

మొ.—అట్టి కార్యంబు లేవి?

రెం.—తరువాత చెప్పెద.

మొ.—ప్రస్తుతంబు మే మేమి చేయవలయు?

రెం.—గద్వారుదుర్గంబునకు రండు.

మొ.—వచ్చిననేమి? ఉద్యోగము లభించునా?

రెం.—(నవ్వుచు) ఉద్యోగంబే కాదు. రాజ్యంబే!

మొ.—అచ్చటి యుదంత మేమి? మీవృత్తాంత మేమి? మే మిట్లు వచ్చుచున్నామని మీ కెట్లు తెలిసినది? చెప్పుఁడు.

రెం.—అయ్యా! ఆయుదంతం బంతయు. దెల్పెద వినుఁడు. నేను గద్వారు దుర్గమందుండుదును. నాకు రాజపుత్త్రులం దనురాగం బెచ్చు. అందులోఁ జిత్తూరు రాణాలపై నున్న యనురాగంబునకు మేర లేదు. అందులకు వారి సత్ప్రవర్తనంబే కారణంబు. నాఁడు నీతో స్నేహంబు చేసి గద్వారు ప్రవేశించి పిమ్మట నీయుదంతమునకై నాశిష్యులఁ జిత్తూరునకుఁ బంపితి. వారు తిరిగివచ్చి నీవు సంగునితోఁ బోట్లాడితి వనియు, రాయమల్లందులకుఁ గోపించి నిన్ను పురంబునుండి వెడలఁగొట్టె ననియుఁ జెప్పిరి. అందులకు నే మిగుల విచారపరీతుండనై నీకోసము రాజస్థానంబునంతను వెదకించితి. కాని నీ వీయరణ్యంబుల నుండుటం గాఁబోలు మచ్ఛిష్యులు నిన్నుఁ గానలేకపోయిరి. కాని నే వెనుక నీకిచ్చిన యుంగరంబు నాశిష్యుండు గొనివచ్చి తనచోరత్వంబు క్షమింపుఁడని వేడుకొని నాకొసంగె. అంత దానిం జూచి నీయుంగరంబుగా భావించి నీవృత్తాంత మిఁక దెలియునని యపరిమితానందంబు బూని యాతెల్లవాఱుజామున లేచి ప్రయాణంబొనర్చి సర్వస్థలంబులఁ గ్రుమ్మరుచుఁ గన్నవారినెల్ల నడుగుచువచ్చి యెట్టకేలకు నీసందర్శనమాచరించితి. కృతకృత్యుండనైతి. నాశ్రమంబు సఫలంబయ్యె. గద్వారు దుర్గంబు పూర్వము చిత్తూరువారి పరిపాలనలోనుండెడిది. ఆదుర్గంబు మీపెదతండ్రి యుదయసింగు రాణాయయిన కాలంబున మీనవంశజాతు లగురాజులు వశంబు గావించుకొనియున్నారు. మీతండ్రియయినను వారిని జయించి స్వాధీనంబుచేసికొనలేకపోయినాఁడు. దాని నీవిప్పుడు వశంబు గావించికొనుము. సైన్యసమేతుండ వగు రాయమల్లు

స్వాధీనము చేసికొనలేని గద్వారు దుర్గంబు నేనెట్లు వశంబు గావించుకొఁ గలనను సందియంబు బాయుము. ఈసమయంబున నారాజుల జయించుట మిక్కిలి సులభము. ఆరాజులు దుర్గంబును సరిగాఁ బాలింపలేకున్నారు. దొంగతనంబులు హెచ్చుచున్నవి. ప్రజలు తమతమవస్తువులం గాపాడుకొనలేక దొంగలవాతం బడవేయుచున్నారు. ఆరాజునకుఁ జోరత్వంబు వారించు నంతటి సామర్థ్యంబయిన లేదు. మిక్కిలి పిఱికివాఁడు. నీవు ప్రచ్ఛన్నవేషుండవయి నాతోరమ్ము. నిన్ను దుర్గంబుఁగావలికిఁ గొనిపోదు. సమయంబు జూచి వారలఁజంపి రాజ్యం బాక్రమించుకొనవచ్చు. మఱియును నందు ఓజుండను సర్దారుం డొకండు గలఁడు. అతఁడు మిగుల మంచివాఁడు. అతనికిఁ గొంత సైన్యంబు గలదు. అతఁడు నాకుఁ బరమాప్తుండు. అతండు మనకు సహాయపడక మానఁడు. గద్వారు నీవు జయించుటవలన నీవు రాజవగుటయే కాక యింకొకలాభంబుగూడగలదు. ఈయందంతమ్ము రాయమల్లువిన్నచో మిగుల నానందించి నీయసాధారణసామర్థ్యంబునకు మెచ్చికొని, పూర్వక్రోధంబువిడిచి చేరఁదీయుఁ గమానఁడు. చిత్తూరునకుఁ గూడ గొప్పయపాయకటి రాఁదలంచియున్నది. దామోదరసింగు మాళవరాజు నాశ్రయించి యతనికిఁ జిత్తూరు జయించి యిచ్చెదనని ప్రతిన పట్టెనఁట. మఱియును సురేశమల్లు దామోదరప్రేరితుండయి నీకు, సంగునకు విరోధముగల్పించినాఁడు. మీ యిరువురిట్లు విదేశగతులగుటం జూచి సురేశమల్లు రాయమల్లునకు నిక్కంపు హితుండుఁబోలె వర్తించుచు నతని యనుగ్రహంబును సంపాదించి యధికారంబును బొంది వర్తించుచున్నాఁడఁట. అందువలనఁ జిత్తూరునకు ముప్పువాటిల్లుట నిక్కంబు. మనము సమయంబుగనిపెట్టియుండి యాముప్పును దప్పింప వలసియున్నది. మఱియును దామోదరుండు రాజ్యాభిలాషియై తారాబాయినిగొనిపోయి సుల్తానున కర్పించి సూరథానుల సంహరించి తోధానగరంబు గొనందలంచియున్నాఁడు. ఆదుర్మార్గుఁడు రాజపుత్రకులంబునం బుట్టిన రాజపుత్రులందఱకును సిగ్గు గలిగించుచున్నాఁడు. ఉత్తమరాజపుత్రికను మ్లేచ్ఛులకుఁ గొనిపోయి యిచ్చుచుండుటఁ జూచి

యూరకుండుట యుక్తంబుకాదు. కదా? ఆ తోధానగరంబు మీ రాజ్యంబులోనిది. మీరాజ్యంబులోనున్న వారి కిడుమ ప్రాప్తించునపుడు వారించుట మీకు విహితధర్మంబు. మఱియును సూరథానులు నీధైర్య సాహసాదులను సద్గుణంబులను విని తనకూఁతును నీకర్పింపఁదలంచి నీకై వెదకించుచున్నట్లు నాశిష్యుం డొకండు చెప్పియున్నాఁడు. ఆ తారాబాయి నిరుపమాన సౌందర్యవంతురాలు. అధికపరాక్రమశాలి. ఆయుధవిద్యానిపుణురాలు. అట్టి యువతినిఁ బెండ్లాడు నీభాగ్యం బెంతయుఁ గొనియాడవలసియున్నది. ఇన్ని కార్యంబులు నీవు చేయ వలసియుండఁ రాజస్థానంబును విడిచిపోవుట తగునా? నీవు కాశ్మీరం బున నున్న నీవర్తమానంబు లెట్లు తెలియును? కాన గద్వారునకు రమ్ము. ఆకార్యంబుల సాధింపుము. నీసత్కీర్తి నల్దిక్కుల నింపుము. చిరకా లంబునుండి సత్క్షత్రియులచేఁ బరిపాలింపఁబడి మహాఖ్యాతిఁ గాంచిన చిత్తూరు మ్లేచ్ఛవశంబు గాకుండఁ జేయుము'' అనిపల్కిన నాతని పల్కుల నాలకించి పృథ్వీరాజిట్లనియె. ''ఓయోగివర్యా! రాజపుత్త్రు లందును శ్రేష్ఠులనందు నిస్స్పృహావాసంబుగలిగి ప్రవర్తించు మహాను భావుండవయిన నీకు వందనంబు లర్పించుచున్నాను. మీసందర్శనంబు లభించినందులకు మిగుల నానందించుచున్నాను. స్వరాజ్యంబు రక్షిం చుటలో మీరు చెప్పుచున్నంత ప్రయత్నం బే భూపాలుండును నేమంత్రిసత్తముండును జేసి ప్రవర్తింపలేదు. అట్టులే యయిన వారి వారి రాజ్యంబుల కట్టిదురవస్థ బట్టనే పట్టదు. నాయుంగరంబు తస్క రుం డెవ్వఁడో హరించెనని విచారించితి. ఆయుంగరంబే మనయిర్వు రకు సంఘటనం బొనరించినది. ఆయుంగరంబును మీశిష్యుండు గొని వచ్చి మీ కొసంగకున్నను, మీరు వెంటనే గదలివచ్చి నన్నుఁ గలి యకపోయినను మీరు పైనివచించిన యాపదలన్నియుఁ సంప్రాప్తంబు లుగావలసినవే. నా కీయుదంతం బేమియుఁ దెలియమిచే నేఁ గాశ్మీరం బునకుఁ బోవుచున్నాను. మీరు నుడివిన ట్లంతదూరంబుననున్న నేను దామోదరుని మాయోపాయం బెట్లు తెలిసికొనఁగలను? నేఁడు సుది నము. మీవంటిహితుని మఱొక్కనిం జూడ. మీరు చెప్పిన కార్యంబు

లన్నియుఁ జక్కఁజేయుదు. మహానుభావులరయిన మీరు నాకు నిక్కంపుహితులరై యుండ నాకేమి లోపము? మీయాజ్ఞ చొప్పునఁ బ్రవర్తింతును. యుద్ధంబులందు నాపరాక్రమంబు వెలువరింతును. మిక్కిలి వరిశుభ్రమయిన కీర్తిని వరింతు" అని మహావినయంబుతోఁ బలుకుచున్న పృథ్వీరాజునకుఁ దనయొద్దనున్న యంగుళీయకంబు నొసంగి యోగి యతనిం జూచి "ఓయీ! ముందుగాఁ బోయి గద్వారు వశంబు గావించికొందము రమ్ము. ఆదుర్గంబును మనము నునికిపట్టుగాఁ జేసికొని తక్కిన కార్యంబులు సాధింపవచ్చును. రండు గద్వారునకుఁ బోద"మనిచెప్పి ప్రచ్ఛన్నవేషులయిన వారితోఁ గలిసి గద్వారునకుఁ బోయి మఱి ప్రవేశం బొనర్చె.

పదునొకొండవ ప్రకరణము.

సకలమానవులకును మిగుల నబ్బురంబుగొలుపు వస్తువేది? కొందఱు గడియారమనియుఁ, గొందఱు ధూమశకటంబనియు, మఱికొందఱు విద్యుచ్ఛక్తి యంత్రంబులనియు, నింకొకకొందఱు తంత్రీవార్తలనియు, వేఱొకకొందఱు ప్రపంచకమనియుం నుడువుదురు. ఇవియన్నియు నాశ్చర్యకరంబులే. కాని యత్యాశ్చర్యకరంబగునవి కావు. అట్టిది యొకటియున్నది. అది రాత్రులం దందఱకు ననుభూతంబగుచుండు. దాని కున్న సామర్థ్యము మఱియొకదానికిలేదు. అదిధనవంతుని దరిద్రునిగాఁ జేయుం. పరమదరిద్రునిఁ గుబేరునిగాఁ జేయుం. అంతఃపురంబులందున్నవాని మహారణ్యగతునిగాఁ జేయుం. మహారణ్యగతుఁడైనవాని శుద్ధాంతవర్తునిగాఁ జేయుం. ఒకమాఱు కొండనెక్కించు, ఒకమారు గోతిలోఁ ద్రోయును. ఒకపుఱి యేనుఁగునెక్కించు. మఱియొకమాఱు ఖరవాహనునిగాఁ జేయుం. ఒకసారి విచారసాగరంబులో ముంచు. ఒకతేప నానందాంబుధి నోలలాడించు. ఒకమాటు నవ్వించు. ఒకమా ఏడ్పించు. ఒకపర్యాయము మిత్రుని శత్రువుగాఁ జేయుఁ. మఱియొకపర్యాయము శత్రువును మిత్రునిగాఁ జేయుం. ఒకమారు మహాపర్వతమునైన బంతిగాఁ దూలించునంతటి బలవంతు

నిగాఁ జేయు. ఒకమాఱు ఇటునున్న గడ్డిపోచ నటు వేయలేనంత దుర్బలునిగాఁ జేయు. ఒకమాఱు స్వర్గాదిలోకంబులఁ ద్రిప్పుచు మానవుని స్వస్థానంబునుండి కదలనీకుండగనే సకలపదార్థంబులం జూపుచుండు. సకలస్థలంబులం ద్రిప్పుచుండు. సకలమార్గంబుల నడిపించు. అది యేదియో చదువరులు గ్రహించియే యుందురు. అయ్యది స్వప్నము. దాని ప్రభావము నిరుపమానమయినది. అయ్యది యిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

మ. ఒకనాఁ డేనియుఁ జూడకున్న మనమందూహింపకున్నన్ మఱెం
దొకలోకంబుననున్న దుర్ఘటములై యున్నం దగన్ స్వప్నముల్
సకలార్థంబులఁ దెచ్చిచూపును యథాస్థానంబునం దుండ ధా
తకునైనన్ నుతియింపఁగా దరమె తత్సామర్థ్యమున్ భూవరా.

సర్వానుభూతం బయినదీనింగూర్చి యింతకంటెఁ జెప్పనక్కఱలేదు. అయినను దీని ప్రభావము నొకమాఱు గనుగొందము. సూల్ధానులు కొంచెము వయస్సుమీఱినవాఁడు. అతనికిఁ బగలు నిద్రించెడునలవాటు కలదు. అందుచే నతఁడు నయ్యంతఃపురంబున హంసతూలికాతల్పంబుపయి నిద్రించెను. కావలిభటు లాతనికి నిద్దురబట్టినతోడనే తలుపులు బంధించిపోయి ద్వారంబులను గాచికొనియుండిరి. ఆరక్షకభటు లొక్కొకమాఱు నిశ్శబ్దంబుగాఁబోయి యాతండు మేల్కొనునేమో యనిచూచుచుండిరి. కాని యతఁడు గుఱుకపెట్టి నిద్రించుచుండెను. అందుచే వారలు దిరిగిపోయి ద్వారంబులయొద్ద ఖడ్గధారులై భద్రముగాఁ గాపుండిరి. అంతలోపుననుండి అయ్యో! అంతయూ పదవచ్చినది. చచ్చితిని. చచ్చితిని. ఓరీ! దురాత్మా! రత్నసింహా! ఆప్తుండ వని విశ్వసించియుండ నీవును దామోదర గోపాలసింహులవలె విశ్వాసఘాతకుండవై నావే మిరా? నన్నుఁ జంపకుము. చంపకుము, ఓరీ జయరామ! ఏదేదీకత్తి! రయంబునఁ దెమ్ము! తెమ్ము-తెమ్ము-తెమ్ము-తెమ్ము-తేతే ఏ ఏ ఏ ఏ ...... అను వికృతధ్వని ఏతెంచి ద్వారపాలుర కర్ణబిలంబుల దాఁకెను. వారాధ్వని విని త్రుళ్లిపడిరి. నిశ్చేష్టితులైరి. ప్రభువునకు శత్రువులనుండి యపాయము మూఁడినదని తలంచిరి. ఒకరికిని బొందిలో ప్రాణంబులు లేవు. పూర్వము పదిపర్యాయములు గదిలోనికిపోయి వచ్చినవారిలో నొకఁడును బోసాహసింపకుండె.

తామచ్చటనున్న ప్రాణంబులుపోవు ననికొందఱు పర్విడిరి. కొందఱు ధైర్యము వహించి కారణ మూహించుచుండిరి, అంత జయరామ నెడు ముఖ్యభటుఁడు కరవాలంబుఁ కేలఁగీలించి తలుపుదీసి లోనికిఁ బ్రవేశించెను. రాజు హంస తూలికాతల్పంబును సమీపించె. కాని సూరథాను లాతల్పమందు గానరాఁడు. అంత వానికిఁ హృదయము కంపింపఁ జొచ్చె. గవాక్షములన్నియు మూయఁ బడియుండఁగా రాజెట్లెచ్చటికిఁబోయె నని చింతించుచుండె. అట్లు వీఁడు పరిశీలించుచుండ సూరథాను లొకగవాక్షమును సమీపించి తలుపుదీయఁ బ్రయత్నించుచుండె జయరా మతని గనిపెట్టి యాతనిసమీపించి యాగవాక్షంబును దెఱచి తన ప్రభువును జూచెను. అట్లతఁడులేచి తల్పంబుడిగ్గి గవాక్షము సమీపించి దానితెరవఁ జేతులు జాచుచున్నను నతడు కన్నులను మూసియే యుండెను. ఒంటఁ జెమ్మటలొకయెక్కైపాఱుచుండెను. జయరాము తట్టిపిలిచెను గాని యతఁడు ప్రత్యుత్తరమీలేదు. అతనియొంట నెచ్చటను గాయమున్నట్లుకనుపడలేదు. అప్పు డతనికపాయంబు గలుగలేదని నిశ్చయించి గొనిపోయి తల్పంబుపయికూర్చుండఁబెట్టి మేల్కొలిపెను. అంత సూరథానులు కొంతసేపటికిఁ గన్నులువిచ్చిచూచెను. కాని యతనికి నిద్రాప్రవృత్తి పూర్తిగ మరలకపోఁటచేఁ దనయెదుట ఖడ్గపాణియైయున్న జయరాముని రత్నసింహునిగాఁ దలంచెను. అతఁడు తన్నుఖడ్గముతో వ్రేయుచున్నట్లుభావించె. "ఒరీ! దురాత్మా; రత్నసింహా! అధికారమంతయు నీకిచ్చినందులకుఁ దగిన ప్రాయశ్చిత్తంబుచేసితివిరా! నిష్కారణముగా నన్నుఁ జంపవద్దు. నా కొక యాయుధంబును గొనిరమ్ము. పిమ్మట నిరువురము ఖడ్గపాణులమై పోరాడుదము" అని మరల గట్టిగానఱచెను. అంత జయరాము తనప్రభువునకు నిద్దరమత్తు పూర్తిగా వదలలేదని నిశ్చయించి తగినప్రయత్నంబులచే నతనిమేల్కొలుపుచుండెను. అంత నొక్కొకభటుఁడే లోపలికి రా జొచ్చెను. అట్లు కొంతసేపటికి మందిరాంతరంబు రాజభటమయంబై చూపట్టె. వీరల కలకల ధ్వనినిబట్టియు, జయరాముచేసిన ప్రయత్నంబులంబట్టియుం సూరథానులు మేల్కొనెను. అప్పటికతనికి లోకజ్ఞానంబు గలిగినది. మనుష్యులపొత్తి పట్టఁదగియుండె. ఆభూపాలుండు వారలనందఱును గాంచి నిట్టూర్పుపుచ్చి తనస్వప్నవృత్తాంతంబును స్మరించుకొని తాను భయపడి కేకలువేసియుండుటచేత నే

వారందఱువచ్చి రవి భావించికొని తనకుఁదానే విస్మయంబు చెందుచు జయ రాముం దక్క తక్కినపరిచారకుల నందఱి నంపివేసి యాభూపాలుండు తాఁ గన్న దుస్స్వప్నంబు తప్పక చేటులు పుట్టింపకమానదని భయపడుచుండెను. సుస్వప్న దుస్స్వప్నంబులు తప్పక తత్ఫలదాయకంబు లగునని యతనికిఁ బెద్దనమ్మకంబు కలదు. పూర్వము పురోహితులుచెప్పిన దుస్స్వప్నోపశమన మంత్రము జ్ఞప్తికి వచ్చె. అందుచే నాతఁడు దూర్వాంకురంబులు దెప్పించి.

"శ్లో. సహస్రపరమాదేవీ శతమూలా శతాంకురా,
సర్వꣳ హరతు మే పాపం దూర్వా దుస్స్వప్ననాశనీ"

యనెడి మంత్రమును మువ్మారుచ్చరించి దూర్వాంకురంబులఁ దూర్పుగాఁ బాఱవైచివచ్చి తల్పంబుపైఁ గూర్చుండి జయరామున కిట్లనియె- "ఓరీ! ఎంత బాధను బొందితినిరా? నేను మిమ్ములనందఱను దిరిగి చూతునని తలంపలేదు. నాముద్దుకుమారియెక్కడ? వేగముగా బిలిచికొనిరమ్ము, పొమ్ము" నావుఁడు జయరాము గృహారామమునందుఁ గుతుకంబుతో విహరించుచున్న తారాబాయిని బిలిచికొనివచ్చె. తారాబాయి వనవిహారంబు సల్పుచుండుటయు నాసమయం బున జనకాజ్ఞయైనదని వేగంబుగా రావలయునని భటుండువచ్చి పిల్చుట యు, నంత తారాబాయి వనవిహారంబు చాలించి జనకనికటంబునకుఁ బోవు టయుఁ జదువరులు చదివియున్నారు. అట్లువచ్చుచున్న గారాబుపుత్త్రికను జేరఁదీసి దగ్గరగాఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని యిట్లు సంభాషించెను.

సూర.—కుమారీ! ఈ నేత్రంబులతోఁ నిన్నుజూతు ననుకొనలేదు.

తారా.—నాయనా! అంత యుపద్రవ మేమివచ్చినది?

సూ.—ఒక దుస్స్వప్నంబుఁ గాంచితిని!

తా.—అదేమి?

సూ.—ఏమిచెప్పను, తలంచుకొన్న గుండె చెక్కలగుచున్నది, నాకే యిట్టి భయంబును గలిగించుచున్నది. నీకెంతభయంబును గలిగించునో?

తా.—స్వప్నవృత్తాంతంబునకు భయపడనేల? భయపడను జెప్పుడు.

సూ.—మనరత్నసింహుండుకూడ దుర్జనులతో నేకీభవించి నిన్నుజెఱగొనిపో యినట్లును, ఈరత్నసింహుండు భయంకరంబగు కరవాలంబు కీలించి

వచ్చి నన్ను నఱకఁబోయినట్లును, రాజ్యంబు దామోదరవశంబైన ట్లును, నొక స్వప్నంబుగాంచితి.

తా.—జనకా! దీనికి వగవనేల? స్వప్నంబు లెప్పుడైన సత్యంబులగునా? నాయందలి ప్రేమాతిశయంబుకలదై మీమానసంబు సంతతము నాకుఁ దురకలవలన నపాయంబు వాటిల్లు ననితలంచుచుండుటచేతను దామోదరుండేమిచేయునో యని సర్వదా యాలోచించుచుండుటచేతను మీకిట్టిస్వప్నంబు కలిగె. అంతమాత్రంబునకు భయపడనేల?

సూ.—అట్లనకుము. నీవు చిన్నదానవగుటచే ననుభవంబుచాలక యిట్లనుచున్నావు. కాని స్వప్నంబులు తప్పక ఫలదాయకంబు లని యెంచుము.

తా.—పోనిం డట్లనుకొన్నను యింతకుఁ బూర్వముమాత్ర మందులకై విచారించుచుండలేదా? క్రొత్తవిచారంబునకుఁ గారణంబు లేదే?

సూ.—లేకేమి! ఉన్నది.

తా.—ఆకారణంబు నుడువుఁడు.

సూ.—రత్నసింహునివలన మనకుఁ దప్పక యిక్కట్టు ప్రాప్తించునని తలంచెద?

తా.—(చెవులు మూసికొని) హరహరా! ఎంతమాటాడినారు. రత్నసింహుని మత మెంతమంచిది. అతనివలన మనకు నిక్కట్టులు ప్రాప్తించునని కాదు తొలగంగవచ్చు ననిచెప్పవచ్చును.

సూ.—నీకు లోకానుభవంబు చాలదు. పూర్వము గోపాలసింగు ప్రవర్తనము మొదటమంచిదికాదా! తుద కెట్లుపరిణమించినదో యెఱుంగవా?

తా.—అవును. ఒక్కఁడు దుర్మార్గుఁడని యందఱు దుర్మార్గులే యగుదురా? చక్కఁగ యోచింప రత్నసింహుని యంతఃకరణం బతినిర్మలంబు. ఎంత మాత్రము కుటిలత్వము వహింపదు.

సూ.—నీమాటలు నాకెంతేనియుం రుచింపకున్నవి.

తా.—ఎందుచేత?

సూ.—నీ వనుభవంబు చాలనిమాటలు చెప్పుదువు.

తా.—జనకా? ఏల మీరిట్లుసెలవిచ్చెదరు ? పూర్వ మాలోచనసమయము లందు నన్నుఁ బిలిచి నాచెప్పినయోచన మిక్కిలి యుచితం బని గ్రహించినారు కారా ? అట్లెన్నిపర్యాయములు జరుగలేదు. అప్పుడను భవంబు గలమాటలా ? ఇప్పుడు కావా ? మిమ్ముల నాస్వప్నవృత్తాంతమె నావాక్యంబుల మఱియొక్కరీతిగాఁ దోఁపించుచున్నది.

సూ.—ఏవో ! నీతివాక్యంబులు పలికితివి కాని నాకవి చెవికెక్కకున్నవి.

తా.—పోనిం డేమిచేయుందము ?

సూ.—రత్నసింహుని నుద్యోగమునుండి తప్పింతము.

తా.—తప్పించి చేసెడిదేమి?

సూ.—మఱొక్కని యోగ్యుండగు రాజపుత్త్రుని నాపనియందు నియోగింతము.

తా.—రత్నసింహుని తప్పించుటకుఁ గారణంబు వద్దా ?

సూ.—కారణంబు లేకేమి! ఉన్నది.

తా.—(నవ్వుచు) మీస్వప్నవృత్తాంతమా ?

సూ.—అదియును కాఁగూడదా.

తా.—సరియే ! నేఁటికతనిఁ దప్పింపవచ్చును. ఈపర్యాయము నేను దమకు ద్రోహంబు చేసినట్లు స్వప్నంబువచ్చినచో నన్ను డేమిచేయుదురు ?

సూ.—(తెలతెలపోవుచు) అట్టిస్వప్నము రానేరాదు.

తా.—ఎందుకురాదు ? నేను మీగారాబు పుత్త్రికను గనుక నట్టిస్వప్నము రాదు కాబోలు. రత్నసింహుండు పెఱవాఁడు. కావున నట్టిస్వప్నంబు యుక్తమైనది. నాదొకమనవికలదు. అవధరింపుము.

సూ.—చెప్పుము.

తా.—తగినంత కారణంబులేకుండ నెట్టివారినైన నుద్యోగంబునుండి తప్పించుట యుక్తంబుగాదు. అట్టికారణంబుకూడ మనకుఁ బ్రత్యక్షంబుగ గన్పట్టవలయు. అంతియకాని పరులుచెప్పెడివాక్యంబులు స్వప్న వృత్తాంతంబు కారణంబుగాఁ జేకొనుట యుక్తముకాదు. స్వప్నంబున

కాకమార్గమనిలేదు. శత్రుని మిత్రునిగాఁ దోఁపించు. మిత్రుని శత్రునిగా దోఁపించు. వాని నమ్ముకొని శత్రుని మిత్రునిగాఁ జేకొనుట కాని మిత్రుని శత్రునిగా జేకొనుట కాని తగదు. స్వప్నంబున శత్రువుగాఁ దోఁచినవాని నెల్ల బహిష్కృతుని జేసినచోఁ జనులు ప్రభువునం దనురాగంబు విడుతురు. అందువలన రాజ్యంబున కపాయంబు సంభవింపక మానదు. ప్రజానురాగములేని రాజు రాజ్యము తెగిన వేళ్లతో నున్న మహావృక్షము వంటిది. కావున నాయాలోచన యెంతమాత్రము యుక్తంబు కాదు. మఱియు రత్నసింగునం దుత్తమ మంత్రి గుణంబులన్నియుఁ గానవచ్చుచున్నవి. అతఁడు బలపరాక్రమమునందు నిరుపమానుండు. గోపాలసింగుఁ బోయినపిమ్మట నతనికంటె నధికుం డీతండు వచ్చెనుగాన మన కాలోపంబు తెలియలేదు. కానిచో మనము బలుపాట్లు పడవలసివచ్చును. ఇంతటివాఁడు మనకు లభింపఁడు. ఒకవేళ లభించినను రాజభక్తితత్పరుండై రాజ్యంబును మనలను నిరపాయంబుగా రక్షింపుచున్న రత్నసింహుని నిష్కారణంబుగా బోమ్మనుట యుక్తకార్యంబు కాదు. అట్లుచేయుట కొఱవితో తలగోకుకొనుటవంటిది. ఈరత్నసింహుండును దామోదరుండు నేకమైనచో మనకిడుములు ప్రాప్తించుట నిక్కంబు. మీకతనిపై ననుమానంబున్నచో గూఢముగా నాతని ప్రవర్తన మరయుచుండుఁడు. పట్టణముచుట్టు రక్షకభటులనుంచి రత్నసింహునకును మఱియొకనికి నుత్తరప్రత్యుత్తరంబులు జరుగుచున్న వేమో గనిపెట్టుఁడు. అందుకుఁ దగిన కాగితంబులు లభించినచోఁ బిమ్మట మీతలంపు నెరవేర్పవచ్చును. అని యిట్లు యుక్తియుక్తంబుగాఁ బలికిన కుమారిపలుకులకు మాఱాడ లేక తలయూచి యందుల కంగీకరించి యీయుదంత మెవ్వరికిఁ దెలియకుండ గుప్తము కావించి రత్నసింహునుదంతము కుమారికను గూడ నరయుమని చెప్పి కాలము గడుపుచుండె.

పండ్రెండవప్రకరణము.

తోధానగరము తోధాసంస్థానంబునకు రాజధాని. అది నగరంబులలో లెక్కపెట్టఁదగినది. అందు భవానీదేవాలయగోపురంబున కౌన్నత్యంబున సీడు వచ్చునది మఱియొకటిలేదు. అప్పురమందు రాజుగారిసౌధంబులే కాక వర్తకుల సౌధంబులుకూడ మిగుల నున్నతంబులై చూపఱ కానందంబు గొలుపుచుండు. అందు మిక్కిలి వెడల్పయిన రాజవీథి యొకటి కలదు. అది యంగడివీథియనియుఁ బిలువఁబడును. ఆవీథి కిరుప్రక్కలయందు మేడలుతప్ప నొకటయిన పెంకుటిల్లు లేదు. ఆ మేడలందు వర్తకులు మిగుల నమూల్యములైన వస్తువులుంచుకొని యమ్ముచుందురు. వేయేల ఆ వీథియందు విలువగల రత్నంబులు మొదలుకొని తృణంబువఱకు గల సకలపదార్థంబుల నమ్ముచుందురు. ఒకనాఁడు వర్తకు లింటభోజనంబు చేసి యెనిమిదిగంటలకువచ్చి తమతమ వస్తుజాతమును బైకిగొని వచ్చి చుట్టు నుంచుకొని యట్టిట్టు తిరుగుచున్న బాటసారులను బిలుచుచుఁ దమ వస్తువులఁ బొగడుచునుండిరి. ఆయూరిలో సారంగుఁ డనువర్తకుం డొకఁడు కలఁడు. అతఁడు సాధారణవర్తకుఁడు. మిగులఁ గ్రూరుఁడు. అతనికున్నంత యాశ మఱియొకనికి లేదు. వాఁడు మార్గమందుఁ బోవుచున్న క్రొత్తబాట సారులను వెదకుచుండును. వాఁడు మాటలప్రోగు. వాని దుకాణంబుపైకి వచ్చినవాఁడు వస్తువుల కొనకుండఁబోలేఁడు. వానికంఠధ్వని యద్భుతమయినది. వాఁడు పట్టుబట్టలును, విలువగల నూలుబట్టల నమ్ముచుండును. వాఁడు "అయ్యా! రండు రండు. వెలస్వల్పము. ఫలమధికము. చౌకగాఁ నిచ్చుచున్నాను" అని గంభీరకంఠనినాదంబుతో బాటసారులను బిల్చుచు నమ్ముకొనుచుండె. అంత బాటసారి యొకఁ డామార్గంబునఁబోవుచుండెను. వాఁడు ముసలివాఁడేకాని బలిష్ఠుండు. వాఁడు చీలమండలుదగులునట్టు లొకపట్టంగరకా దొడిగికొనెను. వాఁడు పెద్దధనవంతునివలెఁ గన్పట్టుచుండె. మఱియుం వాఁ డాయూరివానివలెఁ దోఁపలేదు. అంత సారంగుఁ డాపోవుచున్న బాటసారిని జూచి వానియొద్దనుండి ధనంబులాగనూహించి "ఏమండీ! బట్టలు

కొనరా? రండు రండు" అని పిలిచెను. అంత వాఁడును వచ్చికూర్చుండెను. అంత.

వ.—అయ్యా! మీపేరేమి?

బా.—నాపేరు మహమ్మదుసాహేబ బనియందురు.

వ.—మీరు బట్టలుకొందురా?

బా.—అవును. మీకొట్టుమీఁద నెట్టిబట్టలున్నవి?

వ.—పట్టుబట్టలు, విలువగల నూలుబట్టలు.

బా.—మీవద్ద చైనా పట్టుబట్టలున్నవా?

వ.—ఉన్నవి. ఓరీ వెంకా! పట్టుబట్టలుగొనిరా? (అన వాఁడు తెచ్చి ముందు బెట్టును. వర్తకుఁడా బట్టలఁ దీసి కనఁబఱచును)

బా.—(ఒకదానిఁదీసికొని) గజమెంత వెలకిచ్చెదరు.

వ.—(తనలో) ఏంతచెప్పను? వీఁ డెంతకయినఁ గొనునట్టులున్నది. (ప్రకాశముగా) గజము మూఁడున్నరరూపాయి.

బా.—మిక్కుటంబగువెల పెట్టినావు. ఇది యింతవెలచేయునా?

వ.—సాహేబుగారు! బట్టజూడుఁడు ఇట్టిబట్ట మఱియొక్కడను దొరకదు. చూడుఁడు. నేనబద్ధమాడను. ఇదిగో గజమునకు నాల్గురూపాయిలిచ్చెద. నాకుఁదెచ్చిపెట్టుఁడు. (అని పెట్టెలో రూపాయిలఁదీసి యీఁబోవును.)

బా.—మేము వర్తకులము కాము. ఎంతటికిచ్చెదవో నిజముచెప్పు.

వ.—మీరు మీకుఁ దోచినమట్టు కడుగుఁడు. కోపములేదు.

బా.—గజము రెండున్నరరూపాయిచొప్పున యిచ్చెదవా?

వ.—(తనలో) గజమునకు రూపాయిలాభమున్నది. తక్కిన యఱరూపాయి యిచ్చునేమో మాత్రము. (ప్రకాశముగా) సాహేబుగారు! మీవంటివారును బేరములాడుదురె? మూఁడురూపాయిలు చేసికొందు రండు.

బా.—సరే. అట్లేయిచ్చెదను. కొలిచి చింపుము.

వ.—ఎన్నిగజములు.

బా.—పదిగజము లుండవలెను లేనిచో పాగాకు సరిపడదు.

వ.—(తప్పుగాఁగొలిచి) యొకగజముతగ్గించి బాటసారి చేతికిచ్చును.

బా.—పాగాచుట్టుకొందునా?

వ.—(తన కధికలాభము వచ్చినందుల కానందముతోఁ బొంగిపోయి) చిత్తము (అని యంగీకరించును).

బా.—(ఆపట్టుబట్టను బాగాగాజుట్టుకొనును).

వ.—అయ్యా! యీసారి మీరు ఢిల్లీపాదుషావలె నున్నారు.

బా.—ఏదీయద్దము. (అనితీసికొని మీసము చక్క-చేసికొనును) వహ్వారే? బాగుగా చెప్పితివి.

అని యాబాటసారి యానందంబున మునింగి వర్తకుని దుకాణంబుపైఁ గూర్చుండి తన జేబులోనున్న పొగచుట్టదీసి నిప్పుముట్టించి పీల్చుచు నాధూమమును వర్తకుని మొగముమీఁద వదలుచు, మంచి మంచిమాటలాడి వర్తకుని సంతసింపఁజేయుచు నిన్నొకగంటకాలంబు గడపె. వర్తకుండును మంచిమాటలాడి యాబాటసారికి సంతసము గలిగించి, యింకను వానిచేఁగొనిపింపవలయు నని యాలోచించుచుండె. అంత నాబాటసారి లేచి, వర్తకునింజూచి, "సాహుకారుగారూ! దయయుంచుఁడు పోయివచ్చెదను.

వ.—మాకిచ్చెడిసొమ్మేది?

బా.—ఓయీ! ఎన్నిమాట్లు పుచ్చుకొనియెదవు?

వ.—ఏమీ మీరు నాకు సొమ్మిచ్చినారా!

బా.—ఏమిరా? సొమ్మివకుండ బట్టనెట్లిచ్చెదవురా?

వ.—(గుండె బాదుకొనుచు) నమ్మకముపై నిచ్చినాను. అంతియకాని మాకు సొమ్మీలేదు.

బా.—నేను సొమ్మంత నిచ్చితిని. ఇంకమాట్లాడకు, నోటిపండ్లూడును.

అంతవర్తకుండు చేయునదిలేక (ఆదారినిఁ బోవుచున్న రాజభటులఁ జూచి జరిగినయందంతముఁ దెలిపి, మాసొమ్ము మాకిప్పింపుఁ డనివేఁడికొనినాల్గు రూపాయిల వారిచేతిలోఁ బెట్టెను) అంత వారు సంతసించుచువచ్చి యాబాటసారితో నిట్లు సంభాషించిరి.

రా.—ఓయి! నీపేరేమి?

బా.—నాకు తెలియదు.

రా.—తిన్నఁగాఁ జెప్పెదవా! లేక తాఁనాకు నడతువా?

బా.—నా పేరు నాకు తెలియదు. నేనుచెప్పను. రమ్మనినచో తాఁనాకు వచ్చె దను.

రా.—సరియె. నడుపుము. అక్కడ నాలుగు తుపాకి మడుగుపోటులతో నీవేచెప్పెదవు. (అని నలుగురు రాజభటులు న్యాయస్థలంబునకుఁ గొని పోయిరి) సూరధాను లానాఁడు వీరుపోవునప్పటికి సింహాసనంబుపైఁ గూర్చుండియుండె. అంతనొక రాజభటుఁడు ప్రభువునకు నమస్క రించి యావృత్తాంతంబు విన్నవించె. అది సూరధానులువిని తనయెదు టికి వర్తకుని బాటసారిని బిలిపించియడుగఁగా, బట్టకొని సొమ్మిచ్చి తినని బాటసారియు, సొమ్మిలేదని వర్తకుండును నుడివిరి. అంతసూర ధానులు బాటసారిఁజూచి నీపేరేమి? నీవెచ్చటివాఁడవు?

బా.—నా పేరు నాకు తెలియదు. నా నివాసస్థలము చెప్పను.

సూ.—నీవు చెప్పనిచో శిక్షించెద.

బా.—న్యాయమనితోఁచిన శిక్షింపుఁడు.

సూ.—(రాజభటులంజూచి) ఓయీ! చూచెదరేమి?

రా.—చిత్తము (అని)* ఒక్కమా రాబాటసారిపైఁబడి యాతని యొంటి వస్త్రంబులు దీయుచుండ వాఁ డందుల కంగీకరింపక వారితోఁ బోర నారంభించె. అంత రాజభటులు నల్వురు నేకీభవించి గట్టిగా మర్దిం చిరి. బాటసారిరోదనము చేయుచు, క్షమించుఁడు. క్షమించుఁడు. నావృత్తాంతము చెప్పెద నని వేఁడుకొన నారంభించె. ఇంతకుముందు తోస్లాటలో వాని మొలనున్న తోలుసంచియొకటి క్రిందఁబడెను. దాని నొరులుచూడకుండ సంగ్రహింపఁజూచుచుండ దాని నొకరాజ భటుండు చూచి పట్టుకొనెను. కాని యాబాటసారి మిగులనేడ్చుచు నా రాజభటునిచేతులోనిది నిర్బంధము చేఁదీసికొని, రాజసన్నిధికింబోయి యిట్లు విన్నవించె. "అయ్యా! నేనొక సేవకుండను, మా నివాసస్థ లము ఘూర్జరదేశము. ఇచ్చటికి దగ్గరనున్న యొకగ్రామంబున బంధు

వులున్నారు. అచ్చటికిఁబోయి తిరిగి మాదేశంబున కేఁగుచు నీపురంబు వచ్చితిని. ఇచ్చట వర్తకునియొద్దఁ బట్టువస్త్రంబునుగొని సొమ్మిచ్చితిని. ఇంతకుఁదప్ప నాకేమియుఁ దెలియదు." అని దీనాతిదీనముగా నేడ్వసాగెను. అంత రాజు వీనినైజము గనిపెట్టి "వీఁ డనుమానపురుషునివలెఁ గన్పట్టుచున్నాఁడు. వీనియొద్ద నుత్తరంబులేమయిన నున్నవేమో కనుఁగొనుఁడు" నాఁడు రాజభటులు వానిమూటనువిప్పి పరిశీలించిరి. కాని యందేమియుఁ గానరాలేదు. అంత రాజభటులలో నొకఁడు "నీయొద్ద తోలుసంచిజాపుము. దానిఁబరిశీలించి నీకొసంగెదము" అనిపల్కె. "అది నే నీజాలను అందు విలువఁగలరత్నంబులున్నవి. నాప్రాణమైన నొసంగుదుఁగాని, నాసంచి నీఁజాలను" అని బాటసారిపలుకుచుండ విని సూరఖానులు వాని కిట్లనియె. "ఓయీ ! నీరత్నములు మాకక్కఱలేదు. సంచి యొసంగుము. చూచి యిచ్చివేయుదము.

బా.—నాప్రాణ మందులో నున్నది. నే నీయను.

సూ.—నీకు భయంబులేదు. చూడనిమ్ము (అనిపల్కి రాజభటుల నియమించె) అంత రాజభటులు వానిఁ బట్టుకొని మొలయందున్న తోలుసంచిని కొని వచ్చి రాజునకిచ్చిరి. అది రాజు విచ్చిజూడ నందొక యుత్తరంబు గన్పట్టె. దానింగొని చదివిజూచి యత్యద్భుతపడి (బాటసారింజూచి) ఓరీ! నిజముచెప్పెదవా? ప్రాణము లిచ్చెదవా?

బా.—(గడగడ వణకుచు) ప్రాణములరక్షించెద మని వాగ్దానముచేసినచో నిజముచెప్పెద.

రా.—చెప్పు. నిను విడచిపెట్టెదను.

బా—అయ్యా! నేను దామోదరుభృత్యుండను. నాపేరు శంకరుఁడందురు. అతనియాజ్ఞచొప్పున నొకయుత్తరంబు రత్నసింహునకొసంగ యతని వలన నీయుత్తరంబును గొనిపోవుచున్నాను.

రా.—(విని ప్రధానులంబున మండిపడి భటులంజూచి) ఓరీ! రత్నసింహుని వెంటనె కొనిరమ్ము.

భ.—చిత్తము (అనివానిని వెంటనేకొనివచ్చును).

ర. (వచ్చి నమస్కరించి) దేవా! యేమిసెలవు?

రా.—(చుఱచుఱఁ జూచుచు) నీకును దామోదరునికిని నుత్తరప్రత్యుత్తరంబులు జరుగుచున్నవా?

ర.—లేదులేదు. పరమశత్రువునకు నుత్తరము వ్రాయుదునా?

రా:—(పత్తరమును జూపి) ఈచేవ్రాలెవరిది?

ర.—(జూచి) ఈచేవ్రాలు నాదానివలెనున్నది. కాని నాకీసంగతి యెంతమాత్రమునుఁ దెలియదు. ఎవరో దుర్మార్గులు నాచేవ్రాలుచేసి యుందురు.

రా.—దీనివ్రాసినవా రెవ్వరు?

ర.—నాకుఁ దెలియదు.

రా.—తెలియదనుటేమి ? నిజము చెప్పుము.

ర.—సప్రమాణముగా వచించుచున్నాను. నా కెంతమాత్రము దీనితత్త్వము తెలియదు.

రా.—(బాటసారిం జూచి) ఓయీ! ఈయుత్తర మెవ్వరిచ్చిరి?

బా.—(రత్నసింహుంజూచి) యూరకుండును.

రా.—నీకు భయములేదు. చెప్పుము.

బా.—రత్నసింహుం డిచ్చినాఁడు.

రా.—ఇదివ్రాసినవా రెవ్వరు?

బా.—మాధవసింగుచే వ్రాయించినాఁడు.

రా.—(భటునిజూచి) ఓరీ! మాధవసింగును దోడ్తెమ్ము.

భ.—చిత్తము. (అని పోయి గొనివచ్చును)

మా.—(నమస్కరించి) దేవా! ఏమిసెలవు?

రా.—ఈయుత్తరంబు నీవు వ్రాసినది కాదా?

మా.—అవును నేవ్రాసినదే.

రా.—ఇట్టి రాజద్రోహపుట్టుత్తర మేల వ్రాసినావు?

మా.—ఏమిచేయుదు. అధికారిచెప్పినప్పుడు చేయకున్న బాగుండునా?

రా.—ఎవ రాయధికారి?

మా.—రత్నసింహుఁడు.

రా.—రత్నసింహుఁడు నీచేత నిది వ్రాయించెనా?

మా.—అవును. ఈవృత్తాంతమును దమకుఁ దెలియకుండ రహస్యముగానుంచ వలసినదని నాకుఁ గొంతసొమ్ము నీఁబోఁగా నేనంగీకరింపలేదు. అతండే వ్రాయించినవాఁడు.

మా.—(రత్నసింహుంజూచి) ఏమిచెప్పెదవు?

ర.—అయ్యా! ఈయుదంతము నాకేమియుఁ దెలియదు. (అనిపలికి మాధవసింహుంజూచి) ఓరీ! దురాత్మా! ఈయుత్తరము నీచే వ్రాయించితినా?

మా.—అవును వ్రాయించినావు.

ర.—(రాజుంజూచి) అయ్యా! ఇది యత్యద్భుతంబుగనున్నది. ఈబాటసారిని జూచినట్టయిన నాకు జ్ఞప్తిలేదు. ఈయుత్తరంబుగూడ నే వ్రాయలేదు. వ్రాయింపలేదు.

రా.—పోనిమ్ము. దామోదరుం డేదయిన యుత్తరంబు వ్రాసెనా?

ర.—లేదు లేదు.

మా.—(రాజుంజూచి) అయ్యా! ఇతం డసత్యమాడుచున్నాఁడు. ఆయుత్తరము నతఁడు దాఁచినాఁడు.

రా.—(రత్నసింహుం జూచి) ఏమి చెప్పెదవు? ఆయుత్తర మెక్కడ దాఁచితివి?

ర.—అక్కటా? ఆయుత్తరంబే యెఱుఁగను! దాఁచినస్థల మెట్లుచెప్పుదును?

రా.—(మాధవసింహుంజూచి) ఆయుత్తరమెవరు దాఁచిరో యెఱుఁగుదువా?

మా.—ఎఱుఁగకేమి! రత్నసింగే దాచినాఁడు.

ర.—(మాధవుంజూచి) ఓరీదురాత్మా! నేనాయుత్తరంబును దాఁచినానా?

మా.—దాఁచినావు కావా?

ర.—ఎక్కడ?

మా.—నీవు పండుకొను పాన్పుక్రిందనున్న తోలుసంచిలో.

ర.—(రాజుంజూచి) అయ్యా! ఇదియంతయు మోసముగానున్నది. ఆతోలు

సంచి నే నెఱుఁగను. దుర్మార్గు లెవ్వరైనం గిట్టక నాగృహంబునం బెట్టినారేమో! నాకుఁ దెలియదు.

రా.—(భటులం జూచి) రత్నసింహుని వానిమందిరంబునకుఁ దీసికొనిపోయి యతనిపాన్పు క్రిందనున్న చర్మభస్త్రికను గొనిరండు.

భ.—చిత్తమ్మట్లే చేయువారము. (అని పలికి రత్నసింహుతోఁ గూడ వాని మందిరంబునకుఁ బోయి పాన్పుక్రిందనున్న యాసంచిని గొనివచ్చి, రాజున కిత్తురు) అంత రత్నసింహుండాశ్చర్య మగ్నుండై మ్రానుపడి యుండు.

రా.—(దాని విచ్చి) ఉత్తరంబు నొకదానిఁదీసి చదువుకొని (తెరలు తెరలు గావచ్చు కోపము నాఁపికొని రత్నసింహుంజూచి) ఓరీ! దురాత్మా! రత్నసింహా! రాజ్యంబు జయించి నీవును దామోదరుండును బంచుకొను వారలా? మీవంటికృతఘ్నులను మఱియెవ్వరిఁ గానను. ఇంత కాలంబు నాద్రవ్యంబుఁ దిని తుదకు నాకుత్తుక నే గోయఁదలంచితివా? నీ విట్టి వాఁడవని నే మొదటనే యనుకొన్నవాఁడను. ఇందుగుఱించి యేమి చెప్పెదవు?

ర.—(చేతులు జోడించి) దేవా! దైవసాక్షిగాఁ జెప్పుచున్నాను. నాకీయుం దంత మేమియుఁ దెలియదు. మాధవసింగు నామందిరంబునకుఁ బలు మారు వచ్చుచుండుట గలదు. ఈమాధవసింగు దామోదరసింగు లైక్య మొంది యీకార్యము చేసినారేమో? నాకేమియుఁ దెలియదు. న్యాయంబును బాగుగఁ బరిశీలింపుఁడు. ఎప్పుడును దమయాజ్ఞకు బద్ధుండనే!

రా.—ఎందుల కీనక్కవినయంబులు! నీగృహమందుఁ బ్రవర్తిల్లిన కార్యంబు నీకుఁ దెలియదా? మాధవసింగును బాటసారియుం జెప్పుచున్నారు. అవి యన్నియుం నసత్యములనుకొందము, వారుత్తరంబులఁ దెచ్చి నీగృహంబున నుంచిన నుంచవచ్చు. కాని నీచేతఁ జేవ్రాలు చేయింపలేరుకదా? కావున నిదియంతయుం సత్యంబు. నీచేవ్రాలే యిది యంతయుం సత్యం బని స్థాపించుచున్నది. ఓరీ దుర్మార్గా! ఎంతపని చేసితివి! ఇంతటి

దుష్టుండవని యెఱుంగనే! అధికారంబిచ్చినంతమాత్రమునఁ గన్నులు తలకెక్కినవి. అందువలన యుక్తాయుక్తంబు లెఱుంగక రాజద్రోహంబు చేసి రాజ్యాభిలాషివైతివా? నన్ను జయించి నారాజ్యంబు దీసికొన నీవంటివాఁ డెందఱు కావలెను? సూరధానులు దుర్బలుండని తలంచుచుంటివా? మఱియును నీవు రాజద్రోహివి. నీవు సద్యోవధార్హుండవు. నీప్రాణంబులు పుచ్చుకొనవలసినదే కాని, నాకు ముఖ్యస్నేహితుండును వృద్ధుండు నగు మీతండ్రి మొగంబుఁ జూచి యట్టులొనర్ప నిష్టపడకున్నాను. ఇట్టివాఁడవు పురంబున నుండరాదు. శీఘ్రంబుగ లేచి పొమ్ము. నిన్ను క్షమించితిని. (అని భటులం జూచి) ఓయీ! వీనిసంపదలన్నియుఁ బుచ్చికొని ముండనంబు గావించి యూరేగించి కట్టుబట్టలతోఁ బురంబునుండి వెడలఁగొట్టుఁడు (అని యానతిచ్చె).

భ.—చిత్తము. అట్లేచేసెదము (అనివానిఁ గొనిపోదురు).

అంత సూరధానులు చాటసాహిం జూచి వాఁడు వర్తకుని వంచించి యుండు ననితలచి నలిగిపాడయియున్న పట్టుబట్ట నిప్పించె. పిమ్మట రాజు చాటసాహిం జూచి. ఓరీ! నీవు బలుదుర్మార్గుఁడవు. నీవు యావజ్జీవంబును కారాగృహంబున నుండఁదగినవాఁడవు. అయినను మొదట జేసిన వాగ్దానము చెల్లించు నిమిత్తము నిన్ను విడుచుచున్నాను. అనివాని వదలివేసెను. అంత వర్తకుండును పట్టుబట్టదీసికొని తనకులాభంబు లేకపోవుటయెగాక మొదటి వెలయయిన వచ్చునో రాదోయని విచారించుచుఁ దనయింటికిఁబోయె. పిమ్మట సూరధానులుం మాధవసింగును క్షమించి రాజ్యమును దానే స్వయంబుగఁ జూచికొన నారంభించెను.

పదుమూఁడవప్రకరణము.

అఖిలప్రపంచంబునం గల జీవరాసులన్నిఁటియందు సర్వసమత్వంబును, సమానకృపారసంబును గలవాఁడని యెన్నఁబడుచున్న భగవంతునికి సయితము పక్షపాతంబును గఠినత్వంబును గలుగుచుండఁ దక్కుఁగల తుచ్ఛమానవుల సంగతిఁ జెప్ప నేల? లోచనగోచరంబులగు జీవజంతువులన్నిఁటిని దానె పుట్టించు

చుండుటంబట్టి యిజ్జీవులందఱు నాతనికిఁ బిడ్డలవంటివారే కదా? ధారుణిలో మోఱకగు మానిసిసహితము తన సంతతిలో నొక్కని నొక్కరీతిగ మఱొక్కని మఱొక్కరీతిగఁ జూడ నోడునని చెప్ప నొప్పునప్పు డసాధారణ ప్రజ్ఞాఁడును, సర్వజ్ఞుండును, సమస్తసద్గుణభాస్వరుండును నగునీశ్వరుండు తన సంతతియగు నీజీవితతిలో నొకొక్కని నొకొక్కవిధమునఁ జూచుట యన్యాయంబని చెప్పుటకు సందియమున్నదా? కొందఱు ధనదులైన ధిక్కరించు ధనవంతులు, మఱికొందఱు కడుపునిండ నొకనాడైనఁ గూడెఱుంగని నిరుపేదలు. కొంద ఱొరులయసురులనైనఁ దీయింపఁగల యధికారముగలవారు. ఒకకొందఱు స్వకాయకష్టార్జితంబగు విత్తంబు నుపయోగించుచుఁ దనయింట గుడిచి కూర్చుండనైన స్వాతంత్ర్యములేనివారల చూడుఁడు! సృష్టియెంత విషమముగా నున్నదో! దీనినంతయుఁ జక్కఁగఁ బరిశీలింప భగవంతుని పక్షపాతంబు వెల్లడికాక మానునా? పోనిమ్ము ధనవంతులగు మానవులైన బుద్ధిగలిగి నిరుపేదలను దమసోదరులుగ నెంచి దయయుంచి పోషింపక, కఠినహృదయులై, యదయులై, కఱకుటమ్ములఁ బోలువచనమ్ములచే గంటొనర్చుచు ధనజనితమదాంధులై క్రిందుమీఁదు చూడక మెలఁగుచుందురు. అధికారియగువాఁడును, నధికారపదమెక్కఁగనే గరువము తలకెక్కుటచే నొరుల తృణంబులవలెం జూచుచు "నేను నొకభృత్యుఁడనే" నాపైయధికారి నన్నుఁదూల పలికినప్పుడు నాడెందం బెంతకుందునో, నేను నా క్రిందివారల వదరునప్పుడు వారు నట్లే వగతురుగదా? యనియోజింపక తానే ప్రభూత్తముండని విఱ్ఱవీగుచు మావంటి చిన్నయుద్యోగుల సతతమ్ము పలుపాట్లు పొందించుచుండువార లధికారులఁట? మేము భృత్యులమఁట. మేము మాకరణీయంబుల నెఱవేర్చుకొనుచున్నను, వారి యింటిపనులన్నింటిం గూడ నొనర్చి రాత్రిందివంబులు వారి వెంట కుక్కలవలె దిరుగవలెనఁట. ఔరా! ఏమీ! యీదుర్న్యాయము! మొన్నవచ్చినాఁడో లేదో కాని యీపాదుముండకొడుకు రాజానుగ్రహంబు వడసి చిరకాలమునుండి సంస్థానమును గనిపెట్టికొనియున్న మమ్ము నతిక్రమించి సర్వాధికారము తనదేయని పలుకుచున్నాఁడే? అక్కటా! ఈదుర్మార్గుఁడు మాదృశుల ప్రాణవాయువుల హరింపఁ ద్రాచుపామువలె దాపరించెనే? మాటిమాటికి నొడయనితోఁ జెప్పి యుద్యోగములూడ బెఱుకుదునని భయపఱు

చుచు మాచే నన్ని కార్యములఁ జేయించుకొనుచున్నాఁడు. మే మిట్లొనరించుచున్నందులకు మాకింతయన్నము కడుపునిండ నొసంగిన మెసంగి యాపయి నెన్నికష్టంబులనైన నవలీల నెఱవేర్పమా? అందులకింతయయిన నెదనెంచఁడు. ప్రతిదినమొక్క యుత్తరము వ్రాసి మాకిచ్చి ప్రతిగ్రామంబునకు మమ్ము దగులుచుండు. ఈమధ్యను తోధారుఁబోయి దీర్ఘప్రయాణము జేసి వచ్చితిని. కాళ్లు లాగుచున్నవి. మఱియొక్కని నాకు మాఱుగ నంపుమని యెంత ప్రార్థించినను నిర్దయుండై వినఁడు. నేనే భృత్యులందఱిలోను విశ్వాసపాత్రుఁడనట? ఈకహాస్యం పుటుత్తరంబును నేనే కొనిపోవలయునఁట? హారావళీపర్వతంబులలో నున్నభిల్లవాటి యెక్కడ? మాళవదేశ మెక్కడ? ఇంతదవ్వుపయనంబు రెండు దినంబులఁ జేయనగునే? గమనాగమనంబుల కథమము నాలుగుదినంబులైనఁ బట్టదా? ఆకఠినహృదయుండు రెండుదినంబులకే బత్తెమొసంగెనుకదా? తక్కిన రెండు దినములెట్లు పొట్ట నింపుకొందును? నాకిచ్చెడి నాయిరూకలలో నీతోవబత్తెములకుఁగూడ నుపయోగించుకొనవలసినచో నింటనున్న యాలుబిడ్డ లాఁగిరము లేక మలమల మాడవలసినవారేకదా? నక్తందివంబులు పలుపాట్లు బడుచున్నను దిన్నంతయన్నంబు లభింపనిచో నిఁకనెట్లు బ్రతుకదును? భార్యాపుత్త్రుల నెట్లు మనుపుదును? ఈబత్తెము నే దినద్వయంబునకు సరిపుచ్చుకొనెదనని యుద్వేఘంబునఁ దనలోఁ దాను గొణఁగుకొనుచు, సుమారేఁబదివత్సరంబులు ప్రాయముగల యొకమానిసి ప్రయాణము చేయుచుండెను. జగమ్మంధకారబంధురంబు కాక మున్నె యేదేనొక గ్రామంబు చేరఁ దలఁచి కడువడిపోవుచుండుటచేత ముందుతట్టు నిగిడింపఁబడినదృష్టి వెనుకతట్టునకొక సారియైనఁ బఱపనేలేదు. అతనికథయంతయు వీనులవిందుగ నతికుతుకంబున వినుచు దవుదవ్వులనుండి వెన్నంటివచ్చుచున్న యొక పురుషుం డాతని సంబోధించి యాతనితో నిట్లు సంభాషించె.

బా.—నీవెందులకయి విచారించుచున్నావు? నీచరిత్ర విన్నంతమాత్రముననే నాహృదయంబు నీరగుచున్నది. నీవెవఁడవు? ఎచ్చటికిఁ బోవుచున్నావు?

ము.—(ఆదిసిని నిశ్చేష్టితుండయి తనలో) అక్కటా! నావృత్తాంతము వీనికిఁ దెలిసెనేమో? ఎవ్వరులేరుగదా యని వెనుకముందులు చూడక

గట్టిగా మాటలాడఁ జొచ్చితిని. మహారాజుగారి యుద్యోగస్థుని మిగుల నిందించితిని. వీఁ డీయుదంతమేమైన నాకుటిలాత్మునకుఁ దెలియఁజేసినచో మండిపడి నన్ను శిక్షించిన శిక్షించు లేనిచో నుద్యోగము నైన నూడఁబెఱుకును. కనుక మునుముందుగ నీతనియుదంతము దెలిసికొని నావాక్యంబు లీతనికిఁ బూర్తిగాఁ దెలిసినచో నేరితోఁ జెప్పవద్దని బ్రతిమాలుకొనవలెను, తెలియనిచో నపాయము లేనేలేదు. అని నిశ్చయించికొని (ప్రకాశముగా) అయ్యా! నాయడిగిన ప్రశ్నల కుత్తరంబు లిచ్చితిరేని పిమ్మట నాయుదంతంబుఁ జెప్పెద.

బా.—ఆగుము. నాకుఁ దెలిసినచో బదులు చెప్పెద.

ము.—నీ వెవఁడవు?

బా.—నే రాజపుత్త్రుఁడను.

ము.—(తనలో) అకటా! రాజపుత్త్రుండనని పలుకుచున్నాఁడు. నేనెవ్వనినింతవఱకు నిందించితినో వాఁడును రాజపుత్త్రుఁడే. ఒకవేళ నామాట లీతనికి వినఁబడియుండునేమో! తెలిసికొనెద. (ప్రకాశముగా) నీ వెంత దూరమునుండి నన్ను వెంబడించి వచ్చుచున్నావు?

బా.—ఇప్పుడే నిన్నుఁ గలిసికొంటిని. "నక్తందివములు కష్టపడినను దిన్నంత తిండి లభింపనిచో నెట్లు బ్రదుకుదు" నని పల్కినప్పుడు నిన్ను సమీపించితిని.

ము.—(ఆలోచించి తనలో) ఆ? ఇది కడపటఁ బల్కినవాక్యము. అప్పటి నుండి నాదురవస్థను గుఱించియే విచారించితిగాన యాయుద్యోగస్థుని దిట్టలేదు. కాన నీతనివలన నపాయముండదు. (ప్రకాశముగా) నీ వెక్కడనుండి వచ్చుచున్నావు?

బా.—నే గద్వారు దుర్గమునుండి.

ము.—ఎక్కడికిఁ బోవుచున్నావు?

బా.—మా నివాసస్థలంబగు జయపురమునకుఁ బోవుచున్నాను.

ము.—(తనలో) ఈప్రాంతమువాఁడు కాఁడు గావున నే భయపడ నవసరము లేదు. (ప్రకాశముగా) గద్వారున కేల పోయితివి?

బా.—అచ్చట నా మేనమామ యున్నాఁడు. అతనిఁబట్టి యేదో యుద్యోగము సంపాదించుకొనవలెనని.

ము.—సరియె. నాకీయరణ్య ప్రాంతమునఁ దోడైనందులకు మిగుల సంతసించుచున్నాను.

బా.—నేను నట్లే సంతసించుచున్నాను. మీ నివాసస్థలమెక్కడ?

ము.—మా నివాసస్థలము మాళవదేశము.

బా.—మీ రేకులజులు?

ము.—మహామ్మదీయులము.

బా.—అక్కడ నీ వేయుద్యోగమునం దున్నావు!

ము.—ఏమి యుద్యోగము? కూటి యుద్యోగము. ఆ దేశాధిపతి సేవకుండను.

బా.—నీవు చేసెడిపని యేమి?

ము.—ఉత్తరములఁ బట్టుకొని దేశదేశంబులం దిరుగుట.

బా.—ఇప్పు డెచ్చటికిఁ బోవుచున్నావు?

ము.—భిల్లవాటికకు.

బా.—ఏపనిమీఁద?

ము.—మా రాజు కూఁతునకు బెండ్లి యగుచున్నది. రాజునకు మిత్రుఁడగు భిల్లనాథునిఁ బిలుచుటకు.

బా.—ఉత్తరమేమియుఁ గొనిపోలేదా?

ము.—లేదు.

బా.—మీరాజుగారియొద్ద దామోదరసింగున్నాఁడని విన్నాను. క్షేమముగా నున్నాఁడా?

ము.—దామోదరసింగును నీ వెఱుఁగుదువా?

బా.—ఎఱుఁగ కేమి? అతఁడు మా చుట్టమే?

ము.—అట్లయిన, వీరిని వారిని ననుసరింపనేల? పోయి యాతని నాశ్రయింపరాదా?

బా.—ఆశ్రయించిన నేమగు?

ము.—గొప్పయుద్యోగ మిప్పింపఁగలఁడు.

బా.—అట్టి సామర్థ్యమాతనికిఁ గలదా?

మ.—లేకేమి? మా ప్రభు వాతని యిష్టానుసారముగాఁ బ్రవర్తించు.

బా.—ఆహా! ఏమి! నా పుణ్యము? నాయదృష్టవశముననే నిన్నుఁ బొడఁ గాంచితి. నేఁడు సుదినము. మా దామోదరు వృత్తాంతము తెలిసినందున మఱింత సంతసము గలుగుచున్నది.

మ.—మా దేశ మెప్పుడు వచ్చెదరు?

బా.—కొద్దిదినములలోనె వచ్చెదను.

అని యిట్లు వీరు ప్రసంగించుకొనుచు నడచుచుఁబోయి యొకకుగ్రామమును జేరిరి. అప్పటికి సూర్యుం డస్తమయంబునొందె. అందుచే నాగ్రామంబుననుంటయే యుచితంబని భావించి రాజపుత్త్రుండు మహమ్మదీయున కిట్లనియె. "ఓయీ! నీవిప్పుడు భిల్లవాటికకుఁబోలేవు. ఈప్రాంతంబు లడవులచేఁ గడలుకొనుచుండుటంబట్టి శార్దూలాదిఘాతుకమృగభూయిష్ఠంబగుట నిక్కంబు. ఇయ్యెడనుగూడఁ దిమిరావృతంబై యెట్టెదిట్టరికైన భీతిఁ గొలుపుచున్నది. ఇట్టిరాత్రి వొంటిగ నేఁగుట శ్రేయస్కరంబుగాదు. ఈరాత్రి నీగ్రామంబునఁ గడపి తఱువాత లేచి యరుగుము. నేను నట్లె యొనరింతు. పిమ్మట నీయిష్టం" బనియూరకున్న నావృద్ధుఁ డాతనివచనంబులు తనకు హితకరంబుగాఁ దోఁచుటచే నారేయి నచ్చటఁబుచ్చుటయుత్తమంబని తలపోసి యందుల కంగీకరించెను. అంత వారిరువురు గ్రామముఁ బ్రవేశించిరి. ఆగ్రామము మలినపదార్థములకు నిలయభూతమైయుండి రోఁత పుట్టించుచుండెను. మనబాటసారు లాగ్రామమునకుఁ బోయినకాలము వేసవికాలము గాన వారదృష్టవంతులని చెప్పవలసియున్నది. లేక వర్షకాలమందే యాగ్రామము చేరినచో నయ్యూరనివసించుటకంటె నొకకూపమున నివసించుట యుచితమని తలంచి యుందురు. అట్లు గానిచోఁ దిమిరావృతంబై, ఘాతుకమృగసంకులం బగుటచే ప్రాణాపాయకరంబై, భయంకరంబైయున్న యడవిలోనైన నిద్రింపఁదలంచినఁ దలంతురుగాని యాయూరనుండ నిష్టపడకయుందురు. ఆగ్రామంబున నొకటిరెండు మాత్రమే పెంకుటిండ్లు గలవు. కాని తక్కినవన్నియుఁ బూరిండ్లే! ఒక యింటికైనఁ గూర్చుండఁదగినంత యరుగులేదు. ఆయిండ్లయిన వేఱువేఱుగా

నుండక క్రిక్కిఱిసియుండెను. రెండుగజములయెత్తుగల ముండ్లకంచె యొకటి ప్రతియింటిచుట్టు నావరించియుండెను. అయ్యది యరణ్యప్రాంత మగుటచే ఘాతుకమృగంబులకు భయంబుచెంది యాగ్రామస్థులు తమతమపసులమందలఁ దమతమయిండ్లయెదుటనే గట్టుచుందురు. అందుచే విస్తారమైన దుర్వాసనకుఁ డావైయుండెను. ఆగ్రామమందున్న యొకయింటివారికైన పరిశుభ్రవాయువు లభింపదు. ఒకవేళ పరిశుభ్రవాయువు పైనుండివచ్చినను నాగ్రామసంపర్కముచేఁ జెడుననుటకు సందియంబులేదు. మఱియు వీధులొకప్పుడు దుడవఁబడమిచే మలినవస్తువులతో నిండి కాలిడుటకైన యర్హత లేకుండెను. మన బాటసారు లిరువురు నగరంబులందుఁ దిమ్మరువారలగుటంబట్టి యాగ్రామంబు చూడగనే యారాత్రి యందెట్లు నివసింపఁగలుగుదుమని తలంచుచు దుర్వాయువు లోనికిఁబోకుండ నిశ్వాసవాయువును నిరోధించి కొంతదూరమునడచి యాగ్రామమునకు జీవనాధారంబైన యొక తటాకంబును బొడఁగాంచిరి, ఆయూరివా రాతటాకజలంబును స్నానపానాదుల కుపయోగించుచుందురు. ఆతటాకంబునకు రక్షకభటులు లేకపోవుటచే నందఱు విచ్చలవిడిగ నందుఁ జొచ్చి యీఁదులాడుచు వస్త్రక్షాళనంబుల నొనర్చుచుందురు. ఇంతియ కాక యాయూరిపసులమందలుకూడ నందుదిగి విహరించుటంబట్టి యుదకము మిగుల చెడియున్నది. ఆయుదకంబును యాయూరివా రమృతప్రాయంబుగఁ దలంచి కొనిపోయి పానాదుల కుపయోగించుచుందురు. మనబాటసారు లాయుదకంబునకుఁ రోఁతఁ జెంది మఱికొంతదూరము నడచునప్పటికి రచ్చచావడి యొకటి గానఁబడియె. అయ్యది గ్రామములోని ప్రతిమందిరంబుకంటెను మిగుల శుభ్రముగానున్నది. దానిని గన్నులవిందుగాఁ జూచి యందు విడిచిరి. అంత రాజపుత్త్రుండు తురకను గాంచి "యాఁకలి మిగుల బాధించుచున్నది. ఈరాత్రి యెట్లయిన వంటజేసికొని భుజింపనిచో రేపు పయనంబు చేయుట కష్టము నీవేమి యాలోచించితివి" నావుఁడు పరమలోభియగువాఁడాతని వచనంబులు తనకు హితకరంబుగాఁ దోఁచుటచే నారేయి నచ్చటఁ బుచ్చనిశ్చయించి యప్పటిభోజనంబునకు నతనినుండి యేమైన లాగవలెనని తలంచి తన బీదతనము దెలుప నతండు కరుణార్ద్రచిత్తుండై వానికిట్లనియె. "ఓయీ! అందులకు నీవెంతమాత్రము వగవకుము. నాయొద్దఁ బదిరూకలున్నవి.

ఈపూఁటకు నీకు భోజనంబునకుఁ దగినసొమ్ము నేనే యిచ్చెదగాని యీయూర
బూటకూళ్లయిల్లు లేదుగాన నీరెండురూపాయీలు గొనిపోయి మనయిరువు
రకుం దగినవస్తుజాతమ్ము గొనిరమ్మని పంప నాముదుసలివాఁ డత్యంతసంతో
షాక్రాంతస్వాంతుండై యతనియౌదార్యము నగ్గించుచుఁబోయెను. ఆయూర
గొనుటకు వస్తుజాతము నమ్మునది యొక్కదుకాణముమాత్రమే యుండినందున
నావర్తకుఁడు రూక్యమునకు మూఁడురూక్యములు లాభముచూచికొని యమ్ము
చు మోసంబున జనులకుత్తుకలు త్తరించుచున్నను, నది తెలియక యాయూరి
వారందఱు వానివచనంబు వేదవచనంబుగా నమ్మి యతం డెంతచెప్పిన నంత
సొమ్మును జెల్లించి పోవుచుండుటచే నితఁ డాయూరుచేరునప్పుడు మిగుల
దరిద్రుఁడైనను కొద్దిదినంబులలోనె కుబేరతుల్యుండాయె. అందుచే నతఁడు
పలురకములగు వస్తు లఁ దెప్పించి వాణిజ్య మభివృద్ధిచేసియుండుటచే నాతని
యొద్ద వస్తువులఁ గొనకపోయినను జూచియైన సంతోషింపవచ్చునని యాయూరి
జనులలోఁ బెక్కం డ్రక్కడనే కాలముగడుపుచు నుండుటచేతను, కొన
వచ్చినజనంబులుగూడఁ జుట్టుముట్టియుండుటచేతను, మనబాటసారి యెం
తోసేపటికిగాని వస్తువులుసంపాదించి ధర్మశాలకు రాలేకపోయెను. పిమ్మట
నీయిరువురు బాటసారులును పచనముఁగావించుకొని భుజించి యిష్టకథాలాపం
బులఁ గొంతకాలంబు పుచ్చునప్పుడు రాజపుత్రున కామహమ్మదీయుం
డిట్లనియె.

"అయ్యా! మీరు నాకుఁజేసిన యుపకారంబు వేయిజన్మంబులకై
నను మఱవను. ఈరాత్రి నాకుఁ దగినంత సదుపాయము చేసినందులకు నేను
మిగుల సంతసించుచున్నాను. కాని నాకోర్కె యింకొకటి యున్నది. నెఱవే
ర్చవలెను. సారాయిత్రావి చాలకాలమైనది. నాయొద్ద సొమ్ములేదు. ఏమైన
నిచ్చినచోఁ జాలసంతసింతును." అని వేడుచుండ రాజపుత్రుం డాముదు
సలియందు దయఁదలఁచి యొనిమిదణాలిచ్చెను. అంతవాఁడు పరుగుపరుగునఁ
బోయి సారాయికొట్టుచేరి యాద్రవ్యము వానిచేతిలోఁబెట్టి సారాయి
తృప్తిగఁ ద్రావివచ్చి రచ్చసావడిలోఁ జేరెను. పిమ్మట వాఁడు కొంతసేపు
వికారపుఁజేష్టలుచేయుచు మైమఱచి నిద్రించెను. రాజపుత్రుఁడు వాఁడు
మదోన్మత్తుండై యుండుటచూచి యాముదుసలిమాట నెవరైన తప్పరింతు

రే మోయని జాగ్రత్తపఱిచి సుఖంబుగ నిద్రించి ప్రభాతంబునలేచి వాని మూటవానికిచ్చె. అంత వాఁ డామూట కైకొని వానిని నుతించుచు నొండొరుల వీడ్కొలిపికొని తమమార్గంబుల ననుసరించి పోయిరి.

పదునాలవప్రకరణము.

గద్వాలదుర్గంబున మనోహరంబగు నొకపూఁదోఁట కలదు. అయ్యది పూఁదోఁటయని పిలువఁబడుచున్నను, కేవలము పూమొక్కలకే కాక సుందరంబులును ఛాయాప్రధానంబులగు వృక్షంబులకుఁగూడ నిక్కయై యుండె. తమరాజు ప్రతిదినము విహరింపవచ్చుచుండుటచేఁ దోఁటమాలీలు మొక్కలకుఁబాదినంతజలము కట్టుటయందును, నెప్పుడుపడిన పండుటాకు లప్పుడే తుడిచి పాఱవైచి శుభ్రపఱచుటయందును మిగుల శ్రద్ధాళువులై యుండుటం బట్టి తోఁట మిగులనభివృద్ధిలోనికి వచ్చుటయే కాక యందెందుఁజూచినను గనువారికి కన్నులపండువుగా నుండెను. అందొక కోనేరు కలదు. అయ్యది యెల్లప్పుడు నిర్మలజలపూరితంబై యాపూఁదోఁటకు జీవనమిచ్చి పోషించుచుండును. దానితీరంబులు చక్కని నల్లఱాతిపలకలచేఁ గట్టఁబడిన సోపానపరంపరలుకలవై చూపఱులకానందము గొలుపునవియు, దిగువారికి సుఖము గలిగించునవియునై యున్నవి. ఇంతేకాదు. వర్షపాతంబుచేఁ దీరంబుననున్న మన్నుగరగి యందులోఁబడి తజ్జలంబు కలుషత్వమందకుండ గాపాడుటలోఁ గూడ సమర్థములై యున్నవని చెప్పవలసియున్నది. ఆ కాసారంబు దక్షిణ తీరంబున సుందరమగు సౌధరాజం బొకటియొప్పుచుండె. తక్కినతీరంబులందట్టి సౌధంబులు లేవు కాని జాతీలతాదులచే నావృతములై తమ్ముచేరువారికిఁ జల్లఁదనంబును సౌరభ్యంబును నొసంగుచున్న పూపందిరులు మాత్రముకలవు. ఆపందిరులక్రింద పటికఱాపలకలచే నమర్పఁబడిన తిన్నెలుకలవు. ఆ వేదికలందు గూర్చుండవచ్చువారికిఁ దదుపరిభాగమందుఁ బ్రాకియున్న జాతీలతలు వికసిత కుసుమంబులుకలవై కనులకు విందుగొలుపుచుండఁగా నాకాసారంబు మీఁద

నుండి ప్రసరించుచుఁ దరంగ భంగంబులచేఁ మీఁదికి నెగయుజలపరమాణు
వుల వహించి చల్లని మందమారుత మాలింగనముచేసి తనమిత్రభావమును వెలు
వరించుచుండును. విహారార్థమరుదెంచిన వారికానందము గొలుపు స్థలంబు
లందెన్నియో గలవు. రాజుగారు వచ్చినప్పుడు కాక తదితరకాలంబు లందా
దుర్గంబునందలి వారుకూడవచ్చియందు విహరించి తజ్జనితానందంబునంది పోవు
చుందురు. ఈపూవులతోఁట పృథ్వీరాజు గద్వారు దుర్గము వశముకావించు
కొనుటకుఁ బూర్వమునుండియు నున్నప్పటికి నంతగా వృద్ధిచెందియుండలేదు.
కాని పృథ్వీరా జందు ప్రవేశించినది మొదలు దానిని ప్రాణపదంబుగ నెంచు
కొని మిక్కిలి వృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చెను. అతండు ప్రతిదిన మారామంబును
జూడక యుండలేఁడు. అందుచే నొకనాఁడు పృథ్వీరా జాపూవులతోఁటఁ
జొచ్చి మనోహరస్థలంబుల విహరించుచుండ సూర్యుం డపరాంబుధిఁజొచ్చె.
సాంధ్యరాగం బాకసంబునఁ గ్రమ్మి మిగులవింతగాఁ గానవచ్చుచుండె. విహంగ
సంతానంబులు తమకులాయంబులకుఁ జేరుచుండె. తమంబులు వ్యాపించి జగ
మ్మంధకారబంధురముగాఁ జేయదొడంగె. కాని యాయారామంబునందలి
మార్గంబుల కిరుప్రక్కల నొప్పియున్న స్తంభంబుల శిరోభాగంబులఁ జెలంగు
దీపంబులా తమంబును బూర్తిగాఁ జేరనీలేదు. సాయంతనవాయువులు మెల్ల
మెల్లనఁ జనుదెంచి జంతువుల యలంతను దొలఁగించుచుండె. పుష్పంబుల
మరందమును ద్రావిత్రావి మత్తిల్లిన మధుకరబృందంబు లందందె నిదురించుచు
మలయ మారుత ప్రసారంబునఁ దత్కుసుమంబులు గదలుచుండుటఁబట్టి
చప్పున మేల్కాంచి యుప్పరంబున కెగసి ధ్వనిచేయుచున్న వాని ఝుంకార
మ్ములు పక్షికోలాహలధ్వనులచే మిళితంబులయి వాతపోతంబుచేఁ గంపించు
చున్న యాకుల చప్పుడులచే సంవర్ధితంబులయి నల్గడల వ్యాపించుచుండె. ఆస
మయంబున రాజకుమారుం డందు దిరుగులాడుచు నెవ్వరితోను మాటలాడక
మనంబున నెద్దియో యాలోచించుచుండె. ఇట్లతఁడు కార్యాలోచన సము
ద్రంబులో మునింగియున్న వాఁడగుటంబట్టి కాలాతీతంబయిన గుఱితింప
లేకయో లేక కాలాతీతం బయినట్లు దెలిసియుఁ గార్యనిశ్చయంబగునంతవ
రకు నటనుండి కదలకిష్టములేకయో కాని నిజమందిరంబునకు బో నెంత
మాత్రము ప్రయత్నింపలేదు. ఆతనితోఁ వచ్చిన సేవకులు పలుమాఱు ప్రయాణ

యత్నంబులు చేసిరని కాని ప్రభువునభిప్రాయంబు గనిపెట్టి విసుగుదలచే లోలోపల నేదియో గొణుగుకొనుచున్నను బైకేమియుం ననలేక మిన్నకుండిరి. ఇట్లు కొంతతడవు చన్నపిమ్మటఁ బృథ్వీరాజు సౌధాభిముఖుండై పరిచారకులు వెంటనడచిరా వచ్చుచుండె. అతండట్లు వచ్చునపుడు తన్నెవరో బిలిచినట్లు వినవచ్చె. అందువలన నతఁడట్టె నిలిచి వెనుకకుఁ దిరిగిచూచి, వెనుకఁ బరిచారకులను దప్ప మఱియొకరింగానక మరల నాశబ్దంబు వినవలె ననుతలంపుతో జాగరూకుండై వినుచుండె. కాని. మధుకరాదినినాదంబులుతప్ప మేమియుం వినరాలేదు. అంత రాజకుమారుండు మరల మందగమనంబునఁ బదిగజముల దూరము చనునప్పటికి వెనుకటిచందంబున ధ్వనియే తెంచె. అది వెనుకటికంటె కొంచము స్ఫుటముగా వినవచ్చె. కాని పోల్పదగినంత స్పష్టముగాలేదు. అది రాజకుమారుం డాలకించి నిలిచి వీను లొగ్గియుండెను. కాని మరల నేదియుం రాలేదు. రాజానుచరులు తమరాజునకుఁ బదిబారలదూరముగా నుండి మెల్లమెల్లఁగా సంభాషించుకొనుచు వచ్చుచున్నందున నావినవచ్చు ధ్వనివారువినరైరి.. అందుచేఁ దమరాజు నిలుచుంటయుఁ దిరిగి చూచుటయుఁ గాంచి వెనుకటివలెఁ దనలోఁ దా నేదియో యోచించుకొనుచువాఁడని తలంచిరి. కాని యేదియో యొక నినాద మేతెంచి నిలిపెనని తలంపలేక పోయిరి. అంత రాజకుమారుండు తనలో "ఆ! నన్నుబిలిచెడివా రెవ్వరు. నామిత్రుం దూరముండినచో నన్నుబిలిచియుండునాఁడని భావింపఁదగు. ఆతండు గ్రామంబున లేనప్పు డతఁడనియెట్లుభావింతును? ఆతండు గానిచో నన్నింత చనువుగాఁ బిలుచువారెవ్వరైయుందురు?" అని మఱినాలుగడుగు లిడునప్పటికి "కుమారా! నిలువుము నిలువుము" అన్నధ్వని వీతెంచె. అదివిని తన మిత్రుండు పిలుచుట నిక్కంబెయని తలంచుచుండ నొక పురుషుఁడెదురుగ వచ్చి యాతనికనులకు విందొనర్చె. అతఁడు పొడుగైన శరీరముకలవాఁడు. అతనిబాహువులు జానువుల పర్యంతము వ్రేలాడుచుండెను. అతని జటాకలాపము పశ్చాద్భాగంబున గప్పియుండెను. తక్కినభాగము చిఱుతపులి చర్మంబుచే నావృతంబైయుండెను. అందుచే నాచీఁకటిలో నాతనిఁ బొడగాంచినవారు భూతమనియో, పిశాచమనియో భావింపకమానరు. భావించి భయపడకమానరు. అట్లు వికృతా

కారంబుతోనున్నను రాజపుత్త్రుం డతనిని గుఱించి తనమిత్త్రుం డైన సదాశివయోగిగాభావించి చేతులు జోడించి:—

రా.—స్వామీ! వందనంబులు.

స.—కుమారా! దీర్ఘాయుర్దాయము కలవాఁడవై వర్ధిల్లుము.

రా.—స్వామీ! దేశాంతరమునుండి యెప్పుడు వచ్చినారు?

స.—దేశాంతరమునుండి యిదె వచ్చుచున్నాను. తొందరపనులు కొన్ని యున్నవి. వానినిగూర్చి నీతో మాట్లాడందలంచి నీసౌధమునకుఁ బోయియిచ్చటనున్నావని యాలించి నీయొద్దకే తెంచితిని. మామఠంబునకైనను బోలేదు.

రా.—ఆ కార్యంబులేమి?

స.—పెక్కులున్నవి. వానిని మనము రహస్యముగా మాటాడవలెను.

రా.—సరియె. అట్లె చేయవచ్చును. సౌధమునకుఁ బోదమురండు.

అని పలికి సేవకుల నచటనే యుండనియమించి వారిరువ్రరును లోనికేఁగి యొక్కచో నుపవేశించిన తర్వాత యోగిసత్తముం డిట్లనియె.

స.—కుమారా! ఇచ్చట నెవ్వరును లేరుగదా?

రా.—లేరు! చెప్పవలసినది చెప్పుఁడు.

స.—దామోదరుఁడు చేయుంకృత్యంబులు నిరాఘాటంబుగా నెఱవేరుచున్నవి.

రా.—ఏమి నెఱవేరినవి?

స.—ఏమిచెప్పను! ఒక యుత్తరంబు కల్పించి రత్నసింహునిఁ గోధానుండి వెడలఁగొట్టించె.

రా.—ఔరా! రత్నసింహుని వెడలఁగొట్టించినాఁడా?

స.—అంతటితో సరిపోలేదు. ప్రాణంబులుగూడ నూడదీయ సిద్ధముగానున్నాఁడు.

రా.—మనమాతని రక్షింపవీలగునేని అట్లుచేయఁగూడదా?

స.—చేయఁగూడకేమి? కాని యదిమిగుల సాహసకార్యము.

రా.—అదియేదియో సెలవిండు.

స.—నేఁ జెప్పనక్కరలేదు. ఈయుంత్తరంబుజూచిన నీకుఁ దెలియును.

రా.—(తీసికొనిచదివి) కోపంబున కన్నులెఱ్ఱఁబాఱ యోగింజూచి! ఆ ఏమి!
ఇందులకు భయపడనేల ? నాచేతిఖడ్గమే యాతని విడిపింపఁ గలదు.

స.—అట్లనకుము. తొందరపడిన లాభములేదు. మనము యుద్ధంబునకేఁగిన
చో మూర్ఖులగువా రా పత్నసింహుం జంపినచో నేమి చేయఁగలము.

రా.—(ఆలోచించుచు) అట్లను పోనిండు. సామంబున నెఱవేర్చుకొనఁ
గూడదా ?

స.—సామోపాయంబుననె సాధింపవలె. దైవానుగ్రహంబున నతండు జీవిం
చుఁగాక. ఇంతియు కాక మనమనుకొనిన రాకన్నియకుఁగూడ నొక
యాపద రాఁదలచియున్నది. దానిని దప్పింపవలయును. అందువలన
మనము కొన్నిదినంబులు గూఢవేషంబులతో దేశసంచారము చేయవల
యును. వేగముగాఁ బయనముకమ్ము.

రా.—ఆలస్యమేల ? ఈరాత్రియే బయలువెడలుదము. మీయనుగ్రహంబు
వలన నాయిరుఫురను రక్షింపఁగలిగితినేని కృతార్థుండనగుదును. నా
పరాక్రమము సాహసము సఫలంబులగును.

స.—నాయనుగ్రహముతోఁ బ్రయోజనమేమి ? కార్యములు నెఱవేర్ప
దైవానుగ్రహంబును గోరవలెను.

రా.—మీ యిరువురి యనుగ్రహంబుగూడ నాకు కాంక్షణీయమే !

స.—నీవు తప్పక యీకార్యంబు సాధింపగలవనియె నానమ్మకము.

రా.—(ఆనందము పట్టఁజాలక) యోగివర్యా ! ఇదిగో ప్రతినఁజేయుచు
న్నాను విను. నే నాయిరుఫురను రక్షింపనిచో రాజకుమారుండను
గాను. బాప్పారావలు సంతతిలోనివాఁడనుగాను. నమ్ముఁడు.

స.—నే మిగుల సంతసించితిని. నీప్రతిన దైవము నెఱవేర్చుగాక యనిపలికి
రాత్రిభోజనం బైనపిమ్మటఁ బయనమై తనమఠంబునకు గమ్మని చెప్పి
పోయె.

అంత పృథ్వీరా జందుల కంగీకరించి యోగిని వీడ్కొలిపి తనకై వేచియున్న భటులతో గుఱ్ఱపుబండిలోఁ గూర్చుండి తన నివాసంబున కరిగెను.

పదునైదవ ప్రకరణము.

భగవంతుఁడు సృజించిన ప్రపంచమునందు మహనీయంబులగు పదార్థములలోఁ బర్వతంబులు కొన్నియని చెప్పవలసియున్నది. లోకంబున కుపకరించుటలో వానినిఁబోలినవి మఱికొన్ని! లేవని చెప్పవచ్చు. అవి తమయందు బొడమిన నదులచే లోకమును ఫలవంతముగాఁ జేయుచున్నవి పలువిధంబులగువన్యవస్తువుల నొసంగుచున్నవి. పెక్కులగు ప్రాణులకు జీవనాధారంబులై యున్నవి హిందూదేశంబునంగల పర్వతంబులలో హారావళిపర్వతంబులు విస్తీర్ణత్వమందును, నెత్తునందును మిగులఁజిన్నవైసమస్తలోకమున కుపకరించుటలో దక్కినవానితో సరికాకపోవు. ఈపర్వతంబులకు దూర్పుననున్న భూమి మిగుల ఫలవంతమై, చక్కఁగ బండినసస్యంబులతోను. తోటలతోను, నిండియుండును, ఆట్టిఫలవంతమైన ప్రదేశంబునకుఁ బర్వతంబులకు నడుమ నొకయరణ్యంబుగలదు. అందొక చిన్నగ్రామంబు కలదు. అందువసించిన వారందరు భిల్లులగుటంగాబోలు నదిభిల్లవాటిక యనుపేరఁబరఁగె. ఆభిల్లులు సర్వదా యరణ్యంబుల సంచరించుచు సంపాదించిన వన్యపదార్థంబులచే జీవనంబు గడపుచుందురు. వీరు మూర్ఖులలో నగ్రేసరులని చెప్పవలసియున్నది. వారు సాధారణంబుగఁ బశువులకంటె బుద్ధిహీనులై యుందురు. వారల యాకారంబులు మిగులవికృతంబుగానుండును. వారిశిరోజంబులు మోటుగాను, కుఱుచగాను నుండును. వారిచేతులు పొట్టివి. లోచనంబులు మిగులఁ జిన్నవి. కాని పొట్టలుమాత్రము మిగుల పెద్దవియై తేనెపట్టులవలె వ్రేలాడుచుండును. వారలాయరణ్యములో నొకవిధమగు నారతో నేసిన వస్త్రంబులం దాల్చుచుందురు. వారల ప్రవర్తనమరసిన వీరలెవరికైన లొంగుదురాయన్న సందియమ్ము వొడమునుగాని వారందఱును దమలో నధికుఁడగు నొకనికిలోఁబడి యాతని

యాజ్ఞ శిరసావహించి మెలంగుచుందురు. ఆభిల్లనాథుండు రూపమందును, గుణంబులందును, ప్రవర్తనమందును దక్కినవారికంటె నుత్కృష్టుఁడు కాని బలంబుచేతను నధికుండని చెప్పవచ్చు. మఱియుఁ వీఁడు చదువను వ్రాయను నేర్చినవాఁడు. వాఁడొక్కకపర్యాయము వారల నందఱిని నొక్కచోఁ జేర్చి చిత్రతరంబులగు కథలను చెప్పి యానందపఱచుచుండును. అందుచే వాఱందరు వాని దైవముగా భావించుచుండిరి. వానియాజ్ఞ యతిక్రమించుట యొక తప్పుగా భావించి సర్వవిధముల వాని ననుసరించి వర్తించుచుందురు. మఱియుఁ వారు వేఁటకు బోవునప్పుడు తాము జంపిన జంతువుల మాంసంబులోఁ గొంత ముందుగాగ దమనాయకున కర్పించి మిగిలినదానిని దమగృహంబులకుఁ గొని పోవుచుందురు. వాఁ డొకగుడి కట్టించి యొకదేవతనందుఁ బ్రతిష్ఠించెను. వాఁడా దేవతయే మనకుఁ గష్టసుఖంబులు కలిగించుచుండుననియుఁ, నామెకు బాగుగా నుత్సవము చేసినచో మనమందఱము సుఖులమై యుందుమనియుఁ, వారికి నమ్మకము పుట్టఁ జెప్పుచుండును. అందువలన వారికి జ్వరాదులు వచ్చినచో గ్రామదేవత దయతప్పినదని తలఁచి యామె యనుగ్రహంబు సంపాదింప మ్రొక్కి ముడుపులు గట్టుచుందురు. మఱియుఁ దమకువచ్చుచున్న కష్టములు తొలంగునిమిత్తము ప్రతివత్సరంబు నొకగొప్ప యుత్సవంబు చేయుచుందురు. ఆయుత్సవంబు వసంతకాలంబునఁ జేయ నియమింపఁబడినది. వసంతమందు కాననంబులఁ గలకొన్ని తరుబృందంబులు గ్రొంజిగురు లెత్తుచుండుటయు! మఱికొన్ని చక్కని పుష్పమంజరులతోఁ బ్రకాశించుచుండుటయుఁ మఱికొన్ని ఫలించుచుండుటయుఁ బికాదిపక్షి జాలంబు కూయుచుండుటయుఁ స్వభావంబు. ఆభిల్లనాథుండు వెడగు భిల్లుల కాయరణ్యప్రాంతంబులు జూపి గ్రామదేవతమహిమ చూచినారా? తన యుత్సవంబు వచ్చుచున్నదని యడవుల నన్నింటిని జిగుళ్ల చేతను, బుష్పంబులచేతను, బండ్లచేతను నలంకరించుచున్నది ఆయుత్సవం బయిన కొన్నిదినంబులవఱకు నిట్లె యుంచి, తరువాత వానినన్నింటిని మాయము చేయుచుండును. అట్లు కానిచో గ్రామదేవత యుత్సవకాలమందే చెట్లు చిగుర్ప నేల,? పుష్పింప నేల ఫలింపనేల? పిమ్మట లేకపోనేల? చక్కగ యోజింపుఁడనిచెప్ప వారందఱు నిక్కంబని భావించి వసంతకాలంబునఁ జెట్లు చిగిర్చినతోడనే గ్రామదేవత యుత్సవంబున కారం

భించి సన్నాహంబులు చేయుచుందురు. ఇట్లుండ నొకనాఁడు భిల్లనాథుండు
వసంత కాలమే తెంచుటఁ గనుఁగొని భిల్లులఁ బిలిపించి యిట్లనియె. "ఓరీ
భిల్లులారా! గడచినరాత్రి నాకు స్వప్నమునందు గ్రామదేవత గనిపించి యిట్లని
చెప్పినది. ఓరీ! నాయుత్సవకాల మేతెంచియుండ నింకను మీరు మత్తులై
యున్నారేమి? ఇంతకు పూర్వము మీరుచేయు నుత్సవము నాకెంత
మాత్రము సంతోషకరంబుగ నుండలేదు. మీరిచ్చిన యాహారము నాకెంతయుఁ
దృప్తిఁగొలుపలేదు. మీరిచ్చిన యెనుపోతు నాకు రుచికరముగ నుండలేదు.
మీరొసంగినకల్లు నాకంతమైనఁ దడియలేదు. కావున నీసంవత్సరము మీరు
జాగరూకులై యుండి నాకు నరుని బలిగా వేయవలె. నాలుగు పుట్లకల్లు దేప
లయు. నాయుత్సవంబు మిగుల నానందదాయకంబుగాఁ జేయింపవలయు,
మీరటుచేయనిచో మిమ్మందఱ నొక్కమాఱు దిగమ్రింగెదను. చూడుఁడు
నామహిమ." అని మిగుల నాగ్రహంబుతోఁ బలికినది. మనము కష్టపడి
యామె యనుగ్రహంబు సంపాదింపవలె. కావునఁ జాలినంత కల్లు కూడఁ
బెట్టుఁడు. మీమందిరంబుల నలంకరించుకొనుఁడు. ఆతల్లి యనుగ్రహంబు
సంపాదించుకొనవలెనన్నచో మనము తప్పక యొకమనుష్యుని బలిగా నిచ్చి తీఱ
వలె. ఆమనుజుని గూర్చి దేవతయే చెప్పినది. ఆమనుష్యుని దెచ్చుటకు మన
మిప్పటినుండియుఁ బ్రయత్నించుచుండవలెను. అని యప్పటికి కొన్నిదినం
బుల క్రిందటనే చెప్పియుండుటచే నాభిల్లులందరు తత్తత్కార్యంబులం ద
ప్రమత్తులై యుత్సవంబు నాటికి సర్వము సన్నద్ధము చేసిరి. ఇట్లుండ నుత్సవది
నంబువచ్చెను. నాఁడు మధ్యాహ్నము నాల్గుగంటలకే యుత్సవమారంభింపఁ
బడియె. ఒక పురుషుఁ డొంటినిండఁ బసపుపూసికొని చూపఱకు భయము
కలుగునట్లు కుంకుమబొట్టు బెట్టి వేపకొమ్మలు చేతంబట్టుకొని యొడలెఱుఁగక
గొంతుక పగులునట్లు కేకలువేయుచు నొకవిగ్రహమును నెత్తిపైపెట్టుకొని
నడచుచుండె. ఒక కొందఱు దేవతకోసము గల్లుకుండలు నెత్తిఁబెట్టికొనిపోవు
చుండిరి. మఱికొందరు కాళ్లకు గజ్జెలుకట్టుకొని డప్పుల మ్రోఁత ననుసరించి
యాడుచు, సారాయిమత్తుచే నొకరిపై నొకరు బడి పెద్దగొంతుతోఁ బాడుచుఁ
బోవుచుండిరి. మఱికొందఱు తమకు సంప్రాప్తమయిన యాపదలు తొలగించు

టకై మ్రొక్కుకొన్న యెనుపోతులను, మేఁకపోతులను, కోళ్లను, గొఱ్ఱెలను నొక్కచేతితోఁ బట్టుకొని రెండవచేతితోఁ గొన్ని వేపకొమ్మలును, దళతళ మనెడి యొక్కొక్క ఖడ్గంబును బట్టికొనిపోవుచుండిరి. ఇంకొకకొంద ఱొక పురుషుని కాళ్ళుచేతులు బంధించియొక్క యుట్టిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి మోచికొని పోవుచుండిరి. వారిలో నొకఁడు సర్వదా దేవతను స్మరించుచుఁ గొన్ని వేపకొమ్మలను బెడిదంపుటడిదంబును బూని పోవుచుండెను. వాఁడే దాసుఁడని పిలువఁబడును. వాఁడే యానరుని నఱకవలసినవాఁడు. నాఁడు వారందఱు పొట్టలనిండ కల్ద్రాగియున్న వారగుటచే మదోన్మత్తులై పరస్పరము విరుద్ధభాషణంబులాడుచు, పకపకనగుచు, మదాతిశయంబుచేఁ గ్రిందఁబడిన వారిని లేవనెత్తి నడపించుచు, వికారచేష్టలు చేయుచు, నరులైనను వానరులవలెఁ బ్రవర్తించుచుఁ బోవుచుండిరి. ఇట్లుత్సవంబు చేయుచు సాయంకాలమగునప్పటికాగుడి సమీపంబునకుఁ బోయిరి. ఆదేవతగుడి గ్రామమున కొకపావుకోసు దూరంబున నొకతోఁటనడుమ నున్నది. వీరాస్థలంబు ప్రవేశించునప్పటికిఁ జీఁకటులు మెండుగ వ్యాపించినందునఁ గొన్ని కాగడాలు వెలిగించిరి. కాని యవి యాచీఁకట్లఁ బఱుపదగినంత వెలుతురుగలవి గాక కొంచెము వెలుతురు గలవై యుండెను. అప్పుడు భిల్లనాథునియాజ్ఞ చొప్పున దేవతను గుడిలోఁ బ్రవేశింపఁజేయ దలంచుచుండిరి. అంత నావచ్చినమూఁకలో నొకఁడు పెద్ద కేకవేయుచు నేలఁబడియె. అక్కడి వారందఱు మూఁగి వానిని దేవతయావహించినదని పలుకుచు, రెండుబిందెల నీరుదెచ్చి వానినిఁ దానమాడించి గుగ్గిలపు ధూపము వేసిరి. అంత నాపురుషుఁడు జడలుగట్టియున్న కేశకలాపము తన శరీరమంతయుఁ వ్యాపించుచుండఁ దన శిరంబునూఁపుచు నిట్లుపలికె. "ఓరీ! మనుష్యులారా! మీరుచేయునుత్సవము నాకుఁ గొంచె మానందము గొలిపినది. నాగోరిన మనుజుని గూడ తెచ్చినారు. అంతయుఁ బాగున్నది. కాని మీరు వేయుకేకలు నాకు భయమును గలిగించుచున్నవి. అందుచే మీరిచ్చుబలిని నేను సుఖముగ దినవలనుపడకున్నది. కావున మీరీతోఁట యవతలి భాగంబుననుండుఁడు. దాసుఁడు నరబలి యీగానే కేకవేయును. అప్పుడు మీరుమీరు తెచ్చిన బలులు సమర్పించి కేకలువేయుచుండఁ బొండు. బలులిచ్చిన వెంటనే మీరు గృహంబుల కేఁగవలయును. ఏమాత్ర మాలస్యము చేసి

నను వానిని మ్రింగుదును. నాగుడిలోఁ దప్ప బైని దీపముండఁగూడదు" అని యూరకుండె. ఆమాటలు విన్నతోడనె యచ్చటి వారందఱును తోఁటయవతలి భాగంబున కరిగి నిలిచియుండిరి. అంత భిల్లనాథుఁడు దాసుని మఱియొకరిని నచ్చటనుండ నియమించి నరబలియిచ్చినతోడనే కేక వేయవలయునని చెప్పి యామందిలోనికిఁబోయి కేకలిడవద్దనియు, దాసుని కేక విన్నతోడనె మీరు బలు లర్పించి పరుగిడవలయుననియుఁ జెప్పి సంసిద్ధులఁగాఁ జేసె. అంత దాసుఁడు గుడిలోనికరిగి పూజచేసివచ్చి బద్ధుండయి దుఃఖంబుచే సొమ్మసిల్లియున్న యాపురుషునిఁ జేతితోఁదట్టిలేపి రెండవవాని జూచి జాగ్రత్తగాఁ బట్టికొమ్మనిచెప్పి ముమ్మాఱు తనకు దావలఁగాని చేతిని బైకెత్తి సత్తువకొలఁది నఱికెను. గాని బలిష్ఠుఁడైన యాపురుషుండు పట్టుకొనిన వానికట్టు దప్పించుకొని తిరిగిపోఁ నందున వానికిఁ దగులక యా వ్రేటు క్రిందనున్న మ్రానికిఁ దగిలెను. అంతట దాసుండు మిగుల గోపించి గట్టిగపట్టుకొమ్మని మఱల నఱకసిద్ధముగానుండఁగా, దలయొకటి త్రుళ్లిపడియె. అదిచూచి పట్టుకొనినవాఁడు కేకలువేయుచుఁ బర్విడి గ్రామమువంక పోవుచుండెను. అంత నచ్చటివారలు తమతమ బలుల నర్పించి తమతమయిండ్లకరిగిరి. గాని దాసుం డెంతరాత్రికి నిల్లుచేరలేదు. అందుచే వానికుటుంబము భిల్లనాథునికిఁ దెల్పగా వాఁడు రెండవ వానిని బిలిచి దాసుఁడేఁడీ యని యడిగెను. అంత వాఁడు దాసునిసంగతి నాకుదెలియదు. నరబలియిచ్చినతోడనె నేఁ బర్విడివచ్చితిని. నరబలి యీయఁబడెను. ఆలస్యముచేసిన ప్రాణంబులు దక్కవని పర్విడి వచ్చితిననియె. అంత భిల్లనాథుండు జక్కఁగా గొంతసేపు యోజించి, యాగుడియొద్ద జరిగిన వృత్తాంతము నంతయుఁ దెలిసికొని దాసునిభార్య కిట్లనియె. "దాసుఁడు బలిసరిగా నీలేకపోవుటచేతను, బలియిచ్చిన వెంటనే పర్విడిరాకయాలస్యముచేయుటచేతను దేవతయే వానిని జంపియుండును. వానిగూర్చి విచారించిన లాభము లేదు. భర్త యపరాధముపోవు నిమిత్తము మఱువటియేఁ డొకమేఁకపోతును బలియిచ్చెద నని మ్రొక్కుకొనుము. దానివలన మీకు క్షేమము కలుగును. లేనిచోఁ గలుగదనిచెప్పి దానిచే నట్లు మ్రొక్కించి యింటికిఁబంపి తానును తనగృహంబున కేఁగెను.

పదియాఱవ ప్రకరణము.

కృష్ణసింగును బహిష్కారముచేసిన పిమ్మట సూరథారాయలు మఱియెవ్వరిని నమ్మఁజాలక రాజ్యవ్యవహారముల భారంబు తనపై వేసికొని లేని సత్తువఁ దెచ్చుకొని తనకుమారికను దనకు సహాయభూతురాలిఁగాఁ జేసికొని రాజ్యమేలుచుండెను. తారాబాయియును మిగుల వివేకవంతురాలగుటచే నామె సమస్తవ్యవహారంబులను నెఱవేర్చుచు నెట్టికార్యంబును గలుగనీయక ప్రవర్తిల్లుచుండెను. ఇంతియకాక తగినయుద్ధంబులు సంప్రాప్తమగునప్పుడు సేనాధిపత్యము వహించుటకుఁ గూడ సిద్ధముగానుండెను. రాయలు తనకుమారిక సామర్థ్యంబును గనిపెట్టి సమస్తవ్యవహారంబులును క్రమక్రమంబుగా నామె చేతికొసఁగుచు వచ్చె. తారాబాయి యిట్లు సమస్తవ్యవహారంబుల నిర్వహించుటకుఁ గొంత స్వతంత్రురాలాయెను. అయినను దండ్రియాజ్ఞలేక క్రొత్తవ్యవహారంబు నేమియును జరుపలేదు. ఇట్లుండ నొకనాఁడు రాయలు కుమారికాసహితుఁడై రాజకీయవ్యవహారంబులు చక్కఁబెట్టుకొని గుఱ్ఱపుఁబండిలోఁ గూర్చుండి పల్లెగాలి ననుభవించుటకుఁ బోయె. పల్లెలందు కొంతసేపు పురసమీపమునందున్న యొకపూఁదోటలో విహరించి యచ్చటికి నొకక్రోసుదూరంబునందున్న యొకానొక మనుపూవులతోఁటఁ దర్శింపఁబోయె. ఆ సూనందము రాయలకు మిగుల ప్రేమాస్పదమైనది. ఆపూఫలతోఁటను రాయలే ప్రతిష్ఠించెను. మొదట నాప్రదేశము తాళ్లచేతను, నిష్కుసుమములై, నిష్ఫలాశములై, నిష్ఫలంబులై యున్న వృక్షంబుల చేతను నావరింపఁబడి క్రూరమృగంబులకు నిలయంబై మిగుల నసహ్యాకరముగాను భయంకరముగాను నుండెను. గాని రాయలాస్థలంబును బాగుచేయించి యొకతటాకముఁ ద్రవ్వించి పలువిధములగు పూవుల మొక్కలను వృక్షములను వేయించుటచే క్రమముగా నది చూచినవారి కానందదాయకంబుగాఁ గానవచ్చుచుండె. కర్ణకఠోరంబులగు జంబుకాది నినాదంబుల కాకరమైన యాప్రదేశమిప్పుడు శ్రావ్యంబులైన కోకిలాదిరావంబుల కాలయమాయెను. ఆవంధ్యభూమికిట్టి విశేషంబులు గలిగియుండుటకు రాజానుగ్రహమె ముఖ్యకారణంబు. కావున లోకములో

మానవుండు బుద్ధిహీనుండైనను నుత్తమకులసంజనితుండు కాకపోయినను కురూపియయినను విద్యాగంధములేనివాఁడయినను రాజాదరణకుఁ బాత్రుండవు నేని, యెల్లరకు శ్లాఘనీయుండగునని చెప్పుటకిది యొక నిదర్శనంబుకదా? రాయలుద్యానవనంబు ప్రవేశించి యందలివింతలను కుమారికకుఁ జూపించి సంతసింపఁజేయుచుఁ, దోఁటమాలీలు జాగరూకులై దోహదంబులు వేయుచు యుక్తసమయంబుల జలము కట్టుచున్నారో లేదో పరీక్షించుచు విహరించుచుండెను. ఇట్లు కొంతవడి విహరించి తిరిగి వచ్చుట కభిముఖుఁడై యుద్యానము ముఖద్వారంబునకు వచ్చె. అంత రజఃపటలంబుతోఁగూడిన మహావాయువు వెదుర్కొని ముందడుగు బెట్టనీలేదు. రాయలు గాలి తగ్గిన పిమ్మట పోవచ్చునని నిశ్చయించి వెనుకకు మరలి యారామ సౌధంబున గూర్చుండిరి. అంత వాయువు క్రమక్రమముగా నెచ్చి ఝంఝామారుతంబుగా మారి మహావృక్షంబులనైన నున్మూలించుచుండెను. అదిచూచి రాయలు తాను ప్రయాణము నిలుపుట తనకు మేలయినదని తలంచుచు నామహాభూతము శాంతించినతోడనే పురికిఁబోవచ్చునని వేచియుండెను. అంతఁ గొంత సేపటికి నామహాభూతము తన ప్రభావంబును జూపి కొంచెము శాంతినొందెను. రజఃపటలము దిక్కులకు వ్యాపించినందున మొదట గ్రమ్మినచీఁకటులు నశించెను. అది రాయలు గాంచి యింకను విళంబము చేసినచో రాత్రి తఱియగు ననియు, నందువలన నట్టి ప్రదేశమందుండి పోవుట యాపదలకు మూలమగు ననియుఁ దలపోసి కుమారికతోఁ వచ్చి బండిలోఁ గూర్చుండెను. అంతలోఁ బటపటమను శబ్దమొకటి యరుదెంచె. అదియేమో యని యోజించుచుండ సమీపవశంబున బండిలోనికి వచ్చి పడియున్న పెనుచినుకొకటి వారిసందియంబు బాపె. అంత రాయలాకసంబు వైపుచూచి వర్షంబువచ్చుచున్నటు గాంచి వర్షంబువచ్చి తన్ను నిర్బంధించినచోఁ బురంబుచేరుట మిగుల కష్టసాధ్యంబని విచారించుచున్న యవసరంబునఁ గన్నులు మిఱుమిట్లుగొనునట్లు నిజకాంతులు నలుగడల వ్యాపింప మింటనొక మెఱపు మెఱసి గుండెలవియించునట్లురిమెను. ఆభీకరనినాదంబున కచ్చటివారందఱు నాల్గు బారలదూరంబునఁ త్రుళ్ళిపడిరి.

గుఱ్ఱంబులును నిలువక పర్విడఁ జొచ్చె. ఆభయంకరనినాదంబు తోడనే వర్షప్రారంభమయి రాముల డెందంబును విచారసాగరంబున ముంచి వైచె. మఱియును నావర్షము కుండలతోఁ బోసినట్లు కురిసి భూతలంబును జలమయంబుగాఁ జేసి విడిచెను. ఆవర్షంబు ముగియునప్పటికి భానుమంతుం డస్తగతుండాయె. అందుచేఁ గారుచీఁకట్లు క్రమ్ముకొనియుండెను. అప్పుడు రాములు త్వరపడి బండిపూంచి యట్టిసమయంబునఁ బయనంబుచేయుచుండుటకు భయంకరంబుగా నుండుటచే నాయుద్యానవనరక్షకులను సహాయంబుగాఁ గొని వచ్చుచుండెను. కాని యడుగడుగునకును గొండబెడ్డలాటంకపెట్టుటచేఁ దొంటి యట్లు త్వరగాఁ బయనంబు సలుప వీలులేకుండె. ఆపూఁదోఁటకును దోఘా నగరంబునకును నడుమ నొకతోఁటగలదు. ఆతోఁట మహావృక్షంబులచేఁ గిక్కిఱిసి చూపఱకు భయంబు గొలుపుచుండు. ఈరాములబండి యాతోఁటలోనుండి పోవలసియున్నది. అయిన నాప్రాంతమందు చోరభయంబు లేకుండుటచే నిర్భయంబుగాఁ బోవుచుండిరి. ఆరక్షకభటులు తాముచేయవలసిన కార్యంబులు లేకపోవుటచే నేదియో మాటాడుకొనుచు ననుగమించుచుండిరి. గుఱ్ఱపుబండియును మెల్లగ నేపోవుచుండె. ఆసమయంబున ఱాలవర్షమొకటి కురియ నారంభించె. ఆచీఁకటిలో పటపటమను శబ్దముదక్క మఱియొక్కటి గోచరంబుగా లేదు. అట్లు ఱాలవానపట్టముగా గురియుచున్నను రాములకుగాని తారాబాయికిగాని తాఁకలేదు. గాని గుఱ్ఱములలో నొకదాని కాలికిఁ దగిలెను. అందుచే నదిబండినిఁ దప్పుదారికిఁ గొనిపోవుచుండెను. అది చూచి హయచోదకుఁడు తొందరపడి కేకవేసి బండినిలుపఁ జొచ్చె. కాని మఱియొక శిలవచ్చి హయచోదకునిఁ దలఁబలఁ దాఁకెను. అందుచే వాఁడు పగ్గంబులవదలి తడుముకొనుచుండ నాగుఱ్ఱంబులు బర్విడనారంభించెను. రక్షకభటులు హయచోదకుని కేకవినివచ్చి బండినిలుపఁజూచిరి కాని నిలుపలేక పోయిరి. అంత హయచోదకుండు తాను బాధఁ బొందుచున్నను ధైర్యము వహించి యూరకుండిన మోసమువచ్చునని తన యావచ్ఛక్తితోఁ గళ్లెంబుల నాకర్షించిపట్టుకొని యతికష్టంబుచే నిలిపెను. అంత రాములు బండిదిగి కత్తి చేతఁ బూని భటులను బురికొల్పుచుఁ జోరులను బట్టుకొనుటకయి ఱాలువచ్చుచున్న దిక్కు మొగంబై కొంతదూరముపోయెను. అంతఁ గొందఱు చోరులు

వచ్చి బండిముట్టడించి లోపలనున్న తారాబాయిని గొనిపోయిరి. ఆమె
మిగుల శూరురాలైనను దాను నిరాయుధురాలగుటంబట్టియుం జోరులు హఠా
త్తుగావచ్చి ముట్టడించుటంబట్టియు రోదనముతప్ప నేమియుం జేయఁజాలక
పోయెను. ఆయార్తస్వరము విని రాయలుపాదంబులు తొట్రుపడ భటులతోఁ
గూడి బండియొద్దకువచ్చిచూచెను గాని తారాబాయి యందుఁ గానరాలేదు.
అంతరాయలు భయంబుచే గడగడవడకుచున్నహయచోదకునివలన దొంగ
లుపోయిన మార్గంబు దెలిసికొని పరువెత్తెను. తారాబాయిగాని దొంగలుగాని
కానరారైరి. అందుచే రాయలు దుఃఖాతిశయంబు జరాభారంబునకుఁ దోడ్పడు
టం జేసి మిగుల వివశుండయి యాప్రాంతము దిరుగ లేక వెంటనే పురికివచ్చి రాజ
కీయభటులను జేరఁబిలిచి యావృత్తాంతమ్ము వారికిఁ దెలిపి "శీఘ్రముగాఁబోయి
యరణ్యములగాలించి తారాబాయిని వెదకి రండు. అట్లుచేసిన మీకు గొప్ప
బహుమానమ్మొసఁగెదనని" చెప్పి పంపెను. అంత వారును రభసంబునఁ బోయి
వెదకఁజొచ్చిరి. అట్లు భటులు చన్నపిమ్మట రాయలుకుమారికను దలఁచుకొని
విచారపరీతహృదయుఁడై యిట్లు విలపింపఁదొడంగె. "అక్కటా! ఎట్టి
యాపద సంభవించినది! ఇట్లు జరుగునని కలయందైన నెఱుంగను. కుమారీ!
నానిమిత్తమెంత విలపించుచున్నావో! ఆకష్టులచేతులు తాఁకినప్పుడు నీవెంత
యసహ్యము నొందితివో; అయ్యయ్యో! ఇంత కాలంబు నిన్నుఁ బెంచి తుద
కీదుర్మార్గులవాతంబడవేసితి నేమి? తనయా ఇఁక నాకు రాజకీయవ్యవహారం
బులందుఁ దోడుచూపువారెవరు? అకటా! ఇట్టి దుఃఖంబునొందకుండఁ జని
పోయిన నీతల్లి నాకంటె నెంతయు నదృష్టవంతురాలుగదా! నిన్నాయెడ
విలో విడనాడి పురంబుచొచ్చిన నావంటి కఠినహృదయుండు మఱొక్కరుం
డుకలఁడా! నిన్నుత్తమరాజకుమారునకిచ్చి పెండ్లిగావించి రాజ్యంబు
నీకుఁజెందఁజేయవలయునని యాశపడియుండగా నాయాశలన్నియు నట్టేటఁ
గలసినవి. మహావీరులగుశత్రువుల నెదిరించి రాజ్యలక్ష్మిని గాపాడిన నేను
సాధారణులగు దొంగలనుండి రక్షింపలేక పోతినేమి? దైవమా! నేఁడిచ్చ
టనే కాలముపుచ్చక వనవిహారార్థం బేలపోతిని? పోతినిబో నేనొక్కఁడనే
పోకపిల్ల దానింగూడ నేలకొనిపోతిని. కొనిపోతినిబో మొదటియుద్యానంబు
నుండి మఱలక యానందంబున కేలయరిగితి? అరిగినఁబో వెంటనే తిరిగిరాక

మాలిలఁబరీక్షించుచు నేలతడసితిని ? తడసితింబో నిదివరకెన్నఁడునులేని గాలివాన నేఁడేలవచ్చె ? వచ్చెఁబో యాసమయము మిగుల భయంకరంబుగా నున్నదని యోజించి యారామసౌధంబునయుండక యేలమరలితిని ? మరలితింబో భటులును నేనును బండినిగాపాడుచు నుండక దొంగలఁబట్టుకొను నిమిత్త మేల ప్రయత్నించితిని ? పోఁగాలము సంభవించునపు డిట్టిబుద్ధులు పుట్టు చుండును గాఁబోలు ! "వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి" యనెడి పండితవచనము వితథంబైచనునే ? ఇంతకుఁ బ్రారబ్ధకర్మం బనుభవింపక తీఱునా ? ఇప్పు డిట్టు విచారించిన నేమిలాభంబు ? కార్యంబుమ జెడిచితి. అని యిట్లు కుమా రింగూర్చి మిగులవిలపించుచు నేమియుం దోఁచకయట్టిట్టు దిరుగుచు భటుల రాకకై వేచియుండెను.

పదునేడవప్రకరణము.

చెట్టులేనిదేశమం దాముదపుచెట్టె మహావృక్షంబని కొనియాడబడు చందమునఁ దేజోంతరములేక యంధకారబంధురమైన రాత్రియందు తేజశ్శాలులని గణింపఁబడుచు మింట విఱ్ఱవీగుచు చుక్కమొత్తముల గర్వమ్ము బాసి వెలవెల పోవుచుండఁ దూర్పునఁ జందమామ యుదయించెను. చంద్రుని కాంతిసంతానములు నలుగడల గడలుకొనియుండుటచేఁ దమంబు లొక కొంచెము దఱుగుటంబట్టి వస్తువులన్నియుం నేత్రగోచరములు గాఁజొచ్చెను. ఆ సమయమునందు నిరువురుపురుషు లొకపిల్లదాని భుజములపై నెక్కించుకొని యరణ్యమార్గములంబడి తీసికొని పోవుచుండిరి. ఆకన్య భయాతిరేకంబుచే మ్రానుపడియుండెను. ఇట్లాపురుషులు కొంతవరకుఁ గొనిపోయినతరువాత నాకన్యామణి కొంచెము తెలివితెచ్చుకొని, నాయనా! నాయనా! అనిపిలిచి ప్రత్యుత్తరము రాకపోవుటచే మరల మూర్ఛపోయెను. అంత నాపురుషు లామెనొక నదీప్రాంతమునకుఁ గొనిపోయి యొకయిసుము తిన్నెపై నామెను డించి యాసమీపమునఁ గూర్చుండిరి. ఆసమయము పండువెన్నెలలవలన నెంతయుం మనోహరముగానుండెను. ఆనదిపైనుండి ప్రసరించుచున్న చల్లని

మెల్లగాలు లత్యానందముం గలిగించుచుండె. ధవళకాంతుల నీనుచున్న యాసైకతము చందురుని తెల్లకాంతులచే నినుమడించి ప్రకాశించుచు మడతలుపడి యున్న తెల్లనిపట్టుబట్ట పఱచినవిధమున నొప్పుచుండెను. అంత నాకన్యామణి చంద్ర మారుతము లొనరించుచున్న శైత్యోపచారములచే మెలకువచెంది కనులువిప్పి నలుగడలు పరికించి యింకను దనసమీపమునసె గూర్చుండియున్న యాపురుషులం గని ఓరీదుర్మార్గులారా! పెనుభూతములవలె నిక్కడనె దాపరించియున్నారా? అనిపలికి భయముచే మరల కన్నులు నిమీలించెను. అంత వారిరువురును నీక్రిందివిధమున సంభాషించిరి.

ప్రథముఁడు.—ఈమె కింకను భయము వదలలేదు. ఏమి చేయుదము?

ద్వితీయుఁడు.—చేయుట కేమున్నది గాని మూర్ఛ దేఱినట్లు గన్పట్టుచున్నదా.

ప్రథ.—మూర్ఛ దేఱ కేమి? ఇప్పుడు మెలకువతోనే యున్నది కాని మనవలని భయముచేఁ గనులు మూసికొనియున్నది.

ద్వితీ.—అట్లయినచో మనమామె కుపకారులమే కాని యపకారులము కామని తెలుపుదము.

ప్రథ.—అట్లు చెప్పినంతమాత్రమున నామె నమ్మ ననుకొనుచున్నావా?

ద్వితీ.—నమ్మఁదగిననిదర్శనముఁ జూపించి నమ్మింపవలయును.

ప్రథ.—ఆమెను నమ్మింపఁదగిన నిదర్శనములు మనయొద్దనేమికలవు?

ద్వితీ.—లేకేమి! ఆయుంగరమే చాలును.

ప్రథ.—ఔవ్వారె! చక్కగానే జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చినావు. ఆయుంగరము నీమెకుఁ జూపి మనల నమ్మినట్లు చేయఁగలము.

అనిపలికి యాపిల్లదానిని సమీపించి చేతితోఁదట్టిలేపి సుందరీ! సుందరీ నీవేల భయపడెదవు. మమ్ములనుజూచి భయపడుటకు మేము పెద్దపులులము కాము. రాక్షసులము కాము. నీకెంతయో యుపకార మొనరించుటకే యిచ్చటికిఁ గొనివచ్చినాము కాని హానిగలిగించుటకు రాలేదు. నీప్రాణముల కెంతమాత్రము భయములేదు. కన్నుల దెఱచి నీక్రేగంటిచూపుల నాపై ప్రసరింపఁజేయుము. ఇంతవరకు నిన్నిచ్చటికి గొనివచ్చుటకు మాపడిన శ్రమ భగవంతునకుఁ దెలియును. మే మెంతశ్రమపడినను నీకటాక్షవీక్షణ,

ములకుఁ బాత్రుల మైలిమేని యాశ్రమయంతయుఁ దొలఁగిపోవును అని
పలికెను. అతనిమాటలు తొలుత తనతండ్రితో నెడబాపి తెచ్చినాఁడని జనిం
చినకోపానలంబునకు వాయుసదృశంబులై భగ్గునమండించుటంజేసి సహింప
లేక యాయిరువురనొక్క పర్యాయము సంహరింపనెంచి తనయొద్దనాయుధ
మేదియులేదని విచారించి వారిరువురు దమయాయుధముల దూరముగఁబడ
వైచి యేమరుపాటున నుండుట జూచితానొక యాయుధమును మెల్లగసం
గ్రహించి వారిపైబడి మాటాడఁదలంచి 'యబలనగు నేను బలియురగు నిర్వురు
పురుషుల నెట్లుచంపఁగలను' అని శంకించి క్షత్రియవంశమున జన్మించియుఁ
దగినంత యాయుధ పరిశ్రమఁజేసియు నేనిట్లుజంకుచున్నా నేమి! చంపె
దను లేకచచ్చెదనని తెగించి చివ్వనలేచి యొకయాయుధము కేలగీలించి
ఘోరాకారియగు శార్దూలిచందంబునం దనతో భాషించినవానిపై నుఱికి
చంపుటకు హస్తంబుపైకెత్తిన నంతలో రెండవవాఁడు వెనుక భాగంబునుండి
వచ్చి యామెహస్తంబును బట్టికొని యాసుందరి యాయుధాఘాతంబుచే
నాపురుషుఁడు మడియకుండఁ జేసెను. అంత నారాజకుమారి రెట్టించిన కట్ట
లుకతో నాతని బట్టు విడిపించుకొని ఓరీ! తుచ్ఛులారా! మీవంటి పాపా
త్ములు లోకంబునఁ బుట్టరు. నన్నిట్లు గొనివచ్చి నాతండ్రికిని నాకును గలి
గించినదుఃఖము మీవంశముల నడఁగింపక మానునా? మీరు నాకొనర్పించెడు
నుపకారమేమున్నది. మీదుర్మార్గపుబుద్ధి నేనెఱుంగుదును. నన్నుఁగొనిపోయి
యొక కఱకుతురకదొరకిచ్చుటయే నాకు గొప్పయుపకారమని తలంచు
చున్నారు. కాఁబోలు. ఓరీ! దుష్టపథులారా! నాకంఠములో జీవమున్నంత
కాలము నేనొకతురకను బెండ్లాడుదునా. మీరు నన్నుఁ గొనిపోయి యొక
తురకకర్పించి మన్ననలందవలెనన్న యభిప్రాయము లేక కేవలము ధనా
పేక్షయేయున్న నాయొంటనున్న యీ బంగరునగలతో నేల తృప్తినొందరు?
మీరు నన్ను బలాత్కారమున, గొనివచ్చు నవసరంబున నాయంగభూష
ణములన్నియు జాఱి క్రిందఁబడుచుండగా వానినెల్ల సంగ్రహించి యేలసం
తసింపరు? మీయభిప్రాయము నాకుఁ దెలియును. నన్నుఁ గొనిపోయి
తురుష్కచక్రవర్తికెవ్వనికో యీయఁదలఁచి నటులున్నది. ధనసంపదలకాసించి
నేనట్టి నీచునిమాత్రము పెండ్లియాడుదాననుగాను అనిపల్కుచు రోషావేశం

బునఁ గ్రిందుమీఁదు చూచుకొనక యాయబలవారి నుగ్గాడ నుంకించు సమయంబున నామెచర్యయంతయుఁ గనిపెట్టి యామెపరాక్రమంబునకును సౌశీల్యంబునకును నచ్చెరువడి వారిలో నొకఁ డిట్లనియె. "చెలియా! నీశౌర్యంబున కెంతేనియుం మెచ్చుకొన వలసియున్నది. నీయభిప్రాయము వేఱగుచున్నది. మాయభిప్రాయము నీవనుకొనునట్లు కాదుసుమీ! నీవన్నట్లు మే మెంతమాత్రము దుర్మార్గులము కాము. నిన్నుఁ దుఃఖ కిచ్చుటకునుగూడ మేము తలంపలేదు. ఈకాలపుసంగతులను బట్టి మమ్ముల నమ్మఁజాలక నీవిట్లు వదరితివి కాని మాసంగతి నీవు యథార్థముగా కనిపెట్టినచో మే మెట్టిహితులమో నీకే తెలియును. మేమును యోగ్యులమగు రాజపుత్రులము. గౌరవాభిలాషులము కాని తుచ్ఛకల మెప్పుపడయుటకై నిన్నుఁ గొనిపో నేతెంచిన వారము కాము. మాయాకారంబుల నీవు చక్కఁగఁ బరిశీలించితివేని నీవు చతురురాలవు గనుక మాయాకారంబులం బట్టియే తెలిసికొనఁగలవు. కోపంబుడుగుము. శాంతము వహింపుము. కృత్యాకృత్యంబుల వివేచింపుము, విద్వాంసురాలవగు నీకు 'సహసా విదధీత న క్రియా' మనెడు పండితోక్తియేల మానసగోచరము కాకున్నదో తెలియకున్నది. మామాటల విశ్వసించి యాయుధము క్రిందఁ బడవేయుము." అనవుడు నాయువతీలలామ యిట్లనియె. "ఓరీ, దుష్టులారా! మీరు చూడఁబోయిన గోముఖవ్యాఘ్రంబులవలె నున్నారు. మీరన్నట్లు మీయాకారంబులు మనోహరంబుగా నుండి మీయోగ్యత నెల్లరకు వెల్లడించుచున్నను మీరొనర్చిన ఘోరకృత్య మెంతయు నాశ్చర్యముఁ గొలుపుచున్నది. ఇట్లుండ మీయాకారంబులం బట్టి నాకు హితులరని యెట్లు నమ్ముదును? ఇంతవరకు నన్ను నాజనకుని తాలచే నొప్పించి పెక్కుబాములఁ బడఁద్రోచి నన్నిచ్చటికిఁ బలాత్కారముగాఁ గొనివచ్చి వధింప నలవికాని యిడుమలఁబెట్ట నిశ్చయించియున్న మీరిప్పు డమృతము నీసడించు మంచిమాటలాడినంతమాత్రమున మీవలలోఁ జిక్కుదుదానం గాను. ఇంతవఱకు నాయుధము లేక యూరకుంటిని గాని యిఁకమీఁద నూరకుండుదానం గాను. మిమ్ములనిర్వురను రణంబున హతులఁ గావించెద. లేనిచో మీచేఁజచ్చి స్వర్గసుఖ మనుభవించెద. ఇంతకన్న మఱియొక మార్గంబు లేదు. మేము రాజపుత్రులమని నుడువుచున్నారు. మీరు నిక్కముగా రాజపుత్రులేయయిన

నిట్లతినీచంబగు దొంగతనంబు నవలంబింపనూహింతురా ? గొడ్డును గోసికొని తినునట్టి కఠినహృదయులవలె నదయులయి మమ్ములఁ జంప శిలావర్షము గురియింతురా ? ఇదియుంగాక యేపాపము నెఱుంగని నన్నిట్లు బలాత్కారముగాఁ గొనిపో నుంకింతురా ? కావున మీరెంతమాత్రము క్షత్రియవంశసంభవులరు కారు. కాకయొకవేళ మీ రుత్తమరాజవంశంబున జన్మించినను చర్యలంబట్టి మిమ్ము చండాలురని పిలువఁ దగినదియే కాని, రాజపుత్రులని పిలువఁగూడదు. రాజపుత్రులన్నంత మాత్రమున మిమ్ము విశ్వసించుదానంగాను. మఱియును నే నితరుని యుత్తమత్వమును, అధమత్వమును గుణంబులఁబట్టి నిశ్చయింతునుగాని మీవంటి వంచకులాడు తియ్యనివచనంబులంబట్టి కాదు. మీమంచిచెడ్డలను మీరొనరించిన కృత్యమె వేమొగంబుల ఘోషింపుచున్నది. నోరునొచ్చునట్లుగా మీరు వేఱ చెప్పనేల ?" అని రోషావేశముచే శరీరము తూఁటులు పడునట్లు ములుకులవంటి పలుకులు పలుకుచున్నను వారెంత మాత్రము కోపమూనక వారిలో నొకఁడిట్లనె. సుందరీ ! నీవు మమ్ముల నెంత నిందించినను మేము కోపమూనువారము కాము. నిన్ను వెదకునిమిత్తము మీజనకుండు పంపినభటులందఱు నిట్లుచను దెంచుచున్నారు. ఇఁకమీఁద మేమిచ్చట నుండుట యుక్తముకాదు. మేమే యిచ్చట నున్నచో నాభటులు మాకు ననవసరముగ యుద్ధము పొసఁగకమానదు. ఈయుత్తరముఁ దీసికొనుము. ఇది మావృత్తాంతమంతయుఁ దెలియఁజేయును. ఈరెంటిని బట్టి నీకు మేము హితులమో కామో తెలియఁగలదు. అయిననీయుదంత మంతయు రహస్యముగా నుంచుము. ఆతరువాతనయిన మాయందుదయయుంచుము. ఇదిగోఁ బోవుచున్నాము. అని పలికి వారటనుండి కదలిపోయిరి. అంత తారాబాయి మిగుల నాశ్చర్యము చెంది వారినిగురించి పలువిధముల నాలోచింపుచుండఁగా నారాజభటులు సమీపించిరి. అదిచూచి యామెయాయుత్తరముల రహస్యముగా నుంచి యచ్చటనే నిలువఁబడియుండెను అంతట రాజభటులాస్థలంబునకు వచ్చి యామెంజూచి యధికానందము చెందియామె కిట్లనిరి. "అమ్మా! నీకోసము మీతండ్రి చెందుచున్న దుఃఖమెంతయని మేము చెప్పలేము. నిన్నింత దూరము గొనివచ్చిన దొంగలెచ్చటికేఁగిరి. మాకన్నుల బడిన వారలను యమపురంబునకంపి లోకమునకు హితమొనరించి యుందుము. వారివలన నీకే

మియుఁ గాయములు తగులలేదుకదా! వారేవైపరిగిరో జూడఁ జెప్పఁగలవా! చెప్పినచో వారలనెట్లయిన బట్టుకొని బంధించి తీసికొని వత్తుము". అని పలుఁకుచున్నవారలంజూచి తారాబాయి యిట్లనె:—"భటులారా! మీరలెంతశయిన సమర్థులరె. వారలజూడ నేనేమి చెప్పఁగలను. మీసడినినతోడనే భయపడి నన్నిచ్చట దిగవిడిచిపోయినారు. భగవంతుని యనుగ్రహము వలన నాకేమియుఁ గాయములు తగులలేదు. ఇంక నాచోరులు మీకెక్కడఁ గనబడదురు? నన్నుఁగూర్చి మాతండ్రి యెంతవగచుచున్నాఁడో! వేగముగ నింటికిఁగొనిపొండు. దొంగలను గూర్చి పయిని విచారించుకొందమని చెప్పి తండ్రినిఁ జూడ మిగులవేడుక పడుచున్న యాపిల్లను రాజభటులు తమతోఁ గూడఁ గొనివచ్చుచున్న పల్లకిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి యతివేగముగాఁ బురంబునకు బోవుచుండిరి. అంతకుముందు కొందఱు భటులేగి సూరధానులజూచి నమస్కరించి 'మహారాజా! తారబాయిని గొనివచ్చుచున్నారని చెప్ప విని యాముదుసలిరాజు సంతోషమును బట్టఁజాలక కొంతవరకు నిశ్చేష్టితుఁడై యుండి యామెకొఱకెదురుచూచుచుండెను. అంతలో రాజభటులందఱు మహానందముతోఁ బల్లకిఁగొనివచ్చి రాజుముందఱఁ బెట్టిరి. అపల్లకిఁ గ్రిందఁ బెట్టినతోడనే తారాబాయి మహాసంతోషముతో 'నాయనా! నాయనా' అని పిలుచుచుఁబోయి తండ్రిని కౌఁగలించుకొనెను. అంతసూరధానులు తన ముద్దుకూఁతును మద్దిడి తొడ పైనిడుకొని యానందబాష్పములచే నామెను దడుపుచు పెన్నధిఁగన్న పేదచందంబుననుండెను. అంత తారాబాయి 'నాయనా! మరల నీమొగము చూతునను కోలేదుసుమీ! భగవంతుని దయారసము మనపైనున్నది గనుక, తిరిగి మనమొండొరులఁ జూచుకొనునంత భాగ్యము కలిగినది. లేనిచో నీదినమున సంప్రాప్తమయిన యపాయము తొలగించుకొన నెవ్వరికయినఁ దరమగునా. తప్పక మృతిబొందవలసినదే. ఇంతకును మనయదృష్టము బాగున్నది' అని పలుకుచున్న కుమారిక పలుకుల కలరి, 'తల్లీ, నీవు మిగుల నాఁకలిగొని యున్నట్టు గనిపించుచున్నావు. భుజించిన పిమ్మట మాటలాడుకొందము రమ్ము' అనిచెప్పి భోజనము నిమిత్తము కూతుఁతోఁ గూడఁ బోయె.

పదునెనిమిదవప్రకరణము.

మాళవరాజునకును దామోదరసింగునకును మిత్రభావము క్రమముగా హెచ్చఁజొచ్చెను. అందువలన వారిరువురును సర్వకాలంబులయందు నొకరి నొకరు విడనాడక వర్తించుచుండిరి. దామోదరసింగునకు ప్రత్యేక మొక మేడ యున్నను నది కేవలము భోజనగృహమాయెనే కాని నివాసభవనము కాలేదు. తననివాసమెప్పుడును మాళవరాజు సౌధరాజమే యైయున్నది. వారెల్లకాలమ్ము లందును జిత్తూరుజయించుటను, తారాబాయిని గొనివచ్చుటకు దోధానగరంబు దామోదరునకు వశమగు నట్లు జేయుటకు నాలోచించుచుండిరి వీరికీయాలోచన తప్పనన్యాలోచన లేమియుంలేవు. అందుచే నొకనాఁడు వారిరువురు నొక్కచోఁగూర్చుండి యిట్లు సంభాషింపఁదొడంగిరి.

రా.—మిత్రమా! చిత్తూరురాజ్యలక్ష్మిని వేగముగా వరింపవలెనన్న కోరిక మిగుల బాధింపుచున్నది.

దా.—ఒక్కరాజ్యలక్ష్మినే కాదు, తారాబాయినిగూడ వరింపఁగలరు.

రా.—అవును. ఈరెండిటికై నామనము త్వరపడుచున్నది.

దా.—ఉత్తముల చిత్తంబులు గొప్పకార్యంబు లాచరించుట కెప్పుడు త్వరపడుచుండుట స్వభావమె.

రా.—నిక్కము పల్కితివి. ఈరెండు కార్యంబులు ఘనకార్యంబులే.

దా.—కాదా? అందులోఁ జిత్తూరునగరంబును వశంబుగావించుకొనుట మిగుల నుత్తమకార్యంబని చెప్పవలసి యున్నది. నాఁడల్లాయుద్దీను వశంబు కావించుకొని ఖ్యాతిచెందినాఁడు. నేఁడు మీరు ఖ్యాతి జెంద దలంచి యున్నారు. తక్కిన తురుష్కప్రభువులలో మీవంటి వారేరి.

రా.—నిజమే, తారాబాయిని వరించుట యంతకంటెను ఘనకార్యంబు. చిత్తూరు రాజ్యలక్ష్మిని వరించినవాఁడింకొకఁడున్నాఁడు. కాని రాజ

పుత్రి కన్యవరించిన తురకరాజు గానరాఁడు. ఇందులో నేనిరుపమా నుండనే.

దా.—(పకపక నవ్వి) వహ్వా! బాగా సెలవిచ్చితిరి. నిజముగా రాజపుత్రికను వరించినతురక లేఁడు. మీజీవితకాలంబులో నీరెండును ఘనకార్యములే.

అని వీరిరువురును మాటలాడుకొనుచుండు సమయమున నొకరాజభటుఁడు మెల్లనమేడపైకరుదెంచి దామోదరసింగునుజూచి మీకోసమెవరో వచ్చియున్నారని చెప్పెను. అంత దామోదరుఁడు లోపలికిఁ బంపుమనుఁడు వాఁడట్లు లొనరించె. అంత నొకపురుషుఁడు మెల్లమెల్లగా వచ్చి వారికి నమస్కరించి నిలుచఁబడె. అంత దామోదరుఁడు వానితో నిట్లుసంభాషించె.

దా.—ఒరీ? నీవెక్కడివాఁడవు?

భ.—స్వామీ! మానివాసము భిల్లవాటిక.

దా.—నిన్నెవరు పంపినారు?

భ.—భిల్లనాయకుండు పంపినాఁడు.

దా.—నీచేతికేమైన యుత్తరంబు లిచ్చెనా?

భ.—ఇచ్చియున్నాఁడు.

దా.—ఇటు తెమ్ము?

భ.—(అతఁడు మూట విప్పి దామోదరున కిచ్చును.)

దా.—నోటిమాట లేమైనఁజెప్పెనా!

భ.—లేదు మహాప్రభూ! యీయుత్తరముమాత్రమే యిచ్చినాఁడు.

రా.—అట్లైన నీవు క్రిందనుండుమనిచెప్పిపంపి దీపమునొద్దకుఁబోయి చదువుకొని సంతోషవిచారంబులు మనంబునఁ బెనగొన మాళవరాజునొద్దకు వచ్చి కూర్చుండి యతని కిట్లనియె.

దా.— మహారాజా! కార్యము చాలభాగము నెఱవేఱినది.

రా.—ఏమి నెఱవేఱినది?

దా.—రత్నసింహునికి సూరధానులకు భేదముకల్పించునట్టి యొకయుత్తరంబు

ప్రాయుంటయు, నందువలన నతఁడు రత్నసింగును బురమునుండి వెడలఁ గొట్టుటయు మీకింతకుమున్నే తెలిసియున్నదిక దా ?

రా.—ఔను. ప్రస్తుతవృత్తాంత మేమి?

దా.—ఆరత్నసింహుఁడు విచారగ్రస్తుండై యడవులంబట్టిపోవుచు నాయాసంబున నొకచెట్టునీడ నిద్రించుచుండెను.

రా.—తరువాతియుదంత మేమి?

దా.—అది భిల్లులు, భిల్లనాథుండును జూచి వానిని బంధించి నేఁ జెప్పిన ప్రకారము గ్రామదేవతకు బలియిచ్చినారఁట.

రా.—వహ్వారె! బాగుబాగు! రత్నసింగు చచ్చినాఁడే? ఇఁక రాయలకు దిక్కేది ?

దా.—ఏమున్నది? హారావళియందున్నయడవులే దిక్కు.

రా.—ఇంకను విశేషములేమి ?

దా.—రెండవకార్యంబుగూడ ఫలోన్ముఖమయినది. కాని చెడిపోయినది.

రా.—ఆకార్యమేమి ?

దా.—తారాబాయిని గొనివచ్చుట.

రా.—(తొందరతో) ఏమయినది ?

దా.—రాయలు కుమారితోఁ బూలతోఁటయందు విహరింపఁబోయెనఁట.

రా.—తరువాత

దా.—ఆరాజు విహరించుచుండఁగనే యొకగాలి వీతెంచెనఁట.

రా.—సమయము బాగునున్నది. తరువాత నేమిజరిగినది?

దా.—సర్వదా యాప్రాంతంబులఁదిరుగుచు సమయమునకై వేచియున్నభిల్లులు గనిపెట్టి, యాతండు పూలతోఁటనుండి పురంబునకుఁ బోవుచుండఁగా నాబండి నరికట్టి తారాబాయిని తీసికొనివచ్చిరి.

రా.—కార్యము నెఱవేఱినదే.

దా.—కాని యాసమయంబునఁ బ్రళయాంతకుఁబోలిన యిద్దఱుపురుషులాభిల్లులను నఱికి యాపిల్లను విడిపించుకొనిపోయిరఁట.

రా.—(నిట్టూర్పు పుచ్చుచు) అక్కటా! మనచేసిన ప్రయత్నము శత్రువులకు దెలిసియేయుండును. లేనిచో నింతపఱకువచ్చినకార్యము వ్యర్థమై చనునా?

వా.—అవును. ఇంతమాత్రముచే మనకువచ్చిననష్టమేమి? ఈపర్యాయము తప్పక కొనిరాఁగలుగుదుము. మఱియు నాకింకొక యాలోచన తోఁచుచున్నది. ఇప్పుడు రాయ లసహాయుఁడై యున్నాఁడు. కాన తోధానగర మవలీలను బట్టుకొనగలము. మన మొదలకుఁ దెలియకుండ నిశీథసమయంబున నప్పురిని జుట్టుముట్టినచో నాపురంబును వశంబు గావించుకొనుటయే కాక తారాబాయిని నిరపాయంబుగాఁ దీసికొని రాఁగలము. తోధాను ముట్టడించుట కిదియే తగినసమయమని నామిత్రుండగు మాధవసింగొకయుత్తరము వ్రాసినాఁడు. కాన నీసమయంబున దాడి వెడలితిమేని జయము గాంచుటలో నిస్సందేహము. రాయల కింతకు ముందుండు మిత్రవర్గమంతయుం నశించినది. మరల మిత్రులను సంపాదింపకముందే పోయి తోధాను ముట్టడించుట యుచితము. మఱియును చిత్తూరువృత్తాంతంబు వినుఁడు. రాయమల్లు ఱెక్కలు దెగిన పక్షివలెనున్నాఁడు. నాకు మిత్రుఁడును, రాయమల్లునకు సోదరుఁడును, నాంతరంగికశత్రుండును, చిత్తూరు రహస్యంబులు బాగుగఁ దెలిసినవాఁడునగు సురాజమల్లు నాకొకయుత్తరంబు వ్రాసియున్నాఁడు. మనము నిమిత్తమాత్రులమైయున్నఁ జాలునఁట. చిత్తూరు మనచేతికొప్పగించుట కేమియు లోపంబు లేదఁట. ప్రస్తుత మతనికుమారు లెవ్వరు నింట లేరఁట. ఈసమయమునఁ జిత్తూరునకుం బోతిమేని రక్తపుచుక్క చిందకయే చిత్తూరు వశంబు గావించుకొనఁగలమఁట. ఇట్టిసమయము లభించినప్పుడు మిన్నకుండుట రాజనీతినిపుణుల కుచితంబుగాదు. కావున మన మిప్పుడే రెండునగరంబులపైకిఁ బోవుట యుచితంబని తోఁచుచున్నది. వారలు మన రహస్యం బెఱుంగరు కాన యుద్ధసన్నాహంబులు మాని యుందురు. అందువలన మనము శీఘ్రకాలములోనే జయమందఁగలము. ప్రస్తుతము మనము చేయవలసిన కార్యంబుల వినుఁడు. మనమింకొక కొంత

సైన్యముం గూర్చుకొనవలయు. మనకు భిల్లనాథుండు వేగురుభిల్లుల తోవచ్చి సహాయముచేసెదనని వాగ్దానము చేసియున్నాఁడు. కావున నిందున్న సైన్యములో మూఁడవవంతు నాకర్పింపుఁడు నేసైన్యంబును భిల్లులను గొని తోడాను ముట్టడించెదను. నేను వారి సహాయంబున తోడాను వశంబుకావించుకొని తారాబాయిని భిల్లులచే మాళవకుఁ బంపించెదను. మీరు మిగిలినసైన్యముఁ గొని చిత్తూరు ముట్టడించుఁడు. మీకు సురాజమల్లు సహాయపడకమానఁడు. అట్లుచేయవలసినదని సురాజమల్లున కొకయుత్తరము వ్రాసియంపెద. మీరు చిత్తూరు ప్రవేశించినతోడనే సురాజమల్లు వచ్చి మిమ్ములఁ గలిసికొనును కాని చిత్తూరు మీకు వశంబైనను నాపురంబు నతని కిచ్చి మీకు సామంత ప్రభువునుగాఁ జేసికొనుఁడు. ఇట్లుచేయుట మంచిది. తమయభిప్రాయం బేమియో వక్కాణింపుఁ డన నతం డిట్లనియె. "ఓయీ ! నాయభిప్రాయంబున కేమున్నది? మనయిద్దర యభిప్రాయంబు లొక్కటియే. నీయాలోచనయే బాగున్నది. మఱికొంత సైన్యముండినంగాని చిత్తూరుపయికిఁ బోవుట మహాసాహసము. నేనందునిమిత్తము ప్రయత్నించి యొరులెఱుఁగకుండ చాలినంత ధనంబిచ్చి సైన్యంబు గూర్చుచుందును. నీప్రయత్నములయందు నీవప్రమత్తుండవైయుండుము. అనియాతనితోఁ జెప్పి పంపి యదిమొదలు బలవంతులగువారిని బరీక్షించి తన సైన్యంబులోఁ జేర్చుకొనుచుండెను.

పందొమ్మిదవప్రకరణము.

తారాబాయి యొకనాఁ డొంటరిగాఁ గూర్చుండి యిట్లు విచారింపఁ జొచ్చెను. అక్కటా! ఎంతదుర్భాగ్యపుకార్యముఁ జేసితిని. "సిరిరా మోకాలొడ్డువారు కలరా" యని యందురు. కాని నేనట్టిదాననైతిని. నేనెవ్వరి నిమిత్తము చిరకాలంబునుండి వేచియున్నానో యట్టిమహానుభావుఁడు నాదృష్టిపథంబునఁ బడినను జూడనైతి. నావంటి దురదృష్టవంతురాలు మఱొక్కతె

లేదని వక్కాణింపఁగలను. "సుందరీ, నీకు మేముపకారులముగాని యపకారులము కా"మని యెంతచెప్పినను నేను వినక మూర్ఖబుద్ధితో ననరానిమాటలాడితి. అభిమానవంతుఁడైన యారాజపుత్రుం డెందంబున నేమనుకొనెనో! ఎట్టిరోగంబులకైన మందుగలదుగాని మాటలచే విఱిగిన మనస్సునకు మందు లేదని యందురు. కావున నాకాఱుమాటలచే విఱిగిన యారాజకంఠీరవుని మానసంబు మరల హత్తుకొనునో హత్తుకొనదో. అయ్యయ్యో! ఆసమయంబున క్రోధపిశాచంబు నన్నావరించి కాఱుకూయించినది. కన్నులారా! చిత్రపటమునం దతని రూపంబు చూచిచూచి తృప్తిపొందఁ జాలక యాతని మనోహరాకారంబేఁ జూడవేచియుండియుఁ మీయెదుటఁ బడినప్పుడు చూచి సంతసింపలేకపోతిరి. ఇఁక మీజన్మంబు నిష్ఫలంబు. మీకా రాజచంద్రుఁడు గనఁబడునని నేను నమ్మఁజాలను. ఓమనసా! నీవు నాసమయంబున వట్టిమూఢమువైతివేమి? కొంచమైన నాలోచింపవద్దా? ఏమహానుభావుని నీవు సర్వకాలసర్వావస్థలయందు సంస్మరించుచుఁ దదీయ సందర్శనంబుఁ గోరుచుంటివో, ఆసచ్చరిత్రుఁడు సమీపంబుననున్నను గ్రహింపలేకపోతి వేమి? నీ గ్రహింపనచోఁ గన్నులార నాతనిసుందరాకారంబును జూడనా? తనివిదీర నాతనితో మాటలాడనా? అయ్యో! ఇప్పుడేమనుకొనినను లాభమేమి? వారెంత బోధించినను విననైతి. వారు పల్కిన హితవాక్యంబు లన్నియుఁ గోపపరీతమానస నైననాకు నహితంబులుగాఁ దోచె. ఓసీ! కోపమా! ఎంత చేసితివి నీవలనఁ గనులముందటి భాగ్యంబును జెడఁగొట్టికొంటిని. లోకంబున నీ ప్రభావం బెఱుఁగని నిర్భాగ్యులగాఁ జేసి విడువదు. నీమూలంబున నారాజచంద్రుని సంహరించుటకుఁ బూనికొంటిని. నేనెవ్వరిని జంపఁబోతినో యామహానుభావుండె పృథ్వీరాజు. అక్కటా! ఎంత పాపాత్మురాలనైతి. ఏమహానుభావుని పాదంబులు దలఁదాల్చిపూజించి కృతార్థురాలను గావలసియున్నదాననో నేనామహానుభావుని సంహరింపఁ బూనుకొంటిని. అక్కటా! యెంతపనిచేసితిని? నాకీయుత్తరంబుల నొసంగినవాఁడు పృథ్వీరాజే యైయుండును. ఆమహానుభావుండు నాపల్కినవాక్యంబులకు కోపంబు వహించి నన్నుఁజేపట్టునో చేపట్టఁడో "చెలియా! నీవెంత నిందించినను మేము కోపంబును బూనము" అనిపల్కెను. దీనింబట్టి యోజింప నతనికి నాయం దనుగ్రహంబున్నట్లు తోఁచుచున్నది. కావునఁ గ్రోధము

వహింపకపోయినఁ బోవచ్చు. ఆతఁ డప్పటి నాచర్యను బొడగాంచి నన్ను దుష్టురాలినింగా నెంచునేమో? ఉదారగుణుండైన యారాజసత్తముండు అప్పటి నాచర్య కోపాతిశయంబుచే విపరీతంబుగా నుండె నని భావింపక పోవునా? ఒకవేళ నాతఁడు దుష్టురాలినిగా నిశ్చయించి నన్నుఁ జేపట్టనిచో నాజన్మంబు వ్యర్థము. నాకీ జీవిత మంతతో సరియే! నాకీలోకముతోఁ బనియే లేదు. నేనప్పుడు పలికిన కాఱుమాటలను క్షమింపవలయునని ప్రార్థించుచు నొకయుత్తరంబు వ్రాయుదమనిన, నతనిప్రదేశంబు తెలియరాదు. ఎచ్చటికి వ్రాయను? గద్వారునం దుండునని కర్ణాకర్ణికగా వినియున్నాను. అచటికి నొకసేవకుని బంపిన నేమగునో! అయిన నిందులకై తరువాత నిశ్చయించి యేదైనను జేయవలెను. భవానీదేవి యనుగ్రహించి నాపృథ్వీరాజు మానసంబు నాకుఁ బ్రతికూలము గాకుండ జేయుఁగాత! అక్కటా! యీదామోదరుని వలన నెట్టిపాట్లఁ బడవలసివచ్చినది. ఎన్ని పాపకార్యంబు లాచరింపవలసి వచ్చుచున్నవి? ఆదుర్మార్గునంతము బొందించినఁ గాని మాకు సుఖంబుగలుగదు. అయ్యో! పాపము. ఏపాపము నెఱుంగక సర్వదా మారాజ్యంబుఁ గాపాడుచున్న రత్నసింగున కెన్ని పాట్లు సంభవించినవి? మాతండ్రిగా రాతని సభలో నవమానించి పురంబునుండి వెడలఁగొట్టుచున్నప్పు డాతనిమానస మెంతవికవికలాడెనో! ఇంతకు నేమి? యాతండు గొప్పయాపదలనుండి తప్పించుకొని క్షేమంబున నున్నవాఁడఁట. ఈయుదంతము రమాబాయికిఁ దెలిసిన బరమానంద మొందగలదని నిశ్చయించి రమాబాయి మందిరంబునకుఁ బోయెను. ఈమె పోవునప్పటికి రమాబాయి యొంటిగాఁ గూర్చుండి తనమనోహరుండైన రత్నసింగుంగూర్చి విచారించుచుండెను. రత్నసింగు లోధాను విడిచి పెట్టినది మొదలు రబాయిమానసంబు దేశసంచారంబు జేయుచుండెనే కాని యొకమాఱును సుస్థిరముగ నుండలేదు. ఉండినను విచారంబుచే చంచలత్వ మందకుండ నుండలేదు. విచారాతిశయంబున నన్నపానాదులు గొనకపోవుటచే మిగులఁ గృశించి యుండెను. ఆమెకు నిద్దుర సరిగాఁ బట్టలేదు. ఈహేతువులచే రమాబాయి మిగులఁ గాంతివిహీనురాలై యుండెను. అంత రమాబాయి తనయింటికివచ్చిన తారాబాయిని జూచి తనవిచారంబును గుట్టుపఱిచి యామె కిట్లనియె.

రమా.—తారా! ఇట్టిసమయంబున వచ్చితివేమి ?

తా.—ఏమియులేదు. నీకొకశుభవర్తమానంబు తెచ్చితి.

ర.—(ఉత్కంఠతతో) ఏమిటది ?

తా.—ఎవరినుద్దేశించి నీవు విచారించుచున్నావో ? యాపురుషోత్తముని వృత్తాంతము.

ర.—ఎందుకల్లికసక్కెములాడెదవు ? ఆతనివృత్తాంతము స్వప్నవృత్తాంతంబు వంటిదే?

తా.—అట్లనకుము. ఆమహాపురుషుని నీవు చేపట్టగలవు.

ర.—ఎక్కడ! పరలోకమందా?

తా.—కాదుకాదు! ఈలోకమందే! మఱియు స్వల్పకాలంబులోనే!

ర.—సఖీ! యెందుకీయూరడింపుమాటలు ?

తా.—కాదుకాదు. ఇదిగో నీయుత్తరంబు చూడుము. (అని చేతికిచ్చును.)

ర.—(అందుకొని) సాంతముగాఁ జదివికొని, చెలియా ! ఆతనికి సంప్రాప్తమయినయాపద యేమయియుండునో?

తా.—తెలియదు. ఏదయిననేమి యిప్పుడతఁడు క్షేమముతో నున్నాఁడు.

ర.—ఇప్పుడతఁ డెచ్చట నున్నాఁడో ?

తా.—అదియుఁ దెలియదు.

ర.—ఈయుత్తరంబు లెక్కడివి?

తా.—చెలీ ఈయుత్తరంబులసంగతి మిగుల గోపనీయము. ఇతరులకెవ్వరికిఁ దెలియనీయఁగూడదు. మన చెలికత్తియలకైనను దెలియనీయకుము. అట్లయిన మనకార్యం బంతయు విఫలమగును. ఈయుదంతం బంతయు రహస్యంబుగాఁ జెప్పెదను రమ్మని రమాబాయితోఁగూడి తనబస కేఁగెను.

ఇరువదవ ప్రకరణము.

మానవులకు భగవంతుఁ డెప్పుడు తలఁపునకు వచ్చు? సుఖవంతులై యుండునప్పుడు కాదు. ధనవంతులై యుండునప్పుడు కాదు. శుభ కార్యాదుల నొనర్చుకొను చున్నప్పుడు కాదు. పెక్కాపదలు చుట్టు ముట్టినప్పుడును, దాము దలంచిన కార్యంబులు చెడినప్పుడును భగవంతుఁడు గానవచ్చుచుండును. ఇతర సమయంబులందు భగవంతుని నామము నోటంబలుకనివారైనను విపదలు తటస్థించినప్పుడు పలుమాఱు భగవంతుని ప్రార్థించి ముడుపులు కట్టుచుందురు. అప్పుడు భగవంతుఁడే దిక్కగును. దేవాలయంబులే శరణంబులగును. ఈయంశ మం దెంతసత్యమున్నదో యందఱకుఁ దెలిసినవిషయమే. రమాబాయి యొక తె యిట్టియవస్థ నవలంబించినది. తాను చిరకాలంబునుండి రత్నసింగును దన మనోహరునిగా నెంచుకొనియుండె. కాని యామెకోర్కె నెఱవేఱకమునుపే రత్నసింగు పురంబునుండి వెడలఁగొట్టఁబడియె. అప్పటినుండియు రత్నసింగు వార్తయే తెలియకపోవుటచే విచారపరీతయై యుండి తారాబాయి యిచ్చిన యుత్తరంబువలన నతండు సజీవుండై యున్నాఁడని తెలిసికొని తనమనోభీష్టము నెఱవేర్పవలయునని తన కార్యభారమంతయు భవానీదేవిపై మోపెను. మఱియుఁ బూర్వము రుక్మిణీదేవి గౌరీదేవిని బూజించి యామె యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రురాలగుటం బట్టియె నిర్బంధంబుల నన్నింటిని తొలంగించుకొని తన కిష్టతముండయిన కృష్ణునిఁ బెండ్లాడంగలిగినట్లు పురాణాదులందు విన్నవగుటచే రమాబాయి తానుగూడ భవానియనుగ్రహంబు సంపాదించుకొనినచోఁ దన కిష్టతముండయిన రత్నసింగుని బెండ్లాడఁ గలుగుదు ననెడితలం పొకటి యుద్భవించి యామెను బాధింపఁజొచ్చెను. అందుచే నామె యెట్లయినను భవానీ సందర్శనంబు చేసికొనవలెనని ప్రయత్నించుచున్నది. కాని యూరి నడుమనున్న భవానీమందిరంబునకుఁ బోవుట మిగులఁ గష్టంబుగా నుండెను. తనంత దాను బయలుదేఱి వెళ్లినచో నలుగురు సిగ్గువిడిచి యూరం దిరుగుచున్నదని దూషింతురేమో, యన్నభయము బాధించుచుండెను. లేక తారాబాయి మొదలగువారితోఁ జెప్పి వారితోఁగూడఁ గలిసివెళ్లిన బాగుండునని

యోజించెను; గాని వారు తనయభిప్రాయంబు గనిపెట్టి కేలిచేయుదురని భయపడుచుండెను. రాత్రి చాలవఱ కతిక్రమించిన పిమ్మట మాఱువేషంబుతోఁబోయి వచ్చుట యుక్తంబుగాఁ దోఁచెను. గాని యిట్టిరాత్రిసమయమం దసహాయురాలయి పోయినచో మార్గమధ్యంబున దుష్టు లపాయంబు గలిగింతురేమో యని తలంచుచుండెను. ఇట్లు పలుసందియంబు లుండుటచే నేమి చేయుటకు నిర్ణయించుకొనలేక తుట్టతుదకు రాజగృహంబున జనువుతో సంచరించుచుండిన మాధవసింగను రాజకుమారునిసహాయంబున భవానీసందర్శనంబుఁ జేయ నిశ్చయించుకొనెను. అందుచేఁ నొకనాఁడు మాధవసింగట్లు పోవుచుండ వానినిబిలిచి తనయభిప్రాయంబతనికిఁ దెలియఁచేసెను. ఈమాధవసింగునుగూర్చి యిచ్చటఁగొంచెము వ్రాయవలసియున్నది. ఈమాధవసింగు సూరధానులకు దూరపుబంధువు. ఇతఁడు చిరకాలంబునుండి యీసంస్థానమును కనిపెట్టికొని యుండెను. వీఁడు కుటిలుఁడు. దామోదరసింగునకు దక్షిణభుజంబు వంటివాఁడు. ఇతఁడు పైకి రాయలకు స్నేహితునివలెఁ బ్రవర్తించుచుండినను నాంతరంగికశత్రువై యచ్చటియుదంత మెప్పటికప్పుడుత్తరంబులమూలమున దామోదరునకుఁ దెలుపుచుండును. మఱియు రత్నసింహుని ఘరంబునుండి వెడలఁగొట్టుటలో ముఖ్యకారకుఁడు వీఁడె. దామోదరునియుపదేశంబుననే కాక వీఁడు రత్నసింహునిపై సహజవిరోధంబుఁబూని యతని నెట్లయిన నూరినుండి వెడలఁగొట్టింపవలెనని మొదటనుండియుఁ దలంచుచుండెను. ఇందులకుఁ గారణము వీరిరువురును రమాబాయిని గాంక్షించుటయే. మఱియు రమాబాయికి రత్నసింగును వరింపవలయుననియే యున్నది. కాని మాధవసింగును వరింపవలెనని లేదు. ఇంతియకాక మాధవసింగు దన్నువరింపవలెనన్న కోర్కినున్నాఁడని రమాబాయి కెంతమాత్రము తెలియదు. మాధవసింగు దనయభిప్రాయంబును రమాబాయికిఁ దెలుపవలెననియుండెను. కాని తగినసమయంబు లభింపలేదు. అందుచే సమయంబునకు వేచియుండె. నేఁడు రమాబాయి తనయభిప్రాయంబు తెలుపఁగానే మాధవసింగు తనకు మంచిసమయంబు లభించినదని పరమానందభరితుండై యందుల కంగీకరించెను. అంత మాధవసింగు రమాబాయితో రహస్యంబుగా నీదినము శుక్రవాసరంబు. భవానీదర్శనంబుఁ జేయుటకుఁ దగినసమయంబని చెప్పెను. రమాబాయి మాధవునిదురభిప్రాయంబెఱుఁ

గదు. కావున నందుల కంగీకరించి రాత్రి యతిక్రమించినతోడనే తనబసకు రావలయునని వేఁడెను. ఇట్లుండఁగా సూర్యుండస్తమించె. రాత్రి క్రమక్రమంబుగా నతిక్రమించుచుండె. నాఁడు వెన్నెలరాత్రి యగుటఁ జంద్రుఁడు నభోమండలం బలంకరించి వెన్నెలలచే లోకమంతయుఁ నిండించెను. రాత్రి జామున్నఱ కావచ్చినది. రాజమందిరంబునఁ జాలమంది శయనంబులం జేరిరి. అట్టిసమయంబున మాధవుండు మనోహరవస్త్రభూషణంబులఁ దాలిచి కరవాలంబు లోనఁగల యొకకత్తిను బూని రమాబాయిమందిరంబునకుఁ బోయె. అతఁడు పోవునప్పటికి రమాబాయి వెన్నెలనుండి తన్ను వేఱుపఱుపకుండునట్లు తెల్లవస్త్రంబులఁ దాలిచి సిద్ధంబుగా నుండెను. అంత మాధవుండు ముందు నడుచుచుండెను. రమాబాయి వానిననుసరించి పోవుచుండెను. మాధవసింగు నందఱు నెఱింగినవారలగుటచే ద్వారరక్షకభటులెవ్వరు నడ్డగింపలేదు. అందుచే వారు నిరాటంకంబుగ బోఁదొడంగిరి. ఇట్లు వారు వీధులు దాఁటి దాఁటి యాభవానీమందిరంబు ప్రవేశించిరి. వీరు పోవునప్పటికి భవాని యాలయంబు భూతల వైకుంఠంబుచందంబునఁ బ్రకాశించుచుండెను. నాఁడు శుక్రవారంబగుటచే దేవాలయ మంతయుఁ దీపంబులతో నిండియుండెను. అర్చకు లోంకారంబులు చెలంగ దేవిని బూజించుచుండిరి. వచ్చినభక్తులును భక్తురాండ్రును దమకు వచ్చిన దేవీస్తోత్రంబులు చదువుచుండిరి. మఱికొందఱు మృదంగాదివాద్యఘోషములతో గానము చేయుచుండిరి. అంత మాధవసింగర్చకులను బిలిపించి రాజకుమారికకు దర్శనంబు చేయింపుమని చెప్ప నాతఁడు జనుల నొత్తగించి మార్గము చేయఁగ రమాబాయి మేలిముసుంగు చెలంగుచుండ దేవీనికటంబునకుఁ బోయి నమస్కరించి తనకు వచ్చిన దేవీస్తోత్ర మప్పగించి తల్లీ నీకరుణారసంపుఁజూపులఁ జిల్కి ప్రోవుము. నీపాదపద్మంబుల నమ్మినవారికి శుభంబు లొడఁగూడునఁట! నీపాదంబుల సంతతము ధ్యానించుచున్న నాకోర్కి నెఱవేర్పుము. ఆరాజకుమారునితో నన్నుఁ జేర్పవేని నీపాదసన్నిధానంబునందె నాజీవంబులం బాసెద. ఉత్తమరాజపుత్త్రి కనగు నాసాహసంబును బరికింతువు గాక! సర్వమునకు నిన్నే నమ్మియున్న నన్నుఁ జేరఁదీసి ప్రోవుము. అని ప్రార్థించి తాఁగొనివచ్చిన ఫలాదుల నర్పించి దేవతాప్రసాదస్వీకారంబు గావించి యచ్చోటు గదలి వెంటనే యింటికిఁ గొని

బోవ్మని మాధవసింగును గోరఁగా నతండందుల కంగీకరించె. అంతవారిరువురు వీథులవెంబడిని పోవుచుండిరి. ఇట్లు వారు పోవుచున్నప్పుడు దారి తప్పినట్లు న్నదని రమాబాయి చెప్పగా వాఁడదివిని, "లేదులేదు మొదటి మార్గముకంటె నిది దగ్గరమార్గము" అని బదులు చెప్పి తీసుకొనిపోవుచుండెను. మాధవసింగామె నట్లు తీసికొనిపోయి యూరికొసనున్న యొకపాడు దేవాలయంబుఁ జేర్చెను. రమాబాయి యది చూచి యిది యేమి యిక్కడికిఁ గొనివచ్చితివి? అని యడిగెను. అందులకు మాధవసిం గిట్లనియె. "చెలియా! ద్రోహబుద్ధితో నిన్నిచ్చటికిఁ గొనిరాలేదు. కూర్చుండుము చెప్పెద. నాచిత్తంబు నీయందుఁ బ్రవేశించి మరలి రాలేక యున్నది. కావున నన్నుఁ దయతోఁ జూచి చేపట్టుము. నాయభిప్రాయంబు నీకుఁ దెలియఁజేయ వలయునని తలంచితినిగాని యింతవఱకు నాకు సమయంబు దొరకలేదు. నాప్రార్థన మన్యథా చేయవని తలంచెద"నని విన్నవించుకొనెను. అది విని రమాబాయి యుద్రేకించిన కోపమ్ము నడఁచికొని నోటనుండి వెడలివచ్చుచున్న నిందావాక్యంబుల రాకుండం గుక్కికొని తనలో నిట్లనుకొనియె. అక్కటా! వీని కిట్టి దుర్మార్గపుబుద్ధి యున్నదని యెఱుంగనైతి. పులిని విశ్వసించి పోయినట్లు లీక్రూరుని నమ్మి వచ్చితిని. వీనినుండి తప్పించుకొనువిధంబు చూచుకొనవలెను. ఇప్పుడు నేనేమాత్రము తొందరపడినను కార్యంబు చెడును. ఈయుందంతము నెవ్వరికి చెప్పిన ను స్వతంత్రించి యీతని వెంబడించి పోయినందులకు నన్నే నిందింతురు. కావున సామంబుచేతనే కార్యంబు నెఱవేర్చుకొనవలెనని తలంచి యిట్లనియె. "రాజకుమారా! నీవింత వెడగువాఁడవేమి! ఈయుందంతము తెలియఁజేయుట కింతదూరము తీసికొని రావలయునా? ఒక యుత్తరంబు వ్రాసిపంపినఁజాలదే! నేను మొదట రత్నసింగును గోరికొని యున్నను నాతఁడేదేశంబునకో పోయినాఁడు. ఇంక నాతనినుండి నామానసంబును ద్రిప్పికొని యున్నాను. నిన్ను వరించుట విషయమై యుత్తరముఖమునఁ దెలిపెద. నన్ను వేగముగా నిల్లు చేర్చుము. తారాబాయి మొదలగువారు నేనిట్లు వచ్చితినని యెఱింగినచో మఱియొకరీతిగాఁ దలంపక మానరు. కావున నొరులెఱుంగకుండ నిల్లు చేర్పుము" అని పలికెను. మాధవుం డదివిని రమాబాయింగని యమితానందంబు నొంది, రత్నసింగు దేశాంతరమునన్నైన జీవించియున్నాఁడని తలంచుచున్నా

వేమో. అతండు వచ్చినాఁడు కావున నన్ను దప్పక వరింపుము. నీకమిత సుఖంబులఁ గలిగించెదనని పలికి యామెను గొనివచ్చి యిల్లుచేర్చి తానింటికిఁ బోవుచుఁ దిరిగి యిట్లనియె. "సుందరీ! యెప్పుడు నాకోరిక నెఱవేర్చెదవు?" అని వినయంబు గదురఁ బలుక నామె రెట్టించిన కట్టలుకతో నిట్లనియె. ఓరీ! దుష్టబుద్ధీ! నీవిట్టి దుర్మార్గపుమతితోఁ జరించుచున్నావని యెఱుంగను. రాయలతోఁ జెప్పి యేమి చేయించెదనో చూడు. ప్రాణంబులపై బ్రదుకుండిన నన్నెప్పుడును స్మరింపకుము. నిన్నువరింప నాకెంతమాత్రము నిష్టములేదు. చనువిచ్చి మాటాడితి నన్నంతమాత్రమున నన్నట్లు తలఁపవచ్చునా! దీనిఁ బ్రథమాపరాధంబుగ నెంచి క్షమించితిని. పొమ్మని కసరెను. అది విని మాధవుండు నిశ్చేష్టితుఁడై నోటమాటరాక తనమందిరమునకు మరలెను. కాని యామెనుండి మనంబును మాత్రము మరలించుకొనలేకపోయెను.

ఇరువదియొకటవప్రకరణము.

"విద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జనపరిశ్రమం" అనునార్యోక్తి యొకటి కలదు. ఆవాక్యార్థ మెంతయు నాదరణీయమై యున్నది. ఒకపండితుఁడొక విద్యయందుఁ జేసినపరిశ్రమను నట్టిపరిశ్రమచేసిన మహానీయుండే తెలిసికొన సమర్థుండు. తక్కినవార లట్టివారలై యుండరు. ఒక కవీశ్వరునికవిత్వమందున్న మాధుర్యచమత్కారములను మఱొక కవీశ్వరుండే గ్రహింపసమర్థుండు. కాని తక్కినవారు కారు. ఇందువలనఁ దక్కినవారందఱు మూఢులని నాయభిప్రాయంబుకాదు. పండితుని పాండిత్యవిశేషంబును, గవీశ్వరుని కావ్యమందలి చమత్కారవిశేషంబులను గాంచి తక్కినవారందరు నమితానందము నొందఁ గలరు. కాని వానినిమిత్తము పండితకవులు చేసిన పరిశ్రమాతిశయమును గనుగొనఁజాలరు. దీనింబట్టి యోచింప నెవ్వరేవిద్యయందు నిపుణులో వారావిద్య నేర్చినవారి పరిశ్రమనుగ్రహింపఁజాలుదురని స్పష్టమగుచున్నది. అట్లె యొకధనుర్విద్యాకుశలుఁడు మఱియొకధానుష్కుని పరిశ్రాంతిని దెలిసికొని యానందించుచుండు. అట్లే పరాక్రమశాలి మఱియొకని పరా

క్రమగుణంబులను జక్కఁగఁ గ్రహించి సంతసించును. కొన్ని సమయంబులందు గొంద ఱితరుల విద్యాదులను గాంచి మంచి విద్యాపాండిత్యములెదుటివారికిఁ గలవని గ్రహించియుఁ, మాత్సర్యబుద్ధితో వారి పాండిత్యాదులఁ బైఁ నిందించుచున్నను, వారల మానసంబులకు వాని తత్త్వములు గోచరములయి యుండకమానవు. కావున మహా పరాక్రమశాలియగు పృథ్వీరాజు తారాబాయి పరాక్రమాతిశయము చూచినప్పటినుండియుఁ నమితానందంబు నొంది పలుమా ఱామె పరాక్రమమునె కొనియాడుచుఁ దన మనంబున నిట్లు తలంచుకొనుచుండె. అయారె! ఆకోమలాంగి యిదివఱలోఁ దన సౌందర్యాతిశయంబుచేత నామానసంబును దనవం కాకర్షించికొనినది. ఇప్పుడు పరాక్రమగుణమనెడు గుణంబుచే నిక్కంబుగా దృఢంబుగా బంధించినది. బాపురే? ఆవయ్యారిసాహసం బేమనికొనియాడుదును! ఆమోహనాంగి పరాక్రమ మెంతనివర్ణింతును? నాఁటిరాత్రి మహాకోపావిష్టమానసయై కరవాలంబు కేలఁగీలించి మందగమనయయినను నమందగమనయై, నన్నుఁ జంపనెంచి నాపైకి లంఘించివచ్చుచున్న యచ్చందనగంధివైఖరి నెట్లు మఱువఁగలను? ఇంతకు నేమి! ఆమె సత్స్వభావ మెంతయుఁ శ్లాఘనీయమయినది. స్వకులాచారరక్షణయందామెకుఁ గలపరాయణత్వ మెవరికిఁ కలదు? అని యిట్లుస్మరించుకొనుచున్నసమయంబునఁ బురుషుఁడొకఁడు వచ్చి పృథ్వీరాజు ననుమతివడసి మెల్ల మెల్లనఁ జనుదెంచి నమస్కరించి నిలువఁబడియె. అంత పృథ్వీరా జిట్లతనితోసంభాషించె.

పృ.—నీవెచ్చటివాఁడవు?

భ.—తోథానగరవాసిని?

పృ.—నిన్నెవరంపిరి?

భ.—మారాజకుమారిక తారాబాయి.

పృ.—ఎందులకు?

భ.—తెలియదు. ఇదిగో నొకయుత్తరమిచ్చెను. (అని చేతి కందించును)

పృ.—(దాని నందుకొనివచ్చి) దీపపువెలుఁగున నిట్లు చదువనారంభించె.

"క. భూమక మనోమనోజా!

శ్రీమద్రాజాధిరాజ! శ్రితసురభూజా!

కోమలపాదాంభోజా!
ప్రేమాస్పదగుణసమాజ! పృథ్వీరాజా!

గీ. స్వచ్ఛకీర్తికలాప! రాజకులదీప
రమ్యతరరూప! రిపుభీకరప్రతాప!
అవధరింపుము నీదాసురాలు తార
చెలఁగి వ్రాసినలేఖావిశేషములను.

క. కరుణానిధి విను తోధా
పురమందు గడించినేమమును గని మే మె
ల్లర మున్నారము నిర్మల
కరుణారసపూర్ణ తావకకటాక్షముచే.

చ. కినుక మదిం గలంచుటను గ్రిందును మీఁదును జూచుకోక గొ
బ్బున నసరానిపల్కు లనుములు పల్కులపం క్తిని లేఁతపూలకం
టెను గడు కోమలం బయినసీదుశరీరము గందునట్లుగా!
జొనిపిననాదుతప్పు దయఁజూచి క్షమింపుము రాజనందనా!

మ. ఉపకారం బొనరించినట్టిమహనీయుండ్ మీరలం చాత్మ భ
క్తిపరంగాక కృతఘ్నురాల నయి కర్తిం కేలఁగీలించి మీ
కపకారం బొనరింప మీపయికి నుద్యల్లీల లఘించునా
యపరాధంబు సహింపవయ్య గుణధుర్యా! రాజచూడామణీ!

మ. చిరకాలంబుననుండి మిమ్ములను దర్శింపంగ నాయాత్మ తం
దరపా టొందఁగ నప్రయత్నముగ లబ్ధం బయ్యె నైనం ధనా
తురుఁ డగ్రంబునఁ బాతు గాంచి మదియందు భ్రాయియంచున్నిరా
దరముం జూపినయట్టులాయె నను నాదౌర్భాగ్య మెట్లున్నదో!

చ. కమలము చక్రవాకము తగంగ దినేశునిరాకగోరుచుం
దమున సదా చకోరకుమూదంబులు చంద్రునిరాకగోరుచుం
దమున మదీయచిత్తము త్వదాగమనంబును గోరుచుండె మో
దమునను దెల్పవయ్య వసుధావర దర్శన మెప్పు డిత్తువో?

గీ. ధరణినాయక! యధికసంతాపమునను
బొగులు మచ్చిత్తచాతకమునకు నకట
చల్లఁదన మిచ్చునీవనుజలద మిటకు
వచ్చిజీవనమిడకున్న బ్రదుకు టెట్లు?"

అని యిట్లు పద్యరచనాచాతుర్యముచే నొప్పునట్టి యాయుత్తరము జదువుకొనునప్పుడు పృథ్వీరాజు చెందుచున్నయానందంబునకు మేరలేదు. మఱియు నారాజకుమారుండు మరలమరలఁ జదువుకొనుచుఁ దనలో నిట్లనుకొనుచుండె. అయారే! ఇదివఱ కామెపరాక్రమాదిగుణంబులంగూర్చి వినియుఁ గనియు నున్నాను! వానికే మిగులనానందముచెందుచుండఁగా శ్రోతృజనులకర్ణములకు సుధారసస్రావమువలెనున్న యాసుందరికవిత్వచాతుర్యమ్ము నీయుత్తరము వెలువరించుచు నానందాంబుధిలో ముంచినది. బాపురె! మొదటిరెండుపద్యంబులలో నంత్యానుప్రాసమును మిక్కిలిచక్కఁగ నమర్చినది. మూఁడవపద్యంబుచేఁ గృతజ్ఞత్వము వెలువరించుచున్నది. నాల్గవపద్యముచేతను, అయిదవపద్యముచేతను, నాఁడమ్ముల నెఱుంగక నిందించినందులకు క్షమాపణకోరుచుఁ దానుభవించుచున్న పశ్చాత్తాపమును దెలుపుచున్నది. ఆఱవపద్యంబున నెంత చక్కనియుపమానంబులు చేర్చినది. కమలకుముదోపమానంబులచే నాదర్శనంబులేనిచో మనస్సంతోషమామెకు లేనట్లు తెలియుచున్నది. చక్రవాకోపమానముచేఁ దనమానసము విరహాసహామయినదనియు, చకోరచాతకోపమానంబులచే నేజీవనాధారకుఁడ ననియుఁ దెలుపుచున్నది. ఆజీవనపదము నెంతబాగుగా శ్లేషించినది! నాదర్శనంబులేనిచో బ్రదుకుటదుర్లభమని తెలుపుచున్నది. ఆసుందరి మిగుల సాహసవంతురాలు. నేనొకవేళఁ జిరకాలమువరకు దర్శనమీయనిచోఁ బ్రాణంబులువిడుచునేమో! కావున శీఘ్రకాలంబులోనే వెడలిపోయి యామెకోర్కె నెఱవేర్ప వలెనని యిట్లు పృథ్వీరాజు తారాబాయివ్రాసినయుత్తరమునందలిసారస్యంబులు గ్రహించుచుఁ దన్మయత్వంబునొంది మయిమఱచియున్న యవసరంబున సదాశివయోగి సరభసంబున లోపలికిఁబోయి పృథ్వీరాజున్నమందిరంబు ప్రవేశించి యతనిప్రక్కనున్న పీఠంబుపైఁ గూర్చుండె. కాని యారాజనందనుఁడు దీర్ఘాలోచనలో మునిఁగియున్నవాఁడౌటచే నావచ్చిన సదాశివయోగిని జూడనేలేదు. అతఁ డేదియో యోచించు

చున్నాఁడని గ్రహించి యోగి, "రాజకుమారా! యేమి యోజించుచున్నా" వని పల్కెను.

ఆదివిని పృథ్వీరాజు తనయొద్దఁగూర్చుండినయోగికి నమస్కరించి దీర్ఘాలోచనలో మునిఁగియున్నవాఁడనగుటచేఁ దమరాక యెఱుంగకపోతినని క్షమాపణచెప్పికొని యిట్లు సంభాషించె.

పృ.—స్వామీ! వింతలేమయినంగలవా?

స.—వింతలుకలవాయని యడుగుచున్నావా! మనకొంప మునిఁగినది!

పృ—త్రుళ్లిపడిలేచి, అదేమియో సెలవిండు.

స.—ఏముచెప్పుదు! చిత్తూరు తోధానగరంబులు విపదంబుధిలో మునుఁగసిద్ధముగానున్నది?

పృ.—అది యెట్లు?

స.—మాళవరాజుదారసైన్యంబుతోఁబోయి చిత్తూరు ముట్టడించుచున్నాఁడు.

పృ.—తోధానగరమునకు వచ్చినయాపదయెట్టిది?

స.—దామోదరుఁడు కొంతసైన్యంబుతోఁగూడుకొని తోధాను ముట్టడించి తారాబాయిని, రాయలను మాళవకుఁ గొనిపోవనున్నాఁడు.

పృ.—(తనలో) అకటా! దామోదరుఁడు మిగులఁగుటిలోపాయంబులు గలవాఁడు. వాఁడెట్లులయినఁ దోధాను జేపట్టకమానఁడు. (ప్రకాశముగా) ప్రస్తుతము మనమేమిచేయవలెను?

స.—ఏమియున్నది. ఆరెండింటికిని సంప్రాప్తమయిన యాపదలను దొలగింపవలెను.

పృ.—అట్లుచేయుటే యుచితము. ఈరెండును మనకవశ్యముగా రక్షణీయంబులే? కాని యొక్కపర్యాయము వేఱువేఱుస్థలంబుల సంప్రాప్తమగుచున్న యాపదల నెట్లు తొలఁగింపఁగలము.

స.—అట్లులయినఁజిత్తూరును గాపాడుటయె ముఖ్యమనితలంచెద.

పృ.—అట్లుచేసినచోఁ దోధానగరంబు వైరులకుఁజిక్కునే?

స.—చిక్కఁగాక, 'తోధానగరంబును రక్షించుటకన్నఁ జిత్తూరు సంరక్షణము మన కవశ్యాచరణీయము.

ప్ర.—తోధానగరరక్షణముగూడ నట్టిదియెకదా?

స.—కాదు. తోధా శత్రువులకుఁ జిక్కినను మనము తిరిగి సంపాదింపఁగలము.

ప్ర.—ఏమీ? శత్రువులకు వశమయిన చిత్తూరుమాత్రము తిరిగి సంపాదింప లేమా?

స.—సంపాదింపఁగలుగుదుము. కాని చిత్తూరు రాజపుత్రులకుఁ బ్రాణము వంటిది. అది మనదేశములో మిగులఁ బ్రసిద్ధమయినది. రాజపుత్రుల కంఠములలో బ్రాణంబులుండ నదియెప్పుడును శత్రువులకుఁ జిక్కియుండదదన్నయశంబు చెందియున్నది. ఇప్పుడాయశంబును మనము తప్పక కాపాడవలయును. తోధా కట్టియశంబులేదు. కావున నొక వేళ శత్రువులకు వశమయిననుఁ దదుత్తరక్షణమందే సంపాదింపఁ గలము.

ప్ర.—మీరు చెప్పినది యుక్తమే? చిత్తూరు రక్షించుట మనకుఁ గర్తవ్యమే? తోధానగర మొకవేళ శత్రువులకు వశమయినను దిరిగి జయింపఁ గలుగుదుము. కాని శత్రువులకుఁ జిక్కిన తారాబాయిని, రాయలను గాపాడుట యెట్లు? వారల గౌరవంబు చెడినపిమ్మట వారిని మనము రక్షించినను లాభమేమి?

స.—అట్లయిన నేమి చేయుందము.

ప్ర.—చిత్తూరు రక్షణమును తప్పనిదే? తోధానగరంబు నొకవేళ శత్రువులకు విడిచినను దారాబాయిని రాయలను నవశ్యము రక్షించుట యుక్తమనియె తలంచెద?

స.—అవును. ఈరెండింటిని మనము నెఱవేర్పఁగలమా?

ప్ర.—(ఆలోచించుచు) సరిగాఁ జెప్పఁజాలను.

స.—(ఆలోచించుచు) నీవుపోయి చిత్తూరుఁ గాపాడిరాగలవా?

ప్ర.—తారాబాయిని, రాయలను రక్షించుటయో?

స.—దానికేమి? ఇక్కార్యము నీ చేనగునా?

ప్ర.—(కోపముతో) కాకేమి? ముల్లోకము లొక్కపెట్టున వచ్చి తాఁకినను జిత్తూరు నవశ్యము రక్షించెదను.

స.—అట్లయిన నీవు వెంటనే పయనమై పొమ్ము.

పృ.—చిత్తమట్లె చేసెద. తోధారాజకుటుంబముమాట యేమి యోజించి నారు?

స.—ఆరాజకుమారికను రాజును నేను రక్షించెద.

పృ.—అసహాయులై మీరెట్లు రక్షింపఁగలరు? కొంకసైన్యము కావలసిన కైకొనుఁడు.

స.—నాకెవ్వరు వద్దు. నే నొక్కఁడనే యీకార్యంబు నెఱవేర్చెద. నీవు నీసైనికులతో నీకార్యంబున జాగరూకుండవై యుండుము.

పృ.—మీరొక్కరు వారల రక్షింపఁ గలుగుదురా యని సందియంబు వొడ ముచున్నది.

స.—నీకెందుకు ? వారలను బ్రోచుభారము నాది. అనిపలికి యోగీశ్వరుం డాతని వెంటనే పంపి తనకార్యంబునఁ దా జాగరూకుఁ డైయుండె.

ఇరువదిరెండవప్రకరణము.

తోధానగరంబుచుట్టును బలిష్ఠంబగు నొకతాతిగోడ కలదు. అది సామాన్యంబుగా శత్రువులకు భేద్యంబు కాదు. ఆగోడచుట్టు మిక్కిలి లోఁతైన కందకంబొకటి వెలయుచుండును. అయ్యది సదా జలపూరితంబై సాధారణముగా దుస్తరంబైయుండు. ఈరెండును నాపురంబుఁ జొర నపే క్షించువారికి బంధనవిశేషంబులవంటివని చెప్పవలసియున్నది. ఆపురంబు జొర నెంతరయంబుతోఁ బోయెడివారైనను నచ్చటికి వచ్చినతోడనె యట్టె నిలు వవలసినవారే. కాని ముందు కదుగిడంజాలరు. సూరధానురాయల కీరెండును దమ్ము గాపాడుకొనుటలో మహాసైన్యంబులవలె నొప్పుచుండెను. ఆకందకమం దొకబల్ల కట్టుండుటచే బురజనుల రాకపోకలకు సుకరంబుగానుండును. కాని యీజలతరణసాధనంబు రాత్రి యెనిమిది గంటలగునప్పటి కాస్థలమునుండి తీసివేయఁబడును. అందుచే రాత్రి యెనిమిదిగంటల కాలమయిన పిమ్మట

పురంబులోని వారు పైకిని బైవారు పురంబులోనికిఁ బోవలనుపడదు. మఱియుఁ
గోట కవాటంబులుగూడ సాయంకాలముననే బంధించుదురు. అయిన వాత
లుపులకు మధ్య పిల్లద్వారంబుండుటచేఁ దస్మాలంబునఁ బురజనులు రాత్రి
గమనాగమనంబుల సలుపుచుందురు. ఎనిమిదిగంటల కాలమైన పిమ్మట నదియుం
బంధింపఁబడును. మఱియుం సూరధాన్రాయలు తనకు శత్రువులు పెక్కు
రుండుటచే ఆసమయంబునఁ దనకపాయంబు కలిగింతురోయని భయమం
దుచుఁ దనసైనికుల యుద్ధసన్నద్ధులయి ద్వారంబు రక్షించుచుండవలయునని
యాజ్ఞాపించి యున్నందున వారు ద్వారంబు మిక్కిలి జాగరూకులై కాఁచు
చుండిరి. మఱియు రాయలకు దామోదరుండు హృదయశల్యమై సర్వకాల
ములందును లోపల బాధగలిగించుచున్నందున నతఁడేమఱక మఱికొంత సైన్య
మును గూడ సంపాదించియుండెను. అట్టి బలిష్ఠమైనకోట గలవాఁడైయుం
డుటం బట్టియుఁ దగిన సైన్యంబుగలవాఁడై యుండుటంబట్టియుఁ దనకితరుల
నుండి భయంబు రాదను ధైర్యంబుతో నుండెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడురాత్రి
జాల వఱ కతిక్రమించినది. కోటలో గస్తుతిరుగునట్టి రాజభటులు దక్క నం
దఱు నిద్రించుచుండిరి. సైనికులు శీఘ్రకాలంబులోనే తమకు యుద్ధము సం
ప్రాప్తమగునని యెఱుంగరు. కావునఁ బ్రమత్తులై నిద్రించుచుండిరి. రాత్రు
లందు సైనికులును రక్షకభటులును పురంబును జాగరూకతతో రక్షించుచు
న్నారో లేదో బరిశీలింపవలసినదని రాయలు తన కాజ్ఞాపించియున్నాఁడని
మాధవసింగు దెలియఁజేసి రాత్రులందతఁడు పురంబునఁ దిరుగుచు నాయా
స్థలంబు లందున్న రక్షకభటుల నెచ్చరించుచు సంచరించుచుండెను. రక్షకభ
టులును సైనికులును నిజముగా రాయలట్టి యాజ్ఞయిచ్చియున్నాఁడని నమ్మిరి
కాని యది కల్లయని యుల్లంబుల నెఱుంగకపోయిరి. అందుచే నాతఁడు
వచ్చునపు డెల్లవారు భయపీడితులయి తాము జాగరూకులై యున్నార మని
విన్నవించు కొనుచుండిరి. కాని యింతరాత్రివేళ నీ వెందులకిట్లు సంచరించుచు
న్నావని యాతని సంచారంబు మాన్పఁ బ్రయత్నింపరైరి. మఱియుం రాయ
లకైన నెన్నఁడును దెలియఁజేయరైరి. అందువలన మాధవసింగు నిరాటంక
ముగాఁ దిరుగుచు నాఁటిరాత్రి నిదురింపక నాయాస్థలంబులనుండు రక్షకభ
టులను జూచుటకుఁ గాఁబోలు సంచారము చేయుచుండెను. కాని యానాఁడు

మునుపటివలె మేల్కొలిపి జాగరూకులై యుండుడని చెప్పుచు రాలేదు. మఱియు వీఁడా సాయంకాలమందు పురపశ్చాద్ద్వారమందుఁ గాఁచియున్న సైనికులను రక్షకభటులను జూచి ఈప్రక్కపర్వతముండుటచే శత్రువులకు సుగమముగానుండదు. కాన నిందుండి శత్రుభయం బెన్నండును గలుగ నేరదు. ముఖ్యముగ మనము సింహద్వారంబును రక్షించుచుండవలయునని చెప్పి యచ్చటివారిని బెక్కండ్రను గదలించి సింహద్వారంబునకుఁ జేర్చె. మాధవుఁ డిట్లు కపట సైన్యాధికారంబు వహించి యున్నాఁడని రాయలకుఁగాని తారాబాయికిఁగాని తెలియదాయె. సైనికులందఱు మాధవుఁడు దమకధికారియనియె తలంచుచుండిరి. అందుచే వాఁడెట్లు నియోగించిన నదియె హితకరమనియుఁ దమ ప్రభువులకిష్టమైన దనియుఁ దలంచి యాతఁడేమి యాజ్ఞాపించిన నట్లే చేయుచుండిరి. మఱియు నాఁటిరాత్రి మాధవుఁడు సర్వదా పశ్చాద్ద్వారంబు నొద్దనె చరించుచుండెఁగాని తొంటియట్లు తఱుచుగాఁ బురమందంతటను దిరుగులాడలేదు. ఇట్లు వాఁడచ్చటఁ గనిపెట్టుకొనియుండఁగా రెండు జాముల రాత్రి యతిక్రమించునప్పటికిఁ బశ్చాద్ద్వారంబుననుండి కొందఱు మనుష్యులు కోటలోనికి రాఁదొడంగిరి. ఆ వచ్చువారిని గోటతలుపులుగాని కందకము గాని యాటంకపఱచినట్లు గానరాలేదు. భటులానాఁడా ప్రక్కననున్న జలతరణసాధనంబు నాస్థానంబునుండి తప్పించుటయుఁ గవాటంబు బంధించుటయు మఱచుటచే వారు నిరాటంకముగాఁ బురిఁ జొచ్చిరో లేక మాధవుని మహాప్రభావమె వారిని బురిఁజొప్పించినదో తెలియదు. అవచ్చుచున్న మనుష్యులను మాధవుండు చూచినప్పుడు తనచేతనున్న కరవాలంబుతో దండమర్పించి వెనుకకు మరలింపవలసినది. అందులకు మారుగా వీఁడు తనకరంబుల మోడ్చి దండమర్పించి లోనికిఁ గొనివచ్చుచుండెను. ఆ సమయంబున నచ్చటి కావలి భటులసంఖ్య తక్కువగానున్నను వారులేచి కత్తులదూసి యాటంకపఱుపఁ జూచిరి. కాని ప్రథమయత్నంబులోనే వారందఱు పగవారి కత్తులపాలైరి. అందుచే వారచ్చట నేమి జరిగించినను నెవ్వరికిఁ దెలియలేదు. అంత మాధవుండును దామోదరసింగును మఱికొందఱు భటులును నిశ్శబ్దముగా నంతఃపురాభిముఖులై పోఁజొచ్చిరి. కాని వారల నిర్బంధించువార లెవ్వరును గానరాలేదు. వారొక కవాటంబునైనను భేదింపవలసిన యవసరంబు

లేకపోయెను. సరిగా వారందఱు సంతగపురంబుసొచ్చిరి. మాటిమాటికి గునికిపాటులు పడుచు నోళ్ళక్కమాఱు తుళ్లిపడిలేచుచు నలుదిక్కులు పరికించుచు కొంచెము చడిసేసి మరల నిద్రించుచుఁ గావలియున్న భటుల గిక్కురనకుండ ఖండించి లోనికేగిరి. తమ కింత వేగముగా నపాయంబు రాదనుకొని నిశ్చయించి హాయిగా నిద్రించియున్న రాయలు మందిరంబుసొచ్చి నోట గుడ్డలు గ్రుక్కి కాళ్ళేతులుబంధించి యొకసవారిలోఁ బరుండఁబెట్టిరి. తరువాత దామోదరాదులు తారాబాయి పరుండియున్న గృహంబు ప్రవేశించిరి. ఆమె యెల్లప్పుడు పృథ్వీరాజుపైనున్న చింతచే సరిగా నిద్రింపక యేదియో యాలోచించుచుండెను. కావున నామె వచ్చుచున్న వారి కాలి చప్పుడులువిని గొవ్వరో మనుష్యులువచ్చుచున్నారని కేకవేసి ఖడ్గముచేకొనఁ బ్రయత్నించుచుండె. గాని వెంటనే వీరలుపోయి పట్టుకొని మరల కేకవేయకుండ నోర గుడ్డలు గ్రుక్కి బంధించి తండ్రి పరుండియుండిన సవారీలోనికిఁ గొనిపోయిరి. మొదట తారాబాయి గట్టిగానే కేకలిడెనుగాని యచ్చటికి రక్షకభటులందఱు నిర్మూలింపఁబడియుండుటచే నందులకు ఫలంబు లేకపోయెను. మొదట వీ రా తారాబాయి గృహంబుఁజొచ్చినచో నామె మేల్కొనియున్నది కాన నామె శబ్దముచేసియుండును. అడివిని సూరధానులులేచివచ్చి తారాబాయిని బంధింపకుండ నిర్బంధించియుండును. అట్లుకాక వీరు మొదట రాయలు మందిరంబుసొచ్చుటచే నిద్రించుచున్న యాతఁడు తన నోటిలో గుడ్డలు గ్రుక్కుచున్నపుడు కాని శత్రువులువచ్చిరని యతఁడు గ్రహింపనే లేకపోయెను— ఒకవేళ రాయలు కేకవేసినచో విని తారాబాయి యాఁకొన్న శార్దూలిచందంబున వారిపైఁబడి చంపియుండును. కాని యట్లు జరిగినదికాదు. కావున వీరలు ముందుగాఁ దారాబాయి గృహంబుచొచ్చినను లేక రాయల గృహంబుచొచ్చినపుడు మేల్కొని యతఁడు బొబ్బలిడినను నాఁడు దామోదరాదులు వారిని బంధించితీసికొనిపోలేక యుందురని యోజింపవలసియున్నది. దైవము ప్రతికూలముగానున్నపు డది యెట్లు సంఘటించు. అట్లు దామోదరుఁడు వారినిరువురను బంధించి సవారీలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి తనతోవచ్చిన మహమ్మదను తురుష్కవీరునిఁ జూచి యీసవారీని భద్రంబుగా మాళవకుఁగొనిపొమ్ము. కొంత దూరము చన్నపిమ్మటగాని వీరినోటనున్న గుడ్డల నూడఁదీయకుము. భద్రమని

చెప్పి కోటబాఁటింప వారు మాళవకభిముఖులై పోవుచుండిరి. దామోదరుఁడు సైన్యంబుతోఁ గోటఁ బ్రవేశించిన యొకగడియకు సైనికులకును రాజభటులకును శత్రువులరాక తెలిసినది. అంతఁ గ్రమక్రమముగా నూరంతయు వ్యాపించెను. అది విన్నతోడనే సైనికులును రాజభటులును రాజమందిరంబు సొచ్చిరి. కాని యచ్చటఁ దమ మహారాజు కానరాఁడయ్యె. రాజమందిరంబు శత్రుసంఘంబుతో నిండియున్నను దారాబాయి యుదంత మెచ్చటను గానరాలేదు. అందువలన రాజకుటుంబమునకు హాని సంభవించినదని వగచుచు వానికిఁ బోవునప్పటికి మాధవదామోదరులచటనుండిరి. అప్పుడు దామోదరుఁడావచ్చిన వారిలో బలవంతులగు వారిని బిలిచి యిట్లనియె. మీరాజు బద్ధుండయి మాళవకుంగొనిపోఁబడె. మీరాజు లేనప్పుడు మాతో యుద్ధముఁ జేసిన మీకేమి లాభముగలదు? ఇఁకమీఁద నన్ను రాజుగాఁ జేకొనుఁడు. మీరందరును నాకుపకారంబొనరించుఁడు. మీకోరినట్లు బహుమానంబు లొసంగెద. పుచ్చుకొనుఁడు. ఇంతకాలము రాయలు ద్రవ్యంబుతిని యిప్పుడు మేమెట్లు నీకొడంబడుదుమని సంశయింపవద్దు. అతండు మరల మీరాజ్యంబునకువచ్చి మిమ్ములం బరిపాలించినం గదా! మీరు సందియము చెందవలసియున్నది. అట్లగునని మీరు కలయందైన తలంపకుఁడు. అని యిట్లు నయంబునఁ గొందఱను భయంబునఁ గొందఱను ధనంబునఁ గొందఱను వశంబు గావించుకొనెను. రాజమందిరంబులోని స్త్రీపురుషులును పురంబులవారును రాజకీయబంధువులును జేయునది లేక యతనికి వశులైరి. అంత రమాబాయి యావృత్తాంతమంతయుఁ గమలవలన విని మిగుల దిగులొంది దుఃఖాతిశయంబుచే మూర్ఛిల్లి కొంతవడికిఁ దెలివిచెంది యిట్లని విలపించె. "అక్కటా! మహారాజా! నీవు నన్నుఁ జిన్నతనంబునుండియుఁ బ్రేమంబునఁ బెంచి యిపుడు నన్ను విడిచిపోవుట యుక్తమా? అకటా! తెల్లవారునంతలో నింతవంతల పాలగుదుమని యెఱుంగకపోతిమి. ఆ చెలియా! తారా! నీసందర్శనము లేకుండ నేనెటులుండఁగలను? నీవచ్చట నెన్నిబాములనొందుచున్నావో? నేను విచారంబుచేఁ దొగులుచుండ నీవా నాఁడాయుత్తరంబు తెచ్చి చూపి సంతసింపఁ జేసిన నీయుపకారంబు వేజన్మంబులకైనను మఱతునా? చెలియా! నీముఖారవిందంబును మఱలఁ జూచుభాగ్యంబు నాకు లభింపదు గాఁబోలు. నన్నీదుర్మార్గులేమి చేయుదురో. దుర్మార్గుఁడయిన

మాధవసింగు నన్నేమిచేయునో, "ఓతల్లీ! కరుణారసవల్లీ! ఓభవానీ దేవీ! మమ్ముల నీదుఃఖసముద్రమునుండి తొలంగింపుము. నీకంటె మాకు దిక్కులేదని నమ్మియున్నా" మని యీవిధంబుగాఁ గొంతతడవు చింతించి చేయునదిలేక యూరకుండెను. అంత దామోదరుండు మాధవసింగు సహాయంబున నన్నికార్యంబులు చక్కఁజేసికొనుచుండె.

ఇరువదిమూఁడవప్రకరణము.

దామోదరుఁడు తోధానగరంబునకుఁ బయనంబైన కాలమందె మాళవరాజు చిత్తూరుపైకి దాడివెడలెను. అతని వృత్తాంతము తెలిసికొందము. మాళవ రాజట్లు బయలువెడలి దామోదరోపదేశప్రకారంబుగా నిశీథసమయంబునకుఁ జిత్తూరు పురంబునకుఁబోయి ముట్టడించెను. ఆచిత్తూరుపురంబరివీరులకెంత భయంకరంబుగా నుండునో, అది హిందూదేశంబున నెంతప్రసిద్ధి చెందియుండెనో చదువరులెఱిఁగియే యుందురు. మాళవరాజు తనసైన్యంబుం జూచుకొని చిత్తూరుపట్టుకొనుట సుభంబనియెంచి యతిగర్వగర్వంబునొందెను. గాని చిత్తూరుకోటగోడను జూచినప్పు డాగర్వంబంతయుం సూర్యసందర్శనంబువలనఁ దొలంగు మంచుకటి చందంబున నశించెను. ఆయిన నూరకుండక తన బలంబులఁ జుట్టుముట్ట నాజ్ఞాపించెను. అతనియాజ్ఞయే తడవుగా సేన లట్లావరించియుండెను. మాళవరాజునకు స్వయముగాఁ జిత్తూరు వశపఱచుకొనునంత సామర్థ్యము లేకపోయినను సురాజమల్లుని సహాయంబువలన వశంబగునని తలంచుచుండెను. అందుచే నతనిరాకకై నిరీక్షించియుండెను. మాళవరాజు చిత్తూరును ముట్టడించిన కాలమందు చిత్తూరురాజునకు దుర్గబలంబు దక్క మఱియొక బలంబులేదు, చిత్తూరుపురాధీశ్వరుండు యౌవనదశనున్నప్పుడు మహాపరాక్రమంబున శత్రువులఁజంపి కీర్తిచెందినవాఁడే కాని యిపుడు జరాపీడితుండగుటచే యుద్ధంబుచేయఁ దగినంతసామర్థ్యంబు కలవాఁడు కాఁడు. రాయమల్లునకు మహాబలవంతులగు కుమారులు మువ్వురుండినను ప్రస్తుతమున చిత్తూరున నొక్కఁడును లేఁడు. ఆకుమారులలో సంగుఁడతనికి ముద్దుకుమా

రుఁడు. అతఁడు పృథ్వీరాజుతోఁ బోరాడి దేశాంతరగతుఁడై యున్నప్పటి నుండియు నతని యందంతమేమియుఁ దెలియలేదు. అందుచే రాయమల్లు విచారాతిశయంబుచే స్వస్థతలేకయుండెను. పృథ్వీరాజు తండ్రిచే నవమానింపఁబడి విదేశగతుండగుట చదువరు లెఱింగియేయున్నారు. జయమల్లు సోదరులిద్దరు విదేశవాసులగుట చూచి తండ్రిని జేరి రాజ్యంబు దనకీయవలయునని ప్రార్థించెను. గాని రాయమల్లు కుటిలుండైన యామూఁడవకుమారుని చిత్తూరు సింహాసనంబునఁ గూర్చుండఁబెట్టి దానికీర్తిని జెడగొట్ట నిష్టంబులేక యతనిఁ దూలఁ బలికెను. అందుచే జయమల్లు నిరాశచేసికొని సురాజమల్లుని సహాయంబున చిత్తూరుసింహాసన మెక్కవలయునని యతనిఁ గొంతకాల మాశ్రయించి తుదకు నిరాశఁ జేసికొని యెచ్చటికోఁబోయెను. రాయమల్లిట్టిస్థితిలోనుండ మాళవరాజు డీకొనెను. అతండు నిద్రించియున్న సమయంబునఁ జిత్తూరు హితంబు గోరుచున్న రాజపుత్రులు కొందఱు కదువడిఁజని మేల్కొలిపి యీవృత్తాంతంబు వినిపించిరి. అంతనావాక్యంబులు శూలంబులవలె దాఁకనా రాయమల్లు సహింపలేక నోటమాటరాక మిన్నకుండె. అతఁడు ప్రాయంబున్నప్పుడు మాళవరాజును జయించినబలశాలియైనను నిప్పుడు మాళవరాజిన మనంబున భయపడఁదొడంగెను. అంతరాజపుత్రులందఱు చేరి యతనికి ధైర్యంబు గొలుపుచుండిరి. ఆసమయమున రాజపుత్రులందఱిలోను ముఖ్యుఁడైయున్న సురాజమల్లను రాజపుత్రుఁడు రాయమల్లుని సమీపించి యిట్లుసంభాషించె:—

సు.—అన్నయ్యా! మాళవరాజు భయంకరంబగుసైన్యంబుతో వచ్చి మనపురిని జుట్టుముట్టెను. వాఁడు బహుక్రూరుండు. బల్లిదుండు. వాని నెదిరించి మనము మన స్త్రీలు నిష్కారణంబులుగాఁ జచ్చుటకంటె వానికిలోఁబడుట మంచిది.

రా.—కాని నాజీవితకాలంబులోఁ జిత్తూరు తురుష్కులపాలాయెనన్నయపఖ్యాతిచెందుట నాకిష్టములేదు.

సు.—ఇందఱిప్రాణంబులు తీయుటకంటె నపఖ్యాతి చెందుటయు మేలే.

రా.—అదికాదు పొరపడితివి. అపఖ్యాతిచెందుటకంటెఁ బ్రాణంబులు విడుచుటయే బాగని తలంచెద.

రాజపుత్రులు.—(అది విని) వహ్వారే? బాగు, బాగు. రాణాకుఁదగిన మాటాడితివి. అదియె నిశ్చయము. మాప్రాణంబులు పోయిన పిమ్మటఁగాని చిత్తూరు తురకలపాలగుట కంగీకరింపము.

సు.—ఎందులకీడాంబికపు పలుకులు? మాటలు పెక్కులు చెప్పువారెగాని యుద్ధంబునఁ గత్తిబట్టుకొని పోరాడునట్టి యొకండును గానరాఁడు. ఇట్టి మూర్ఖులగు మిమ్మాశ్రయించి యుండలేను. (అని రాయలం జూచి) నీవు మాళవరాజునకు లోఁబడ నిష్టపడకుంటివేని తక్షణంబె నా సైనికులతో శత్రుపురిఁ జేరెదను.

రా.—ఊరకుండును.

రాజపు.—మాకుఁ జాలసంతోషము. నీవు శత్రునితోఁ జేరఁబోయినఁ బొమ్ము. చిత్తూరు నీతోనే నిలిచియున్నదా యేమి? మేము నీయభిప్రాయంబున కంగీకరింపము. రాణాయంగీకరించిన మేమూరకుండము.

సు.—(కోపముతో) ఓరీ! నీచులారా! ఇదె చూడుఁడు నా ప్రతిన! చిత్తూరు తురష్కులపాలు జేయనిచో నే రాజపుత్రుఁడను గాను. ఇదె పోయెద. (అని లేచును).

రా.—అందులకు భయంబుతో నేదో యనుచుండ 'రాజపుత్రులందుల కడ్డంబు వచ్చి. ఓరీ! నీవట్లు చేయనిచో నీవు నిక్కంపురాజపుత్రుండవు కావు. మేము తురకలపాలు గాకుండఁ జిత్తూరును రక్షింపనిచోఁ నిక్కంపురాజపుత్రులము కాము. ఇదే క్షత్రియం దుంచుకొనుము.

అన్న పలుకులు విన్నతోడనే సురాజమల్లక్కడనుండి లేచిపోయెను.

అప్పుడు రాయలు దక్కినవారి కిట్లనియె.

రా.—ఓయీ! ఈదురాత్ముండు పోయి మనగుట్టులఁ దెలిపి మనకుబాధ గలిగించునేమో?

రాజపు.—మహాప్రభూ! బాప్పారావలు వంశమందుఁ బుట్టి చిత్తూరుసింహాసనమెక్కియుండియు నిట్టియధైర్యంపుపలుకులు పలికెదరేల?

రా.—అధైర్యముచేఁ గాదు. చూచితిరా? నాకుమారులెవ్వరును లేరు. నేను

ముదుసలినైతిని. సమరంబు తటస్థించినపోఁ జక్కఁగ సైన్యంబును నడపువారయినను లేరు. అందుచే నిట్లంటిని.

రాజపు.—భయంబులేదు. చిత్తూరును మేము కాఁపాడెదము.

రాయ.—అయిన, నాకుమారునకుఁ బృథ్వీరాజునకు నొకయుత్తరంబు వ్రాసి పంపిన బాగుండునని తలంచెద.

రాజపు.—సభలో మీచేనవమానంబుచెందిన యతండు మీయుత్తరంబుచూచి వచ్చునని తలంపము.

రా.—మఱి యేమి చేయుదము.

రాజపు.—ఏమున్నది? చంపుట; లేక చచ్చుట.

రాయమల్లు వారిమాటలాలకించి తనకుఁ దప్పదని నిశ్చయించి లేనిధైర్యము తెచ్చుకొని యుద్ధప్రయత్నంబులు చేసి సిద్ధంబుగనుండె. అట్లు సురాజమల్లు కోపముతో నటనుండి కదలిపోయి తన సైనికులం జేరఁ బిలిచి కోటబహిర్భాగంబున వేచియున్న మాళవాధీశునితోఁ జేరవలెనని బయలుదేరి సింహద్వారంబు చెంతకుఁ బోయి తలుపుతీయుండని ద్వారరక్షకుల వేఁడెను. కానివారు రాణాయనుమతి లేకుండఁ దలుపు తెఱవ మనిపల్కిరి. అంత సురాజమల్లు చేయునది లేక యొకకోటబురుజు చేరి త్రాళ్లువేసికొని గోడదిగి సైన్యంబులతోఁగూడ మాళవరాజుం జేరెను. అంత మాళవరాజు మితానందంబుచెంది సురాజమల్లును గౌరవించెను. ఇట్లు వారిరువురు నుచితమర్యాదలం గావించుకొనినపిమ్మట మాళవరాజతని కిట్లనియె.

మా.—రాజపుత్రా! కర్తవ్యంబేమి?

సు.—ఏమున్నది? కోటను భేదించుటయే.

మా.—అవును. అందుల కుపాయంబాలోచింపుము.

సు.—ఆలోచించితిని. ఇదివఱలో దురుష్కులువచ్చి కోటగోడను భేదించియున్నారు. ఆస్థలంబున చిత్తూరువారు మరలగోడను నిర్మించిరిగాని యది మొదటిగోడంతసత్తువకలదై యుండలేదు. అచ్చటనే భేదింప యత్నించిన బాగుండును. కార్యము సఫలమగును.

సూ.—ఇంకను జేయవలసినపనులేమి?

సు.—మనసైన్యంబులోఁ గొంతభాగమును గోటచుట్టును గావలియుంచి లోని వారిని పైకి రానీయఁగూడదు.

మా.—సైనికు లిదివఱకే చుట్టుముట్టియున్నారు. కాని లోపల నేపాటిసైన్యమున్నది?

సు.—సంఖ్యకుఁ జాలమంది గలరు. కాని కత్తిఁబట్టుకొనఁగలంతబలముగలవారరుదు.

మ.—"సంతోషముతో" అట్లయిన కోటవశమగుననియే తలంచెద.

సు.—సంశయమేల? స్వల్పకాలములో నేమగునో చూడుఁడు.

అని వారిట్లుసంభాషించుకొనుచుఁ దమబలములను బురికొల్పి కోటగోడను ద్రవ్వనారంభించిరి. రాజపుత్రులును ఊరకుండక తమశక్తి కొలది నగ్నివర్షంబును శిలావర్షంబును గురియించుచు వారికార్యంబున కంతరాయంబు గల్పించుచుండిరి. మాళవరాజు సైన్యమధికముగానుండుటచే సైనికులువిశేషంబుగాఁ జచ్చుచుండినను వెనుదీయక మిగిలినవారాకార్యంబు జరుపుచుండిరి. అందుచే నది నిరాటంకంబుగ సమాప్తినొందుచుండెను. అది రాజపుత్రులు చూచి తగినప్రయత్నంబులఁ జరపి తురకసైనికులఁ జంపుచుండిరి. గాని కోటవారిబారిబడకుండఁ గాపాడలేమను నక్షైన్యం బుదయించినది. అట్లయినను వారు శత్రుపులకు లోఁబడియుండ నిష్టపడక కార్యము మించినచోఁ బురుషులు బోరిచచ్చుటకును స్త్రీలు జోహారు చేయుటకు నిశ్చయించుకొనిరి.

ఇరువదినాలవప్రకరణము.

"గచ్ఛత్పిపీలికాపం క్తిస్సముద్రమధిగచ్ఛతి" అనెడి పండితవాక్యమొక్కటికలదు. దీనింబట్టియోజింప స్వల్పబలంబులుగలవారైనను శ్రద్ధవహించి వెనుదీయక పాటుబడుచుండినచోఁ గార్యసాఫల్యంబునొందుదురనుట స్పష్టము. సురాజమల్లుసైనికులను, మాధవసైనికులును, మీఁదనుండిరాజపుత్రులు ఘోరం

బుగ శిలాగ్నివర్షంబులు గురియుచున్నను, బట్టినపట్టువదలక చేయుచున్న దుర్గ
భేదనక్రియలు చాలవఱకు ముగియఁజొచ్చెను. మరునాఁడాపని ముగించి
కోట ప్రవేశింపవలెననియుండిరి. అప్పటికి సురాజమాళవాధీశులు చిత్తూరు
వారికి దుర్గబలంబులుదప్ప మఱియొక బలములేదనియు నాదుర్గము భేదింపఁ
బడినఁ జిత్తూరు వశంబుగావించుకొనుటకుఁ బ్రయాసపడనవసరంబులేదనియు
మహానందాంబుధిమునింగియుండిరి. కోటలోనివారు గోడచాలవఱకు ద్రవ్వఁబ
డినదని విన్నతోడనే యింక కోటకాపాడుట కష్టమనిభావించిరి. అయినను
వారు కార్యము మించినచో వారికులాచారంబునడుపవలెనని గొంచియుండిరి.
శూరవరులైనయా రాజపుత్త్రులకు యుద్ధమునకుఁబోవుట, వివాహంబునకుఁ
బోవుటవంటిదే. కనుక వారు నానందంబునే చెంది యున్నారని చెప్పవలసి
యున్నది. ఇట్లుభయబలంబులవారు నుభయలోకసౌఖ్యము లనుభవించుటకు
రాత్రియొకటి ప్రతిబంధకంబుగనుండెను. రాయమల్లు చిత్తూరునకువచ్చిన
మహాపద తొలఁగించుట యసాధ్యమనితలంచి యేమిచేయుటకు బాలుపోక
విచారాతిశయంబుచే నిద్రాహారంబులు విడిచియుండెను. భానుమంతుం డస్త
మింపఁ జీఁకటులు లోకము నావరించెను. ఆకోట కొకవైపు మాళవరాజును,
రెండవవైపు సురాజమల్లును గుడారంబులు వేయించుకొని సైనికులఁ గోట
చుట్టు గాపుంచి జాగరూకులై యుండిరి. రాజు తన గుడారమునందుఁ
గూర్చుండి మహానందముతో సంగీతాది వినోదంబులఁ గాలక్షేపంబు చేయు
చుండె. ఇట్లు కొంతకాలము ప్రొద్దుపుచ్చి తనసేనలో బలవంతులగు తురు
ష్కవీరులను దనకంగరక్షకులగా నియమించి నిశ్చయంబున నిద్రించుచుండెను.
అప్పటికి జామున్నరరాత్రి కావచ్చినది. ఆసమయంబున నంగరక్షకులుగా
నుండువారలు తప్పఁ దక్కిన వారందఱు నిద్రించిరి. అప్పు డబ్దుల్లఖాననెడి
యొకపురుషుఁడు కత్తిఁబూని జాగరూకుండై రాజరక్షణభారం బంతయుఁ
దనమీఁద వేసికొని యాగుడారంబుచుట్టును దిరుగుచుండెను. అంతఁ దక్కిన
వార లబ్దుల్లాఖానుంజూచి "ఓయీ! మాకు నిద్ర గాఢముగా నావేశించుచు
న్నది. కొంతసేపు శయనించి తిరిగి మాడనులయందు జాగరూకులమై యుం
దుము. నీవప్పుడు శయనింపవచ్చును. మేము మేల్కాంచునంతవరకు జాగ్ర
త్తగాఁ గాపాడుచుండు" మని చెప్పి యిప్పించి శయనించిరి. ఆసమయంబున

నబ్దుల్లాఖాను కంటిపై ఱెప్పవేయక కంటిని ఱెప్పవిధంబున గుడారమును రక్షించుచుండెను. అప్పుడుఁ గొందఱు శూరశిఖామణు లాయుధపాణులై మాళవరాజు గుడారమువంక వచ్చుచుండిరి. వారాగుడారమును సమీపించి లోనికిఁ బోవుచుండిరి. కాని యెవ్వరు నిర్బంధించినట్లు గానరాదు. అబ్దుల్లాఖాను వారింజూచియే యుపేక్షించెనో, లేక చూడలేదో కాని యతండైన నిర్బంధించినట్లు గానరాదు. ఆతండు చూచిన పక్షమున దమరాజు గుడారంబును వైరులు చొచ్చుచుండఁ జూచి యూరకుండునా? అట్లు వారు మాళవరాజు శయ్యను జేరి యతనిని బంధించి కొనిపోవుచుండిరి. ఇట్లు వీరు బంధించుచుండ మాళవరాజు వేసినకేకవిని యబ్దుల్లాఖాను తొందరపడి కత్తిచేఁబూని పర్విడివచ్చెను గాని కార్యము మించిపోయెను. ఇతఁడు చూచు నప్పటికి నాయోధులు గుడారముదాఁటిపోయిరి. అంత నబ్దుల్లాఖాను మిగుల విచారముతోఁ బెద్దకేకవేసి సైనికులను ద్వారపాలకులను లేపి తన ప్రభువును విడిపింపవలెనని వారిని వెంబడించెను. అంత సీమాంతమని కోటచుట్టునున్న సైనికులుఁ జేవచ్చి పృథ్వీరాజును దాఁకిరి. ఈసమయమున సురాజమల్లావృత్తాంతము విని కోటలోనున్న రాజపుత్రు లెవ్వరో యిట్లుచేసి యుందురని యెంచి వారిజయించి మాళవరాజును విడిపింపవలయునని సరభసమునఁ బర్విడివచ్చి సైన్యమును బురికొల్పి యూరకనిఁ దాఁకెను. పృథ్వీరాజు తన్ను వెంబడించి వచ్చుచున్నవారిం గాంచి యూరకున్న కార్యంబు చెడునని తాఁ గొనివచ్చిన యైదువందల సైనికులలోఁ గొందఱును మాళవరాజును గాచుచుండుమని చెప్పి తక్కినవారితో శత్రువులఁ దాఁకెను. ఆసమయంబు నుభయసైన్యంబులవారికిఁ బోరు ఘోరంబయ్యె. ఆసమయమునఁ బృథ్వీరాజు ప్రళయాంతకునివలె విజృంభించి శత్రుసైన్యంబునఁ బెక్కండ్ర నేలపాలుగావించె. అంత శత్రువర్గంబులో నొకరును ముందుకు రావెఱచుచుండిరి. అంత సురాజమల్లు మహాపరాక్రమశాలియగు నతఁడు పృథ్వీరాజని తెలిసికొని తొలుతటి గర్వంబు విడిచి పెట్టెను. మఱియు జయముగొనుట నిశ్చయంబని పర్విడివచ్చిన సురాజమల్లిప్పుడు పృథ్వీరాజును జూచినప్పుడు తొలుతటి యాశవదలి ప్రాణరక్షణకై పాటుబడఁ దొడంగెను. ఇంకఁ దనయాటలు సాగవని గ్రహించెను. అయిన నుదార సైన్యోపేతులైన మేము స్వల్పసైన్య సమేతుఁడైన పృథ్వీరాజును

జయించి మాళవరాజును విడిపింపలేకపోమని ధైర్యంబు తెచ్చుకొని సైనికులఁ బురికొల్పి మరలఁ బృథ్వీరాజును దాఁకెను. అంత పృథ్వీరాజు సైనికుల వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చుచున్న పినతండ్రిని దాఁకియాతనితోఁ బోరాటమారంభించె. ఇట్లు వారిరువురు కొంతవడిఁ బోరిరి. కాని సురాజమల్లు పృథ్వీరాజు నద్వితీయపరాక్రమంబును సహింపలేక పలాయితుఁడయ్యె. అతనితోడనే తక్కిన సైనికులును తమపాదములకు బుద్ధిచెప్పి పర్వుడఁజొచ్చిరి. అంతఁ బృథ్వీరాజాదులు నిరాటంకంబుగాఁ బోవుచుండిరి. ఆసమయంబున నబ్దుల్లాఖాను మొదలగు వీరులు కొందఱు తమ ప్రభూత్తముండు శత్రువులకుఁ జిక్కియుండ నూరకుండుట యనుచితంబుగాదని లేనిధైర్యంబు దెచ్చికొని మరలఁ బృథ్వీరాజును దాఁకవచ్చుచుండిరి. కాని అది పృథ్వీరాజు చూచి వారివంకదిరిగి పెద్దయెలుంగెత్తి "ఓరీ! దురాత్ములారా! మీరు సాహసించి ముందుకు రావద్దు. అట్లు వచ్చితిరేని దక్షణ మందే మీరాజును బొడిచిచంపెదను. మీరట్లు రానిచో మీప్రభువునకేమి యపాయము గలిగింపక విడిచి పుచ్చెద"నని కేకవేసెను. ఆవీరులు రాజపుత్రు లన్నమాటదప్పరు కావున రాజు ప్రాణముల కపాయము రాదని నిశ్చయించి గుఱ్ఱముల నాతని వెంబడింపరారైరి. ఈకలకల మంతయు విని చిత్తూరులోని రాజపుత్రులు కోటగోడలపైఁ గూర్చుండి శత్రువులు వారితో వారు కలహించుచున్నారని యెంచి కన్నులపండువుగాఁ జూచుచుండిరి. వారు పృథ్వీరాజు వచ్చియున్నాఁడన్న వార్తయె యెఱుంగరు. అది రాయమల్లు చూచి శత్రువులలోఁ గలహముపుట్టెను గావునఁ జిత్తూరు వారి పాలఁ బడకుండ గాపాడవచ్చునని యెంచుచుండెను. ఆసమయంబునఁ బృథ్వీరాజు సింహద్వారము సమీపించి తన తండ్రికి వర్తమానమంపెను. అంత రాయమల్లు తనకుమారుండు మాళవరాజును బంధించి కొనివచ్చుచున్నాఁడని విని పరమానందభరితుండయి యెదురుచని కోటలోనికి రప్పించెను. అంతఁ బృథ్వీరాజు మాళవరాజును గొనివచ్చి తండ్రి పాదములపైఁ బడవేసి నమస్కరింప నతఁడు కుమారునిపరాక్రమంబునకును, పితృభక్తికిఁ గడుంగడు మెచ్చుకొనియె. అనంతరము రాయమల్లు విచారపరీతస్వాంతుండయి యవమానంబుచే వెలవెలఁబోవుచున్నముఖంబుతో దనపాదసన్నిధియున్న మాళవరాజుంజూచి కనికరించి కట్లువిప్పించి యతని కుచితమర్యాదలఁ గావించె.

అంత నామాళవరాజు రాజపుత్త్రుల యుదారభావంబును మెచ్చుకొనుచు వారలొనరించు గౌరవంబును మరణతుల్యంబుగా నెంచుచుఁ దన సైనికులఁ జేరి తన్ను రక్షింపనందుల కెవ్వరినేమన్నను లాభము లేదనుకొని సురాజమల్లుని బిలువఁబంచె. కాని యతండు పృథ్వీరాజు దెబ్బలకు దాళజాలక యెచ్చటికో పాఱిపోయెను. అంత మాళవరాజు వెనుకదిరిగి చూడకుండ నిజదేశాభిముఖుండై పోయెను. తెల్లవాఱిన పిదపఁ బృథ్వీరాజు తనజనకుం జేరి యతని నచ్చటనుండుమని రాయమల్లు వేఁడుచున్న నంగీకరింపక తనసైనికులతోఁ గూడి క్రొత్తగాఁ దానుస్వాధీనము గావించుకొనియున్న కమలమియరు దుర్గంబును జేరె. అంత రాయమల్లు దానును బ్రజలును సుఖంబుననుండె. చావునకు సిద్ధంబుగానున్న చిత్తూరువారమితానందభరితులై సౌఖ్యమనుభవించిరి. జయలక్ష్మి వరింప సిద్ధముగనుండ యమితానందభరితులైయున్న మాళవరాజు నతని సైనికులు నమితదుఃఖంబులపాలై జయంబునకు మాఱుగా నవమానంబుచెందిరి. ఔరా! దైవగతి యచింత్యము గదా!

ఇరువదియైదవ ప్రకరణము.

దామోదరసింగట్లు కృతకృత్యుండౌటంబట్టి మాళవరాజుగూడ సురాజమల్లు సహాయంబునఁ జిత్తూరు వశంబు గావించుకొని కృతార్థుండగునని నమ్మియుండె. మాళవభూపతి గూడ విజయంబొందినచోఁ దలంచి కార్యంబులన్నియు నెఱవేఱినట్లె? దామోదరుండు, తారాబాయి మాళవుఁ బాపబడినది. కనుక తనస్నేహితుని యభీష్టంబు తీరునని యు, సూపధానులు మాళవరాజు కారాగృహంబులో నుండునుగాన దాను నిస్సపత్నంబుగాఁ దోధాపురంబేలుకొనవచ్చుననియు, మాళవరాజు చిత్తూరుదుర్గంబు లోఁబఱచుకొని తల్లాభాతిశయంబు నొందియుండుటచేఁ దోధానగరంబును బంచియిమ్మనఁడనియు నిశ్చయించి తనలోఁ దా నమితానందంబు నొందుచుండెను. కాని యా యానందమెంతోఁ కాలము నిలువలేదు. అవును. ఈలోకమందలి యానందంబులు స్థిరంబులయి యుండునా? అవి వెన్నెలవంటివి. వెన్నెలలు

స్వల్పకాలంబు ప్రకాశించి వెంటనే రూపుమాయును. అట్లె యానందంబులును మొదటజనించి కనుమూసి తెఱచునంత కాలంబులోనే నశించును. ఇందులకు దామోదరసింగు స్థితియే నిదర్శనము. దామోదరసిం గట్లానందభరితుఁడై యుండఁగా నొకభటుండు మెల్లమెల్లన వీతెంచి దామోదరునికి నమస్కరించి యొక యుత్తరమందించె. దామోదరుఁ డాతురతం దానిఁ గైకొని చదువుకొనెను. దాని సాంతంబుగా జదువునప్పటి కాతని యానందము సూర్యోదయానంతరంబు నందలి వెన్నెల చందమాయె. తోడనే దామోదరుఁ డాయుత్తరంబును గ్రిందఁబడవైచి నిట్టూర్పుపుచ్చి తనలో దానిట్లనుకొనఁ జొచ్చె. అకటా! ఎంతపని జరిగినది! తలంచిన తలంపంతయు వ్యర్థమాయెను. అయ్యో! రాజున కెంత యవమానంబు సంభవించినది. ఉత్తమరాజపుత్త్రులగుటచే దయార్ద్రహృదయులై యతని విడిచిపెట్టిరి. కాని మఱియొక శత్రువయినచో నాతని విడుచునా! యావజ్జీవము చెఱసాలలోనుండు మని యాజ్ఞాపించిన నట్లుండవలసినదే కదా? యేమిచేయఁ గలుగుదుము! పాపము. సురాజమల్లు చేయవలసిన సాహాయ్యము చేసినాఁడు. దైవము ప్రతికూలమయినచో నాతఁ డేమిచేయును? పృథ్వీరాజు తండ్రితోఁబోరాడి యెచ్చటికో పోయెనని వినియున్నాము. నాఁడెక్కడనుండి వచ్చినాఁడు? మాయుద్ధయాత్ర మిగుల గుప్తముగాఁ బ్రవర్తిల్లినదే? దూరదేశమునందున్న పృథ్వీరాజున కెట్లు దెలిసినదో? పృథ్వీరాజే నాఁడు చిత్తూరు చేరకున్న మాయత్నంబులు ఫలించుటలో లోపముండునా? పాపము! ఆసుల్తా నొకరిజోలికి పోక తలలోని పువ్వువాడకుండఁ దనరాజ్యంబేలుకొనుచుండ నేఁబోయి వానికి జిత్తూరు జయాభిలాషను గలిగించితిని. అది కొనసాగక పోవుటయే గాక మీఁదు మిక్కిలి యతనికి నగౌరవంబుగూడ సంప్రాప్తమయినది. అందువలన నతనికి నాపైఁ గోపము జనించునేమో? ఆతని కగౌరవము సంప్రాప్త మగుటకు నేఁ గారణభూతుఁడనైయుండ నాపైఁ గోప మేల జనింపదు? ఒకవేళ జనించినను జనించుఁ గాక? నే నతనిమానసంబు హరించిన కన్యారత్నంబును గానుకగా పంపియున్నాను. అందువలన నతనికోపము నశింపక మానదు. అనితలంచుచుఁ బోయిన కార్యంబును తెచ్చికొని యేదియో యాలోచించుచుండె. ఆసమయంబున నొక పురుషుం డాయుధపాణియై హయారూఢుఁడయి తోధానగరంబు ప్రవేశించి

వచ్చుచుండెను. అంతవఱకు మహారభసంబున హయంబును బర్వెత్తించుచు వచ్చుచున్నయతనికిఁ దోధాపురంబు కన్నులఁ బడినతోడనే ముందడుగు పడకుండె. మార్గాయాసంబువలన నాతనికంతగాఁ జెమ్మటపట్టలేదు. కాని పుర దర్శనం బొనర్చినప్పటినుండి యతనిశరీరమునుండి చెమ్మట లేళ్లవిధంబునఁ బ్రవహించుచుండెను. ముఖంబు వెలవెలపోవుచుండె. పెదవులు మాటిమాటికిఁ దడుపుచున్నను నెండిపోవుచుండె. అతనికిఁ బొడముచున్న నిట్టూర్పుల కంతమే లేదు. నాలుకను దడిలేని కారణంబున నోరులతో మాటలాడలేకుండెను. అతఁ డెందుచే నిట్టిస్థితిలో నున్నాఁడో యెవ్వరికిని దెలియలేదు. అతని నెఱిఁగియున్నవారు పెక్కురప్పురంబున నున్నవారు. వార లతని నెదుర్కొని వృత్తాంతములేమని యడుగుచుండిరి. కాని యందులకు బదులుచెప్పక దామోదరసింగున్నతావును జూపుఁడని యడుగుచు పోవుచుండెను. ఇట్లతం డెచ్చటను నిలువక దామోదరుఁడున్న తావును దెలిసికొని యతనిమందిరంబుఁ జొచ్చి యొకచోఁ గూర్చుండి యాలోచించుచున్న దామోదరునిఁ జూచెను. విన్నవోయిన ముఖముగల యతనిఁ జూచినతోడనే దామోదరుని ప్రాణములు మీఁదికెగసిపోయెను. నిశ్చేష్టితుఁడయ్యెను. అట్లు వారొండొరులఁ జూచుకొనుటతప్ప నోట మాటలులేవు. అంతఁ గొంతవడికి దామోదరుఁడు స్మృతి వహించి యావచ్చిన మహమ్మదుతో నిట్లు సంభాషించె.

దా.—ఓయీ తిరిగివచ్చితివేమి?

మ.—తమ సెలవయినదని.

దా.—నేను నిన్ను రావలయునని కోరలేదే? రాయలు తారాబాయి యెచ్చటనున్నారు?

మ.—తమ సెలవుచొప్పున నాఫకీరున కప్పగించితిని.

దా.—తుళ్లిపడి అయ్యో! కొంపముంచితివి! ఆఫకీరెవఁడో నేనెఱుగను. అకటా! దుర్మార్గుఁడెవఁడో మోసము కావించినాఁడు. చెప్పినంత మాత్రమున నమ్మవచ్చునా?

మ.—ఆమాటలు బూటకములని తలంచితిని కాని మీయుత్తరము నమ్మకము గలుగఁ జేసినది.

దా.—అయ్యో! నేనుత్తరము వ్రాయలేదే? ఆయుత్తరము నే వ్రాసినదో కాదో యోచింపవద్దా?

మ.—ఏమి యోజింతును? మీముద్రతోనున్న యాయుత్తరము విషయమై సందియమేల కలుగును?

దా.—ఆశ్చర్యపడి, నాముద్ర యందున్నదా?

మ.—ఉన్నది.—తమసెలవు చొప్పున మేము జాగరూకులమయి నడిచిపోవుచు క్షేమముగా మాళవదేశము ప్రవేశించితిమి. మేమట్లు పోవుచుండఁగా నొకఫకీరు పర్వెత్తుపెద్దయెలుంగుతో మమ్ము నిలువఁబెట్టి చేరవచ్చి యిట్లనియె. అయ్యో! తోధానగరజనులు దామోదరునిమాటవినక పురంబతనిస్వాధీనము చేయమని వాదించుచుఁ బోట్లాటకు సిద్ధులైయున్నారు. దామోదరాదులబలము మిగులఁ దక్కువగానున్నది. ఈసమయమునసీపురభసంబునఁ బోయి యాతనికిఁ దోడ్పడవేని చేతికిం జిక్కినపురంబు మరల శత్రువులకు వశమగుచున్నది. దామోదరునకు నేనాప్తుఁడను నాకీసవారీ నప్పగింపుము. నేను భద్రముగా వీనిఁ గొనిపోయి రాజమందిరంబుఁ జేర్చెదనని పల్కె. ఆమాటలు విని నిజమో కల్లయోయని యుల్లంబున విచారించుచున్న నన్నుఁ జూచి ఫకీరు "ఓయీ! నీవు సందేహింపవలదు. నమ్మకములేనిచో నీయుత్తరంబుఁ జూచుకొమ్మ"ని చేతికిచ్చె. ఆయుత్తరంబు చూచినడోడనే నాకు నిలువఁగాళ్లాడక యీసవారీ యతనికప్పగించి సరభసంబున నరుదెంచితిని.

దా.—ఏదీ యాయుత్తరము? చూడనిమ్ము

మ.—"చిత్తమ"ని (ఆయుత్తర మందించును.)

అంత దామోదరుండు దానినిగొని విచ్చి యిట్లు చదివెను. "ఓయీ, నీవుచన్నదిమొదలిచ్చట యుద్ధము మెండుగ జరుగుచున్నది. తోధాపురవాసులు తిరుగఁబడి నన్నును నాసైన్యమును నానాబాధలం బెట్టుచున్నారు. మాలో బల్లిదుండవగునీవరుగుటచే నపజయము పొందుటయేకాక ప్రాణంబులవిషయమైకూడ సందేహింపవలసియున్నది. ఈఫకీరు మనకాప్తకోటి

తోనివాఁడు. ఇతడు మంచియుపాయశాలి. మాళవరాజాంతఃపురంబులో నున్నను సందియమందవలసినది కాని యీతనికధీనమైయున్న వస్తువునకు భయపడనవసరములేదు. కావున నాసవారిని మనస్నేహితునియధీనము కావించి వెంటనే రమ్ము. తోడుపడుము. మమ్ము రక్షింపుము. మార్గాయాసమునకు జంకకుము. నీరాక కెదురుచూచుచున్నవాఁడ" అని తనముద్రతో నొప్పుచున్నయాయుత్తరంబును జూచి విచారాంబుధిలో మునిఁగి కొంతవడికిఁ దెలివి తెచ్చుకొని మహమ్మదుతో నిట్లనియె. అక్కటా! ఎంత మోసము జరిగినది! కార్యమంతయుఁ జెడినది. ఇందువిషయమై నిన్ను దోషినిగా నెంచుట తగదు. నేనుదోషినిగాను. అనిచెప్పి పూర్వము భిల్లవాటికకుఁ బోవునప్పుడు భిల్లవాటికకు దారిఁజూపినందుకుఁ గూలిగాఁ దనముద్రాంగుళీయకమిచ్చి తిరిగి దానిఁ బుచ్చుకొనకపోవుట నే కదా యిట్టియవస్థ సంప్రాప్తమయిన దని మిగుల విచారించుచు తుదకుఁ దనలో నిట్లనుకొనెను. చక్కఁగా నాలోచించి చూచిన నే నిరపరాధుండను. అయినను బయివారు నన్నపరాధిగా గ్రహింపక మానరు. రాజపుత్రుఁడనయిన నేను దుష్కయయిన మాళవరాజును వంచింప నిట్లు చేసితినని తలంపకమానరు. మఱియుఁ పైకి దారాబాయిని ముష్కయయినమాళవరాజున కిచ్చునట్లు పలుకుచున్న రాజపుత్రస్త్రీలగౌరవము చెడగొట్టనిష్టము లేకయే రహస్యముగా నతఁడొకయుత్తరము తనమిత్రునికి వ్రాసియిచ్చి మాళవను ప్రవేశించిన తారాబాయిని రాయల నెచ్చటికో పంపియున్నాఁడని నిశ్చయింపక మానరు. నామానసంబునఁ జిత్తూరుపురంబు మాళవరాజాధీనము చేయవలెనని యున్నను బయలు మాళవరాజున కవమానము కలిగించుటకే చిత్తూరు ముట్టడించుమని మాళవరాజునకు దురాలోచన చెప్పెనని నిందింతురు. ఈరెండుకార్యంబులు మాతలంపునకు వ్యతిరిక్తములగుటచేతను, నే రాజపుత్రుఁడనగుటచేతను, నన్ను వంచకునిగాను, నపరాధినిగా యోజింపక మానరు. ప్రజలనుకొనిన మనకునష్టము లేదనితలంపరాదు. వారీసమాచారములు క్రమక్రమముగా మాళవరాజుచెవి కెక్కించి నాపైఁగోపము దెప్పింపక మానరు. అందువలన నతఁడు గోపోద్దీపితుండై తనసైన్యముతో వచ్చి నన్నుఁ జంపి తోధాసంస్థానమును గొనకమానఁడు. అట్లైన చిరకాలము నుండి రాజపుత్త్రప్రభువుల పాలనములోనున్న తోధాను రాయలకుఁ జెందకుండ నాకుం జెందకుండ నిష్కారణ

ముగాఁ దురుష్క ప్రభువు పాలనమున కప్పగించి దేశద్రోహినగుదును. కావున నిప్పుడు నేనొరులెఱుఁగకుండ మాళవదేశమునకుఁబోయి మాళవరాజు పాదములు పట్టుకొని యిందలి యాథార్థ్యముఁ జెప్పి యతనిమానసంబునకు నమ్మకము కలుగునట్లు చేసి తారాబాయిని శీఘ్రకాలములోనే కొనివచ్చి పెండ్లి చేసెదనని నమ్మించి యతని యనుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుండనయితీఱవలె. పృథ్వీరాజు దేశములోనున్నట్టును మనకు శత్రువుఁడైయున్నట్టును దెలిసినది. కావునఁ దక్కినసైన్యముతోఁగూడ మాళవరాజును గొనివచ్చి తోధాపురంబుననుండు నట్లు చేసెద. లేనిచోఁ జేతఁజిక్కినతోధాపురంబు శత్రువుల పాలగును. మేమింతకాలమునుండి పెక్కుకార్యంబు లొనరింపఁ బ్రయత్నించినను సఫలంబయినది యిదియొక్కటియె. కావునఁ దీని పరులకధీనంబుకాకుండ గాపాడవలయును. మాళవరాజునుగూడ నిచ్చటికిఁ గొనివచ్చినంగాని యీపురముతగినంతరక్షలో నుండదు. అనినిశ్చయించి మహామ్మదును మాధవసింగును మఱికొందఱను బిలిచి పురంబు జాగ్రత్తగాఁ గాపాడుచుండుఁడనియుం దనముద్రాంగుళీయకము శత్రువులకుఁ జిక్కియున్నదికాన తన్ముద్రాంకితములగు నుత్తరముల వెంటనే నమ్మవద్దనియుం వారల కాజ్ఞాపించి యొరులకుఁ దెలియకుండ మాళవకుఁ బోయెను.

ఇరువదియాఱవ ప్రకరణము.

రాజపుత్రస్థానమున బదనూరనునొకపురవరంబు గలదు. అది చిత్తూరు మండలములోనిది. అందుగలరాజులందఱును మిగులబలశాలులు. పూర్వము చిత్తూరురాణాయొకఁడు వారిబలశౌర్యంబులం జూచి సంతసించి యాబదనూరు భూములను వారికిచ్చి, పన్నులేకుండ ననుభవించుచు, సమరసమయములందుఁ దోడ్పడుచుండవలయునని యాజ్ఞాపించినందున వారందుల కంగీకరించి యప్పటి నుండియుం నాభూములను స్వేచ్ఛచే ననుభవించుచుండిరి. కానియుద్ధయులం దుఁ జిత్తూరివారికి సాయము చేసినట్లు కానరాదు. రాయమల్లది తెలిసికొని యొకప్పుడు సమరము సంభవింపఁగా నాబదనూరువారినందఱిని పచ్చి తమకు సాయపడవలయునని యాజ్ఞాపించెను. బదనూరురాజులలో నొకటికొందు

కుటుంబములవారు మాత్రము రాణాశాసనమును మన్నించి సాయపడిరి. కాని తక్కినవా రట్లుచేయక రాజశాసనమును నిరాకరించిరి. అందులకు రాయమల్లు కోపించి తనకు సాయపడనివారిభూములనన్నింటిని బుచ్చుకొనియె. చిత్తూరు వారికి సహాయభూతులై వారిగౌరవమునకుఁ బాత్రులై యున్నయొకకుటుంబమువారు తోధానగరపురాజునకు దగ్గరబంధువులు. సూరథాన్రాయలు కుమారికాసహితుండై తనకుబంధువులగు నాబదనూరు రాజులనింట నివసించియుండెను. ఆరాజకుటుంబమువారు, రాయలు తమకు బంధువగుటచేతను, సంస్థానాధిపతియగుటచేతను, నతని నధికమగుగౌరవంబుతోఁ జూచుచు, నెట్టిలోపమును గలుగనీయక పోషించుచుండిరి. అట్లు వారు తన్నుగౌరవముతోఁ బోషించుచున్నను, రాయలు వారియింటనుండుట తనకొకగౌరవలోపముగా నే భావించుచుండెను. మఱియుఁ దన్నును, దనకుమారికను బదనూరికిఁగొనివచ్చిన వారెవ్వరో యెఱుంగఁడు. తోధానగరాంతఃపురమున నిద్రించుటయుఁ, బిమ్మట దామోదరాసులువచ్చి నోట గుడ్డలు క్రుక్కి సవారీలోఁబడవైచి కుమారితోఁగూడ మాళవకుఁ గొనిపోవుచున్నట్లుమాత్ర మతఁడెఱుఁగును. తా నట్లు మాళవరాజు కారాగృహంబునకుఁ గొనిపోఁబడుటకు మాఱుగా బదనూరు పురంబుననున్నబంధువులగృహంబున కెవరిచేఁ గొనిరాఁబడిరో సుంతేనియుఁ దెలియదు. ఆతఁ డావృత్తాంతమును మనంబునఁ దలంపునకువచ్చినప్పుడదియొక స్వప్నమువలె నత్యాశ్చర్యకరముగాఁ దోఁచుచుండె. ఆసందియమును బాపుటకై తనబంధుగులనడుగ వేఱొకసన్యాసికొనివచ్చి యప్పగించిపోయెనని చెప్పిరి. రాయ లదివిని భగవంతుఁడు తమయందు దయయుంచి సన్యాసివేషముపూని వచ్చి తమ్ము శత్రువులబారినుండి తప్పించి బంధుమందిరంబునకుఁ జేర్చిపోయెనని తలంచుచుండెను. అంతటియసాధ్యకార్యమును జేయ భగవంతుఁడుతప్పమఱియొకఁడు సమర్థుఁడైయుండఁడని యతనికిఁ బెద్దనమ్మకమున్నది. తారాబాయి యామాటలు విన్నప్పుడు నాఁడా దొంగలనుండి కాచిన పరోపకారధురీణులలో నొకపురుషుఁడు సన్యాసివేషము నూని తమ్ము శత్రువులనుండి రక్షించి బంధుగృహమునకుఁ జేర్చియుండునని తలపోయుచుండెను. తారాబాయి యట్లు తలపోసినను, దమ్ముఁ బ్రోచినపురుషుఁడు తమపాలిట భగవంతుఁడనియే నిశ్చయించియుండెను. రాయలొక్కొకప్పుడు తనకును దనకుమారికకును జరిగిన

యుపాయంబులఁ దలంచికొని మిగుల విచారించుచుఁ, దనకుమారిక విషయమయి తాను స్థిరపఱచుకొన్న మనోరథములు భగ్నములయినందులకు మిగుల వగచుచు, మఱొకప్పుడు శత్రువులకుఁ జిక్కియుండఁ దప్పించుకొనివచ్చినందుల కమందానందమునొందుచుఁ, దన్నుఁజూడవచ్చిన బందుగులకు దర్శనమీయ విన్నవోవుచుఁ గాలంబు గడపుచుండె. తారాబాయి తనతండ్రి ప్రవర్తనమంతయును నరసి తనలోనిట్లనుకొనియె. అక్కటా! మాబంధువులు మమ్ముల నత్యాదరముతోఁ జూచుచున్నను, బరుల పంచఁ దలదాఁచుకొనవలసివచ్చెఁగదా యనువిచారముచే నాజనకుఁడు మిగుల బాధింపఁబడుచున్నాఁడు. మాజనకుఁ డిట్టిదుఃఖంబుల పాలగుటకుఁ గారణభూతను నేనే? మాతండ్రి పుత్రవంతుఁ డైనను, సంతానవంతుఁడు కాకపోయినను, నిట్టిదుఃఖములకు సంభవింపవు గదా? కన్నతల్లిదండ్రులకు సౌఖ్యంబొడఁగూర్చుట సంతతికి విహితకృత్యము. అట్లుండ జననీజనకులకు సౌఖ్యంబు లొడఁగూర్పలేక పోవుటయేకాక మొదటి స్థితిలోనైన నుండనీయక యధికదుఃఖంబుల పాలుచేయుట మిక్కిలి క్రూరకార్యము. అట్టి క్రూరకర్మ మొనరించెడి కృతఘ్నులలో నేనొకర్తుకను. అకటా! నాకృతఘ్నత్వ మెట్లు దొలఁగించుకొందును? మరల జనకుని తోధారాజ్యంబున కభిషిక్తుంజేసి యున్నతసుఖంబుల నందించినంగాని యీకృతఘ్నత్వము తొలఁగదుగా. అట్టి గురుతరకార్యంబు నేనెట్లు నెఱవేర్పఁగలను? మాళవరాజ దామోదరుల గెల్చునంతటి సైన్యముండినచోఁ గార్యము నెఱవేర్ప సమర్థురాలనైయుందును. కాని యట్టి సైన్యము నాకెట్లు లభించును? తగినసైన్యము లేనప్పు డెదిరితోఁ గత్తికట్టి పోట్లపోరుదునా? ఎట్లయిన నీకార్యము కొనసాగించుట కష్టము. హా! దైవమా! ఎంత యాపదలపాలు గావించితివి? ఓరీ! దామోదరా! ఎంతపని చేసితివి? అయ్యో! రత్నసింగున్నచో మా కిన్నిపాట్లు సంభవింపకపోను. ఓరీ! మాధవా! మాకు హితకారివలె సంచరించుచు మమ్ముల నధఃపతితుల గావించిన పాపము నిన్నుఁ దుదముట్టింపక విడుచునా? అయ్యో! చెలియా! రమాబాయీ! మానిమిత్తము నీ వెట్టి దుఃఖంబులబారిఁ బడుచున్నావో! దురాత్ముఁడయిన మాధవసింగు నిన్ను వలచియున్నాఁ డనివింటిని! అమాయాని నీకెట్టి యిడుములఁ గుడిపించునోగదా? ఓకరుణాసింధూ! ఓభగవంతా! మమ్ముల నెప్పటికయిన నొకచోఁ జేర్చి మరల

నానందము గలిగింపుమా! అని యిటు పలువిధంబులఁ జింతించుచుఁ గాలంబు గడపుచుఁ దుదకు నిజకార్య నిర్వాహకమగు నొకయుపాయ మాలోచించి యదియొక కర్తవ్యమనుచు నిశ్చయించి జనకాదులగు పెద్దలమ్రోల నిట్లు శపథంబు గావించె.

శా. ఓరాజన్యవరేణ్యులార! పగఱన్ యుద్ధంబునం గెల్చి తో
ధారాజ్యంబునకుం బ్రశస్తగుణు నుద్యత్కీర్తి మాతండ్రి నిం
పారం బట్టముగట్టునట్టి వసుధాధ్యక్షుండు పో సుందరా
కారుం డైనఁ గురూపియైననుఁ దగంగా నాకుఁ బ్రాణేశుఁ డౌ.

తారాబాయి యిట్లు శపథంబుచేసి రాజస్థానంబునఁ జాటఁబంచె. అది విని యచ్చటివారందఱు నామె పితృభక్తికి మిగుల సంతసించిరి. తార పృథ్వీ రాజునుదప్ప నొరునిఁ బెండ్లాడ నిష్టములేకపోయినను, పితృభక్తి కధీనురా లయి తన సౌఖ్యమునైన వదలుకొని తండ్రిసౌఖ్యంబునే ప్రధానముగా నెంచుకొనుచున్న యామె స్వభావము మిగుల వర్ణనీయముగదా?

ఇరువదియేడవప్రకరణము.

దామోదరుఁ డట్లు మాళవమునకుఁబోయి తన వచనరచనలచే మాళవరాజు డెందంబున కానందంబు గలిగించి యతనిఁగొనివచ్చి తోధాపురంబున నివసింపఁజేసి యప్పురంబును దగినరక్షణలో నుంచెను. కాని తారాబాయినిఁ గొని వచ్చి రాజునకుఁ బెండ్లిచేయుట యెట్లులోఁ దెలియకుండెను. తానా! తారా బాయినిఁగొనివచ్చి రాజునకిచ్చినచో వానికిఁ దోధానగరాధిపత్యము లేదు. మాళవరాజు తోధానగరంబునకు వచ్చినప్పు డట్టివాగ్దానంబుచేసికొనిగాని వచ్చి నాఁడు. అందుచే వాఁడు సర్వకాలసర్వావస్థలయందుఁ దారాబాయికై ప్రయత్నంబు సలుపుచుండె. ఇది యిట్లుండ నొకనాఁడు దామోదరుండు తనకు మిత్రుఁడైన మాధవసింగుతో నొక్కచోఁ గూర్చుండి యిట్లు సంభాషించె.

దా.—ఓయీ! మిత్రమా! నేను తోధాపురంబును వశంబుగావించు కొనుటలో నీవు చేసినసాయము వేయిజన్మంబుల కయిన మఱువఁజాలను.

మూధ.—నేఁజేసినసాయ మేపాటిది? నాయందు మీకు దయ మెండుగనుక నిట్లనుచున్నారు.

దా.—దయచే నన్నదికాదు. యాథార్థ్యంబుననే వర్ణించితి. వహ్వారే! నానిమిత్త మెంతకష్టపడి కార్యంబు సాధించితివి? ఎప్పటికైన నీకుఁ బ్రత్యుపకారంబు గావించి నాఋణంబును దీర్చుకొనవలయును.

మూ.—మహారాజా! మీకు నాయందంతనుగ్రహమున్నచో నేనొకవస్తువడుగుచున్నాను. దయచేయుము. దానిని మీ రొసంగినచో మీరుచేసిన యుపకారం బెప్పటికి మఱవను.

దా.—సాధ్యమయినచోఁ దప్పక యిచ్చెదను.

మూ.—సాధ్యము కాకేమి? మీహస్తగతమైనవస్తువే.

దా.—చెప్పుము. సందియమేల? అట్టివస్తువైన నీకుఁ దప్పక యొసంగెదను.

మూ.—నేనొక స్త్రీరత్నంబును గోరుచున్నాను. ఆరత్నము నాకు బహుమానంబుగా నొసంగినఁ జాలు.

దా.—ఆస్త్రీ యెవ్వరో చెప్పుము.

మూ.—రమాబాయి.

దా.—(పకపక నవ్వి) అబ్బ! ఎంత కోరికఁ గోరినావు! ఆమె యనూఢయె కదా?

మూ.—అవును.

దా.—అట్లయిన నుత్తమరాజపుత్రుఁడవయిన నిన్నువరింప నాలోచనయెందుకు?

మూ.—రత్నసింగును బెండ్లాడవలెనని యున్నదఁట.

దా.—రత్నసింగు చచ్చియుండె నెట్లు పెండ్లాడును?

మూ.—ఏమో! తెలియదు. వెనుక నేనొకనాఁడు నాయభిప్రాయం బామెకుఁ దెలుపఁగాఁ దలవాఁచునట్లు దిట్టినది. అప్పటినుండియు నే నామెతో మాటాడలేదు. కాని నామానసం బామెనుండి మరలక బాధపడుచున్నది.

దా.—నీవేమియుఁ మాటలాడవద్దు. నీకార్యంబును నెఱవేర్చువాఁడను నేను.

మా.—(సంతసించుచు) దేవర తలంచినఁ జాలు. ఎట్టికార్యంబులయిన సఫలంబులయితీరు. ఇక్కార్యంబన నెంత!

దా.—నిజమే, ఇది యేపాటిగొప్పకార్యము? ఆకన్యకను వివాహమాడినట్లు నమ్ముము. అని పలికెను.

మాధవుం డామాటలు విని యమితానందంబు చెంది తన కార్యమయి నట్లు భావించుకొనుచుండె. అంత నొకనాఁడు దామోదరుఁడు మాధవుని కార్యంబు నెఱవేర్ప నెంచి రమాబాయి మందిరంబునకుఁ బోయె. అది రమాబాయి వాని మోముఁ జూచి వెఱచి తెరచాటునకుఁ బోయి నిలిచెను. అంత దామోదరుండు తెరయొద్దకుఁ బోయి యచ్చటనున్న యొకయాసనంబున నాసీనుండయి రమాబాయి నుద్దేశించి యిట్లనియె. అమ్మాయీ! రమాబాయీ! నీవు విచారింపవలసిన యవసరంబు లేదు. నీకు సూరథాను యెట్టివాఁడో, నేను నట్టివాఁడనే. రాయలు నిన్నెంత ప్రేమతోఁ బెంచెనో నేను నంత ప్రేమతోఁ బెంచెదను. నీకెట్టిలోపంబునుఁ గలుగనీయను. నేను తోధానగరంబునకుఁ బట్టాభిషిక్తుండ నయిన నిమ్మట నీకొకసౌధరాజంబుఁ గట్టించియిచ్చెద. నీకు మహావైభవంబుతోఁ బెండ్లిగావింపవలెనని యున్నది. నీకుఁ దగినవరుని సంపాదించియున్నాను. అతఁ డుత్తమక్షత్రియుండు. మిగుల మంచిగుణంబులు గలిగినవాఁడు. అతండు చిరకాలంబునుండి నిన్నుఁ బ్రేమించుచున్నాఁడు. అతండు సౌందర్యవంతుఁడు కాని కురూపిగాఁడు. అతండు బుద్ధివిశేషంబులుగలవాఁడు కాని మందుండు గాఁడు. నీవు రత్నసింహునే మో పరిణయింప నెంచియున్నావని విన్నాను. ఆకోర్కి నిష్ఫలంబు. వాఁడీలోకంబునే విడిచియున్నాఁడు. కావున వానినెట్లు పెండ్లాడుదువు? గుణంబులందును, సౌందర్యమందును మాధవసింగు రత్నసింగునకుఁ దీసిపోఁడే? నావాక్యంబులు హితంబులుగాఁ దలపోసి మాధవసింగును వరింపుమని పలికెను. అతని వాక్యంబులు విన్నసమయంబున రమాబాయికిఁ బొడమిన కోపంబునకు హద్దు లేదు. చంద్రబింబమువలెనుండు నామె మోము సూర్యబింబంబు భాతిగనపట్టె. ఆమె కన్నులు మిక్కిలి యెఱ్ఱవాఱె. కోపాతిశయంబున నామెశరీరలత వాయుప్రేరితం బగువల్లివిధంబున నల్లలనాడఁ జొచ్చెను. అంత రమాబాయి తనకోపా

తిశయంబు నడంచుకొనుచు నాదా మోదరున కిట్లనియె. "ఓరీ దురాత్మా! నీ మొగంబుఁ జూడ నాకు సిగ్గగుచున్నది. ఇచ్చటినుండి లేచిపొమ్ము. నీవు రాజపుత్రుండవా? ఆమాటఁ బలుకునప్పుడు నీకు లజ్జ వొడమలేదా? నీవు నిన్ను రాజపుత్రునిగా భావించుచున్నావేమో? నీవు కడజాతివాఁడవు కాని, రాజపుత్రుఁడవు కావు. ఓరీ, తుచ్ఛా! గొడ్డునుగోసికొనితిను మ్లేచ్ఛుల సహవాసంబు చేయుచు, వారల పాదధూళి శిరంబున మోయుచు వర్తిల్లుచున్న నీవు రాజపుత్రుఁడ వెట్లగుదువు? రాజపుత్రుల కుండవలసిన గుణంబులు నీకేమిగలవు? స్వకులాచారంబుల నీవేమి రక్షించుచున్నావు? అక్కటా! పాపబడితిని. నీవు వాని నెఱిఁగినఁగదా రక్షించుకొనుట సంభవించుచున్నది. నీకులమేదో నీ వేయాచారంబుల ననుపవలయునో నీకేమియుఁ దెలియదు. రాజపుత్రులన్నను, మ్లేచ్ఛులన్నను నొకజాతివారనియె భావించుచున్న దుర్మార్గుండవు. నీవు పాపంబులకుప్పవు. కాని మనుష్యుండవు కావు. నీరాజ్యకాంక్షన యెందఱో కుత్తుకలుత్తరించుచున్నది. పరమగుణాఢ్యుండయిన యూశోపాలసింగు నుసురులుపోసికొన్న పాపాత్ముండవు నీవేకదా! అక్కటా! ఆతారాబాయి యెంతయోగ్యురాలు. ఆమెఁ బోలినయుత్తమురాలు లోకంబున మఱెవ్వరుఁగలరు? అట్టి యుత్తమురాలినిఁ గొనిపోయి కఱకుతుఱకకుఁ బెండ్లిజేయఁ బూనుకొన్న నీతల శతధా భిన్నము కాకున్నదేమి? అట్టివారలను బాధించిన పాపంబు నిన్ను దిగమ్రింగకమానదు. నీచుఁడవయిన నీవు లజ్జాహీనుండవయి యధర్మము లాచరించుచుండినను ధర్మసంస్థాపనాపరుండైన భగవంతుండు వానిఁ దుదముట్టింపక మానఁడు. కావుననే చేతఁజిక్కిన తారాబాయియు రాయలు తప్పించుకొనఁగలిగిరి. నీవు వేయిప్రయత్నంబులు చేసినను వేయిమాయలు పన్నినను, నీకోర్కి యెప్పటికిని సమకూడదు. ధర్మమే జయించునుఁగాని యధర్మమట్లు కాదు. అంతియకాక యధర్మము తన్నాశ్రయించినవాని నధోగతిపాలు చేయకమానదు. కావున ధర్మమార్గవర్తియగు సూరథానుడే జయము పొందునుఁగాని నీవెన్నటికి జయమందలేవు. తోధారాజ్య సింహాసనం బెక్కంగలనని కలయందయినఁ దలంపకుము. నీవు తోధారాజ్యంబున కభిషిక్తుండవగుదువా? అందుల కెన్నిజన్మంబు లెత్తవలెను? నీవంటి వానికి రాజపదంబు లభించినచోఁ బ్రజ లంతమందవలసినదే కదా? నాశకసౌధంబు గట్టించి

యిచ్చెదవా! అయ్యారే? నాయందెంత యనుగ్రహమున్నది. ఓరీ బుద్ధిహీనా? నీకు నిలువనీడ లేదుగాని నాకు సౌధరాజంబు గట్టింతువా? ఎందుకీ చేతగాని వాగ్దానంబులు? నాకు నీవు పెండ్లిచేయుదువా? నీ వూరకున్నఁ జాలును. మఱియు రత్నసింహునకు మాధవసింగునకుఁ గలతారతమ్యంబులు నీవేమి యెఱుంగుదువు? చక్కఁగ యోజింపఁగ వారియువురికి హస్తిమశకాంతరము గలదు. పెండ్లియాడుటకు రత్నసింగీలోకంబున నున్నఁగదా? యనియంటివి. ఈలోకమందు లేనిచోఁ బరలోకమున నున్నాఁడు కదా? ఆలోకమందే పెండ్లాడెదను. అంతియకాని నీవుచెప్పిన పల్కులు విని నీకట్టించు సౌధరాజాదుల కాసపడి మాధవసింగును బెండ్లాడుదాననుఁగాను." అని యిట్లు నిర్భయంబుగాఁ బలుకు రమాబాయి తిరస్కారవచనంబు లాలకించి దామోదరుండు నడుమఁ దొక్కిననాగుబాము వలెఁ ద్రుళ్లిపడి క్రోధావిష్ట మానసయైన రమాబాయి కిట్లనియె. "ఓసీ! నీచురాలా? చూడఁబోయిన గోరంతలేవు. కాని నోరికొరాని కాఱులఱచుచున్నావు. 'నాగుణంబులు గనుఁగొనుటకు నీవెంతదానవు? నీకంటికి నేను గడ్డిపోఁచవలె గనుపడుచున్నాను. గాఁబోలును? నేను మొదట సామవాక్యంబులఁ బల్కుటచే నీకు భయపడియె యిట్లు మాట్లాడుచున్నాననుకొనుచున్నావు. దామోదరుని ప్రభావంబు నీ వెఱుంగవు కాఁబోలు? ఎంతలేసి వారలయిన నాబుద్ధిచాతుర్యంబుచే నవలీల భేదింప శక్తిగలవాఁడనని నమ్ముము. తారాబాయియుఁ రాయలును దప్పించుకొనుటచే నాచేసిన పను లధర్మములయ్యెనా? కొద్ది దినంబులలో వారల నేరీతినైనఁ గొనివచ్చి తీఱెదను. నాకంఠంబునఁ బ్రాణంబులుండ సూరధానులువచ్చి తోధానగరంబునుఁ బాలించుటమిథ్య. తోధానగరంబునకు నేనే రాజును. పురమంతయుం నాకధీనమయినది కానఁ బౌరులందఱు నావారలే. వారందఱు నాయాజ్ఞ శిరసావహించితీఱవలెను. అట్లే పురమందలి వారందఱు నాయానతి పూలదండ చందంబునం దాల్చి నాచెప్పిన చొప్పునడచుచు నన్నత్యంతము గౌరవించుచున్నారు. నాపురంబుననున్నదానవు. గాన నీవు నాయానతి తలఁదాల్చి తిరుగవలయు. నేఁజెప్పిన చొప్పున నడచితీఱవలయు. నన్నెంతయుఁ గౌరవింపవలయును. అట్లుండ నీవు నన్నుఁ దిరస్కరించి పలుకుచున్నదానవు. సాటి రాజపుత్రస్త్రీవని నేనెంతయుఁ గారవమునుఁ జూపి మాట్లాడుచుండఁగా నది

నీవు గ్రహింపక యన్యథా భావించుచున్నావు. నీవు యోగ్యురాలవనియెంచి నిన్నొక రాజపుత్రునకిచ్చి పెండ్లిచేయఁదలఁచినాను. ఈ సంభాషణవలన నీదుష్టస్వభావముఁ దెలియవచ్చినది. కావున నిన్ను మాధవసింగున కీయక యొక్క కఱకుతురకకే యిచ్చి పెండ్లిచేసెదను. చూడుము నామహిమ. పంజరంబునఁ జిక్కిన చిల్కచందమున నీవు నాచేతిలోఁ జిక్కితివి. నీ వెచ్చటికిఁ బోఁగలవు ? నీకు రాజపుత్రుని భర్తగాఁబడయునంతటిభాగ్యంబు లేదు. బ్రహ్మ నీనుదుట మహమ్మదీయుఁడే భర్తయగునని తప్పక వ్రాసియుండు. లేనిచో నీకిట్టి చెడుబుద్ధులు పుట్టవు. నేను తురకను గొనివచ్చి బెండ్లిచేయనిచో నాపేరు దామోదరుండు కాఁడు. నే రాజపుత్రుండను గాను. ఈశపథం బెన్నటికిఁ దిరుగదని గ్రహింపుము." అని పల్కిన దామోదరునిమాటలు ఱాలంబులవలెఁ దాఁక రెట్టించినకట్టలుకతో రమాబాయి తిరిగి యిట్లనియె. "ఓరీ! నీతుచ్ఛపుఁ బలుకులకు జంకుదాననుఁ గాను. నేను నీకుఁ జిక్కితినంటివి. అదియెన్నండును బొసఁగదు. నాశరీరం బీపురంబున నున్నందున నీకుఁ జిక్కినఁ జిక్కుఁగాక. నామానసంబు నీకుఁ జిక్కదే; నన్నుఁ గొనిపోయి కఱకుతురకకు బెండ్లిజేయుదువా? ఆకార్యంబు నెఱవేర్ప మూఁడవకన్నుఁ బెట్టుకొని రావలదా? రమాబాయి యనఁగా సామాన్యస్త్రీ యని తలఁపఁబోకుము. నీప్రతినలకు భయపడుదు ననుకొంటివో? తాటాకుల చప్పుళ్లకు కుందేళ్లు జడియవన్నసామెత దేవరవా రెఱుఁగనిది కాదు. నేను నొకశపథంబును బూనుచున్నాను. నాకంఠములో జీవముండ నే మహమ్మదీయుని వరింపను. అట్లు చేయనిచో నే రమాబాయినిఁ గాను." అని నిర్భయంబుగాఁ బ్రతిన పట్టె. దామోదరుండదివిని యామెను జంపవలె నని మొదటఁ దలంచినను దనప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్చుకొనవలయు నని కాఁబోలు మాఱుమాటాడక యచ్చటనుండి కదలిపోయె. అంత రమాబాయియు నింతేనియు మానసంబునఁ గొంకులేక యెప్పటియట్ల ప్రవర్తించుచుండె.

ఇరువదియొనిమిదవ ప్రకరణము.

అకటా! నాకుమారిక చేసిన ప్రతిజ్ఞ మిగుల విచారకరమైనది. తోడ్తాను గెల్చి నాకిచ్చినవానిఁ జేపట్టునఁట! వాఁడు కురూపియైనను భర్తనుగాఁ జేకొనునఁట! అయ్యో! దుష్టగుణుండును గురూపియు నగు రాజకుమారుఁడు రాజ్యము గెల్చి యిచ్చినచో వానిఁ దప్పక పెండ్లాడవలసినదేకదా? అట్లయిన నామె యావజ్జీవము సౌఖ్యంబులకు దూరమయియుండునుగదా! నాపడుచున్న దుఃఖంబును గనిపెట్టి సహింపలేక తనసౌఖ్యంబునైన నాసింపక నాదుఃఖంబు దొలఁగింప నిట్లు చేసినది. అయ్యారే! ఆమె పితృభక్తి యెంతయు శ్లాఘనీయము. ఇంతకు నేమి? ఆమె ప్రతిజ్ఞ నెవ్వరు నెఱవేర్పలేనిచో నింక బ్రహ్మచారిణియై యుండవలసినదే? ఈకార్యంబు నెఱవేర్చునట్టి రాజపుత్రు లుండకపోదురా? లేకపోయినఁ బోవచ్చు. మాళవరాజున సామాన్యుండే? వానికి నుదార సైన్యంబుఁగూడ గలదు. ఇంతియకాక నీతినిపుణుండగు నా మోవరుం దగ్గిర వాయుండు దోడ్పడున ట్లా మాళవరాజునకుఁ దోడుపడి యున్నాఁడు. కావున మాళవరాజు నోడించునంతటి బలశాలి యెవఁడున్నాఁడు? ఇకార్యము దుర్ఘటమైనట్లే తోఁచుచున్నది. దైవానుగ్రహంబువలన నీకార్యము సంఘటించుఁగాక. పృథ్వీరాజు మాళవరాజునోడించి చిత్తూరు నపాయమునుండి కాచియున్నట్లు వినియున్నాను. ఇకార్యము నెఱవేర్చిన నెఱవేర్పఁదగిన రాజకుమారుం డీతం డొక్కఁడే. అతండే వచ్చి యికార్యంబు దీర్చినచోఁ దారాబాయి ప్రతిజ్ఞ సఫలమగుటయే కాక చిరకాలంబు క్రిందటనే యుండ యుంచి యభివృద్ధిచెందుచున్న యామె మనోరథంబుగూడ సఫలంబగును. అతఁడు మిక్కిలి మంచిగుణంబులుగలవాఁడును సౌందర్యవంతుండును గావునఁ దారాబాయి తాఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞవలన జనించునష్టంబుఁ బొందదు. అని యిట్లు సూరథాన్రాయలు చీఁకటింట నొంటిగాఁ గూర్చుండి యాలోచించుచున్న సమయంబున నొకపురుషుఁడు త్వరగావచ్చి రాయలవా రెచ్చట నున్నారని యడిగి తెలిసికొని నమస్కరించి యొకయుత్తరమందించె. అంత రాయలు లోపలికిఁ బోయి దీపపువెలుఁగున దానివిచ్చి తనలోఁ దానిట్లు చదువుకొనెను.

ఓమహారాజా! భవదీయహితాభిలాషి నమస్కరించి చేయుమనవి సాంతముగా వినుదురుగాక. పృథ్వీరాజుగుణంబులకు మీరెంతయు మెచ్చుకొని చంద్రోదయకాలంబునందలి పారావారంబు చందంబున నుప్పొంగుచున్నారు. మఱియుఁ దమకన్యారత్నంబునకుఁ బృథ్వీరాజే తగినభర్తయని తలంచుకొనుచున్నారు. కాని నిక్కువము గ్రహింపలేకున్నారు. మీ రొకవేళ పృథ్వీరాజునకు మీకుమారికనిచ్చి నిష్కారణముగా నామెకుత్తుకను దెగియుఁ దెగనికత్తిచే నుత్తరించి విపదంబుధిలోఁ ద్రోయుదురేమోయని భయపడి యిట్టిమాపకనుండి మిమ్ముఁ దొలఁగింపవలెనని యెంచి మీకు హితోపదేశము చేయుచున్నాను. ఆపృథ్వీరాజు పయోముఖవిషకుంభమువంటివాఁడు. మిగుల దుష్టగుణములుఁగలవాఁడు. అంతటికుటిలుండు లోకంబునఁ బుట్టఁడు. పుట్టినవారిలో లేఁడు. తనజ్యేష్ఠసోదరునితోఁ బోట్లాడి యాతనికన్నుఁ బోఁగొట్టి జనకునిచే నవమానితుండై పరదేశములపాలగుటయు పృథ్వీరాజుయోగ్యతను వేమొగంబుల ఘోషించుచున్నది. నేవేఱచెప్పనేల? మీకుమారిక యతని వలచియున్నను అతనికి మీకుమారికయందు సుంతేనియు వలపులేదు. వలపే యుండినఁ దక్కినరాజకుమారులవలె వచ్చి తమదర్శనంబుచేసి తనకోర్కె దెలుపరాదా? అందులకు బదులుగా నాదుష్టుండు రాత్రిసమయమున మీరానందవనమునుండి వచ్చుచుండఁగా శిలావర్షంబును గురియించి మిమ్ములఁ బలుబిక్కులఁబెట్టి మీకుమారిని బలాత్కారముగాఁ గొనిపోయి మీకింతవంత గొలుపనేల? వాఁడు మహాబుద్ధిశాలులైన మీదు సేవకులఁ బంపుటచే వారాదురాత్మునిఁ బాఱఁదోలి మీకూఁతును మీకుఁ దక్కించిరి కాని లేనిచో నీపాటి కతని స్నేహితుఁడగు నొకమహమ్మదీయునిపాలు గావలసినదే. కావున నాహితోక్తులఁ జక్కఁగ స్మరించుకొని మఱియొక రాకొమరునకు మీపుత్త్రికనిచ్చి పెండ్లిచేసి సౌఖ్యవంతురాలినిఁ జేయుఁడు. అట్లు మీరు చేయనిచో దుఃఖంబులపాలగుట నిక్కంబు —

ఇట్లు విన్నవించు విధేయుఁడు,
భవదీయహితాభిలాషి.

అని చదువునప్పుడు రాయలకత్యాశ్చర్యమగుచుండాయె. పిమ్మట నతఁడు వెలుపలికివచ్చి యుత్తరముదెచ్చినవానిఁగూర్చి వెదకెను. గాని వాఁడు త్తరమిచ్చిన

వెంటనే యదృశ్యుండాయె. అంత రాయలు తనమనంబున నిట్లనుకొనెను. అక్కటా! ఈయుత్తరంబు వ్రాసినవారెవ్వరు? నామిత్రు లెవ్వరైన నిట్లు వ్రాసియుందురా? వ్రాసియుండిన దమచేవ్రాలు నేలపొందింపరు. కావున మిత్రులు వ్రాసినది కాదు. పృథ్వీరాజు మాకు హితుండని భావించుచుంటిమి. కాని యిట్టి యహితుండని యెఱుంగమే? నాఁడు మమ్ముల శిలావర్షంబుచేఁ బీడించినదురాత్ముండు పృథ్వీరాజే యైయుండునేమొ? అతనికి నాకుమారిక యందు వలపులేదని నిశ్చయింపవచ్చు. అట్లు కానిచోఁ దక్కినరాకుమారుల వలె నొకపర్యాయమైన వచ్చి తనయభిప్రాయంబు నేల వెలువరింపఁడు? ఈయుత్తరపుసంగతుల నమ్మినచోఁ బృథ్వీరాజు మావిరోధియగుట నిక్కంబు. నాకుమారిక పలుమాఱు నాతోఁ బృథ్వీరాజు మనకు నుపకారి యని వక్కాణించుచువచ్చుచున్నది. ఆమె పృథ్వీరాజునందున్న వలపుచేతనే యట్లు పలుకుచున్నదో లేక సత్యముగని పెట్టియే యనుచున్నదో తెలియదు. నాకుమారి పలికినవచనంబు లీయుత్తర మవిశ్వసనీయమని తెలుపుచున్నవి. ఈయుత్తరము తారాబాయివచనంబులు విశ్వసనీయములు కావని తెలుపుచున్నది. ఇందేది నమ్మను! ఈయుత్తరమునఁ జేవ్రాలు లేకపోవుటచేఁ బృథ్వీరాజుపైఁ గిట్టనివారు వ్రాసియున్నారా యని సందియము పొడముచున్నది. కాని పృథ్వీరాజువలని భయముచేఁ జేవ్రాలు చేర్పకయుండవచ్చునను యభిప్రాయము వెనుక సందియమును బాపుచున్నది. అందుచే నీ యర్థంబును నిర్ణయింపఁ జాలకున్నాను. ఈయుత్తరము తారాబాయికిఁ గనుపఱిచిన మిక్కిలి విచారములపాలగును. ఇప్పటినుండియు నామెను విచారాక్రాంతనుగాఁ జేయనేల? క్రమముగా విచారించి యీయుత్తరపుసంగతులు నిజమయ్యెనేని నాకుమారికను బృథ్వీరాజున కొసంగకుండవలయును. ఈయుత్తరము సమయమువచ్చినప్పుడుగాని యెరులకుఁ జూపనని నిశ్చయించి దానిని రహస్యముగాఁ దన పెట్టెయందుంచెను. మొదట రాయలు తనకుమారి యభిప్రాయంబు చొప్పుననే ప్రవర్తించుచుండుటచేఁ దారాబాయి పృథ్వీరాజిచ్చినయుత్తరంబుల సంగతి చెప్పక దాఁచి వారలమానసంబు లొక్కమార్గముననే వర్తించుచుండెను. కాని యిప్పుడు రాయ లాయుత్తరము చూచినప్పటినుండియుఁ గేవలము కుమారియభిప్రాయము ననుసరింపలేదు. కావున నింతవఱకు నొక్కటియగు

వారలమనం బీయుత్తరంబు చూచినప్పటినుండి ద్వివిధంబుగా మాఱిఁజొచ్చెను. రాయలు ఈయుత్తరంబు చూపిన కుమారి విచారించునేమోయని యట్టె దాఁచియుంచెనుగాని యాయుత్తరంబుసంగతి యేమియుఁ గుమారికిఁ దెలియఁజెప్పలేదు. ఆమెయుఁ బృథ్వీరాజు తనకిచ్చినయుత్తరంబుల నతని యాన నతిక్రమింపనిష్టములేక తండ్రికిఁ జూపలేదు. కారణాంతరముంబట్టి వీరలన్యోన్యము తమరహస్యంబుల దెలుపుకొనక పోయినను బరస్పరానురాగంబు మాత్రము పూర్వమువలెనే యున్నది. కాని మాఱుటలేదు. మఱియు వీరన్యోన్యహితము గోరుకొనుచుండిరే కాని అన్యోన్యము ద్రోహబుద్ధిగలవారయి యుండలేదు. మఱియుఁ దారాబాయి పృథ్వీరాజుంగూర్చి పల్కించినప్పుడైనను రాయలు తనకూఁతురు వలపుచేఁ బృథ్వీరాజు తత్వము గ్రహింపలేక పోవుచున్నదని తనమానసంబున ననుకొనుచుండువాఁడే కాని 'యిదమిత్థ'మ్మని తనయుత్తరంబు చూపక వినియుండినట్లు లూరకుండును. రాయలు ప్రసంగవశమునఁ బృథ్వీరాజు నుద్దేశించి దురభిప్రాయపడునప్పుడు తారాబాయి యతఁడు మనకు హితకారియని పొడిమాటలతోనే చెప్పుచుండెను. గాని పృథ్వీరా జిచ్చినయుత్తరంబు జూపి యతనిడెందమున నున్నసంశయమును బాపలేదు. ఇట్లు వీరు కాలము గడపుచుండిరి.

ఇరువదితొమ్మిదవప్రకరణము.

రాయమల్లు మూఁడవకొడుకగు జయమల్లునిఁగూర్చి కొంచెము వ్రాసియున్నాను. వానిచర్య కొంచెము విచారింతము. వీఁడు, సంగఁడు బృథ్వీరాజు పోరాడి విదేశగతులైనప్పటినుండియు, వీని కాఁపురం బొకచోటయని నిశ్చయింపఁజాలము. వీనికి శత్రువులనియు, మిత్రులనియు విచారంబులేదు. అందఱను జెఱుపయత్నించుచుండు. అన్నలిరువురును లేరు కానఁ దనకు రాజ్యం బొసఁగుమని రాయమల్లునిఁ గోరి యతనిచేఁ దిరస్కృతుండై చేయునది లేక యచ్చోటుగదలి సురాజమల్లు నాశ్రయించె కాని సురాజమల్లు పృథ్వీరాజుచే నోడింపఁబడినది మొదలతని సహవాసంబువదలి దామోదరు నాశ్

యించి యతనితో నత్యంతమైత్రిఁ గలిగియుండెను. అతనియొద్దఁ గొంతకాల ముండి యచ్చటను గాలునిలువక తనయన్నయగు పృథ్వీరాజునొద్దకుఁబోయె. ఆపృథ్వీరాజు మిగులమంచివాఁడును సద్గుణభూయిష్ఠుండును గనుకఁ దన్ను జేరవచ్చినసోదరుని జయమల్లునిం గాంచి యమితానందమొంది యపారప్రేమముంచి తనమందిరంబున నుంచుకొనెను. అంత జయమల్లుఁడు మరలేమియుండ సోదరుమందిరంబునఁ దిరుగులాడుచు వ్యవహారంబులందతనికిఁ దోడుపడుచు నతని యొద్ద లేఖకుఁడయి పని చూచుచుండె. పృథ్వీరాజాతనివినయాదులం గాంచి తమ్మునకు బుద్ధివచ్చినదని భావించి తా నతనిఁ బ్రేమతోఁ జూచినట్లే యతఁడును దన్నుఁ బ్రేమించుచున్నాఁడని యెంచి రహస్యపుటుత్తరంబులుగూడ నతనిచే వ్రాయించుచుఁ దాఁజేవ్రాలుచేసి పంపుచుండెను. ఇట్లుండ జయమల్లునకు వెనుక తారాబాయి పృథ్వీరాజునకు వ్రాసినయుత్తరంబు కనఁబడియె. అంత జయమల్లాయుత్తరంబుఁ గాంచి యామూలాంతరము చదువుకొని యామె తెలివితేటలకు గడుంగడు మెచ్చుచు తనలో నిట్లు చింతించె. ఔరా! ఈ సుందరాంగి నిరుపమానురాలయినట్లు దోఁచుచున్నది. ఈమెం గూర్చియె దామోదరుండు పలుమాఱులు నాతోఁ జెప్పియున్నాఁడు. మఱియుం నీయుత్తరమ్ముంబట్టి యోజింపఁ బృథ్వీరాజును బ్రేమించియున్నట్లు గానవచ్చుచున్నది. అందఱు రాజపుత్త్రులుండఁగా నీతనినే ప్రేమించుటకుఁ గారణము చిత్తూరు రాజపుత్త్రుం డగుటయే కాని మఱియొకటిగాదు. నేను చిత్తూరురాణాపుత్త్రుండను ఉత్తముండను; ఇట్లుండ నన్నుమాత్ర మేల వరింపకపోవలె? మఱియుం దామోదరుఁ డుపదేశించినట్లు పృథ్వీరాజు దుర్మార్గుఁడని స్థిరపఱుచుచు రాయల కొకయుత్తరము వ్రాసియున్నాను. దానిఁ జూచి రాయలు పృథ్వీరాజును ద్వేషింపకమానఁడు. కావున దామోదరునిమిత్తము చేసిన కార్యము నాకే యుపయోగించినది. మఱియుఁ దారాబాయి పెండ్లినిమిత్తము మిగులఁ ద్వరపడుచున్నట్లున్నది. అందుచే నేముందుగబోయి వారికిఁగనఁబడి నాయుదంతమంతయు వారికిఁ దెలిపెద. అట్లు చేసినచో రాయలు తప్పక నన్నుమన్నించి పిల్లనిచ్చి యల్లునిగాఁ జేసికొనక మానఁడు. అకటా! దామోదరుఁ డీపాటికి నాపంపినయుత్తరమును గ్రహించి వారలను దోధాకు గొనిపోవునేమో? అట్లయిన నా మనోరథంబు విఫలంబగును.

ఆయ్యో! ఈయుత్తర మింతకుముందు నాకుఁ గానవచ్చినచో నరభసంబునఁ బోయి తానను బెండ్లాడకపోదునా! దామోదరుఁడు చెప్పినప్పుడెల్ల సామాన్యస్త్రీయంచు నెంచితినిగాని యిట్టియుత్తమురాలని తెలిసినది కాదె? ఇప్పుడైననేమి? తొందరగాఁ బోవలయునని నిశ్చయించి యన్నతోఁ జెప్పినఁ దన కోర్కెని విఫలముఁ జేయునని యెంచి యెవ్వరితోను జెప్పక యెవ్వరికిఁ దెలియకుండ బదనూరికిఁ బోయెను. జయమల్లుఁడు బదనూరు ప్రవేశించి రాయలు నివసించియున్న మందిరంబుచొచ్చి తనరాక రాయలకు తెలియఁజేసె. ఆసమయంబున గుమారికయుఁ దానునుగూడి యేదియో ప్రసంగించుచుండెను. భటుఁడు వెళ్లి రాయల కావర్తమానము తెలిపినతోడనే తమకథపతియైన రాణాకుమారుఁడు తమ్ము దర్శింపవచ్చినందుల కమితానందంబునొంది కడువడిం జని యాతని కుశలంబు నడిగి లోనికిఁ గొనిపోయి యొకపీఠంబున గూర్చుండఁ జేసి యుచితమర్యాదలం గావించెను. జయమల్లు రాయలుచేసిన యాదరమునకు నమితానందమునొంది తనవచ్చినకార్యంబు సఫలంబగుట నిక్కంబని తలంచుచుండె. అప్పుడు రాయ లతనితో నిట్లు సంభాషించె.

రా.—రాజకుమారా! నిన్ను జూచినందుల కమితానందము నొందుచున్నాము. ఎచ్చటినుండి వచ్చినావు?

జ.—రాజా! నేఁ జిత్తూరునుండి వచ్చియున్నాను.

రా.—సంతోషము. శ్రీరాణాకుఁ గుశలమా?

జ.—దైవానుగ్రహమునఁ గుశలియైయున్నాఁడు.

రా.—నాయనా! ఈమధ్య చిత్తూరునకుఁ బ్రభవించిన యాపద చన్నందుకు మిగుల సంతసించుచున్నాను.

జ.—ఆయాపదను దొలఁగించినవాఁడనే నేను.

రా.—నీవేనా! రాయమల్లునికుమారుఁడు వచ్చి తప్పించినట్లువిన్నాను. అతఁడు పృథ్వీరాజేమో యని తలంచినాము.

జ.—నేనే! పృథ్వీరా జచ్చటికి రానేలేదు.

రా.—ఎచ్చటకుఁబోవుచు నిటకు వచ్చినావు?

జ.—ఇచ్చటఁ దమదర్శనంబుఁ జేసికొని తమ యనుగ్రహంబువలన నొక కార్యంబు నెఱవేర్చుకొన వచ్చితిని.

రా.—ఏదియో? చెప్పుము.

జ.—ఏమిచెప్పుదు. నీకుమారిక సుగుణంబులు నన్నిచ్చటికిబంధించికొనివచ్చినవి.

రా.—నీయభిలాష తెలిసినది. చిత్తూరురాణాతోఁ జుట్టఱికము చేసికొనుట కంటె మాకధిక మేమి కావలెను, కాని మాపిల్ల యొకప్రతిజ్ఞ చేసినది. ఎఱుంగుదువా?

జ.—ఎఱుగుదును. ఆకార్య మొనర్ప నెంతపని. కాని మీకుమారికతో మాట్లాడ ననుజ్ఞయిండు.

రా.—ఇచ్చితిని. ఇట్లు చనుము (అని చేయిచూపును.)

అంత జయమల్లత్యంతానందంబునొంది తెరచాటునఁ దమసంభాషణ వినుచున్న తారాబాయిం జూచి యామెసౌందర్యంబున కాశ్చర్యపడి మెల్లన ని ట్లనియె.

జ.—సుందరీ! రాణాపుత్రులనుగూడ నీగుణంబు లాకర్షించి తెచ్చుచున్నవి. నీసౌందర్యము నిరుపమానము,

తా.—రాజకుమారా! రాణాపుత్రులయిననుసరే? లేక సామాన్యరాజపుత్రులైననుసరియే? ఈమాటలతో నాకుఁ బ్రయోజనంబులేదు. నాచేసిన ప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చినచో బెండ్లాడుదు, లేనిచో వరింపను.

జ.—నీపట్టిన ప్రతిజ్ఞ యేపాటిది? క్షణకాలములో నెఱవేర్పఁగలను.

తా.—అట్లయిన సంతోషము. నీవు నాప్రతినదీర్చిన యుత్తరక్షణ మందె పెండ్లాడెదను.

జ.—అట్లుకాదు. ముందు నన్నుఁజేపట్టుము. తరువాత శత్రువులఁ జంపి రాజ్యము మీజనకున కర్పించెద.

తా.—అదికాదు. ముందు నాప్రతిన తీఱవలె.

జ.—రాజపుత్రుఁడను; అన్నమాట తప్పనివాఁడను. నామాటయందు నమ్మక ముంచి ముందుచేపట్టుము.

తా.—ఈవృథాలాపంబులతో లాభములేదు. ముందు నాప్రతినదీర్చినఁగాని పెండ్లివిషయమై తలంపవద్దు.

జ.—పట్టిముష్కురాలవలెనున్నావు! నీవన్నమాటయే కాని మామాటలు చెవిని బెట్టవేమి?

తా.——నాకపథ్యమంటీర్చుకొని సిట్లనుచున్నాను. గాని మూర్ఖబుద్ధితోఁగాదు.

జ.——అయిన నీప్రవర్తనమరయఁ దురకను బెండ్లాడదగి యున్నదానవు. కాని మావంటిరాజపుత్రుల వరింపఁదగినదానవు కావు. నీయందున్నలక్షణంబు లన్నియును నవలక్షణంబులె. ఇట్టి చెడులక్షణంబులుగల నిన్నుఁగూతు నుగాఁ బడయుటంబట్టియె నీతండ్రి కిట్టిపాటులు సంభవించినవి. నీ వంటి దుష్టలక్షణురాలు లోకంబునలేదు. అని యేవో ప్రసంగించుచుండ

తా.——చాలుచాలు నీయధికప్రసంగము నిఁకమానుము. ఇట నుండఁదగిన వాఁడవుకావు. పో పొమ్ము.

జ.——నే నీస్థలంబునుండి పోను.

అని యిట్లు చెడుప్రసంగము చేయుచుండెను. తెరచాటుననుండి విను చున్నరాయ లాతండు పలికిన నిందావాక్యంబులు విని సహింపలేక తనకుమా రిక గౌరవంబు చెడగొట్ట నేతెంచిన దుర్మార్గుం డనిభావించి పట్టరానికోపం బుతోఁ జేతఁగత్తిపట్టుకొని సరభసంబునఁబోయి యాజయమల్లు తలత్రుళ్లి పడునట్లు ఖండించెను. తనతండ్రి యొనరించినపనికిఁ దారాబాయి మిగుల నా నందించెను. ఆవార్త క్రమక్రమముగా గ్రామములో వ్యాపించినప్పుడు గ్రామ ములోని వారందఱు చిత్తూరురాణా తనకుమారుని నిష్కారణముగా జంపినం దులకు శిక్షగా సూరథాన్రాయలను యావజ్జీవము కారాగృహంబున నుంచు ననియు, లేనిచో నతనిశిరంబునైన వెంటనే దీయించుననియు, నింతియకాక యిట్టియపరాధిని నింటఁబెట్టుకొన్న వారికిఁగూడ నాపదరాక మానదనియు, నిట్లు పలుతెఱంగుల పలుకుచుండిరి. గాని రాయలు వారిమాటల కెంతమా త్రము భయపడక యచ్చటివారితో "రాణా న్యాయమార్గావలంబియైనచో నాచేసినపనికి సంతసింపవలసియుండును" అని పలుకఁజొచ్చెను. కాని వారం దఱు నాతండు పలికినవి పిచ్చిమాటలనిభావింపఁజొచ్చిరి. అంత నొకకొన్నాళ్లకు రాజభటుఁడు బదనూరువచ్చి సూరథానులు నివసించియున్న గృహంబును చేరెను. అప్పుడచ్చటివా రాభటుఁడు చిత్తూరురాణాపంపున రాయలయొద్దకు వచ్చినట్లు తెలిసికొని రాయలకుఁ జావో లేక కారాగృహనివాసమో తప్ప దనిభావించి యతని విరోధులు సంతసంబు నొందుచుండ నతనిబంధుగులును,

హితులును మిగుల విచారింపఁజొచ్చిరి. ఆమాటలు లోపలనున్న తారాబాయి యాలకించి మిక్కిలి భయపడఁజొచ్చెను. అంత భటుఁడు రాయలకుఁ దాఁగొనివచ్చిన యుత్తరంబు నందింప నందుకొని యచ్చటివారలు విన నిట్లు చదువ నారంభించెను.

"మిత్రమా! పాలసముద్రమువలె నిష్కల్మషమైన చిత్తూరు రాణా వంశమందు హాలాహలంబువలె జన్మించిన జయమల్లుని జంపినందులకు మిగుల నానందించుచున్నాను. మఱియు దుష్టకుమారునివలన నాడుఁగలుగుచున్న యపకీర్తి తొలఁగించినందులకు బహుమానముగా బదనూరుభూములు నిచ్చితిని. వానిని నీవు గైకొని స్వేచ్ఛగా ననుభవింపుము. నీకువచ్చిన యాపదల శీఘ్రకాలములోనె పోవుటకై భగవంతుని బ్రార్థించుచున్నాను. ఇట్లు రాణా రాయమల్లు" అనియున్న లేఖ చదివిన నచ్చటివారందఱు నత్యాశ్చర్యమగ్నులైరి. విరోధులు చిన్నవోయిరి. మిత్రులు సంతసించిరి. తక్కినవారందఱు రాయలసాహసంబునకును, రాణాయోగ్యతకు మిగుల నానందించి నుతించిరి. అందులకు రాయలు తారాబాయియును నమితానందంబు చెంది బంధువులయింట నున్నామనిన చిన్నతనంబు బాసి స్వతంత్రులై జీవించుచుండిరి.

ముప్పదియవ ప్రకరణము.

మాధవసింగు దామోదరుండు తనకార్యము నెట్లయినను నెఱవేర్చునని యానందము చెందుచుండెను. కాని యొకనాఁడు దామోదరుఁ డతనిం గాంచి యిట్లనియె. ఓయీ! నీకోర్కె దీర్ప నాశక్తియంతయుఁ ధారపోసి చూచితిని. కాని సుంతేనియు లాభము లేకపోయెను. నేనా రమాబాయి యొద్దకనేకపర్యాయములుపోయి నయమునను, భయమునను బోధపఱిచితిని. నామాటలను వినక నన్నసరానిమాటల పాలుచేయుచున్నది. నీగుణగణంబుల వర్ణించి నిన్నుఁ బెండ్లియాడుట యుచితంబని తెలుప నన్ను ననేకనిందావాక్యము లాడినది. నీ వావాక్యంబులు విన్నచో సహింపలేక యామెను వెంటనే చంపి నీవు పొడిచికొని చచ్చియుండువు. నేను మొండివాఁడను గావున దానివాక్య శరపరంపరకు సహించి జీవములతోఁ దిరుగఁగలిగితి. దానికిఁ

గొంచెమేనియుం భయంబులేదు. ఎంతచెప్పినను నిన్నుఁ బరిణయమాడ నామెకు
మనోరథం బున్నట్లు లేదు. కావున నీకొక్కహితోపదేశంబుచేసెద. శ్రద్ధతో
నాలకింపుము. అట్టికాంతను నీవు పెండ్లాడుటకంటె బ్రహ్మచర్యం బవ
లంబించుట ముఖ్యము. నీ యందనురాగంబు లేనికాంతను బరిణయమయి
యామెతోఁ గాపురంబుచేయుటకంటె బ్రాణాపాయకరంబయినది మఱొ
క్కటిలేదు. సుఖంబపేక్షించికదా వివాహమాడఁ బ్రయత్నింపఁ బాటుపడు
చుందురు. తాదృశ సౌఖ్యంబులు కలుగకున్న నట్టివివాహంబులతోఁ బ్రయో
జనమేమి? మఱియుఁ బ్రయోజనంబుమాట యాపైఁజూచికొందము. తాను
జీవించుటయె మిగులఁగష్టసాధ్యము. తనపైననురాగంబులేనికాంతను బెండ్లాడి
ప్రాణంబులఁ గోలుపోయినవారల నెందఱను జూచుచున్నాము కామా!
నీవాకాంతను వరింపఁగడంగినచో నీప్రాణంబులుపోవుట సిద్ధం బని తలంచెద.
ఆమె మిగుల సాహసవంతురాలు. ఆమె మొదట మంచిమాటలు పల్కి
పెండ్లియాడెదనని చెప్పినను నీవంగీకరింపవద్దు. అట్లుకాక నీవొప్పడిలివేని
యామె యేరాత్రివేళనో యేయుపాయంబుచేతనో నిన్నుఁ జంపకమానదు.
నీవు నాకుఁ బరమాప్తుండవగుటచే నీకింతదూరము బోధించుచున్నాను. ఈమె
కంటె నధికసౌందర్యవంతురాలగు కాంతను గొనివచ్చి నీకుఁ బెండ్లిచేసెదను.
ఇఁకమీద నీవందులకయి ప్రయత్నింపకుము. బలాత్కారంబున నామెనుగొని
వచ్చి నీకుఁ బెండ్లిచేయఁదగినంత సామర్థ్యంబు నాకున్నది. అయిన నట్లుచేసి
మిత్రుండవగు నీప్రాణంబులు దీయించి మిత్రవధజనితపాపమునందు నిష్టములేక
యాకార్యంబునుండి విరమించితి. నా చెప్పినవాక్యంబులు వినకున్నందులకు
నాకమితకోపంబుదయించినది. ఆకోపాతిశయంబుచే నొకప్రతిజ్ఞ చేసియుం
న్నాను ఆరమాబాయిని దురకకిచ్చి పెండ్లిచేసితీఱవలె. అట్లుచేసి యామె
యామోటుతురకతోఁ గాపురంబుచేయుచున్నప్పుడు నేనామెయింటికిఁబోయి
నన్నుఁ గాఱుమాటలాడినందుల కిది ప్రతిఫలంబని చెప్పి యామెకు సిగ్గువొడ
మునట్లు చేయవలెనని యున్నది. భగవంతుఁ డీకోర్కెయెప్పటికి నెఱవేర్చు
నోయని యున్నాను. ఇట్లు చేసినంగాని యామందబుద్ధికి బుద్ధిరాదు. ఉత్తమ
రాజపుత్త్రుండవయిన నిన్నుఁ బెండ్లాడు మని బోధింప రత్నసింగునుదప్ప మఱొ
క్కరిని బెండ్లాడ నని చెప్పుచున్నది. ఇఁక నెందులకు వరింపదో చూతము.

ఒక తురకకే యిచ్చి పెండ్లిచేసెదను. నీవన్యథా తలంపకుము. నీవు చక్కఁగ యోజించిన నావాక్యంబులు హితంబులగునని తోఁపకమానవు. మఱియొక యుత్తమకాంతను చిరకాలంబులోనే గొనివచ్చి నీకిచ్చి పరిణయంబు చేసెదను. ఆమెతో నీవు సుఖంబుగఁ గాపురంబుచేయవచ్చును. నాకుఁదోధానగర సింహాసనారోహణంబు లభించినతోడనే నీకుఁ దగినయుద్యోగమిచ్చి ప్రేమించెదను ఈవాక్యంబులు శిలాలిఖితంబులని యెంచుము. ఎప్పటికిని దిరుగనేరవు. ఈవాక్యంబులు నిండుమానసంబుతోఁ బలికినవి. కాని ముఖప్రీతికయి పలికినవికావు." అని యిట్లు హితబోధచేయ మాధవుం డందులకేమియు ననఁజాలక సంతసించినవాఁడువలె నచ్చోటు గదలిపోయెను. దామోదరుండు పట్టినపట్టువదలక రమాబాయికి నొకతురకను తెచ్చి పెండ్లిచేయ నధిక శ్రద్ధపూనియుండెను. మాధవుం డచ్చోటుఁబాసిన తరువాత దామోదరుం డాడినవాక్యంబులన్నియు నహితంబులుగాఁ దోఁపనారంభించెను. అందుచే నతండిట్లు భావించుకొనె. దామోదరుండు చెప్పినవాక్యంబులను నిశ్చయంబులని తలంపను. ఇతండుపోయి రమాబాయితోఁ గఠినంబుగాఁ జెప్పియుండఁడు. ఒకవేళఁ జెప్పియున్నచో నామె తప్పక వినియుండును. పురంబునవారందఱు నాతనియాన తలఁదాల్చి వర్తించుచుండ నబలయుం భీరువునగు రమాబాయిమాత్ర మితనియానతిని దలఁదాల్చి వర్తింపదా? రమాబాయిని నాకొసంగి వివాహముఁ జేయించుట యీతని కొకఘనకార్యమా? ఈతనివర్తనమరయఁగా నొకసంగతి తట్టుచున్నది. అతఁడు తారాబాయిని మాళవరాజునకర్పింప వాగ్దానము చేసినట్టె రమాబాయినిగూడ నొకతురకకిచ్చునట్లు వాగ్దానము చేసియుండు. అతనివాగ్దానంబునకు నామనోరథంబు విపరీతముగానున్నది. కాన రమాబాయి నిన్నుఁ బెండ్లాడ నిష్టపడకున్నదనియు నీమెకంటె సౌందర్యాతిశయముగల కన్నియనుగొనివచ్చి పెండ్లిచేయుదుననియు నాతోఁజెప్పియున్నాఁడు. ఈయర్థము నాతఁడు పలికినవాక్యములలో నొకటి స్థిరపఱుచుచున్నది. రమాబాయి నన్ను వలఁచి పెండ్లాడెదనని చెప్పినను వరింపవద్దఁట. అందువలన నాపదలు తప్పక సంభవించునఁట! అయ్యారె! ఇతని యభిప్రాయము తెలిసినది. ఇతఁడుపోయి రమాబాయితో సామవాక్యంబులఁ దురకను బెండ్లాడుమని చెప్పఁగా నామె యాలోచించుకొని తురకను

బెండ్లాడుటకంటె స్వజాతిసంభవుఁడయిన మాధవసింగునయినఁ బెండ్లాడుదు నని పల్కియుండవచ్చు. అదివిని దామోదరుండు రమాబాయిరహస్యముగాఁ దన యభిప్రాయంబుఁ దెలుపుచు నాకు సందేశమంపు ననియు, నందువలనఁ దనకార్యంబు తప్పక చెడిననియు యోజించి నామనంబును విఱుచుటకయి ఇట్టిమాటల నాడియున్నాఁడు. వీఁడు మిక్కిలి కుటిలుఁడు. వీనికి మిత్త్రుఁడని యుం శత్త్రుఁడనియుం నన్న భేదము లేదు. అందఱను బాధచేయుటే వానికి ముఖ్యకారణము. అట్లుండ నేను వీనికి మిత్త్రుఁడనైనను బరోపకారినైనను, నది మనంబున నెంచక నా కపకారము చేయుచుండ గుప్తముగాఁ బాటుపడుచుం డును. వీనికిమానసంబున నొకటియుండును. వాక్కున నింకొకటియుండును. చేయునదిమఱియొకటియై యుండును. మనోవాక్కాయకర్మంబులు భిన్నంబులు గానర్తించు నీతనిమాటలు సరిగా నమ్మరాదు. కావున నిప్పుడు నేను రమాబాయి హృదయం బెట్లున్నదోఁ గనుఁగొనవలెను. నేనెట్లుగనుగొనగలను? మునుపటివలె నేనంతఃపురమందు వర్తించుచున్నచో నామె యాకారవర్తనము లెట్లున్నవో తెలిసికొనియుండుదును. దామోదరుం డొరులందుఁ జరింపఁగూడదని శాసించి నాఁడు. వానిశాసన మతిక్రమించి యెట్లంతఃపురంబు ప్రవేశింపఁగలుగుదు? ఆమెయభిప్రాయంబు నుత్తరముల ముఖమునఁ దెలిసికొనవలయు. ఆయుత్త రంబుల రాకపోకలొరులకుఁ దెలియఁగూడదు. తెలిసినచో వారు చని దా మోదరునికి విన్నవింతురు. అందుల కతఁడు దుగ్రుండయి నన్నపారదుఃఖ ముల కధీనునిగాఁ జేయును. ఈకార్యము మిగుల నపాయకరమైనది. కావున జాగరూకుండనై పని నడుప వలయును. రమాబాయి మందిరమునకు వచ్చుచుఁ బోవుచుండెడిది కమల. ఆకమలచే నాకార్యమును రహస్యముగా నెఱవేర్చుకొనవలయు. నాపేరువినఁగానే నిప్పుద్రొక్కినకోఁతివలె మిడిసిపడు నట్టి కమలచే నాకార్యమెట్లు నెఱవేర్చుకోఁగలను! ఇందులకు ముందుగా నామెయనుగ్రహంబు సంపాదించుకొనవలయు. "సామమున నెల్లపనులును సరవిఁజెందు" అని పండితులందురు. సామంబున నామెయనుగ్రహంబు సం పాదించి యామెచే నాకార్యంబు నెఱవేర్చుకొనలేకపోదునా? అని యిట్లు పలువిధంబులఁ జింతించుచుఁ దనమందిరంబునకుఁ బోయి యప్పటినుండియు మనోహరవస్తువుల సంపాదించి కమలగృహంబునకుఁ బంపుచుండు. ఇట్లు

కొంతకాలమైనపిమ్మట నొకనాఁడు తాను కమలను దర్శింపబోయెను. అంతఁ గమల మాధవసింగొసంగిన వస్తువుల కమితానంద మందుటచేఁ గాఁబోలుఁ దొంటియట్ల మాధవునిఁ గోపముతోఁ జూడక కరుణావీక్షణంబులచేఁ జూడ సాగెను. అందుచేతను మాధవుండు రమాబాయిని బెండ్లాడినట్లు సంతసించెను. అంతఁ గమల యతనిఁ గుశలమడిగి నీవచ్చిన కార్యమేమని యడుగ నతండు చిఱునవ్వునవ్వుచు ఏమియుఁ లేదు. నీదర్శనంబు చేసికొనవచ్చితినని చెప్పి యానాఁడేమియుఁ జెప్పక తిరిగిపోయె. ఇట్లు మాధవసింగుదయాస్తమయంబులఁ బ్రతి దినమునఁ గమలాసందర్శన మాచరించుచు నుపహారంబు లర్పించుచు నామె యనుగ్రహమును సంపాదించె. అంత నొకనాఁడు కమల దన్నుఁ జూడవచ్చిన మాధవుని కిట్లు సంభాషించెను.

క.—రాజకుమారా! నీవు మాయింటికి కనవరతము వచ్చుచున్నావు. కాని కారణం బెఱుంగఁజాలకున్నాను.

మా.—నీసందర్శనలాభంబునఁ దనివి చెందకుండుటయే?

క.—అట్లుగాదు. నీమనోరథం బేదియో తెలియఁజెప్పు.

మా.—నామనోరథంబు నీకుమాత్రము తెలియదా?

క.—రమాబాయిని వరించుటవిషయము మా?

మా.—(మోము వంచుకొని) అవును.

క.—అది దుర్ఘటకార్యము. నేనెట్లు ఘటనచేయఁగలను?

మా.—ఘటనచేయుటకై నీవేమియుఁ బాటుపడ నక్కఱలేదు.

క.—మఱేమి చేయవలయు?

మా.—నేనిచ్చునట్టియుత్తరంబుల నామెకిచ్చి యామె యేమిచెప్పునో నాకు దెలుపుచుండవలయు.

క.—అట్లయిన నీకార్యము నిరాటంకముగాఁ జేయుదును.

మా.—ఈవృత్తాంతము మఱెవ్వరికినిఁ దెలియనీరాదు.

క.—బ్రహ్మకైనను దెలియనీయను.

మా.—ఇదిగో నాకోరిక తీరు తిరిగి నీదర్శనంబున కరుదెంచెద అని చెప్పి యత్యంతానందముతోఁ దనయింటి కేగెను.

ముప్పదియొకటవ ప్రకరణము.

మొదట రాజకుమారులు బదనూరునకు వచ్చి రాయలదర్శన మాచరించి యతనికుమారిక చేసిన ప్రతిజ్ఞ తెలిసికొని మాతరము కాదని పోవుచువచ్చిరి. కాని జయమల్లుని జంపినపిమ్మటఁ దారాబాయిని బెండ్లాడ నెంచి యొక రాజపుత్త్రుఁడును రాలేదు. ఇంతియ కాక రాయలు మహాకోపియనియును, నేమాత్రపు విరుద్ధభాషణము లాడినను యమునిశాంతమునకు బంపుననియుఁ, ప్రాణములపై యాశయున్నవారు వారిం జూడఁగూడఁదనియును నొక ప్రథ పుట్టెను. అందుచేఁ దమ ప్రాణంబుల కాశపడి తారాబాయిని బెండ్లాడఁ దలంపనేలేదు. ఒకవేళఁ దలంచినను దమమానసంబుల మట్టిపెట్టుచుండిరే కాని యాతలంపునకు వశులై బదనూరికిఁ బోలేదు. అందుచే సూరధానులు తనకుమారిక ప్రతిన నెఱవేర్చుభూపతికుమారుండు లభించుట దుర్లభంబని తలంచుచు నుండెను. పృథ్వీరాజు జట్టిసామర్థ్యముగలవాఁడని తనమనంబున నున్నది కాని జయమల్లు వ్రాసిన యుత్తరంబును జూచినప్పటినుండియు దన కూఁతు రెన్నిహితవాక్యంబులు చెప్పి మంచిమార్గమునందుఁ బ్రవేశపెట్టుచున్నను రాయలహృదయము మంచిమార్గంబునఁ బడక పృథ్వీరాజు తనకు శత్రువనియె భావించుచుండెను. తన తండ్రియొద్దకొక యుత్తరంబు వచ్చినదనియును నందుచేఁ బృథ్వీరాజునుగూర్చి విరుద్ధాభిప్రాయంబుదయించిన దనియును నామె సుంతేనియును నెఱుంగదు. తనజనకునకుఁ బృథ్వీరాజుంగూర్చి దురభిప్రాయంబున్నదని తెలిసినచోఁ బితృభక్తింబట్టిఁ బృథ్వీరాజునందుఁ దనకున్న ప్రేమమున మరల నాకర్షించుకొని యుండునేమో? అట్లు తెలియక పోవుటచేఁ బృథ్వీరాజునే సంతతము హృదయకమలంబున ధ్యానించుచు నాతనిరాకకై ప్రతీక్షించుచుండెను. ఆమె దేహము మాత్రము బదనూరునఁ దిరుగుచున్నది కాని మానస మెల్లప్పుడు పృథ్వీరాజు ననుసరించియే వర్తించుచుండె. మానసంబులేనిచో నింద్రియంబులు నిరర్థకంబులని యందఱికిఁ దెలిసినవిషయమే కదా? అందువలన నామెచెవులు శబ్దంబులు గ్రహింపమానెను. నేత్రములు వస్తువును జూడనేలేదు. నావస్తువేదియో తెలిసికొనలేకుండెను.

రాయలు పిలిచినప్పుడు మాత్రము పలికి యతఁడడిగిన ప్రశ్నల కుత్తరంబు లిచ్చుచుండును. అంతకుఁ దప్ప నొరులతో మాటాడదు. ఒకరు చెప్పినది వినలేదు. ఇతరులు తన్నేదైన నడిగినచో దానికి విపరీత ప్రత్యుత్తరము లిచ్చుటయే కాని సదుత్తరము లిచ్చుట గానరాదు. పెక్కేల! ఆమె వర్తన యొకయున్మత్తుని వర్తనమును బోలియుండెను. అంత నొకనాఁ డామె తనలో దానిట్లు చింతింపఁ దొడఁగె. ఈమధ్యవచ్చిన యుత్తరముంబట్టి యోజింప నారాజనందనునకు నాపై నపారప్రేమమున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. నారచించిన పద్యముల కమితానందము నొందితినని వ్రాసియున్నాఁడు. శీఘ్రకాలములోనే వచ్చి దర్శనమిచ్చెదనని చెప్పియున్నాఁడు. మఱియు నాప్రతిజ్ఞనవలీల నెఱవేర్చి నన్నుఁ బెండ్లాడెదనని వ్రాసియున్నాఁడు. నేఁటికిని రాలేదు. ఆరాజనందనుం డెప్పుడు వచ్చునో! ఎప్పుడు నాకోర్కి సఫలము చేయునో! నాకన్నులాతని సౌందర్యముం జూచి యెప్పుడు తృప్తిచెందునో! అని పలు తెరంగులఁ జింతించుచుండ నొకసవారీతోనొక కొందఱు మనుష్యులు వచ్చి వారి యింటిముందు నిలిచిరి. అంత నొకమనుష్యుండు లోనికిఁబోయి యచ్చటఁ సంచరించుచున్న యొకదాసిచేతి కొకయుత్తరమిచ్చి తారాబాయి కిమ్మనెను. అంత నాయూడుపుకత్తె యాయుత్తరమును గొనిపోయి యాలోచన సముద్రంబులో మునిఁగి యున్న తారాబాయి కిచ్చెను. అంత నామె దానిఁ జదువుకొని యమితానందంబు చెంది వెంటనే తండ్రియొద్దకుఁ బోయి యాయుత్తరమీయ నందుకొని యిట్లు చదివెను.

"ఓసుందరాంగీ! మిమ్మిచ్చటనుండి గొనిపోవ దామోదరుం డనేక మాయోపాయంబులుఁ బన్నుచున్నట్లు వినియున్నాను. నేను తోధానగరంబునకుఁబోయి శత్రువులతో యుద్ధము చేయుచున్నపుడు మాయోపాయంబున మిమ్ములఁ గొనిపోవునేమోయని భయపడుచున్నాను. కావున వీరితో బయలువెడలి కమలమియర్ కోటకు రావలెను. ఈకోటను భేదించుట శత్రువుల కసాధ్యము. మీరు సురక్షితముగా నిటనుండినచో నేనవలీలబోయి నీప్రతిజ్ఞ నెరవేర్చి రాఁగలను. నేను స్వయముగా మిమ్ములఁ గూడ వచ్చెదనని ఇదివరకు వ్రాసితిని. కాని తోధానగరవిజయముకై ప్రయత్నించుచుండుటచే రాలేకపోతిని. అందులకు మీరన్యథాతలంపక యీరాత్రి పయనంబై యొరులకు దెలియ

కుండ నీదుర్గంబునకు రావలయుం. అనుమానింపఁబనిలేదు! మీరిట సురక్షిత ముగాఁజేరినచో నన్ని కార్యంబులు చక్కఁబడిన పనియె నమ్ముము" అని చదివి పృథ్వీరాజు చేవ్రాలుతో నున్నయాయుత్తరంబును జక్కఁగ విమర్శించి జూచి తనకూఁతుతో నిట్లు ప్రసంగించె.

రా.—కుమారీ! నీయభిప్రాయ మేమి ?

తా.—చిన్న దానను నాకేమి తెలియును? పెద్దలు మీరె చెప్పఁడు.

రా.—నా యభిప్రాయంబు నీకిష్టమయినచోఁ గమలమియార్కోటకుఁ బోవు టుచితముగాఁ దోఁచదు.

తా.—(తెల్లతెల్లఁబోయి) నాయనా? ఏమి యట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు?

రా.—పృథ్వీరాజు మనకు శత్రుకోటిలోనివాఁడు. కావున నతనియొద్దకుఁ బోవుట యుక్తముకాదు.

తా.—(తనలో) అకటా! మాతండ్రి గారి నోటినుండి యిట్టిమాటలు వెలువడు చున్న వేమి? (ప్రకాశముగా) జనకా! మొదటినుండియు నాతని యపారప్రేమను జూచుచున్న మీరు నేఁడీవిధముగ నేల మాటాడు చున్నారో తెలియకున్నది.

రా.—మొదట మంచివాఁడని భావించి యట్లు ప్రేమతోఁ జూచితిని.

తా.—ఇప్పుడో?

రా.—అతండు దుష్టుండని తెలియవచ్చినది.

తా.—ఎట్లు తెలియవచ్చినది? ఎవ్వరైనఁ జెప్పినారా ? లేక రత్నసింగుపైఁ గలగాంచినట్లు కలగాంచినారా?

రా.—కలగనుటకాదు. ఒరులు చెప్పినారు.

తా.—"చెప్పుడుమాటలు చెడ్డ" వన్నసామెత తమకుఁ దెలిసియే యున్నది.

రా.—ఎవ్వరో పృథ్వీరాజుపై గిట్టక చెప్పినారని యందువా? ఏమి?

తా.—నిస్సందేహముగా.

రా.—మనహితులే మనకొకయుత్తరము వ్రాసినారు.

తా.—పృథ్వీరాజు మనకు శత్రువని వ్రాసినచో నాయుత్తరము తప్పక యహితులు వ్రాసినదేకాని హితులు వ్రాసినది కాదు. హితులైనవారట్లు వ్రాయరు.

రా.—పృథ్వీరాజునం దున్న వలపే యీమాటల నాడించుచున్నదా? లేక నీవే యాలోచించి పల్కుచున్నావా?

తా.—నేనే చక్కఁగా నాలోచించి పల్కుచున్నాను. వలపు గెలపు నాచే ననిపింపలేదు.

రా.—అట్లయినచో మనకు శత్రువగు పృథ్వీరాజును హితుఁడని చెప్పెదవే. అతండు హితుండని యెట్లు స్థిరపఱుపగలవు?

తా.—పోనిండు. శత్రువని మీరెట్లు స్థిరపఱుపఁగలరో! చెప్పుఁడు.

రా.—ఇదిగో నీయుత్తరమే స్థిరపఱుచును. (అని తన పెట్టెలో దాచియుంచిన యుత్తరమును దీసియిచ్చును.)

తా.—(అందుకొని చదివి) ఈయుత్తర మెవ్వరు వ్రాసినారు?

రా.—మనహితమును గోరుచున్న మిత్రుఁడు.

తా.—కాదుకాదు. మన యహితమును గోరుచున్న యమిత్రుఁడని తలంచెద.

రా.—ఏమట్లందువు! దీనిని నమ్మవా?

తా.—నమ్ముటకు వ్రాసినవారి చేవ్రాలేది?

రా.—చేవ్రాలు మరచి యుండవచ్చును. అంతమాత్రాన నమ్మక పోవుటయే?

తా.—అవును. వానిని నమ్మకుండదు. అంత యుత్తరము వ్రాసినవారు చేవ్రాలు చేయమఱతురా?

రా.—మఱచుటకాదు. పృథ్వీరాజువలనిభయముననే మానినారేమో!

తా.—అందుచేతనే మానినారో? లేక వ్రాసినవారు పగవారగుటచే వారి చేవ్రాలున్నచో శత్రువులు వ్రాసినదిగా భావించి మనము నమ్మమని మానినారో?

రా.—మనము నమ్మకపోయిన వారికి నష్టమేమి?

తా.—మనము పృథ్వీరాజు సహాయమునఁ దోధాను గెలిచి యందు మనము సుఖముగనుండుటయే నష్టము. ఈయుత్తరము మనము నమ్మి పృథ్వీరాజును శత్రువుగా భావింతుమనియు, నందువలన నతని స్నేహము చేయక యుందుము కానఁ దోధాపురము నెప్పటికి వశము చేసికో లేక విచారము నందుచుండు మనియు వారియభిప్రాయము. మఱియు దుష్టులు సజ్జనులు దుఃఖములపాలగుటనే కనులపండువుగఁ జూచు

చుందురు. కావున పృథ్వీరాజునకు మనకు భేదముగలిగింప నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

రా.—పృథ్వీరాజు మనపైఁ బ్రేమగలిగినవాఁడే యైనచో నొకమారైనను జూడరాలేదేమి?

తా.—కార్యాంతరాసక్తుండగుటచే తీరుగడలేక రాకపోయినఁ బోవచ్చు. అంతమాత్రముచే శత్రుఁడనిభావించుట యుచితమా?

రా.—పోనిమ్ము; పృథ్వీరాజు దుష్టుఁడే కానిచో నాఁడు మనమానందవనము నుండి వచ్చుచున్నప్పుడు శిలావర్షముఁ గురియించి మనలను హింసించి నిన్ను బలాత్కారముగాఁ గొనిపోనేల?

తా.—శివ! శివ! ఎంతమాటవింటిని. నాఁడు పృథ్వీరాజు నన్ను రక్షించెనా? లేక బలాత్కారముగాఁ గొనిపోయెనా? అక్కటా! యుపకారము నకుఁబోయిన నపకారమువచ్చుననుమాట వ్యర్థమగునా?

రా.—నాఁడు పృథ్వీరాజు నిన్ను రక్షించినాఁడా?

తా.—(తనలో) అక్కటా! రాజనందనుఁ డీయుత్తరము నొరులకుఁ జూపవద్దని చెప్పియున్నాఁడు. కాని నేఁడీయుత్తరమును నాజనకున కొసంగనిచో నాతని సందియము పాయదు. కావున పృథ్వీరాజిచ్చిన యుత్తరము చూపుదును. పృథ్వీరాజు కోపించినచో క్షమింపుమని వేఁడికొందును. (ప్రకాశముగా) అవును. పృథ్వీరాజు రక్షించెను. మీకు నమ్మకములేనిచో నీయుత్తరము చదువుఁడు (అని యుత్తరము చేతికిచ్చును.)

రా.—(ఆయుత్తరమందికొని యిట్లుచదివెను) సుందరీ! మేము నీకుపకారుల మైన గ్రహింపక మమ్ముల దుస్సహవాక్యంబుల పాలుచేయుచున్నావు. అయినను మేమందులకుఁ గోపింపము. నిన్ను మేము బండిలోనుండి బలాత్కారముగఁ గొనిపోవుచున్నామని తలంచితివి. కాని యట్లు కాదు. దామోదరసింగు పంపినభిల్లులు నిన్ను బలాత్కారముగాఁ గొనిపోవుచుండ వారలను జంపి నిన్ను విడిపించితిమి. నీవు భయముచే మూర్ఛితవైయుండి యెవ్వరు నిన్ను గొనిపోయినారో యెఱుఁగక నీమూర్ఛ దేఱునప్పటికి మేము నీకన్నులయెదుటనుండుటచే మమ్మే దొం

గలఁగా దలంచితిమి. దామోదరసింగు ప్రయత్నించిన రెండుకార్యములను జెఱచి యిరువురను రక్షింపఁగలిగితిమి. కృతార్థులమయితిమి. అని పృథ్వీరాజు చేవ్రాలుతోనున్న యాయుత్తరముం జదివి యత్యంతాశ్చర్యము నొంది తారంజూచి.

రా.—కుమారీ! ఇంతకుఁ బూర్వము నాకీయుత్తరమేల చూపలేదు?

తా.—ఆరాజనందనుఁడు చూపవద్దని చెప్పినాఁడు. కాని యిప్పుడు మీమానసంబుననున్న దురభిప్రాయంబును దప్పింపనెంచి చూపితిని.

రా.—వారిచే రక్షింపఁబడిన రెండవవారెవ్వరు?

తా.—(తనలో) అతని యుదంతముఁ దెలియకుండు నిమిత్తమే యీయుత్తరంబులఁ జూపవద్దనిచెప్పి యుండెను కావున నిపు డతనిఁగూర్చి చెప్పుట యుక్తముకాదు. (ప్రకాశముగా) నాకుఁ దెలియలేదు.

రా.—(సంతసముతో) పృథ్వీరాజు హితుండని నీవు ప్రతిజ్ఞగఁ జెప్పఁగలవా?

తా.—ముమ్మాటికి నా రాజనందనుండు మనకు హితుండనిచెప్పఁగలను.

రా.—అట్లయిన నీయభిప్రాయ మేమి?

తా.—మీయభిప్రాయ మేదియో యదియే.

రా.—మొదటి యుత్తరముంబట్టి పృథ్వీరాజు శత్రువని భావించితిఁ గాని నీవుచూపిన యుత్తరముంబట్టి హితుండని తెలిసికొంటిని. ఇప్పుడు కమలమియర్‌కోటకుఁబోవుటయే యుచితమని తోఁచుచున్నది.

తా.—(సంతోషముతో) అదియే యుక్తము.

అని యిట్లు వారొండొరులు సంభాషించుకొని రాత్రి చాలవఱ కతిక్రమించిన తరువాత నొరులకుఁ దెలియకుండ నావచ్చినవారితోఁ గలిసి కమలమియరుకోటకు పోయిరి.

ముప్పదిరెండవ ప్రకరణము.

"రాజకుమారా! నీవు వ్రాసిన యుత్తరంబును శిరసావహించి తీసికొన్నాను. దానిని దుదదాఁక చదువుకొని యమితానందభరితురాలనయితి. వెనుక నీవు నన్ను భవానీమందిరమునకుఁ గొనిపోయిననాఁడు నీవు చెప్పిన హితవాక్యంబులు వినక నిందించినందుల కిప్పుడు డెందమున విచారించుచున్నాను. దురాత్ముఁడయి దామోదరుఁడు చలము వహించియున్నాఁడు. నన్నుఁగొనిపోయి మహమ్మదీయునకుఁ బెండ్లిచేయునఁట! రాజపుత్త్రుఁడయి యుండియు నెట్టిదుష్టమార్గమును ద్రొక్కుచున్నాఁడో చూడుము. నాకొకమహమ్మదీయుని వివాహముచేయనిచో తానొక రాజపుత్త్రుండే కాఁడట. అట్లాదురాత్ముఁడు దృఢప్రతిజ్ఞ చేసినాఁడు. నేనూరకుండక మహాక్రోధంబు వహించి సుంతేనియుం జంకక నాకంఠమున జీవములుండ రాజపుత్త్రునిఁదక్కఁ దురకను బెండ్లాడను. అట్లుచేసినచో రాజవంశమునందుఁ బుట్టినదానఁ గానని ప్రతినపట్టితి. కాని నాప్రతిజ్ఞ నెట్లునెఱవేర్చికొందునో తెలియదు. మొదట రత్నసింగును వరించితి కాని నేనెంతకాలము వేచియున్న నతండు వచ్చుజాడ కానరాలేదు. కాన నే నిఁక రత్నసింగుపయి యాశవదలుకొన్నాను. నీవు వ్రాసినవిధంబునఁ దురకను బెండ్లాడుటకంటె నెంత నీచుఁడయినను రాజపుత్త్రుని బెండ్లియాడుట యుత్తమముకదా? నీవు నాయందు దయయుంచి వెనుక నాడిన నిందావాక్యములెదఁ దలంపక నన్నుఁ జేపట్టి యీదామోదరుబారినుండి తప్పింపుము. దామోదరు నాజ్ఞచే రాజభటులు సర్వదా జాగరూకులయి కావలియున్నారు. వారల కన్నుఁ బ్రామివచ్చుట నీకు మిగులఁ గష్టము. కావున నీరాత్రియందఱు నిద్రించిన తరువాత నొరులకుఁ దెలియకుండ నాభవనముయొక్క పశ్చిమభాగమునకు రమ్ము. నేనొకత్రాడు వేసియుంచెద. దాని వెంబడి నాసౌధంబుఁ బ్రవేశింపవచ్చు. అనంతరము కర్తవ్య మూహించి యీస్థలము తప్పించుకొని యొకసురక్షితస్థలమునకుఁ బోదము. నీవు తప్పక రావలయును. రాజపుత్త్రుండవయిన నీకు రాజపుత్త్రస్త్రీగౌరవము కాపాడుట యుచితకృత్యముకదా? ఇంతకంటె వ్రాయునదిలేదు" అని రమాబాయి చేవ్రాలుతో నున్న,

యాయంత్రమును జదువుకొని సంతోషసాగరంబున మునింగి యాయంత్ర మును గొనివచ్చిన కమలకు బహుమానంబు లొసంగి, కమలనుబంచి, నాఁడు తనకార్యంబు నెఱవేఱుట నిశ్చయమని తలంచి యిట్లనుకొనియె. "ఓరీ! దురాత్మా! దామోదరా! నీవు నాకార్యము నెఱవేర్పనిచో నుండిపోవునా? నీకయి యెన్నికష్టము లనుభవించితి. ఎన్నిపాపకార్యంబు లాచరించితి! నీయాజ్ఞ శిరసావహించి నీ వానాఁడు నాచేవ్రాయించిన యంత్రముపయి రత్నసింగు చేవ్రాలు చేయింపనేఁ బూనికొంటిని కాని యట్టి సాహసకార్యమునకు మఱి యొకఁడు పూనుకొనునా? ఆరత్నసింగు తొందరగాఁ గార్యములు చక్కఁబెట్టుకొనుచున్న సమయము వేచి రాజకీయవ్యవహారపుపత్త్రికలలో నీయంత్రంబు నుచేర్చి యతని కీయంత్రపు సంగతి తెలియకుండఁ జేసి చేవ్రాలు చేయించితి. నాఁడారత్నసింగు నాయందున్న నమ్మకముచేతను, తొందరపనులుండుటచేతను, నాకాగితముల చదువకుండఁ జేవ్రాలు చేయుటచే నాయాటలు సాగినవి కాని లేనిచో నాజీవితాశ విడిచికోవలసినదే కదా? మఱియు నీవానాఁడు తోధాపురంబుఁ బ్రవేశించునాఁడు నాసాయముండఁబట్టి కార్యము దీర్చుకోఁగలిగితివి. కానిచో మాళవరాజువలె నవమానంబుచెంది వచ్చినత్రోవఁ బట్టి మాళవకుఁ బోవలసినదేకదా? ఆదినంబునఁ బశ్చిమద్వారంబునొద్ద భటులు లేకుండఁ జేయుటలోను శుద్ధాంతంబు ప్రవేశించుట కొకకవాటమయిన భేదింప నవసరములేకుండఁ జేయుటలోను, నాపడినకష్టము భగవంతునికిఁ దెలియుం. ఇట్లు నీ కనేకవిధములఁ దోడుపడి నీకార్యములు దీర్చిననాకు రమాబాయినిఁ బెండ్లిచేయుటకు బదులుగా నామె నొకతురకకీవలయునని ప్రయత్నించితివిగదా? నీకుటిలబుద్ధియే వెలువడినది కాని యంతకన్న నీవు చేసెడిదేమి? నాకార్యంబవలీల నెఱవేఱఁగలఁదు. నీవు నాకెంతో హితుండవనియుం నాకార్యములఁదీర్ప సమర్థుండవనియుం నెంతో నమ్మకమూని నామనోరథంబు తెలుపఁగా మొదటఁ జేసెదనని చెప్పి తుదకొక మహమ్మదీయునికిఁ గట్టవెంతువా?" అని యిట్లు దామోదరుని నిందించుచుఁ దనకార్యంబు నాటంకపఱుచుచున్న సూర్యుంజూచి "అకటా! నేఁ డీభానుమంతుం డున్న స్థలమునుండి కదలుచున్నట్లు కానరాదు. ఎన్ని పర్యాయంబులు నభోమండలమువంకఁ జూచిన నిప్పటి స్థలంబునందున్నట్లు గానవచ్చుచున్నాఁడు. ఇది

వఱకు వేగముగా నస్తమించు నీసూర్యుండు నేఁ డెంతకాలము వేచియున్న నస్తమింపఁడేమి? దామోదరునివలె వీఁడు నాకార్యంబు నిర్బంధింపఁ దలంచుచుండెనేమో?'' అని దూషించుచు సూర్యాస్తమయమునకు వేచియుండె. అంత సూర్యుండును మాధవసింగు నిందావాక్యములు భరింపలేకో, వాఁడు పడుచున్న సంతాపమును జూచి సహింపలేకో పడమటికొండ చాటుఁజొచ్చె. అప్పుడు మాధవుని హృదయకుహరంబు మోహాంబుచే నావృతమయినట్లు రోదసీకుహరంబు తిమిరావృతంబు కాఁజొచ్చె. అయినను రమాబాయి మందిరమునకు రహస్యముగాఁ బోనెంచిన మనమాధవసింగున కంతటితో నిర్బంధములు తీఱలేదు. వీనికింకను నిర్బంధములున్నవి. ఊరంతయుఁ మాటుమణఁగియుండవలయుం. ఊరంతయుఁ గాకపోయినను దనవీథిలోనివారైనను నిద్రింపవలె లేనిచోఁ దనప్రవర్తనముఁ గని తత్త్వముగనిపెట్టి దామోదరునితోఁ జెప్పుదురన్న భయము బాధించుచుండెను. ఇంతియకాక పురరక్షకభటు లెదురుపడి తన ప్రవర్తన మరయుదురేమో యని భీతిలుచుండె. ఇట్లతఁడు పలు సందియములు పెట్టుకొని విచారించుచుండ రాత్రి చాలభాగ మతిక్రమించుచుండె. అతని నిర్బంధము నొక్కొకటి తొలంగుచుండె. దనవీధి వారేకాక, యూరిలోనున్న తక్కిన వీథులవారుగూడ శయనించిరి. అప్పుడు పురరక్షిత భటుల యడలింపులు తప్ప మఱియొక్క శబ్దమేదియుం వినరాలేదు. అంత మాధవుండదియె తగిన సమయమని యోచించి యాకాలమునకుఁ దగినవేషము ధరించి భయంకరమగు ఖడ్గమొకటిం గొని దాని నెవరైనఁ జూచినచో ననుమానింతురని యొకచేలికజ్జలో నిమిడ్చి యొరులకుఁ దెలియకుండఁ బోవుచుండెను. తాఁ జీఁకటిలోఁబడి యతిరయంబునఁ బోవుచున్నప్పుడు చూడక మార్గమధ్యమందు శయనించియున్న యొకకుక్కమీఁద వాని కాలుపడెను. అంత నాముదుసలికుక్క యూరకుండక మొఱుగుచుఁ బరువెత్తి కొంతదూరముపోయి వెనుక తిరిగిచూచి తనవెంట నొరులెవ్వరును రాలేదని నిశ్చయించి భయంకరమయిన గొంతుకతో మొఱుగనారంభించెను. ఆధ్వనిచే న సమీపమందున్నవారందఱను మేల్కనిరి. ఘోరమయిన పోరాటంబులం దైన భయపడని మనమాధవుం డాకుక్క మొఱిగినప్పుడపారభయము నొందసాగెను. ఆభయమునకుఁ బ్రధానకారణము కుక్క కాదు. అచ్చటివారిని మేలుకొలు

పునట్టి దానిధ్వని యని గ్రహింపవలసినది. అట్టియనుమానము నావీథివారిమా
టలు తోడుపడి మఱింత వృద్ధిపొందించె. అయినను వానిపాపములు మాత్రము
నిలువక వాని మోసికొని పోవుచుండెను. ఆసమయంబున నా మేల్కొనినవారిలో
నొకఁడు మనుష్యుఁ డొకఁడు పోవుచున్నాఁడని భావించి "ఆపోయెడివా
రెవ్వ"రని యడిగెను. అది మాధవుండువిని తానప్పుడు ప్రత్యుత్తరమీనిచోఁ
దస్కరునిగా భావించి తన్ను వెంబడించి తనకార్యంబునకే కాక తనప్రాణం
బునకుఁ గూడఁ జేటు మూడింపక మానరని యోజించి "నేనా! పురరక్షక
భటుఁడ"నని ప్రత్యుత్తరమిచ్చె. అదివిని యామానవుఁడు మాఱుమాటాడక
పోయి నిద్రించెను. అంత మాధవుఁడు తనయుపాయము ఫలించినందుల కమి
తానందంబు నొంది సందుగొందులుదాఁటి పోయిపోయి రమాబాయి సౌధ
మును సమీపించెను. ఆసౌధమునకుఁ బురోభాగంబున రాజబంధువుల గృహం
బులును, రెండుప్రక్కల మఱికొందఱి గృహంబులును గలవు. కాని, దానికి
నాలవవైపునఁ బెద్దతటాకము, తటాకసౌధంబులకు నడుమ కొన్ని వృక్షం
బులు మొండ్లపొదలుగలవు. ఆదిక్కునుండి సౌధముఁ జొచ్చుట యెట్టివారికి
యిన నసాధ్యము. అందుచే దామోదరుండుంచిన కావలి భటులందఱు ముం
దువైపునే కాచికొనియుండిరి. ఆమేడ వెనుకటిభాగమునఁ జెట్లు క్రిక్కిరిసి
యుండుటచేఁ జొరశక్యము కాకుండె. ఇట్లు చెట్లచే దుర్గమమయియుండుట
చేతను, మేడయెత్తు ముప్పది గజములకంటె నధికముగానుండుటచేతను,
సోపానపంక్తి లేకపోవుటచేతను, నాతట్టునుండి మనుష్యులు వత్తురన్న సంది
యము లేకపోవుటచే నొకమారయిన నాప్రక్కకుఁబోయి చూడనవసరము
లేనందున నాప్రక్క నిర్మానుష్యమయి మిగుల భయము గొలుపుచుండె. ఆవైపు
గోడకుఁ దటాకముల మీఁదనుండి చల్లనిగాలి వచ్చునిమిత్తము ద్వార మొక
టియుండె. రమాబాయి యాప్రక్కనుండియే వచ్చి తావేసిన త్రాటివలనఁ
బైకెక్కి యాద్వారమువలన లోపలఁ బ్రవేశించి తన్ను గొనిపొమ్మని మాధ
వున కుత్తరమంపినది. మాధవుండు రమాబాయియందున్న యభిలాష తనకుఁ
దోడుబంటయి నడిపింప నిర్భయంబుగా నాచెట్లలోనికిఁ బ్రవేశించి యాద్వా
రమునొద్దికిఁ బోయెను. ఆమాధవుఁడుచిరకాలమా పురంబుననుండిన వాఁడును,
నెట్టి రహస్యమార్గములనైన నెఱింగినవాఁడునుగాన నట్టి గాఢతమంబులో నట్టి

దుర్గమస్థలంబున కొంతిగాఁ బోఁగలిగెనుగాని మఱియొకఁడయినచోఁ బోయి యుండలేఁడు. మాధవుఁడయినను తనకు రమాబాయి యందున్న యభిలాష యనుభటుండు తోడుచూపక యున్న నొంటిగాఁబోవుటకు భయపడునని యూహింపవలసియున్నది. ఎట్లయిననేమి? మాధవుం డాస్థలంబు చేరునప్పటికి మేడపైనుండి యొకత్రాడు వ్రేలాడుచుండెను. ఆమేడమీఁద దీపములు వెలుగుచుండెను. ఆదీపపు వెలుతురున నొకకాంతాలలామ కనిపించె. అప్పుడామాధవుం డాకాంతను రమాబాయినిగా గ్రహించి తానువచ్చిన సంగతి తెలియుటకయి యాత్రాటినిబట్టి కదల్చెను. ఆకదలుట చూచి రమాబాయి మాధవునిరాక గ్రహించి సమ్మని చేసన్నచేసెను. మాధవుం డామెకు గనఁబడ లేదు కాని రమాబాయి యతనికిఁ గానవచ్చుచుండెను. అందు రమాబాయి చేసిన చేసన్నఁ గనిపెట్టి తాఁగొనివచ్చిన యాయుధమును మొలకుఁగట్టి యాత్రాటిని బట్టికొని పైకెక్క నారంభించెను. ఈమాధవుఁ డప్పుడప్పుడు తటస్థించిన యుద్ధములందుఁ బ్రాణమూలమున శత్రువుల కోటగోడ లెగఁబ్రాకిన వాఁడగుటంబట్టి యధికాయాసము లేకయే యెగఁబ్రాకుచుఁ దన కార్యము సాధించుకొనుట నిక్కంబని భావించియుండెను.

ముప్పదిమూఁడవప్రకరణము.

నేను మొదటవ్రాసిన యుత్తరమున తారాబాయి యమితానంద మొందిన ట్లాపత్రికావాహకుండె చెప్పియున్నాఁడు. అదివ్రాసి చాలకాలము కావచ్చినది. తరువాత దీనిని దారాబాయికిఁ బంపుమని మాతమ్ముఁడు జయమల్లుని కొకయుత్తరము వ్రాసియిచ్చితి. అది యామెకుఁ జేరెనో లేదో తెలియదు. ఈమధ్య నేనంపిన మనుష్యుఁ డిప్పటికిని రాలేదు. ఇప్పటికి రెండుదినముల క్రిందటనే రావలసినది. ఇంత విలంబమగుటకుఁ గతంబేమియో యని మనంబు మిగుల విచారముచెందుచున్నది. సదాశివుని సందర్శించి చాలకాలమాయె. అతని దర్శనమెప్పుడు లభించునోయని యిట్లు పృథ్వీరాజు తారాబాయిని సదాశివుని మాటిమాటికిఁ దలంచుకొనుచున్న సమయంబున నొక

భటుండు మెల్లననే తెంచి నమస్కరించి నిలిచెను. అంతఁ బృథ్వీరాజు పురుషుని బదనూరికిఁ దానంపినవానినిగా గ్రహించి వానితో నిట్లు సంభాషింపఁ దొడంగె.

పృ.—ఏమి! తేలిపోవుచున్నావు? నీయుదంతమేమి?

భ.—దేవా! తమసెలవు చొప్పున బదనూరికి బోతిని.

పృ.—తారాబాయిని రాయలనుఁ జూచినావా?

భ.—లేదు. వారాగ్రామంబున లేరు.

పృ.—మఱియెచ్చటికిఁ బోయినారు?

భ.—తమరంపిన యుత్తరముచొప్పున వారికమలమియరుకోటకే యేతెంచినారఁట.

పృ.—అయ్యయ్యో! నేనిచ్చటకురమ్మని యుత్తరము వ్రాయలేదే!

భ.—తామొక యుత్తరమే కాకుండఁ గొందఱి మనుష్యులఁగూడఁ బంపినారఁట.

పృ.—అకటా! నేమనుష్యులఁ బంపినానా! ఇదియెంతయు మోసముగా నున్నదే! అచ్చటివారిని జక్కఁగానడిగి తెలిసికొన్నావా? లేదా?

భ.—అందులకే యింత విలంబమాయెను.

అంతఁ బృథ్వీరాజు వానిఁబంపి తనలోనిట్లు విచారింపఁ దొడంగెను. అయ్యయో! యెంతపని జరిగినది. ఇది దామోదరుని కృత్యము. మఱియొకరిది కాదు. పెద్దపులివాతఁబడినట్లు వారాశత్రుల బారిఁబడఁగా నాఁడా సదాశివుండు తప్పించినాఁడు. ఇట్లు వారలు సురక్షితులయియున్నారని తలంచుచుండఁగా మరల వారు శత్రువులచేతిలోనే చిక్కినారు. ఓరీ! దురాత్మా! దామోదరా! నీ వెంతకుటిలుండవురా? నిన్నేమిచేసినను బాపముందునా! ఓరీ! రాజపుత్రాధమా! వారలకెన్ని యాపదలను బెట్టుచున్నావురా? యమ నిశాంతమునకుఁ బోయినఁ గాని వారలకుసుఖంబుగలుగదు. స్వచ్ఛమగురాజపుత్రవంశంబులకంతకళంకంబు తెచ్చుచున్నావురా? నినుఁ జంపినచోఁ దారాబాయి! రాయలకుఁ గాకుండ లోకమున కంతటికి సౌఖ్యము కలిగించినవాఁడనయ్యెద. ఓదురాత్మా! నీమాయా చాతుర్యమునకెంతయు నక్కజపడుచున్నాను. నిన్నుమించిన మాయావు లేక

లోకంబుననుండరని నిక్కముగ వక్కాణింపఁగలను. ఓసదాశివా! నీవానాఁడెంతో శ్రమపడి బుద్ధిచాతుర్యంబుచే వారిసిదప్పించి వారిగౌరవంబులఁ గాపాడితివి. నీపడినశ్రమయంతయు వ్యర్థమాయెను. శత్రువులకుఁ జిక్కినవారినిఁ దిరిగి విడిపింపఁగలుగుదుమో లేమో! తెలియకున్నది. అని యిట్లు మిగుల వగలపాలగుచు విచారాతిశయంబున నిద్రాహారంబుఁ గైకొనక యేకకార్యమయిన సాంతముగాఁ గాలు వేస్కక సదాశివయోగీంద్రునిమిత్తము వేచియుండెను. అంతనొకనాఁడు సదాశివుండు రహస్యమున వీతెంచి తనకు నమస్కరించిన పృథ్వీరాజు నాశీర్వదించి కూర్చుండి రాజకుమారునితో నిట్లు ప్రసంగించె.

స.—రాజపుత్రా! ఎంతయాపద యేతెంచినది!

పృ.—అవును. తారాబాయియు రాయలును సుక్షితులయి యున్నారని సంతసింపఁగా వారల నాథకుఁడింతుండు మరల విపదంబుధిలో ముంచినాఁడు. ఎవ్వరికయినను కర్మ మనుభవింపక తీరదు.

స.—దైవము నిందింపఁగూడదు. వారలను దిరిగి శత్రువుపాలు చేయుటకు మనబుద్ధిహీనతయే కారణమని వక్కాణింపవలసియున్నది.

పృ.—అందు మనబుద్ధిహీనత యేమున్నది ?

స.—లేకేమి ! నేనాదినము వారలను బదనూరికిఁ గాక గద్యారుదుర్గమునకుఁ గాని యిచ్చటికిఁ గాని గొనివచ్చినచో వారలు శత్రువులపాలగుదురా? ఇది నా తెలివితక్కువ. బదనూరు ప్రవేశించిన తరువాత నీవు పోయి వారలను స్వయముగాఁ గొనివచ్చి, యీ దుర్గమంగు నుంచికొనకపోవుట నీ తెలివితక్కువ.

పృ.—నిశ్చయమే. కాని యిందువిషయమయి తారాబాయి రాయలతెలివి తక్కువగూడనున్నదని చెప్పవలసియున్నది.

స.—శివ! శివ! వారలబుద్ధిమాంద్యము సుంతేనియు లేదు.

పృ.—లేకేమి? తమకుఁ బెక్కురుశత్రువులున్నారని తెలిసియు వచ్చినవారి నెల్లవిశ్వసించి వారివెంబడించిపోవుట తెల్వితక్కువకాదా ?

స.—వారట్లు విశ్వసింపనేలేదు. నీచేవ్రాలుతోనున్న యుత్తరమే వారిని నమ్మించి కుతుక లుత్తరించినది.

పృ.—నాచేవ్రాలున్న యుత్తరమోరులకెట్లు చేరినది?

స.—నీసోదరుండగు జయమల్లునివలన.

పృ.—అక్కటా! నేనాతని విశ్వసించి బదనూరికిఁ బంపుమనియిచ్చిన లేఖ శత్రువులకిచ్చినాఁడు కాఁబోలును.

స.—అవును. నీవు జయమల్లుని విశ్వసించుట తప్పు.

పృ.—ఎన్నియో నీతివాక్యములుపలుక సోదరుఁడని కనికరించి విశ్వసించి చేరఁదీసితిని.

స.—ఆతుచ్ఛుని విశ్వసించుటవలననే మనకిన్ని చిక్కులు మరల సమకూడినవి. వాఁడు దురాత్ముఁడయిన దామోదరునివలన లంచముఁగొని యతని దుర్బోధన కంగీకరించివచ్చి, నీతోఁ గపటస్నేహముచేసి నీవిచ్చిన యుత్తరము దామోదరుని కంపినాఁడఁట. వాఁడాయుత్తరమును తన భటులకిచ్చి తారాబాయిని రాయలనుగొనిరండని వారు బదనూరికిఁ బోయియుత్తరమీయఁగాఁ దారాబాయి రాయలును నాయుత్తరమును నీవంపినదని తలంచి వారల వెంబడించి తోధాను చేరిరి.

పృ.—ఆయుత్తరములోనైన కమల మియరుకోటకు రమ్మని వ్రాయలేదే!

స.—ఆభాగమంతయుఁ శత్రువులు చేర్చినారు.

పృ.—అకటా! దురాత్ముం డెంతపనిచేసినాఁడు! ఆనీచుని చంపి సూరధానులు మావంశమునకు మిక్కిలి హితముచేసినాఁడు.

స.—మనయదృష్టమెంత బాగున్నదో చూడు.

పృ.—అదేమి?

స.—వాఁడు పట్టినప్రతిన విన్నావా ?

పృ.—వినలేదు.

స.—మాయోపాయముచే నిన్నుఁ జంపుటకు జయమల్లు ప్రతిజ్ఞ చేసినాఁడట.

పృ.—ఎవరియెదుట ?

స.—దామోదర మాళవరాజులయెదుట ?

పృ.—అందువలన నతనికిఁ గలుగులాభమేమి ?

స.—జయమల్లు నిన్నుఁ జంపి దామోదరుని కుపకారముచేసినచో పిమ్మట దామోదర మాళవరాజులు మీజనకునిఁ జంపి జయమల్లుని రాజాగాఁ జేయుట కంగీకరించిరి. లాభముకాదా?

పృ.—జయమల్లెంత మోసము చేయ వచ్చినాఁడు.

స.—వాఁడు చేసిన మోసమిదియు కాదు. నీమీఁద రాయలకుఁ గోపము వచ్చుటకయి యొక యుత్తరము వ్రాసినాఁడు. కాని తారాబాయి యది శత్రువులు వ్రాసిన యుత్తరమని చెప్పి రాయలకోపమును మాన్పినది.

పృ.—భగవదనుగ్రహంబువలన బ్రతికితి. లేనిచోఁ జత్తునుగదా ?

స.—సరియె. భగవదనుగ్రహము మాటకేమి? తారాబాయి వ్రాసినపద్యముల యుత్తరము నీప్రాణములఁ గాపాడినవని నమ్ము.

పృ.—ఎట్లు?

స.—జయమల్లు మొదటఁ దారాబాయిని సామాన్యస్త్రీగా భావించెఁగాని నిరుపమానురాలని భావింపలేదు. అందుచే వాఁడును దామోదరుఁడును మాళవరాజును గలిపి జయమల్లు దామోదరులు మోసముచేసి నిన్నుఁ జంపి తారాబాయిని మాళవరాజునకిచ్చుటకును, మాళవరాజు తోధాచిత్తూరునగరంబుల వారిరువురికి నొసంగుటకును శపథంబుచేసికొనిరి. అందులకు నిన్నుఁ జంపుటకయి జయమల్లిచ్చటికివచ్చి తన కార్యము నెఱవేర్చికొన సిద్ధముగానుండఁ దారాబాయి వ్రాసినపద్యముల యుత్తరము వానికంటఁబడియె. అది వాఁడుచదువుకొని తారాబాయి బుద్ధివిశేషమునకును కవిత్వచాతుర్యమునకును మిగుల మెచ్చుకొని తానే వరింపవలెనని తలంచి బదనూరికిఁ బోయెను. ఆయుత్తరము వానినింటనుండి కదల్పనిచో వాఁడు నీప్రాణములఁ గదల్చియుండు.

పృ.—జయమల్లిట్టి వాఁడని మీకుఁ దెలిసినచోఁ నాకుఁ దెలియచేయవద్దా ?

స.—కార్యాంతరాసక్తుండనయిన నాకిది యేమియు మొదటఁ దెలియలేదు. తెలిసినచో వర్తమానమంపనా ?

పృ.—మాళవరాజున కింకను బుద్ధి రాలేదా ?

స.—బుద్ధియుండినఁగదా వచ్చుటకు.

పృ.—ఆదురాత్ములం జంపినంగాని నాకు నిద్రాహారంబు లుండవు, కాని తారాబాయిని రాయలను తప్పించుట యెట్లో యోజింపుఁడు.

స.—నీయాలోచన చెప్పుము.

ప్ర.——నాయాలోచన యేమున్నది? దండోపాయమవలంబించి మాళవదామోదరులనుజయించి తారాబాయిని రాయలను విడిపించి తోధానగరంబు వారలనుండి గైకొనవలెనని యున్నది.

స.——ఆయుపాయ మవలంబింపవలసినసమయ మిదికాదు.

ప్ర.——మరెప్పుడు ?

స.——తారాబాయియుం రాయలు శత్రువులచేతికిం జిక్కకుండనున్నప్పుడు.

ప్ర.——ఇప్పుడయిననేమి ?

స.——నీవు దాడివెడలినసంగతి వారికిం దెలియఁగానే రాయలను దారాబాయిని జంపనిశ్చయించుకొన్నారు. మఱియుం వారిరువురు తమకుఁ జిక్కియున్నంతకాలము నీవు రావని వారినమ్మకము.

ప్ర.——ఈప్రయాసమంతయుం వారిరువురికొఱకేకదా? వారిరువురు మృతినొందినప్పుడీరాజ్యాదులతో నేమిప్రయోజనము ?

స.——అవును. నిశ్చయమే. అందుచేతనే దండోపాయము యుక్తము కాదంటిని.

ప్ర.——మరేమి చేయవలెను?

స.——సామముచేత రాయలను దారాబాయిని విడిపింపవలె. తరువాత దండోపాయము ప్రయోక్తవ్యము.

ప్ర.——వారు మిగుల జాగరూకులయియుందురు కాన నిప్పుడు సామోపాయముగూడ వ్యర్థమగునేమో ?

స.——జాగ్రత్తతోఁ బ్రయోగించినచో సామ మెప్పుడును వ్యర్థముకాదు. రమ్ము. సామముప్రయోగించి చూతమనిచెప్పి వానివెంటఁ బెట్టికొని యెచ్చటికో పోయెను.

ముప్పదినాల్గవప్రకరణము.

మాధవుండు పరలోకగతుండయిన కొన్నిదినంబులకుఁగాని తోధాపురంబున నతనిమరణవార్త యందఱికిఁ దెలియరాలేదు. ఆవార్త పురజనులు విన్నప్పుడు కొందఱు రమాబాయికిఁ దనపై వలపులేదని గ్రహించియుం నామెను గామించుటయే మాధవునిబుద్ధిహీనతను వెలువరించుచున్న దనియు, మఱికొందఱు తుచ్ఛుఁడయిన మాధవసింగునకు రమాబాయి తగినశిక్ష చేసినదనియుం, నింకొక కొందఱు వలపులేనికాంతను వలచుటకంటెఁ బ్రాణాపాయకరమగు కార్యమింకొకటి లేదనియుఁ, గొందఱు మాధవుని మేడపైకి రహస్యముగా రప్పించికొని చంపించి యావైపున బాఱవైచినదనియుం, నింకొకకొందఱు దామోదరుండు తనకుఁ దురకను బెండ్లిచేసెదనని ప్రతినపట్టుటచే రమాబాయి భయపడి తురకను బెండ్లాడుటకంటె రాజపుత్రునివరించుట మేలనితలంచి తనపై వలపుదాల్చిన మాధవసింగు నొరులెఱుగకుండునట్లు సౌధముయొక్క పశ్చాద్భాగంబుననుండి తనసౌధమును సమీపించి తావైచిన త్రాటివెంబడిని సౌధంబు పైకివచ్చినచో నాస్థలమునుండి తప్పించుకొని పోయి పెండ్లిచేసికొని సుఖముగా బ్రదుకుదమని చెప్పగా నతఁడందుల కంగీకరించి యామెచెప్పినట్లు చేసి త్రాటి వెంబడిని బైకిఁబోవు చున్నప్పుడు ప్రమాదవశమునఁ ద్రాడు తెగుటచే నటనుండి క్రిందఁబడి చచ్చెననియు, వేఱొక కొందఱు రమాబాయి కపట ప్రేమమును గనబడఁజేసి త్రాటివెంబడిని దనమేడమీఁద కతండు వచ్చునట్టులొడంబఱిచి వాఁడు మేడనధిరోహించుచున్న సమయమున ఖడ్గంబుతో నాత్రాటిని ఛేదింప నటనుండి క్రిందఁబడి మృతినొందెనని యుం, బలువిధంబుల భావింపఁజొచ్చిరి. అంత నీవార్త దామోదరుండు విన్నప్పుడు తన హితవాక్యంబులు వినకపోయినందులకు వానికిఁ దగినప్రాయశ్చిత్తమాయెనని మొదట సంతసించెనుగాని తరువాత నతండు తనకొనర్చిన యుపకారంబును దలంచుకొని మిగులవిచారించి కడపటివారాలోచించినట్లు వాని చావునకుఁ గారణభూతురాలు రమాబాయియే యని యూహించి యాఘాతకురాలికిఁ దగినశిక్షయొనర్చి తనమిత్రునిఁ జంపినందులకుఁ బగదీర్చుకొన

నిశ్చయించి యొకనాఁడు మాళవరాజు సందర్శనంబునకుఁబోయి తనరాక నెఱింగించిపుచ్చి తదనుమతంబున లోనికిఁబోయి యుచితాసనమలంకరించి యతనితో నిట్లు సంభాషించె.

దా.—మహారాజా! తామభిలషించిన కాంతామణిని దారాబాయిని నిటకు రప్పించితి. ఇఁక మీరు వరించుటయే.

మా.—(సంతోషముతో) రాజపుత్త్రా! నీవుతలంచినకార్యము నిష్ఫలమగుట కనివినియెఱుంగ నీప్రభావము వర్ణింప నెవ్వరితరము?

దా.—కార్యంబులు నెఱవేరుట నాప్రభావంబువలనఁగాదు. తమకునాయందున్నయనుగ్రహంబువలననే యనియోజింపుఁడు. దేవా! నామనవి యొకటి యున్నది.

మా.—ఏదియో తెలియఁజెప్పుము.

దా.—మాధవసింగు నాకుఁ గుడిభుజమువంటివాఁడని తమరెఱుంగుదురుగదా?

మా.—అవును, ఎఱుగుదు. మననిమిత్తము చాలకష్టపడినాఁడు.

దా.—ఆమాధవసింగు రమాబాయిని వరించెను. కాని యామెకతనియందు వలపులేదు.

మా.—తరువాత నేమిజరిగినది?

దా.—వానిని మాయోపాయముచేఁ జంపించినది.

మా.—అకటా! మాధవసింగు చచ్చెనా?! ఎంతపని చేసినది! ఆదుర్మార్గురాలు.

దా.—అందులకు దానికిఁదగినశిక్ష యొనర్పవలెననియున్నది.

మా.—ఏమిశిక్ష యొనర్చెదవు? యావజ్జీవము కారాగృహమునందుంచెదవా?

దా.—దానికది యొకశిక్షయా?

మా.—మఱియేమి చేసెదవు?

దా.—మోటువాఁడును, బలిష్ఠుఁడు నగునొకమహమ్మదీయునకుఁ బెండ్లి చేసెదను.

మా.—బాగుబాగు! ఆఁడుదాని కంతకంటె నెక్కుడు శిక్షలేదు.

దా.—ఇది కేవల మారమాబాయికి శిక్షయేకాక తక్కినలోకమునకు జాతిమత భేదములేకుండ నొండొరులు పెండ్లిచేసికొనవచ్చునని విధిసూత్రము కూడ కాఁగలదు.

మా.—నీవాక్యమెంతయు నాదరణీయమయియున్నది. హిందువులుమిగులఁ దెలివితక్కువవారు. అందఱు భగవంతునిచేతనే సృజియింపఁబడియుండ నీయొక్కువతక్కువలెందుకు వచ్చినవో తామెఱుఁగరు. ఏజాతివారాజాతి వారితోనేకాని మఱియొకజాతితో సంబంధములు చేసికొనుట తప్పని భావింతురు. మఱియు నట్టిపట్టుదలతో మీరాజపుత్త్రులు మిగుల మూర్ఖులు.

దా.—తమమాట నిశ్చయమె. అట్టిరాజపుత్త్రుల మూర్ఖతను వదలించుటకే రమాబాయి కిట్టిశిక్ష విధించుట.

మా.—మంచిది, కానిమ్ము. నీవిఁక సంఘసంస్కరణకర్తవని ప్రసిద్ధికెక్కుదువు.

దా.—మహారాజా! సంఘసంస్కరణములేక హిందువులందఱు చెడుచున్నారు. కావున నేనిప్పుడు క్రొత్తమార్గమవలంబించి రమాబాయినొకమహమ్మదీయునకొసంగి వివాహముచేయుటయుఁ దారాబాయినిఁ దమకు వివాహముచేయుటయు, నీరెండుకార్యంబులు నాజీవితకాలంబులో నెఱవేఱినచో నీవివాహములను నిదర్శనముగాఁ జేసికొని తక్కినవారందఱు జాతిమతభేదములేకుండ వివాహముచేసికొందురు. అందువలన దేశమభివృద్ధిలోనికి వచ్చును. ఇంతకు నేనే కారణమను. గాన దేశమున కుపకారముఁ జేసినవాఁడనగుదును.

మా.—మేలుమేలు! అట్లు తప్పక చేయుము.

దా.—చేయుటకు సంకోచములేదు కాని రమాబాయికిఁ దగినతురక పెండ్లికొడుకొకండు కావలసియున్నది.

మా.—అందుకయి ప్రయత్నింపనేల? మనసైన్యమందు గావలసినందఱు వరులున్నారు.

దా.—చిత్తము. మావారలఁ బిలిపించి యొకరిని బ్రోత్సాహపఱుపుఁడు.

మా.—ప్రోత్సాహపెట్టుట కిదియొకయుద్ధముకాదే! పెండ్లిచేసెదమని చెప్పిన నందఱు నంగీకరించువారలే. అందులో సౌందర్యవతియగు రాజపుత్త్రిని బెండ్లాము విషయమయి వేఱచెప్పనేల?

దా.—అందువలననే యిక్కార్యంబు కష్టసాధ్యంబువలెఁ గన్పట్టుచున్నది. ఆమె కందఱు భయపడుదురు.

మా.—ఏమి! యీ వెఱ్ఱిమాటలు! యుద్ధములయందు కత్తిగొని శత్రువీరుల నెదు ర్కొని జయము పొందుచున్నవీరు లాయబలకు భయపడుదురా? ఇదిగో చూడు! ఇప్పుడే యొప్పించెదను. నీవిఁకఁబొమ్మనిపంచి (రాజ భటుని బిలిచి) ఒరీ! నా సేనానాయకులం బిలిచికొనిరమ్ము.

భ—చిత్తము. (అని పోయి వారిని గొనివచ్చును. ఆ సేనానాయకులును వచ్చి వరుసగా నిలువఁబడి తన ప్రభువున కెరఁగిరి)

మా.—(వారలంజూచి) ఓయీ! మహమ్మతాను! ఇటురమ్ము.

మ.—చిత్తము (అని సమీపించును.)

మా.—సౌందర్యవతి యగు నొకరాజపుత్త్రకన్యక నిచ్చెదము. వరింతువా!

మ.—(ఆలోచించుచు ఊరకుండును)

మా.—ఏమి యూరకుందువు?

మ.—ఉన్న పెండ్లమునకే యన్నము పెట్టుట దుర్ఘటముగానున్నది.

మా.—అట్లు భయపడవలసినయవసరము లేదు. నీకుఁదగిన జీవనోపాధినింగలిగిం చెద. ఒకసౌధముకూడఁ గట్టించి యిచ్చెద.

మ.—మహాప్రభూ! ఏమియిచ్చినను నేనాకన్నెను వరింపలేను. మఱియొకరి కిప్పింపుఁడు.

మా.—ఓరీ! పిఱికిపందా! నీవు నాకుఁ బ్రేమాస్పదుఁడ వనియెంచి నీ కీ యుపకారము చేయుచుండ వద్దనుచున్నావా! నీ వదృష్టవంతుఁడవు కావు. పోపొమ్ము.

మ.—చిత్తము(అని భయపడుచు నిష్క్రమించును.)

మా.—ఓయీ! దావూద్! నీ విటు రమ్ము.

దా.—(సమీపించి నిలుచును.)

మా.—నీ వారమాబాయిని పెండ్లాడెదవా?

దా.—మహాప్రభూ! నాకు వద్దు. నాకు వద్దు.

మా.—కారణమేమి?

దా.—ఏమిచెప్పను. రాజపుత్త్రస్త్రీలు మిక్కిలి శౌర్యవంతురాండ్రు. మిగుల గౌరవాభిలాష గలవారు. వారు తురకలను గడ్డిపోఁచలవలెఁ జూతురు.

ఆమెను బెండ్లాడి జీవించుట మిగులఁ గష్టము. మాధవసింగుగతి యేమయినదో యాలోచింపుఁడు.

మా.—మాధవసింగు వెడఁగువాఁడు. కావున మోసపోయినాఁడు. అతనిచరిత్ర మొకనిదర్శనముగాఁ గొనకుము.

దా.—అట్లుకాదు. స్త్రీలు తమ కిష్టములేనిచో బ్రహ్మాండనాయకునినైన నిముసమాత్రములో మోసపుచ్చి చంపఁగలరు. కావున నాకుఁ బెండ్లి చేయ నక్కఱలేదు. మీకును నా రాకన్నియకును బదివేలవందనంబులు.

మా.—(కోపముతో) ఓరీ! తుచ్ఛా! వీరుఁడ వనిపించుకొని సేనాధిపత్యము వహించియుం, నాఁడుదానికి వందనంబులు చేసెదవు. సిగ్గు లేదా! పోపో.

దా.—(సంతసముతోఁ బయిటికిఁ బోవును.)

మా.—ఓయీ! నాజర్‌ఖాన్! నీ విటు రమ్ము.

నా.—సమీపించి నిలుచును.

మా.—నీవయిన నాయాజ్ఞఁ దలఁ దాల్చి రమాభాయినిఁ బెండ్లాడుదువా?

నా.—మహాప్రభూ! దేవరవారి యాజ్ఞ నెప్పుడు శిరసా వహించియే యున్నాము.

మా.—ఎల్లప్పుడు కాదు. ఇప్పటిమాట చెప్పుము.

నా.—(భయముతో) ఆమెను బెండ్లాడుటకు భయపడుచున్నాను.

మా.—పోషించుట కష్టమనియా!

నా.—కాదు లొంగదీసికొ లేక.

మా.—ఓరీదుర్బలా! ఒక్కయాఁడుదాని లొంగదీసికొలేనివాఁడవు పెక్కు సైనికుల నెట్లు లొంగఁదీసికొనుచున్నావు?

నా.—మహాప్రభూ! సైనికుల నెందఱినైన వశము కావించుకోఁగలను కాని యాకాంతను వశముకావించుకోలేను. యుద్ధములందు శత్రువుల యాయుధపుదెబ్బలనయిన సహింపఁగలనుగాని, యాకాంతనిందావాక్యములు సహింపలేను యుద్ధమందు శత్రువులతోఁ బోరాడి వారిచేతిలోఁ జచ్చుటకు జంకనుగాని, యాఁడుదానిచేతిలో చచ్చుటకు జంకుచున్నాను.

మా.—ఎందుకీ ప్రగల్భవాక్యంబులు. పో పొమ్ము.

నా.—(నమస్కరించి పోవును.)

మా.—ఓయీ! అబ్దుల్లాఖాను!

అ.—చిత్తము. చిత్తము. (అని సమీపించును)

మా.—నీ వయిన రమాబాయిని బెండ్లాడుదువా!

అ.—తమయాజ్ఞ కెప్పుడు బద్ధుఁడనే కాని వలపులేని కాంతను వరించుట ప్రాణములు గోల్పోవుటయే!

మా.—ఎట్లయిన మంచిమాటలాడి వశము గావించుకొని వరింపలేవా?

అ.—మంచిమాటలాడినను లాభము లేదు. ఆపిల్ల రాజపుత్త్రునే వరింపక చంపి స్వర్గంబునకుఁ జేర్చినది. మహమ్మదీయుల మగుమా సంగతిఁ జెప్పనేల?

మా.—(అత్యాగ్రహముతో) ఓరీ! తుచ్ఛులారా! నామాట నతిక్రమించుచున్నారే. మీలో నెవరయిన నారాజపుత్త్రిని బెండ్లాడుదురా? లేక మీయుద్యోగంబులు వదలి పోవుదురా? ఏదోయొకటి చెప్పుఁడు.

సే.—మహాప్రభూ! బ్రతికియుండిన బలుసాకే చాలును. పొమ్మన్న నుద్యోగంబు లయిన విడిచెదము కాని యాకాంతను బెండ్లాడము—

ఆసమయంబున నబ్దుల్లాఖాను తనలో నిట్లనుకొనియె. "అక్కటా! యీప్రభువునకెంత తోఁచినంతియ కాని, ఇది యుక్తమా యయుక్తమా యను నాలోచన లేదు. మే మెవరమయినఁ బెండ్లాడనిచో మాయుద్యోగంబులు లాగివేయుట సిద్ధము. ఇందేమి చేయుట యుక్తము. రాజాజ్ఞనుబట్టి యాకాంతను బెండ్లాడినచోఁ దక్కిన ముగ్గురు తమతమ యుద్యోగంబులనుండి సుఖముగా జీవింపఁగలరు. నాప్రాణము లెప్పటికయినఁ బోవలసినదే కదా? కావున నాప్రాణంబులఁ బరోపకారమునకు ధారవోయుట యుక్తకార్యము. ఆమెను సకలోపాయంబులచేత వశముగావించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నింతును. దైవానుగ్రహమువలన నామెమనస్సు తిరిగి ననుఁ బ్రేమించెనేని పరోపకారమే కాక నాకత్యంతసౌఖ్యముకూడ లభించును. అట్లు ప్రేమించక నన్ను మాయోపాయంబుచేతఁ జంపినను నాకుఁ బరోపకారజనితపుణ్యంబు లేక పోలేదు. గదా?" అని యోచించుకొని మాళవరాజును సమీపించి యిట్లనియె.

దేవా! తమయాజ్ఞ నతిక్రమింప నిష్టము లేకయుం దక్కిన సేనానాయకుల కుపకారముచేయందలంచియుం బ్రాణంబులకయిన నాసింపక యామెను పెండ్లియాడ నంగీకరించితి. ప్రభువునాజ్ఞ మీరుటకంటెఁ బ్రాణంబుల విడుచుటయ యుక్తమనితోఁచినది. కావున నాకుఁ దగినసౌధ మొకటి యిప్పించి జీవనోపాధి గలిగించి యా రమాబాయిని నాకప్పగింపుఁడు. ఆమెను సకలోపాయంబులచేతను సాధించి చూచెద. అట్లొక నెలదినంబులు చూడనిండు. ఆమె మనంబును మంచిమార్గంబునకుఁ దెచ్చికొని యంగీకరించినచో సరియే. లేనిచోఁ బ్రాణంబులకు నిరాశచేసికొని పెండ్లాడెద. ఏమయినను నామెను పెండ్లాడుట నిశ్చయము. ఆమె యబ్దుల్లాఖాను భార్యయని త్రిశుద్ధిగ నమ్ముఁడు. అనిపలికి రాజును సంతసింపఁజేసి యొకసౌధంబు పుచ్చుకొని రమాబాయి నందుంచుకొని యామె మనంబు ద్రిప్ప సకలోపాయంబుల నుపయోగించుచుండె. మాళవరాజతని శౌర్యసాహసములకు మెచ్చికొని మిక్కిలిగౌరవంబుతోఁజూచుచు నతఁడు రమాబాయిని వరించునట్టి మార్గ మనసే తాను తారాబాయికి గ్రహణము చేయవలయునని సంతసించుచుండెను.

ముప్పదియైదవప్రకరణము.

అబ్దుల్లాఖానుకోర్కి సిద్ధించినది. రమాబాయి వానివరించుటకు నిష్టపడి వాని కిట్లనియె. "ఓయీ! నిన్ను నేవరించుట కెంతమాత్రము లోపము లేదు. నామనస్సు తిరిగినది. మనకిరువురకు జరుగఁబోవు వివాహము రాజపుత్రాచారము ననుసరించియుండవలెకాని మహమ్మదీయాచారముచొప్పున నడిపింపఁగూడదు. ఇందులకు నీవిష్టపడుదువేని నిన్నుఁ బెండ్లాడుదు" నని చెప్పెను. అబ్దుల్లా యదివిని యమితానందము నొంది యందుల కంగీకరించి మహావైభవముతోఁ బెండ్లాడెను. మాళవరాజదివిని మిగులసంతసించి వానికిఁ దగిన బహుమానము లర్పించె. దామోదరుఁ డమితానందంబునొంది తానొక సంఘసంస్కరణకర్తయని నలువురితోను వాక్రువ్వఁజొచ్చె. రమాబాయి తురకను పెండ్లాడినదని వినినప్పుడు తోధానగరమే కాక రాజస్థానంబంతయుం మహా

మారుతముచేనుద్ధూతంబగుసాగరంబుచందంబునఁ గలఁగనారంభించె. అప్పు
డుదామోదరుని బడఁదిట్టని రాజపుత్త్రుం డొక్కఁడును లేఁడు. మఱియుఁ
గొందఱు కలికాలంబు వచ్చిన దనియుఁ, గావుననే యిట్టిదుర్బుద్ధులుపుట్టుచున్న
వనియుఁ, బలుకఁజొచ్చిరి, కొంద ఱిఁక వర్ణములు సంకరంబులగునని భయ
పడఁజొచ్చిరి. కొందఱు రహస్యముగాఁ దోధాకుఁ బోయి యబ్దుల్లాను రమా
బాయిని జంపి ఇఁకముం దట్టి దురాచారంబులు కలుగకుండఁ గట్టు దిట్టము
సేయవలెనని భావింపఁజొచ్చిరి. కొందఱు దామోదరున కీపోఁగాలపు బుద్ధి
పుట్టినందులకు మిగుల నిందించిరి. మఱికొందఱు వర్ణసంకరములు గావించుట
కును గులాచారంబులు దప్పించి ధర్మము నడఁగఁదొక్కి లోకము పాపభూయి
ష్ఠంబుగాఁ జేయుటకుఁ బుట్టిన కలిపురుషుఁడే దామోదరుఁడనిభావింపఁజొచ్చిరి.
కొందఱు దామోదరుఁ డచిరకాలములోనె చావ భగవంతునిఁ బ్రార్థింపుచుం
డిరి. కొందఱు దామోదరుఁడు దురాత్ముఁడుగదా! బ్రహ్మ వీని కెందు కింతసౌ
న్దర్యము నొసంగెననియు, "పాపీచిరాయుః" వనుమాట వీనియెడ నిక్క
మయ్యెననియు భావించిరి. తరువాత రమాబాయింగూర్చి యిటునిందింపసాగిరి.
"అకటా! రాజకులమందు నేఁడీదురాత్మురా లేల జన్మించినది? రాజవంశం
బునంతను మలినము గావించినది! అకటా! ప్రశస్తగుణంబు, రాజపుత్త్రవంశ
పావనుండునగుమాధవునివరింపక వానిని జంపి తుదకీతురకునుఁ బెండ్లాడిన దేమి?
ఓసీ! తుచ్ఛురాలా! రమాబాయీ! నీకిట్టిదుర్బుద్ధిపుట్టిన దేమె? ఈతుచ్ఛసుఖం
బుల కాశించి రాజపుత్త్రస్త్రీలగౌరవం బంతయుఁ నట్టేటిపాలు గావించితివే మే?
కులాచారంబులు చూచుకోవద్దఁటే? మాధవసింగుకంటె నీదురాత్ముఁడె సౌంద
ర్యవంతుండఁటే. గొడ్డును గోసికొని తినునట్టి తురకను బెండ్లాడ నింతేనియుఁ
గొంకు జనింపలేదేమె? ఇట్టి తుచ్ఛమార్గ మవలంబించి లోకనిందపాలయి జీవిం
పలేనని యోజింపవద్దఁటే? రాజపుత్త్రస్త్రీవే? నీవాపాటిగౌరవ మపేక్షింప
వద్దఁటె! మేమింత వెఱ్ఱిపడుచున్నా మేమి! గౌరవంబును గోరినదానవయిన
చో నివు మహమ్మదీయునిఁ బెండ్లాడ నేల? ఛీ! నీజన్మంబు కాల్పనా? నీసౌఖ్య
ము మంటిపాలుగాను! ఎంతపని చేసితివే? సౌఖ్యమే స్థిర మనుకొన్నావే! సౌ
ఖ్యమే చూచుకొనుచున్నావుగాని భగవంతుఁడు పరలోకమునుండి పాపుల
శిక్షించు నన్నమాట మఱచితివి కాఁబోలును. ముందనుభవింతువులె"మ్మని పలువి

ధంబులనిందింపఁజొచ్చిరి. ఆసమయంబున రమాబాయితలిదండ్రులువచ్చి కూఁ
తునెంతయుం బ్రతిమాలుకొనుచు నిట్లనిరి. "కుమారీ! నీవలన మేమెంతయు నిం
దాపాత్రులమగుచున్నాము. నిన్నుఁగన్నందులకు మాకిదియా లాభము! ఆలో
చించి బుద్ధి తెచ్చుకొని ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొని రాజపుత్త్రులలోఁ గలియుము
ము. అనాదియయివచ్చుచుండిన మన యాచారములఁ దప్పించుట యుక్తము
కాదు. నామాట వినుము. మాకపకీర్తి తేకు" మని యెన్ని విధములఁ బ్రార్థించిన
మాఱుమాటలేదు. ఆసమయంబున మాళవరాజసైనికులువచ్చి యామెతలిదం
డ్రుల దూరముగాఁ దఱిమిరి. అంత వారలు ప్రేమము జూపి మాధవసింగువలె
అబ్దుల్లానుగూడ జంపునని భావించి చేయునదిలేక తమయూరఁ జేరిరి. ఆపు
రములోనివారందఱు రమాబాయి కపట ప్రేమము జూపి మాధవసింగునువలె
నబ్దుల్లానుగూడఁ జంపు నని భావించుచుండిరి. కాని యామె యట్లుచేయక
తనయందమితానురాగంబుగలది యయివర్తింపఁజొచ్చె. అదిజూచి తురకలం
దఱు నత్యాశ్చర్యంబుజెందిరి. మాళవరాజు సేనానాయకులు పొందుచున్న
విచారంబునకుఁ బారంబులేదు. ఇప్పుడు వీరందఱు నబ్దుల్లాతో విరోధముఁ
బూనియుండిరి. ఆసంగతి క్రమక్రమముగా నబ్దుల్లా చెవిసోకఁగా వాఁడు మా
ళవరాజునొద్దకుఁబోయి సేనానాయకులు చేయుచున్న దురూహలను దెలిపెను.
అందులకు మాళవరాజుమిగుల నాగ్రహింపఁగాఁ దామెప్పుడు నతనికి హానిచే
యమని ప్రమాణములుచేసి పోయిరి. వారిలోనిరువురు తాముచేసిన ప్రమాణ
ములకుబద్ధులయియప్పటినుండియాయబ్దుల్లాఖానును బ్రేమించుచునుండిరి. కాని
వారిలోఁదావూదూరకుండక రహస్యముగా నబ్దుల్లానుజంపి రమాబాయిని చేకొ
నవలెనని నిశ్చయించియుండెను. వాఁడాసంగతి నెవ్వరికిఁదెలియనీయక యొక
నాఁట నిశీథంబునఁ గత్తిచేతఁ దాల్చి కొంతసొమ్ము మూటఁగట్టికొని తిన్నఁగా
నబ్దుల్లాసౌధంబునకుఁబోయి యచ్చటికావలిభటులయి, దగినంతలంచంబులిచ్చి
యొప్పించి సౌధంబుసొచ్చి వారలు శయనించుగదిద్వారమువద్దకుఁబోయి తలు
పుమెల్లఁగాఁ ద్రోసెను. కాని యాతలుపు కదలినదికాదు. అంతజాగ్రత్తగా
వాఁడు పరిశీలించిజూచి తలుపురంధ్రములనుండి వెలువడివచ్చుచున్నదీపపుఁగాం
తులచేఁ బయినిబీగము వేసియున్నట్లుగ్రహించి యబ్దుల్లా రమాబాయితోఁగూ
డ మఱియొకచోటనుండునని తలంచి యచ్చోటువిడిచి గూమేడరెండవప్ర

క్రక్కుఁబోయెను. వీఁడట్లుపోయిజూచునప్పటికి మేడదిగువ నిద్దరు మనుష్యులు సంచరించునట్లు పొడకట్టె. అంతవాఁడు నిశ్శబ్దముగా సౌధసోపానపంక్తినవతరించి జూచి, యాయిరువురను, రమాబాయిగాను యబ్దులాగాను భావించి వారల రహస్య సంభాషణవినఁగోరి యూపిరిబంధించి స్తంభాకృతివహించి వారలను జెప్పవేయుచుండఁజూచుచుండెను. కాని వారు మిగుల మెల్లఁగా మాటలాడుచుండుటచే నామాటలితనికేమియు వినరాలేదు. అందువలన నితండు మఱింత శ్రద్ధవహించి యితరమయిన శబ్దంబుల వినక వారిమాటలనే వినఁగోరి యుండె. ఆసమయంబున వెనుకనుండి యొక పురుషుండు వచ్చి, దేహము మఱచియున్న కూతనిచేతిలోనున్న యాయుధము లాగికొనె. అంతదావూద్ఖాను. యెవఁడోతనకేల నున్నకత్తిఁ గైకొనెనని యూహించి, వెనుకకుఁదిరిగి చూచునప్పటి కాపురుషుఁడాతనికుత్తుక నేలఁబడ నఱకెను. అదివిని యచ్చట నున్న వారిద్దరు మూఁడవపురుషునితో నేదియో చెప్పి యావైపునున్నగోడ దాటిపోయిరి. తెల్లవాఱిన తరువాత నబ్దుల్లా సుఖముగా నిద్రనుండిలేచిపోయి చూచునప్పటికిఁ దావూదచ్చటఁ జచ్చిపడియుండెను. అందులకతఁడు విస్మయమంది మాళవరాజు సన్నిధికిఁబోయి యావృత్తాంతము వినిపింప వానికిందగిన శిక్షయయ్యెనని పంశసించెను. అది మొదలు మఱియెవ్వరును వారిమేడవంకకయినఁ బోనిష్టపడకుండిరి. అబ్దుల్లా రమాబాయితో సుఖముగాఁ గాలము గడపుచున్నాఁడనివిని మాళవరాజు తానుకూడ తారాబాయిని దర్శించి తన యభిప్రాయంబు తెలుపవలయునని యెంచి దామోదరసహితుండై యామె మందిరమున కేఁగెను. వీరలుపోవునప్పటికామె యపారంబగు విచారంబునొందుచుఁ దనతండ్రి చెప్పినది విననందులకుఁ దగినప్రాయశ్చిత్తమాయె ననియుఁ బృథ్వీరాజు మిగుల మోసపుచ్చెననియు మాతండ్రి చెప్పినప్రకారము పృథ్వీరాజు శత్రుకోటిలోనివాఁడే యనియు భావించుచునుండెను. అంత వీరలిరువురు నిశ్శబ్దముగాఁబోయి యామెసమీపముననున్న చెఱియొకపీఠమును నలంకరించిరి. విచారాతిశయంబుచే మైమఱచియున్న తారాబాయి వారలఁజూచి సరభసంబునలోనికరిగె. అంత మాళవరాజు తారాబాయి కిట్లనియె. ఓసుందరీ! నీసందర్శనంబునకయి యిచ్చటికి రాఁగా నీవు లోనికిఁబోవుట యుక్తమా? నీవదనేందుబింబంబునుఁ జూడ నానేత్రోత్పలంబులు మిగుల వేడుకపడు

చున్నవి. నన్నుఁ జేపట్టి నాయభిలాష దీర్పుము. మీతండ్రి కోర్కి నాలో చించి చూడ నీవు తోధానగరంబునకే రాణివగుదువుగాని దన్నుఁ బెండ్లాడుదువేని మాళవరాజ్యంబునకెల్ల రాణివగుదువు. కావున నన్నుఁజేపట్టి సౌఖ్యములనుభవింపుము. జన్మమెత్తినందులకుఁ దగినసౌఖ్యము లనుభవింపకున్న నా జన్మమువలని ప్రయోజనమేమి? ఇప్పటికి నీయౌవనమంతయుం వ్యర్థము చేసితివి. ఇఁకనయిన వివేకవంతురాలవు కమ్ము. రమాబాయి మిగుల వివేకవంతురాలని చెప్పవచ్చును. మహమ్మదీయునిఁ బెండ్లాడినఁగాని తనకిహలోక సౌఖ్యమునున్న యని భావించి యట్లుచేసినది. నన్నువరించినగాని నీకు సుఖంబు లబ్బవు. నన్ను నీవు చేకొననిచో యావజ్జీవము బ్రహ్మచారిణివై నా కారాగృహంబుననుండ వలసినదానవే? నిన్ను విడిపించువా రెవ్వరునులేరు. పృథ్వీరాజువచ్చి విడిపించునని తలంపఁబోకుము. వాఁడు సామమునవచ్చి విడిపింపలేఁడు. యుద్ధముచేసి మిమ్ములనువిడిపించునని తలంతువేమో? అదియుం నిష్ఫలమె. వాఁడట్లు మాపయికివచ్చినచో నిన్ను మీతండ్రినిఁ గత్తిపాలొనరింప దలఁచినారము. ఇఁక పృథ్వీరా జెట్లువచ్చును? ఎట్లు విడిపించును? కావున నట్టిపేరాశలకుఁబోక నావాక్యమువిని నాగౌరవమునందుము. అని యిట్లు పలికినప్పుడు తారాబాయికివచ్చినకోపమునకు హద్దులేదు. ప్రళయకాలపయోనిధియందలితరంగంబుల చందంబునఁ గోపరసతరంగంబులు మేరనతిక్రమింపఁ జొచ్చె. ఆసమయంబున నామెకు యుక్తాయుక్త వివేకము నశించె. తాను మాళవరాజునకుఁ జిక్కియున్నమాట మఱచె. మాళవరాజు నోటమాట నోటనుండఁగనె వానిమాటలు సహింపలేక యింతకుముందుఁ దాదాఁచికొనియున్న కరవాలంబు కేలఁగీలించి మదపుటేనుఁగుపైకి లంఘించుసింహిచందంబున మాళవరాజును సమీపించి నఱక బాహు వెత్తెను. అంత దామోదరుండు సరభసంబునవచ్చి చేతిలోనికరవాలంబు బలాత్కారముగా లాగికొనఁగా దాసికాజనంబువచ్చి యామెను గొనిపోయి యథాస్థానంబునఁ జేర్చిరి. ఆసమయంబున మాళవరాజామెశౌర్యంబున కచ్చెరువందుచు నిశ్చేష్టితుండయియుండె. తారాబాయి తనప్రయత్నము వ్యర్థమయినందులకు విచారించుచు వారినిట్లు దూషింప నారంభించె. ''ఓరీ! మ్లేచ్ఛాధమా! నీకిట్టి పోఁగాలపుబుద్ధులు పుట్టుచున్నవేమి! నీరాజ్యంబును నీకులంబును నాశనముచేసికొనఁ దలంచి నీవిట్టి

దుష్టమార్గంబునఁ బ్రవర్తించుచున్నావు. నీవు. మదాంధుఁడవయి క్రిందుమీఁదులు చూడక నోటికిరాని కాఱులఱచుచున్నావు. నన్ను నీవు పెండ్లాడుదువా? ఉత్తమరాజపుత్త్రినగు నన్ను మ్లేచ్ఛుండవయిన నీవిట్టిమాటలాడుచున్నప్పుడు నీజిహ్వ పడిపోలేదేమి! ఈరాజపుత్త్రాపశదుండగు దామోదరుఁ డడ్డుకొననిచో నీవీపాటికెచ్చటనుందువో! యోజించుకొమ్ము! దురాత్ముఁడయిన వీనిమాట నాలకించి నిష్కారణముగాఁ జెడుచున్నావు. బుద్ధితెచ్చికొనుము. క్రోధాను విడిచి మాళవకుఁబొమ్ము. కలయందయినను నిన్ను వరింతునని నమ్మకుము. ఇఁక నిరాశ చేసికొమ్ము. ఇది ప్రథమాపరాధముగానెంచి విరమించితి. ఇఁకమీఁద నెప్పుడు నిట్టిమాటలు పలుకకుము. అట్లు పలుకుట నీప్రాణములపోకడయె యని యెఱుంగుము. మావంటివారి నాశించి నిష్కారణముగాఁ బ్రాణంబుల వమ్ము చేయకుము. రమాబాయి వరించినదని చెప్పుచున్నావు. ఆనీచురాలికి బుద్ధిలేక తప్పుదారిఁ ద్రొక్కినది. అది నశ్వరంబులగు సుఖంబులె శాశ్వతములనుకొన్న యవివేకవంతురాలు. ఆతుచ్ఛురాలు నాకు మార్గదర్శకురాలా? పో! పొమ్ము. ఇట్టిపొసఁగనిమాటలాడకుము." అని నిందించి దామోదరుంగాంచి యిట్లనియె "దురాత్మా! తులసీవనములో గంజాయిమొక్క పుట్టినట్లు పూజనీయమగు రాజపుత్త్రకులమందు నీవు జనించి యాకులగౌరవమును జెడఁగొట్టుచున్నావు. నిష్కారణముగా మాళవరాజును జంపఁబూనితివి గాని మాదుఃఖంబులకెల్లఁ గారణభూతుండవగు నిన్నుఁ జంపవలసినది. అయిన నింతటితో బ్రతికితివని తలంపకుము. నీవు చచ్చుట సిద్ధము. నీచర్యలంబట్టి యోజింపఁ నీకుఁ బోఁగాలము సమీపించినదని నిశ్చయింపవచ్చు."' అనియిట్లు నిందించుచుండ వినలేక దామోదరుఁడు మాఱుమాటాడలేక మాళవరాజుతో నవతలికిఁ బోయెను.

ఆసమయంబున మాళవరాజు ప్రాణంబుల బిడికిటఁబట్టికొని పయికివచ్చి యింకఁ దారాబాయిపై నాశవదలుకొని యామెశౌర్యంబునను సాహసంబునకు నత్యాశ్చర్యమొందుచు నిఁకఁదాను దారాబాయిని బెండ్లాడినచోఁ బ్రాణంబులు పోవుటకు సందియంబు లేదనియుం జెన్నిప్రయత్నములు చేసినను తనకామెలొంగుట యసంభవమనియుఁ దలపోసె. కాని దామోదరుండు వానికి ధైర్యముగొలుపుచు నిట్లనియె "మహారాజా! నీవింతమాత్రమున నధైర్యముఁ జెందకుము. మొదట రమాబాయియుం నిట్లె ప్రగల్భంబులు పలి

కినది, తుదకేమిచేసినదో చూడుఁడు. కాంతలచర్య లిట్లేయుండును. ఇంతలో నిరాశచేసికొనక మరల మరలఁ బ్రయత్నించుచుండుము. కాని యామె సౌధంబున నాయుధంబు లేమియు లేకుండఁ జేయవలయును. లేనిచోఁ బ్రమాదంబు వాటిల్లు. ఇట్లు కొన్నిమాసము లతిక్రమించునప్పటి కామె తనంతతానే నిన్ను వరింపకమానదని చెప్పి సంతసింపఁజేసెను. అంత మాళవరాజు ధైర్యము వహించి యామె సౌధంబున నాయుధంబు లేమియు నుండకుండఁ జేసి యప్పటప్పటఁ దాను తారాబాయిని చూచుటకుఁ బోవుచుండెను. కాని మొదటిదినమువలె సంభాషించుట మానుకొనెను.

ముప్పదియేడవ ప్రకరణము.

దామోదరుండు తోధాపురంబును జయించి వశము కావించుకొనినను దనమాయాచాతుర్యముచే రాయలను దారాబాయిని గొనివచ్చి మరల మాళవరాజునకర్పించినను, నంతటితో నతనికిఁ దోధారాజ్యాభిషేకము కాలేదు. వాఁడు నేఁ జేయవలసిన కార్యంబులొనర్చి యున్నాఁడను గావున పట్టాభిషేకంబుఁ జేయవలెనని పలుమాఱు మాళవరాజును బ్రార్థించుచువచ్చెను కాని తారాబాయి వివాహము తోధానగరరాజ్యాభిషేకము నేకమూహూర్తమందె జరుగవలయునని చెప్పుటచే దామోదరుండేమియు ననలేక యూరకుండెను. ఇఁక వీఁడు తారాబాయిని సమాధానపఱుపవలసియున్నది. అది వీఁడొనర్చిన కార్యంబులన్నిటి కంటె దుర్ఘటంబుగా నున్నది. ఎన్ని చెప్పినను వరించుట కిష్టపడక వచ్చినవారినెల్ల నిందించుచుండె. తారాబాయి మాళవరాజును, పెండ్లిచేసికొనన్నిష్టపడకుండుట దామోదరునకేమియు నష్టముగానున్నది. కావున మాళవరాజు తారాబాయిని సమాధానపఱచుటకెన్ని శ్రమపడియెన్ని యుక్తులు పన్నుచుండెనో దామోదరుఁ డంతకు వేయిరెట్లు పెక్కుశ్రమపడుచు ననేక యుక్తుల బన్నుచుండెను. కాని యావియన్నియు వ్యర్థంబులయ్యె. ననంతములో జీవముండఁ దనకుఁ దోధారాజ్య పట్టాభిషేకము కాదని దామోదరుఁడు విచారింపసాగెను. ఆవిచారాతిశయముచే సరిగా నన్నపానంబులు పోలేదు. రాత్రులందైనను సరిగ నిద్దురపట్టుటలేదు. అతను. విచారంబు మానసంబును

సంతతంబు బాధించుచుండ మనుజుండు గన్నారనిద్దురను, గడుపారఁ దిండిని బొందునా! పొందఁడు. కాన దామోదరుఁడు క్రమక్రమముగాఁ గృశింపఁ జొచ్చె. వీఁ డిన్నిబాధలు పడుచుండిననుఁ బయియుండిగ యుక్తులు పన్నుటయే కాని యొకదినమయినఁ దారాబాయియొద్దకుఁ బోయి మాళవరాజును బెండ్లాడుమని హితోపదేశము చేసినపాపమునఁ బోలేదు. అట్లు చేసినచో మహాసాహసవంతురాలగు తారాబాయి తనపైకి లంఘించి యాయుంఘంబులేఁ బోయినప్పుడు బిడికిటిపోట్లచేతనైనఁ దనప్రాణంబులు బాపునని యెఱుంగును. మఱియుఁ దారాబాయి తనకంటె మహాశూరురాలనియుం, బలవంతురాలనియుం, నెఱింగిన వాఁడగుటచే నెప్పుడేమి జరుగునో యని భయపడుచు నొకనాఁడయిన నామె మందిరమునకు స్వయముగాఁ బోలేదు. ఈరహస్యంబును దనహృదయమందుఁ గప్పిపుచ్చి తనపేరు విన్నంతమాత్రముననే తారాబాయి కోపంబున మండిపడునుగాని తెలిసికోఁ దనసామవాక్యంబులచేఁ దారాబాయి మాళవేంద్రుని వరించునట్లు చేసి యుండననాయని ప్రగల్భంబులు పలుకుచుండును. వీఁడు పెక్కులు మాయోపాయంబులు మాళవేంద్రునకుఁ దెలిపి యతనిని తారమందిరంబునకుఁ బంపుఁగాని యతనితోనైన నచటికిఁ బోనొల్లకుండెను. అంత నొకనాఁడు మాళవరాజు దర్శనంబున కేగి యతని మన్ననలంది యుచితాసన మలంకరించి యతనితో నిట్లు సంభాషించె.

దా.—మహారాజా ! తారాబాయి సంగతి యెట్లున్నది ?

మా.—తారాబాయి యింకను తారాపథంబుననే యున్నదిగాని దిగలేదు.

దా.—ఆఁడువాండ్రు మిగుల మూర్ఖురాండ్రు. తమపట్టే కాని, తమలాభంబును బెఱవాని లాభంబును గూడఁ దలపోయరు.

మా.—అందులోను నీతారాబాయి యత్యంతమూర్ఖురాలని. చెప్పవలసియున్నది. అదిపలుకునిందావాక్యములు వినుటచే నామెవిషయమై విరక్తి పుట్టుచున్నది.

దా.—(నవ్వుచు) తమ వంతమాట సెలవిచ్చుట ధర్మముకాదు. అంత మాత్రముచేతనే విరక్తిపొందినచోఁ గార్య మెట్లు నెఱవేరును? పలు శ్రమలుపడకుండఁ బెక్కులు నిందావాక్యములు వినకుండ నుత్తమ కాంతలభించునా ! అట్లయిన నూరకుండక ప్రయత్నించుచుండవలె.

మా.—ప్రయత్నము మానలేదు. కాని యామె యెప్పుడు పైబడి చంపునో యని భయమొందుచున్నాను.

దా.—ఎంతమాటసెలవిచ్చినారు! దానికాపాటిబలమెక్కడిది? భగవంతుఁడు నోరిచ్చినాఁడు కావున యంత్రాయంత్రంబులు లేక యఱచుచుండును. ఇట్లు ప్రవర్తించినచో మీరు విరక్తిచెంది విడిచిపెట్టుదురని యామె యభిప్రాయము.

మా.—మాళవరాజు వెట్టివాఁడు కాఁడు. పెండ్లాడినచో సౌఖ్యము ననుభవించును. లేనిచో నామాన్యవము దుఃఖము ననుభవించుచుఁ దారా మందిరంబుననుండు. ఇంతకుఁ దప్ప మఱియొక మార్గము లేదు.

దా.—మహారాజా! మనయుద్యానపాలుఁ డామె నెట్లువశము గావించుకొన్నాఁడో యుపాయమడిగి తెలిసికొనిన బాగుండును. నేనడిగినఁ జిన్నగా సమాధానమీయఁడు. మీరు మహారాజులు గాన తమరడిగినచోఁ దమ యాజ్ఞకు బద్ధుండయి తాఁ జేసిన యుపాయమంతయు విన్నవించుకొనును. ఈమాట తమతోఁ జెప్పుటకే యిప్పుడిటకు వచ్చినాను.

మా.—సరియె. పిలిచి యడిగెద నీవిఁకఁ బొమ్ము.

అని యతని బంపి యొకసేవకునిఁ బిలిచి యుద్యానపాలకునిఁ గొనిరమ్మని పంచె. అంత వాఁడు సభకుఁ బోయి విన్నవింప నట్టియవసరమున నుండుఁ దన్నుఁ బిలిపించుటకుఁ గారణమేమోయని పలువిధంబుల విచారించుచు మాళవ రాజుసన్నిధిం జేరి నమస్కరించి యుచితాసనమలంకరించెను. అంత మాళవ రాజు వానితో నిట్లు ప్రసంగించె.

మా.—ఓయీ! సుఖముగ నున్నావా?

ఉ.—తమ యనుగ్రహముండ మాసుఖమున కేమిలోపము!

మా.—నీభార్య చెప్పినమాటవిని ప్రేమతోఁ జూచుచున్నదియా?

ఉ. అయ్యా! నాకు మిగుల నాశ్చర్యమగుచున్నది. ఆ కాంత మొదట నెంత కోపముఁ జూపినదో యిప్పుడంతకు వేయిరెట్లు ప్రేమఁ జూపుచున్నది.

మా.—ఆమెను వశము గావించికొన నీవేమి చేసినావు?

ఉ.—అయ్యా! నాపడినశ్రమ భగవంతుఁడెఱుఁగు. మొదట నేనెన్నిమంచి

మాటలాడినను దానికిఁ బ్రతిఫలము నిందావాక్యములుతప్ప మఱియొ కటిలేదు.

మా.—మొదట మావలె నీవును నిందావాక్యంబుల పాలయితివా!

అ.—కాకేమి! యామెవాక్యంబులు వినుటకంటెఁ జచ్చుటయే మేలంచుఁ దలపోసినవాఁడను.

మా.—తరువాత నీవేమి చేసినావు?

అ.—ఆమె యట్లునిందించుచున్నను విరక్తిఁజెందక సర్వదా యామెను లోఁగదీసికొను ప్రయత్నమునె సలుపుచుండెడివాఁడను.

మా.—(తనలో) దామోదరుఁడన్నమాటలు సత్యములే! అంతమాత్రమున విరక్తిఁజెందరాదు. (ప్రకాశముగా) తరువాతియుదంతము చెప్పుము.

అ.—అట్లు నేనెంతకాలము ప్రయత్నముచేసినను నాప్రయత్నములు వ్యర్థము లగుచువచ్చెను.

మా.—రమాబాయి మఱెట్లులోఁగినది? ఆయుపాయంబు చెప్పుము. అదియ మనకిప్పుడు కావలసియున్నది.

అ.—మహారాజా! రమాబాయి లోఁగినతెఱంగంతయు విన్నవించెదవినుండు. నాప్రయత్నంబు నిష్ఫలము లగుటచే సేనపారవిచారముల పొఁ గుచుంటిని. ఇట్లుండ నొకనాఁ డొకఫకీరు మనపురంబునకు వచ్చెను. ఆమహానీయుండు లోకారాధ్యుండనిచెప్పఁదగి యున్నది. అతని ప్రభావము నిరుపమానము. అతనికి నఘటితఘటనాశక్తి మెండుగఁ గలదు. అతని నల్లామహాయుఁడు నవతారమనియె భావింపవచ్చు. మన మతనిఁ దెలిసినట్లు మఱియొకరికిఁ దెలియదు. మనమహమ్మదీయమ తమును హిందూదేశములోఁ బ్రబలించుటకయి మక్కానుండి యిచ్చ టి కరుదెంచినాఁడట! ఆమ్మహనీయుండు మిగులఁ గరుణాళుఁడు. ఆతఁ డొరులువిచారించుచుండ చూచి సహింపలేఁడు. మనగ్రామములోఁ వారందఱు నాతనిఁజూడఁబోవ నేనునుఁబోతిని. అమ్మహాత్ముండందఱి నత్యంతగౌరవముతోఁజూచి కొంతసేపు మతమును బోధించి విచారా క్రాంతునివలెఁ గన్పట్టుచున్న నన్నుఁబొడఁగాంచి కరుణారసంబుచిలికి వారినందఱను బొమ్మనిపంపి నన్ను నుద్దేశించి యిట్లనియె. "ఓపురుష

వరేణ్యా! నీవు స్త్రీవిషయికచింతచే వంతపాలగుచున్నట్టు తెలియవచ్చుచున్నదని ప్రశ్నింప నేయును నమస్కరించి యావృత్తాంతంబంతయుం విన్నవించితి. అదివిని నన్నుఁజూచి కొంచెమాలోచించి "ఓయీ! విచారింపకుము. నిన్నామె తప్పకవరింపఁగలదు. నావాక్యము నిశ్చయమని తలంపుము" అని చెప్పి యొకచూరుపయి నేదో వ్రాసి చుట్టచుట్టి దానినొక త్రాటికి గట్టి రమాబాయిని సమీపించి మంచిమాటలాడుచు నామె చేతికిఁ గట్టి పైకివచ్చి నాకిట్లనియె "ఓయీ! ఆకాంత నీకు వశమయినది. దానిఁ జేపట్టి వరింపుము. ఈకార్యాయము నీవుపోయి నీయభిలాషంబు తెల్పినతోడనే మాఱుమాడక యత్యంతప్రేమతోఁ జూచి తప్పకవరించు." నని చెప్పిపోయె. ఆమాటలను నేనెంతమాత్రము విశ్వసింపలేదు. అయినను నాఫకీరు మాటలయందెంత సత్యమున్నదో చూతమనిపోయి యారమాబాయికి నాయభిలాష తెలిపితిని. అంత నన్నపారప్రేమతోఁ జూచి వరించినది. ఆమె పాతివ్రత్యము మిగుల నుతింపఁదగ్గది. అతని నిరుపమానప్రభావమే రమాబాయిని నాకొసంగి పెండ్లిచేసినది. కాని యందు నాసామర్థ్యంబు సుంతేనియుం లేదు.

అని విన్నవింప మాళవరా జమితానందంబునొంది యతనికిట్లనియె. "ఓయీ! నేను దారాబాయినిఁ బెండ్లాడఁదలంచినట్లు నీవెఱుంగుదువుగదా! ఆకాంతకు నయమునను భయమునను మేమెంతబోధించినను సుంతేనియుం లాభము లేదు. పోనిమ్మామెనుండి మనంబు నాకర్షించుకొందమన్న నట్లొనరింప నాకు వశముకాకున్నది. ఆయభిలాష మిగుల సంతాపమును గలిగించుచున్నది. కావున నీవాఫకీరు నెట్లయిన నిచ్చటికిఁ గొనివచ్చి నాయభిలాషం దీర్పుము. నీకుఁ బ్రభువునగు నాకార్యంబు నెఱవేర్ప నీవంటివారంద అర్హులేకదా!" అని పలువిధంబులఁ బ్రార్థించుచున్న రాజుంగాంచి యిట్లనియె. "ఓ ప్రభూ తమరింతగా నన్నుఁ బ్రార్థింప నవసరంబులేదు. అతండు ప్రస్తుతంబున నీగ్రామంబున లేఁడు. కొన్నిదినంబులలోఁ దప్పకవచ్చునని యతనిశిష్యులు చెప్పుచున్నారు. అతండు రాఁగానే తమదర్శనంబునకుఁ గొనివచ్చెదను. అతండు వచ్చినచోఁ దమకార్యంబు తప్పక నెఱవేఱును. తారాబాయి మిమ్ముల వరించినదనియే నమ్ముఁడు. మీరిఁక విచారింపకుఁడు. మీరామెకయి యేమియుఁ

ప్రయత్నింప నవసరంబులేదు. అతఁడు దర్యాఖాఁ డగుటచే మావంటిసామాన్యులకార్యంబులనే యవలీలఁగ నెఱవేర్చుచుండఁ బ్రభువులయిన తమకార్యంబు సమకూర్చుటలో సందియమేమున్నది? అతండు వచ్చుటయొకవేళ విలంబమగునేమో! అట్లయిన నేను స్వయముగఁబోయి యాతండెచ్చటనున్నను” తమదర్శనంబునకుఁ దీసికొనివత్తునని పలికి తన ప్రభువు నానందాంబుధి నోలలాడించి సెలవు గైకొనిపోయెను. అంత మాళవరాజు ఫకీరువలనఁ దనకార్యంబగుట సిద్ధంబనితలపోసి సంతోషించుచుండె. ఈవర్తమానంబు దామోదరుండు విని తనకిఁకఁ దోధారాజ్యంబబ్బుట సిద్ధంబని యానందమొందుచుండెను.

ముప్పదియేడవ ప్రకరణము.

మాళవరాజు హుల్లాచెప్పినయుపాయంబువలనఁ దారాబాయి తనకధీనురాలగుట నిక్కంబని నమ్మియుండె. అఫకీరువచ్చినచో సర్వము సమకూరునని యెంచి యెంతలోఁ డఁపుచున్న నతఁడెన్నిదినంబులకు రాలేదు. ఆతని రాక విలంబమయినకొలఁది మాళవరాజున కారాటంబు హెచ్చుచుండె. అతఁ డారాటంబు నొందుచున్నకొలఁది నతనిరాక విలంబమగుచుండె. ఇట్లు దినంబులును వారంబులును నతిక్రమించుచున్నవి కాని యబ్దుల్లావచ్చి ఫకీరు వచ్చినాఁడన్నమాట చెప్పలేదు. మాళవరాజు ప్రతిదినము భటులనబ్దుల్లాయింటికిఁ బకీరువృత్తాంతంబునకయి పంపుచుండెను. కాని వారెల్లప్పుడు రాలేదన్నమాటతప్ప మఱియొకటిచెప్పలేదు. ఫకీరునిమిత్త మబ్దుల్లాయును తనశక్తియంతయుం దారపోసి యత్నసి జాడ లరయుచుండెను గాని యాతని యుదంత మెచ్చటను తెలియరాదయ్యె. మొదటఁ దాను కార్యంబు నెఱవేర్తునని ప్రభువును నమ్మించియున్నవాఁడు కావున ఫకీరువృత్తాంతంబు దెలియకుండఁ బ్రభుదర్శనంబునకుఁ బోవ భయపడి కపటకారణంబులు కల్పించికొని ప్రభుసన్నిధికిఁ బోవుటమానుకొనెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు ఫకీరు వచ్చియున్నాఁడన్నవార్త పురమందు వ్యాపించెను. అదివిని యబ్దుల్లాయధికానందంబు నొంది కడువడి ఫకీరుసన్నిధికిఁబోయి తమప్రభువువృత్తాంతమంతయుం దెలియఁజేసి

ప్రభువుసందర్శనంబునకువచ్చి తనయభిలాషతీర్చి నన్నుఁ గృతార్థుఁజేయుం డని బహువిధంబులఁ బ్రార్థింపసాగెను. ఆఫకీరు భూలోకసుఖములందును, తన్మూలకంబులగు ధనంబులందును నాశలేనివాఁడు. కావున మహారాజులపైనఁ దృణప్రాయంబులుగాఁ జూచువాఁడేయయినను బరోపకారశీలుం డగుటంబట్టి యందులకంగీకరించి సాయంకాలము రాజసందర్శనంబునకుఁ బోదమని యబ్దుల్లాతోఁ జెప్పె. అంత నబ్దుల్లాసంతోషమునం బొంగిపోయి మునుపు కారణాంతరముఁ దప్పించికొని రాజదర్శనంబునకుఁ బోవనివాఁడే యయినను ఇప్పుడందరకంటె ముందుగా నాశుభవర్తమానంబు రాజునకుఁ దెలుప సత్వరంబుగఁ బర్విడి పోయెను. ఇట్లబ్దుల్లా రాజసన్నిధిఁ జేరి యాఫకీరువృత్తాంతమంతయు నిన్నవింప నతఁ డాలకించి యత్యంతసంతోషముఁ జెంది యతని గారవించి యాఫకీరువద్ద నంబుచేయఁ గుతూహలుండైయుండెను. అంత సూర్యాస్తమయంబగుడు నబ్దుల్లా ఫకీరునొద్దకుఁబోయి యాశ్రయించియుండి నాలుగుగడియలరాత్రి కాఫకీరుతోఁగూడ రాజసందర్శనంబునకుఁ బోయె. వీరాకయు రాజు సంసిద్ధుండయి వేచియున్నాఁడు కావున వారువచ్చుచున్నసంగతి నాలకించి వెంటనే యెదురుచని నమస్కరించికొని వచ్చి యుచితాసనమిచ్చి కూర్చుండ నిచ్చి తదనుమతంబునఁ దానొకయాసనంబున నధివసించి యాఫకీరుతో నిట్లు ప్రసంగించె.

రా — స్వామీ! తాము మొదట నెచ్చటివారు?

ప. — మేము ! మొదట మక్కాపట్టణమందలివారము.

రా. — మక్కానుండి మతమువిస్తరించుటకే వచ్చినారు కాబోలును?

ప. — అవును. ఈహిందూదేశపుఁ బ్రజలందఱు దురాచారంబుల నవలంబించి గురువును బొందని యొకచెడుమతము స్వీకరించి నిష్కారణముగాఁ జెడుచున్నారు. అందుచే వీరికందఱకు మనమత మాపదేశించి బాగు చేయవలెనని వచ్చినాను.

రా — అవును. హిందువులు బుద్ధిహీనులు. వారందఱు నొకమూకవజాతివార లయినను వారిలో వారొకరికంటె నొకరధికులమని చెప్పుకొనుచుందురు. ఇందున్నవారి కొకమతమనియును, నొకజాతియనియును లేదు. తమకొకమతముకలవారయియున్నారు. మీరు వారలంగరుణించి

యందఱి నొక్కమతమునకుఁ జేర్చి వారలఁ గృతార్థులఁ జేయుఁడు.

ప.—నే నిశ్చయముగా నందులకే యిచ్చటికి వచ్చినాను.

రా.—హిందూ దేశమున నేయేస్థలంబులకుఁ బోయి యుపన్యాసములిచ్చినారు?

ప.—ఢిల్లీపురంబునఁ గొంతకాలముండి యుపన్యసించినాను.

రా.—బాగున్నది, అప్పురంబును బాలించు లోదీరాజులు మతమందు పట్టుదల గలవారు. మీకు మిగుల సాయపడియుండవచ్చును.

ప.—సాయపడకేమి? మనమహమ్మదీయులు పాలించుపురంబులం దెట్లయినను మనమతము వ్యాపించియేయుండును. కాని హిందూరాజు లేలుచున్న పురంబులం దుపన్యసించి మతమును వ్యాపింపఁజేయవలెనను కోరిక యున్నది.

రా.—అదియే యుత్తమము. ఈరాజసంస్థానంబునందుఁ దప్పక యుపన్యసింపవలసియున్నది. వీరు మిగుల స్వమతాభిమానముగలవారు. కావున వీరల ముందుగ మనమతమందుఁ బ్రవిష్టులం జేసినచోఁ దక్షిణ హిందూస్థానం బంతయుఁ లొంగినట్లె భావింపవచ్చును.

ప.—అందునిమిత్తమె యిప్పుడు రాజస్థానంబునఁ దిరుగుచుంటి.

రా.—ఇం దేయేపురంబులకుఁ బోయినారు?

ప.—చిత్తూరు, గద్వారు, కమలమియరు మొదలగు దుర్గంబులఁ దిరుగుచు నుపన్యసించుచునుందును. ఈమధ్యఁ గమలమియరు దుర్గమునకు బోయి యచ్చట నుపన్యసించితి.

రా.—మీరు కమలమియరు దుర్గంబునకుఁ బోయినారా? పృథ్వీరాజుసంగతి యెట్లున్నది?

ప.—ఆతనిసంగతి యేమని చెప్పను. మిగుల విచారంబుఁ జెందుచున్నాఁడు.

రా.—మేము గొనివచ్చిన దారాబాయిని విడిపింపఁ బ్రయత్నము చేయుచుండెనా?

ప.—అతఁ డాప్రయత్నమే విడిచికొన్నాఁడు. వానియాటలు మీయొద్ద సాగునా? ఇఁక వాఁడేమియుఁ జేయఁజాలక తారాబాయిపయి నాశవదలుకొని విరాగియయి దేశంబు దిరుగఁబూనికొనినాఁడఁట?

రా.—మేమాతనికి వైరాగ్యము గల్గించితిమే.

ప.—అవును. మీ ప్రభావమెంతవర్ణనీయమైనది. అందులో దామోదరసింగు ప్రతిభావిశేషము చెప్పనక్కఱయే లేదు.

రా.—ఏమట్లనుచున్నారు? మీకెట్లు తెలిసినది?

ప.—ఈయబ్దుల్లా నాశిష్యకోటిలోనివాఁడు. ఇతఁడు నాకెప్పటి వృత్తాంతమప్పుడే తెలియఁజఱచుచుండును. ఆదామోదరుఁడు తారాబాయిని గొనివచ్చుటలోఁ గనఁబఱచినబుద్ధివిశేష మెంతయుఁ గొనియాడఁదగియున్నది.

రా.—స్వామీ. ప్రసంగాంతరము చేయుచున్నను ప్రకృతంబునకు వచ్చినారము. తమదర్శనంబున కెన్నియోదినంబులనుండి వేచియున్నారము.

ప.—ఎందునిమిత్తము?

రా.—మాయబ్దుల్లా చెప్పలేదా?

ప.—లేదు. రాజుగారు తమ దర్శనంబుఁ గోరుచున్నారనిమాత్రము చెప్పినాఁడు. నీయభిలాష మేమియో చెప్పుము.

రా.—ఏమియు లేదు తారాబాయిని భార్యగా చేకొనవలెనని యున్నది.

ప.—మిగుల బాగున్నది. యట్లే చేయుము.

రా.—ఆమె యెన్నిగతులఁ బోధించినను వినదు. నన్ను వరింపనిష్టపడకున్నది. మీరు మీప్రభావంబుచే రమాబాయి నబ్దుల్లాకు భార్యగాఁ జేసినారని విని యట్లే తారాబాయిని నాకు భార్యగాఁ జేయుదురేమో యని యపేక్షించియున్నాను. మీరు నాయందు దయయుంచి యికార్యంబు నెఱవేర్పుఁడు.

ప.—ఇంతగాఁ బ్రార్థింపనేల? అట్లు చేయుట నాకు విహితకృత్యమే!

రా.—మీకది విహితకృత్యమెట్లగును? అయిన మావంటి దీనుల కార్యంబులు నెఱవేర్పవలయును.

ప.—ఏమట్లనుచున్నావు? హిందువులకు మహమ్మదీయమతము నుపదేశించి వారిని మహమ్మదీయులఁగాఁ జేయుటయు నాపని. అందులకే కదా! యీహిందూదేశమునకు వచ్చినాను. ఏవిధంబున నయిన హిందువుల మహమ్మదీయులఁగాఁ జేయవలె. ఇట్లుండ హిందూరాజపుత్త్రికను

మహమ్మదీయునకు భార్యగాఁ జేయుటకంటె నాకు విహితకృత్య మేదికలదు?

రా.—(సంతోషముతో) వహ్వారే! బాగుగా సెలవిచ్చినారు. మీరెంతకయిన సమర్థులరే!

ఫకీ రామాటల విని మిగుల సంతసించి, ఓయీ! నీకార్యంబిప్పుడే తీర్తునని చెప్పి తనమూటలోనున్న యొక్కగోఁకు దీసి చుట్టఁజుట్టి రాజానుమతిని తారాబాయి మందిరంబుసొచ్చి యామెతో మంచిమాటలుచెప్పుచు నామెచేతికిఁ గట్టఁబోఁగా నామె కోపాక్రాంతమానసయయి "ఓ సచ్ఛా! నీవు చండాలుండవు. నాదగ్గఱికిరాకుము. నీప్రాణంబుల నపేక్షింతువేని తిరిగిపొమ్ము. లేనిచో నీవిక్కడ చచ్చుటసిద్ధం" బని పలుకఁగా నాఫకీరు రమాబాయివలె ఆమె సామాన్యస్త్రీ కాదని యెఱింగి యప్పుడు సాహసించి యామె యొద్దకుఁబోయినఁ జంపునేమో యని భయపడి సామముచేతనే కార్యము నెఱవేర్పఁదలంచికొని వినుకకు మరలి రాజునుగాంచి యిట్లనియె. రాజా! ఈమె సామాన్యస్త్రీవలెఁ గన్పట్టదు. ఆమె చేతికిఁదోరంబుగట్టినచో నామె దుఃఖంబువలి సంతసింపకమానదు. అంతమీకార్యంబు నెఱవేరును. కాని యిది తగినసమయము కాదు. ఆమె గాఢముగా నిద్రించిన సమయంబున దీనిని బంధింపవలయును. అట్టిసమయము కనిపట్టి నాకుఁ దెలియఁజేయుము. అని చెప్ప రాజందుల కంగీకరించి యట్టిసమయంబునకు వేచియుండె. కాని యా తారాబాయి విచారాతిశయముచే నొక్కప్పుడైన నిద్రింపలేదు. నిద్రించినను ఒకగడియయయిన హాయిగ నిద్రించి యెఱుఁగదు. ఇట్లుండ నొకనాఁడా తారాబాయి శయ్యపై శయనించి యోచించుచుండఁ బెద్దనిద్దేపట యామాళవరాజు కార్యంబు నెఱవేర్చుటకుఁ గాఁబోలు నొక్కవడివచ్చి చిరకాలమునుండి తన్నుఁ జేపట్టనీయకపోవుటవలనఁ గలిగినకోపము తీర్చుకొన నామెను గాఢముగా నావహించి మెయిమఱచునట్లు చేసెను. అంత నచ్చటనున్న దాసి రాజనముపోయి యావృత్తాంతము రాజునకుఁ దెలుప నతండు ఫకీరునకు వార్తనంపె. అంత నాఫకీరు పరుగుపరుగున బోయి నిశ్శబ్దముగా నామె మందిరంబుసొచ్చి యామె యొడమచేతి కాతోరమును బంధించి పైకివచ్చి ప్రాణముదక్కించుకొనెను. ఆఫకీరట్లుచేసి రాజునొద్దకువచ్చి "యిఁక నీకార్యం

బగుట సిద్ధంబు. నీవొక కొన్నిదినంబుల దనుక నామెనుఁ జూడఁబోకుము. ఆమెయె నీకు వర్తమానమంపించును. ఒకవేళ నామె లేచి నేఁగట్టినతోరమును త్రెంపి పాఱవైచినను దానివలన మనకు నష్టములేదు.'' అనిచెప్పి తననివాసస్థలంబునకుం బోయె. అంతఁ దారాబాయి నిద్రనుండిలేచి తనచేత బద్ధమయిన యాతోరంబును గాంచి నిర్భరకోపంబునుబూని యాతోరంబును త్రెంచి కొన సాధనంబుగానక దంతములకన్న వేఱుసాధనంబు లేదని భావించి యది మిగుల దృఢసూత్రమయినను మెల్లమెల్లనఁ గొఱికి యొకనిమేష మాత్రమున దానిని త్రెంచి యాకట్లనువిప్పి లోపల మడచియున్న యాకునుదీసి యా ఫకీరేమివ్రాసెనోయని చూచి యాయాకును ముక్కలు ముక్కలుగాఁ జేసి యచ్చటనున్న యగ్నిసమీపంబునకుఁబోయి యందులోఁ బడవైచి భస్మముచేసి తన కోపంబు దీర్చుకొనియె. కాని యాపని చేసినప్పటినుండియుఁ దారాబాయి వెనుకటి కోపంబంతయుఁ బాసి సంతసము చెందసాగెను. పూర్వము చెలికత్తెలను గసరికొట్టుచుండెడిదైనను నిప్పుడు వారినిఁ జేరఁబిలిచి మాళవరాజు చర్యలను గుణంబులను నడుగ నారంభించె. అదిచూచి చెలికత్తెలందఱు తమ రాజకార్యంబు దీఱుట సిద్ధంబనియుఁ ఫకీరు కట్టిన తోరంబువలన ఫలంబు లేకపోలేదనియుఁ దలఁచి సంతసించి యావార్త తమ ప్రభువునకుఁ దెలియఁజేయ నతండమితానందంబు నొందుచుండె. ఇట్లుండఁ దారాబాయి మందిరంబులోనికి రహస్యంబుగా నెవరో పురుషులు వచ్చుచున్నారని తోధాపురంబున నొక ప్రథపుట్టె. అది క్రమముగా మాళవరాజు చెవి సోఁకెను. అంత వారు తారాబాయిని గొనిపోవ శత్రువులు వచ్చుచున్నారని నిశ్చయించి తనకు విశ్వాసపాత్రులగు భటులఁ బిలిపించి తారాబాయి మందిరంబుచుట్టుఁ గాఁపుంచి యచ్చటనుండు చెలికత్తెలు తప్ప మఱియెవ్వరు నామె సౌధంబునకుఁ బోఁగూడదనియుఁ దనయాజ్ఞలేకుండ నెవరయిన నట్లుపోయినచో వారిప్రాణంబులఁ దప్పకతీయింతుననియుఁ దృఢముగా శాసించెను.

ముప్పదియెనిమిదవప్రకరణము.

మాళవరాజు మహమ్మదీయుఁడయినను నీతికలవాఁడు. న్యాయదృష్టి కలవాఁడు. ఆడినమాటను దప్పనిష్టములేనివాఁడు. ఇతఁడు దుష్టబుద్ధియే యయినచోఁ దారాబాయి దనకుఁ జిక్కినపిమ్మట మాయోపాయముచే దామోదరుని జంపించి యనాయాసముగాఁ దోధారాజ్యంబును బుచ్చుకొనియుండును. కాని యతఁ డట్లు చేయ నిష్టపడక తనలో నిట్లనుకొనె "పాపము! దామోదరుండు మిగుల శ్రమ జెందుటయు నాకు దాసుఁడయియుండుటయుఁ దారాబాయినిగొనివచ్చి యిచ్చుటయు రాజ్యంబు నిమిత్తమేకదా! నన్నుఁ జిరకాలమునుండి యాశ్రయించియున్నాఁడు. ఆశ్రితునికోర్కె దీర్చుట నాకుఁ గర్తవ్యము. చక్కఁగా నాలోచింప నితఁడు నాకెన్నియో యుపకారంబులఁ జేసినాఁడు. ఆకార్యంబులలోఁ జిత్తూరుజయమె పొసఁగలేదు కాని తక్కిన కార్యంబులన్నియు సమకూడినది.

అయినను జాలమట్టుకు నెఱవేఱినది. కాని దైవము ప్రతికూలమగుటచేఁ జెడిపోయినది. ఈరాజపుత్రుఁడు మిగుల సాహసోత్సాహములు కలవాఁడని చెప్పవచ్చును. తోధారాజ్యంబ లీలగ యుద్ధము సలుపకయె వశము కావించుకొన్నాఁడు. తప్పించుకొనిపోయిన తారాబాయిని దిరిగి గొనివచ్చుటలో నతఁ డుపయోగించిన మాయాచాతుర్య మెంతయుఁ గొనియాడవలసియున్నది. మఱియు నాకు సామంతప్రభువయియుండుట కంగీకరించినాఁడు. ఇతని సాయంబున ముందు నాకెన్నియో లాభంబులు గలుగునట్లు తోఁచుచున్నది. ఇట్టివాని మన మెంతయు నాదరించుట మంచిది" అని తలపోసి తారాబాయి ఫకీరు ప్రభావంబున మాళవరాజునకు లొంగినదన్నమాట చెవిని బడఁగానే వచ్చి పట్టాభిషేకము చేయవలయునని దీనాతిదీనంబుగాఁ బ్రార్థించుచున్న దామోదరుని జూచి మిగుల గారవించి యుచితాసనంబునఁ గూర్చుండనియమించి యతనితో నిట్లు ప్రసంగించె.

మా.— రాజపుత్రా! ఇఁక నీవు తోధారాజ్యంబునకు రాజవు కావచ్చు.

దా.—(సంతసించుచు) తమయనుగ్రహముండ నాకేమి లోపము ?

మా.—నాకు సామంతుఁడవయి యుండవలెను. ముందుగూడ నాకుఁ గార్యంబులందుఁ దోడ్పడుచుండవలయు.

దా.—ఎంతమాట సెలవిచ్చినారు! ఇదియంతయుఁ దమరుపెట్టిన యన్నము. మీరే యీరాజ్యంబు గెల్చి నన్నందు ప్రతిష్ఠితునిఁగాఁ జేయుచున్నారు. నా కింతయుపకారంబు తమరొనర్చుచుండఁగా నేఁ గృతఘ్నుండనయి తమ యానతి నతిక్రమింతునా? తమకు సామంతుఁడనయి యుండి ముందు తాముచేయుఁబో పనులందు నేఁ గుడిభుజము వలెనుందును. ఇందుల కెంతమాత్రము సందియములేదు. ఇదె ప్రమాణము చేసెదను.

మా.—వద్దు. వద్దు. నీమాటయొకటియుఁ బ్రమాణమొకటియుఁ గాదు. నీయందు నాకెంతేనియు విశ్వాసముకలదు. నీకు రేపటిదినమే పట్టాభిషేకమహోత్సవముఁ బ్రవర్తింపఁజేసెదను.

దా.—చిత్తము. తమయనుగ్రహముండ నాకేమి కొదువ! కాని నాదొక విన్నపమున్నది.

మా.—ఏదియో చెప్పుము.

దా.—సింహాసనమధిరోహించుటకుఁ బూర్వము మహావైభవముతోఁ బురంబంతెల్ల నూరేఁగవలయు నన్నకుతూహలంబున్నది. ఈ యభిలాషం దీర్పుఁడు.

మా.—అట్లె నీయభిలాష దీఱవచ్చును.

అని యిట్లు చెప్పి భటులను బిలిపించి "దామోదరుని పట్టాభిషేకమహోత్సవ" మని పురమందుఁ జాటింపుఁడు. కారువులఁ బిలిపించి పురంబంతయు నలకరింపఁజేయుఁడు. పట్టాభిషేకమునకు వలయు వస్తుజాతమ్మును సమకూర్చుఁడు." అని కావలసినకార్యంబులు జరుపనియోగించె. మాళవరాజు పల్కినవాక్యంబుల కపారసంతోషంబుజెంది దామోదరుండు తనలో నిట్లనుకొనె. నాతలంచినకార్యంబు లన్నియు నెఱవేర్పబడినట్లు సంతసింపవలసియున్నది. సూరభానులను గారాగృహబద్ధుంగావించితి. తోధారాజ్యంబు వశంబు కావించుకొంటి. తారాబాయిని మాళవరాజున కర్పించితి. నాచేసిన ప్రతినచొప్పున రమాబాయి నొక మహమ్మదీయున కొసంగి పెండ్లి కావించితి. రత్న

సింగును మొదలె చంపించితి. ఇఁక నాకు శత్రువు లెవరున్నారు ? ఎవ్వరును లేరు. ఇఁక నేను నిరాటంకంబుగా రాజ్యం బేలుకోవచ్చు. నేనొక్కండనయిన నిన్ని కార్యంబులు నెఱవేర్చుటకు ముఖ్యకారణంబు భగవదనుగ్రహంబు "ఓ భగవంతా ! నీదయయుండినచో బలరహితుండయినను కార్యము నెఱవేర్చుకొనుననుటకు సందియమున్నదా ? నీ యనుగ్రహం బెంతకయిన సమర్థమయినది. అది యసహాయుని సహాయునిగాఁ జేయుం. నిర్ధనుని ధనవంతునిగా నొనర్చు. సామాన్యునైన రాజుఁగాఁ జేయుం. అట్టి నీ యనుగ్రహప్రభావంబు వర్ణింప నెవ్వరితరంబు ? ఇదె నీకు వందనంబు లర్పించుచున్నాను. నా పట్టాభిషేక మహోత్సవంబు నిరంతరాయంబుగా సమకూడునట్లు సేయుము" అనిపలువిధముల భగవంతుని బ్రార్థించుచుఁ బట్టాభిషేకసమయంబున కెదురు చూచుచుండె. అంతట మాళవరాజానుమతిప్రకారము పురమంతయు నలంకరింపఁబడియె. పట్టాభిషేకవస్తువులన్నియు సమకూర్పఁబడియె. దామోదరసింగు నారోహించుటకయి మహోన్నతమయినయొకమదపుటేనుఁగు నలంకరించి తెచ్చి దామోదరునిమందిరము నెదుట నిలుపఁబడియె. శత్రువు లెవరయిన వచ్చి దామోదరుని కపాయము కలిగింతురేమోయని శంకించి తన సైనికులను సేనానాయకులను బిలిపించి యూరేఁగుసమయంబున దామోదరుని కుభయపార్శ్వంబుల నడచుచు జాగరూకులయి రక్షకులయి వర్తించుచుండుఁడని కఠినముగా శాసించినందున వారాసమయంబున కాయుధంబులు దాల్చి వచ్చి యామదపుటేనుఁగున కుభయపార్శ్వముల నలంకరించిరి. మఱియు నాతోధాపురవాసులందఱు దమక్రొత్తప్రభువు నభిషేకమహోత్సవముఁజూడ వచ్చి నిలిచిరి. ఇట్లందఱు వచ్చి తమనూతనప్రభువు నిమిత్తము ప్రతీక్షించి యుండ గొంతసేపటికి దామోదరుండు రాజవేషంబుఁదాల్చి యొకకత్తి చేతఁబట్టుకొని పెక్కండ్రు సేవకులు వెండిదుడ్డఁబట్టికొని యుభయపార్శ్వంబులనడచుచుండగా భట్రాజులు తదీయపరాక్రమసూచకంబులగు పద్యంబులు చదువుచుండ మంగళవాద్యఘోషంబులు మిన్నుముట్ట పుణ్యాంగనలు మంగళహారతులిచ్చుచుండ మందగమనమున నరుదెంచి యామత్తసింధురంబు నధిరోహించె. అంత మావటీఁడు ప్రభువునకు నమస్కరించి యతని యనుమతివడసి యంకుశంబు కేలఁగీలించి యామదసింధురంబును నడిపింప దానిననుసరించి తక్కిన వారందఱతని

కిరుప్రక్కలను ముందు వెనకలను నడువనారంభించిరి. ఆసమయంబునఁ బురంబున నేమూలఁజూచినను జనసమూహములచే నిండి మిగుల సంకులముగా నుండెను. ప్రజలట్లు నిలిచియున్నను రాజభటులశాసనంబునం జేసి యొకరినొకరు త్రోసికొనుటగాని కొట్టుకొనుటగాని లేకుండ నెమ్మదిగా నడుచుచుండిరి. అది రాత్రిసమయమైనను కరదీపికాసహస్రంబుల కాంతులు మాళవరాజ సైనికుల వలె నల్గడలఁ గదలుకొని యుండుటచే శత్రువులను వలెనే చీఁకటి మొత్తములకుఁ గూడ నడుగిడ వలనుపడకుండె. అట్టి సమయంబునఁ బురకాంతల సౌధవీథులనధివసించి యమ్మహోత్సవముఁ జూచుచుండిరి. మఱియు మాళవరాజు తన సౌధాగ్రంబుననుండి యావేడుక చూచుచుండె. అప్పుడు పురజనులు దామోదరుని వైభవంబునకు మెచ్చికొని "ఔరా! ఈదామోదరుఁ డెంతయుం నదృష్టవంతుఁడు. మొదట సామాన్యుఁడయినను తోధానగరరాజ్యంబు సుఖముగా సంగ్రహించినాఁడు. వీని మాయోపాయచాతుర్య మమేయముకదా! తాఁదలంచిన కార్యంబులన్నిటి నవలీల నెఱవేర్చుకొన్నాఁడు. ధర్మమే జయించునని పలుకుచుందురుగాని యిట నధర్మమే జయించినది" అని కొందఱు పలుకుచుండిరి. "అకటా! తనమాట వినవందులకు సూరధానుల నెన్నిచిక్కులఁ బెట్టినాఁడు? ఆ తారాబాయి కెంతకష్టము సంప్రాప్తమైనది. ఆ యోగ్యురాలికి మహాత్మనీయుండు భర్తయా! ఓదైవమా! నీకు యుక్తాయుక్తవివేకము లేదు. అదియేయుండిన తారాబాయికి మ్లేచ్ఛుని భర్తఁగా నిర్ణయింతువా! దుర్మార్గుండగు దామోదరుం డన్యాయముగా మాళవరాజు నాశ్రయించి తోధారాజ్యమాక్రమించికొన్నను శీఘ్రకాలములోనే యాపాపఫలము వానినిఁ దుదముట్టింపక మానునా? ఈదురాత్మునిపాలనకు లోఁబడియుండుటవలన మన దురదృష్టంబుఁ జేరొక్కనవలసియున్నది. అయ్యయో! ఈనీచున కధికారంబు సంప్రాప్తమగుట మనకష్టముల సూచించుచున్న" దని మఱికొందఱు పలుకుచుండిరి. ఇట్లు జనంబుల కోలాహలధ్వను లప్పటి మంగళధ్వనులకును జయజయనినాదంబులకును దోడ్పడి రోదసీకుహరంబును నిండించె. అప్పుడు దామోదరుం డధికోత్సాహ సమేతుండై సౌధంబుపైనుండి తన్నుఁ జూచుచున్న తారాబాయి సిగ్గుపడునట్లామె సౌధంబు నొద్దనుండి పోవునప్పుడు లేనికీవిఁ దెచ్చికొని కనఁబడసాగెను. మఱియు దామోదరుఁ డూరేగుసమయమందు

ప్రశస్తమగు రత్నభూషణంబులను, నమూల్యములైన వస్త్రభూషణములను ధరించుటం జేసి నిశ్చేష్టితుండై యుండి చిత్తరుబొమ్మవిధంబునఁ గన్పట్టుచుండె. దామోదరుం డట్లూరేఁగి రాజావసథంబు సమీపించి లోనికిఁ బోవునప్పటి కాతని వస్త్రంబులు రక్తమయంబులయి చూపట్టుచుండె. కాని వానిశరీరము కూర్చుండునట్టు లెట్లుండెనో యట్లె యుండెను. అంత నచ్చటి రాజభటు లదేమియోయని తలంచి భయంబున హృదయంబు కంపింప రయంబున యాసింధురంబును నిలిపి పయికిఁబోయి చూచునప్పటికి మెడనుండి రక్తధారలు గాఱుచుండె. వారంత ఆదిచూచి యతనిఁ బిలచిరి గాని నోటమాట లేదు. అంత వారలు గుండెలు తటతటకొట్టుకొనుచుండ హాహాకారంబుల బరువు పరువునఁ బోయి మాళవరాజున కెఱింగింప నతఁడు మిత్రునకై మిగుల విలపించుచు వచ్చి యాతనిఁ గాంచి గాయమును జక్కఁగఁ బరిశీలించి చూడ నొకనిశాత బాణంబు వానికుత్తుకఁ దూసికొనిపోయినట్లు గానవచ్చె. అంత మాళవరాజు మిత్రుఁడు చనిపోయినందులకు దుఃఖంబును, బరులకుఁ దెలియకుండ వాని కుత్తుక దూసికొనిపోవునట్లు బాణము ప్రయోగించిన వాని యస్త్రవిద్యాకౌశలంబునకు నత్యాశ్చర్యంబునుఁ జెందుచు శత్రువు లెవ్వరో దామోదరునిఁ జంపియుందురని యూహించి వారినిఁ బట్టుకొన నెంతయుఁ బ్రయత్నము చేసెను కాని ఫలము లేకపోయె. అందుచే మాళవరాజేమియుం జేయఁజాలక విచారాక్రాంతుఁడై యుండె. ఆసమయంబునఁ బురజనులు గుంపులు గుంపులుగాఁ గూడి "అక్కటా! యీదామోదరుని మాళవరాజే చంపించియుండును. దామోదరుఁడు సౌధంబుననున్నప్పుడు చంపించినచోఁ బ్రజ లనుమానపడుదురని యూహించి యూరేఁగింపనెడి మిషపన్ని చంపించినాఁడు. దామోదరుఁడు దుర్మార్గుఁడైనను రాజపుత్త్రుఁ డగుటచేఁ గొంత సంతసించితిమి. కాని భగవంతుఁ డాసంతోషంబును గూడపోవునట్లు మహాత్మనీయపరిపాలనకు లోఁబడునట్లు చేసినాఁడని మాళవరాజును నిందింపసాగిరి. మాళవరాజు ప్రజల మాటల నాలకించి మిత్రవియోగదుఃఖంబునకుఁ బ్రజలనిందావాక్యంబులు తోడ్పడి మఱింత ఖిన్నునిగాఁ జేసెను. కాని కొద్దిదినంబుల కాదుఃఖంబును మఱచి మిత్రుండు పోయినను తోధారాజ్యంబు తనకనాయాసంబుగా వచ్చినందులకు సంతసము చెందుచుండెను.

ముప్పదితొమ్మిదవ ప్రకరణము

మాళవ రాజు తోధాపురంబును వశంబుగావించుకొనిన కొంత కాలము
నకు నవరాత్రి దినముల యుత్సాహంబుతోఁ జేయవలసిన పీర్లపండుగుదినంబు
లేతెంచె. మహమ్మదీయు లుత్సవంబు నొనర్ప మిగుల వేడుకగలవారై యుండిరి.
మఱియును వారు గ్రామంబున రెండుమూఁడు కుటుంబముల వారు మాత్రమే
యున్నప్పటికి నాయుత్సవంబును జేయుచునుండిరి. వారొకవేళఁ దినఁ దిండిలే
నంతటి నిరుపేదలైనప్పుడు యాచించియైన ధనంబు సమకూర్చికొని యాయుత్స
వంబు చేయుచుండిరే కాని యూరకుండ జాలరు. మాళవరాజునకుఁ దోధాపురం
బును, దాని రాబడియును, సంప్రాప్తించుటంబట్టి యత్యంతసంతోషమున మునిఁగి
యున్నవాఁడు. కావున నా దినంబులు రాఁగానే మహమ్మదీయులను బిలిచి
యిట్లనియె. ఓయీ! ఇంతకాలము మాళవదేశమం దీయుత్సవంబును జేయు
చుండెడివారము. మనదేశములో పండుగు చేసినది యొకగొప్పకాదు. ఇప్పు
రంబు నిదివఱకు హిందూరాజులు పరిపాలించినవారు కావున వారల రుచి
తమయుత్సవంబులఁ జేయుచుండెడివారు. మన కీపురంబు క్రొత్తగా
సంప్రాప్తించినది గావున మన మీపురంబునఁ బీర్లపండుగు మహావైభవంబుతోఁ
జేసి యందఱకు బుద్ధివచ్చునట్లు చేయవలెనని చెప్పి యధికంబుగ ద్రవ్యం
బొసఁగె. ఆ ద్రవ్యంబును పుచ్చుకొని యాపండుగునకు వలసిన వస్తుజాత
మును సంపాదించి యథావిధి నిర్వర్తించుచుండిరి. అంతఁ బీర్లనుపునట్టిదినం
బరుదెంచె. నాఁడు మహమ్మదీయులే కాక హిందువులుకూడ దానికనుకూలు
రైతోడ్పడిరి. ఆసమయమునఁ బ్రజలెల్లరుఁ గొందఱు తమకుఁ దోఁచినవిధ
మున నానావిధ వేషముఁ దాల్చి ధనవంతులయాచించి ధనంబు మూటఁగట్టికొను
చుండిరి. వీరు కేవలము ధనవంతులనే కాక మాళవరాజుదర్శనమునకుఁ గూడఁ
బ్రయత్నించిరి గాని ప్రభువు వానికి రానిచ్చునో రానీఁడో యని సందియ
పడుచుండిరి. ఇట్లు వేషము వేసికొని జనులు మూఁకలు మూఁకలుగా వచ్చు
చుండుట మాళవరాజుకుమారుఁడు గాంచెను. మాళవరాజునకు మూఁడేండ్ల
ప్రాయముగల యొకకుమారుఁడు గలఁడు. మాళవరాజున కతనిపైఁ బ్రేమ
మెండు. అట్టివాని నెంతోప్రేమతోఁ జూచుచు వాఁడు కోరినకోర్కుల

నెల్లఁ దీర్చుచుండును. ఒకవేళ, దనతండ్రి తనకోర్కెలఁ దీర్పనిచో తాల్లయినఁ గరఁగునట్లు రోదనముచేసి తనకోర్కె నెఱవేర్చుకొనుచుండును. తమకార్యము సాధించికొన బాలురకొకయాయుధంబుగలదు. ఆయాయుధ మమోఘ మైనది. విష్ణుచక్రంబు, శంకరుని త్రిశూలంబు, యముని దండంబు, వరుణుని పాశంబు నొక్కొకప్పుడు వ్యర్థంబులైన గావచ్చుఁగాని బాలురయాయుధ మల్లెప్పుడు వ్యర్థముగాదు. ఆయాయుధంబును వారు ప్రయోగించినచో నెట్టి కఠినహృదయుండైన, నెట్టిమహారాజైన చేతులు గట్టికొని వచ్చి వారల యభి లాషంబు నెఱవేర్చుచుందురు. ప్రతిబాలునకు నాయాయుధము కార్య సాఫల్యదాయి యగుచుండునప్పుడు అత్యంతపుత్త్రవాత్సల్యంబు గలజనకులుగల బాలురకది కార్యసాఫల్యదాయియని వేఱ చెప్పనక్కఱలేదు. ఆయాయు ధంబేమోయని చదువరు లాలోచింతురేమో! అది యేడుపు. కార్యసాధన ములో వారికదియే బలము. కావుననే "బాలానాం రోదనం బల" మ్మని పండితులు నుడువుదురు. వాఁడు మాళవరాజకుమారుండు తనతల్లి తాఁగోరిన వస్తువు లీయకపోవుటచే నీయాయుధము ప్రయోగించె. అంత నామె భయ పడి యావస్తువు నిచ్చెను. కాని యడిగినక్షణమందే యీయలేదని యేడ్చు చుండెను. ఎవరెంత యోదార్చిన నూరకుండలేదు. అప్పుడతనిరోదన ముపశ మింపఁజేయలేక తల్లి దాసిచేతికిచ్చి తండ్రియొద్దకుఁ బుత్తెంచె. ఇంటికప్పైగు రున ట్లేడ్చుచున్న తనకుమారుంగాంచి మాళవరాజెదురుగఁబోయి యదియే మని దాసినడుగనది యచ్చటివృత్తాంతంబు దెలిపి కుమారకు నిచ్చె. అంత మాళవరాజు కుమారు నెత్తికొని మంచిమాటలుచెప్పి యోదార్చెనుగాని లాభము లేకపోవుటచూచి తనచేతనున్న యుంగరంబును దీసి యందుఁ బొదిగినరత్నం బులఁ జూపుచుండ నాబాలుఁ డాయుంగరంబుగొని యట్టె చూచుచుఁ దన వ్రేలికిఁ బెట్టుకొని యేడ్పు చాలించె. ఆయుంగరమతనివ్రేలికి మిగుల వదలు గానుండుట మాళవరాజెటఁగియుఁ బడిపోవు నేమోయని శంకించియు దానిని బుచ్చికొనిన మరల నేడ్చునేమో యని దానిని తాను గ్రహింపఁ డాయె. ఈసమయంబున నీబాలుం డావేషంబుల నామేడపయినుండి చూచి యచ్చటికంపించవలయునని కోరె. అది మాళవరాజునకిష్టము కాకపోయినను దాను వద్దన్నచో మరలఁ గుమారుండు తన యాయుధంబుఁ బ్రయోగించు

నేమో యని భయపడి యంగీకరించె. అంత నిరువురుపురుషు లొంటినిండ మసిపూసికొని చూపఱులుభయపడునట్లు కేకలువేయుచు వచ్చి రాజుగారికి వందనంబులు సలిపి తమచాతుర్యంబుఁ జూపిరి. ఆరాజు నాఁడు వేషముకట్టిన వారికెల్ల నొక్కొక వెండినాణెముసంగ నేర్పాటుచేసినాఁడు. కావున తన యొద్దనున్న నాణెములను రెంటినిఁదీసి చెఱియొకరికి నొసంగె. అది బాలుండు చూచి కెవ్వననార్చి తాముకూర్చుండిన శయ్యపైనుండి క్రిందఁబడి యేడ్వనారంభించె. అచ్చటివారందఱు నిశ్చేష్టితులై చూచుచుండిరి. అంత మాళవరాజు కుమారు లేవనెత్తియెత్తికొని యోదార్చి కారణంబడుగఁ గొంతసేపటికి వేషములవారికి నాణెములఁ బంచిపెట్టెదనని పలికెను. అదివిని రాజు వెంటనే మఱిరెండునాణెంబుల దీసి కుమారునకీయఁగా వాఁడాయిరువురిచేతులలోను బడవైచె. అంత నావేషధారులు తమపుణ్యంబులఁ గొనియాడుకొనుచు బాలుని దీవించుచుఁ బోయిరి. తరువాతఁగొందఱు పులివేషంబులఁదాల్చి కడుపులనిండఁ గడ్డొవి వికారచేష్టలు చేయుచు వింతవింతగ గెంతుచు మాళవరాజును దర్శింపవచ్చిరి. ఇట్లువచ్చికొంతసేపు తమనైపుణ్యముచూపి బాలుండిచ్చిన బహుమానంబులఁ గొనిపోయిరి. అంత మాళవరాజు గార్యాంతరాసక్తుండయి లోనికిఁబోవుచుఁ దనకుమారుని, నాణెములను సేవకులకర్పించెను. అంత నాసేవకులు వచ్చినవారి కాబాలునిచే బహుమానంబు లర్పించుచుండిరి. అంత నొకపురుషుఁడు బైరాగివేషము వేసికొని వచ్చి యచ్చటివారిని దీవించుచుఁ జమత్కారవచనంబులు పలుకుచు బహుమానమందికొనిపోయె. పిమ్మట నొకపురుషుండు విప్రవినోదివేషముదాల్చి వచ్చి హస్తలాఘవాదివిద్యలయందు చాతుర్యముఁజూపి రాజకుమారుండిచ్చిన పసదన మందికొనిపోయె. ఇట్లు పెక్కురు పెక్కువేషంబులతోవచ్చి బహుమానంబులఁ గొనిపోవుచుండిరి. అంత సూర్యుం డస్తమించినందున వారందఱు ముందు ప్రవర్తిల్లవలసినకార్యంబునకయిపోయి యక్కార్యంబును గొనసాగించిరి. ఈబాలుండు సంతసముతో దండ్రియొద్దకుఁ బోయి ముద్దుమాటలచే వేషధారులు చూపినవిశేషములఁ జెప్పి సంతసింపఁజేయుచుండెను. అప్పుడు లేఖకుండొకఁడు రాజకీయవ్యవహారపు పత్రమొకటిఁగొనివచ్చి ప్రభువుగారికిఁజూపి యాతనిముద్రనందు బొందుపఱుపవలయునని కోరెను. అంత మాళవరాజు తనయుంగరము కుమారుచేతఁ

బెట్టినాఁడు కాన నతని చేతిని బాధింప నంగీకరంబు లేదయ్యె. అంత మాళవరాజు తొందరపడి సేనల బిలిపించి వెదకించెనుగాని యెచ్చటను గానరాదయ్యె. అప్పుడు రాజకుమారున కాయుంగరం బిచ్చుట తప్పిదంబని గ్రహించి విచారించుచుండ నొకదాసి పర్వపర్వునఁ బోయి ప్రభువునకు నమస్కరించి తన కొకచోట దొరకినదని చెప్పి యాయుంగరమిచ్చె. రాజెందుల కమందానందంబుఁ జెంది దానికి బహుమానం బొసంగి నత్యంతసంతోషంబునఁ బోయె. మాళవరాజును దనముద్రాంగుళీయకము పోయినను వెంటనే లభించినందున కానందంబుఁ జెందుచుండెను.

నలుబదియవ ప్రకరణము.

“ఏదురాత్ముండు పవిత్రమగు రాజపుత్రవంశమును మలినముగావించినాఁడో, ఏక్రూరుండు నిర్మలాంతఃకరణులును రాజభక్తిసమపేతులు నయ్యున్న గోపాలసింహాదుల దుఃఖసముద్రమున ముంచివేసెనో, ఏపాపాత్ముండు కులాచారవిరుద్ధమార్గగామియయి పావనవంశోద్భూతయైయున్న రమాబాయిని మహమ్మదీయునకిచ్చి రాజపుత్రుల గౌరవం బనుచంద్రబింబంబును గ్రసింప రాహుసదృశుండయ్యెనో, ఏ కృతఘ్నుండు చిరకాలము మమ్ముల నాశ్రయించి మా కొంప జెడఁగొని తుదకు రాజ్యంబు కాంక్షించి నన్నును నాతండ్రిని బలుబాముల బెట్టెనో, యాతండిప్పుడు దామోదరసింగును నా నిశాతబాణంబున యమపురాంతంబున కతిథిఁ జేసితిఁగదా! తుదకు నాపాట్లెట్లున్నను నాకుఁ బరమశత్రువయిన దామోదరుని జంపినందుల కమితానందంబు గలుగుచున్న”దని పలుతెఱంగులఁ జింతించుచు తారాబాయి యొక యుత్తరము వ్రాసి తన్ను నెల్లప్పుడు సేవించుచున్న యొక చెలికత్తెం బిలిచి యాయుత్తరమిచ్చి దీని మాళవరాజున కిమ్మని పుత్తెంచె. అంత నాదాసియుఁ గడువడిఁ జని మాళవరాజును దర్శించి యాయుత్తరము తారాబాయి తనకిమ్మనియెనని చెప్పి యందించె. మాళవరాజు తనమాట విన్నంతమాత్రముననే మండిపడి నిందావాక్యంబుల పాలుచేయుచు వచ్చిన తారాబాయి తనకు నుత్తరము వ్రాసిన

అన్నమాట వినినతోడనే సంతుష్టస్వాంతుండయి యతిగౌరవంబుతోఁ దీసికొని విచ్చి యిట్లు చదువుకొనె "మహారాజా! గతించినపనికయి విచారించుట నిష్ఫలంబు. పృథ్వీరాజిఁక వచ్చి విడిపించునన్న యాశ లేదు. మీకుఁ బ్రతికూలముగా వర్తించి యావజ్జీవము పలుబాము లనుభవించుటకంటె మీదయను సంపాదించి సుఖమనుభవించుటె యుచితమని తోఁచినది. మహమ్మదీయు లయినను దమ్ముఁ బెండ్లాడ సందియంబు లేదు. ఇంతకుముందు రమాబాయి పెండ్లాడినది. లోకాపవాదమంతయు నామె నే చెందును. నాకంతగాఁ గలుగ నేరదు. మార్గదర్శకురాలు రమాబాయి. ఆమె ననుసరించి పోవుటలో నాతప్పేమియున్నది? కావున నేనిప్పటిలో మిమ్ముఁ ద్రుణీకరించితినని యన్యథా తలంపక నన్ను రాజావసథంబునకుఁ గొనిపోయి రాజపుత్రాచారంబు ననుసరించి యథావిధిగఁ బెండ్లియాడుఁడు. కాని తమ కొకటి నే మనవి సేయుచున్నది. ఇఁక మీదట తోధానగరంబును రాజధానిగాఁ జేసి యుండవలె. ఇది నా చేతితో వ్రాసినయుత్తరము.

విధేయురాలు,

తారాబాయి."

అనియున్న యుత్తరంబు చదువుకొని మాళవరాజానందసముద్రంబున నోలలాడుచుఁ బకీరుప్రభావంబుఁ బలుమాఱుఁ గొనియాడుచు నాయుత్తరము తెచ్చినదాసికి ననర్ఘభూషణంబులు బహుమానంబుగా నొసంగె. అనంతరము రాజు తనహితుల కాయుత్తరంబు జూపి వివాహప్రయత్నంబులు చేయించుచుండె. అంతట వారేర్పఱుచుకొన్న పెండ్లిదినంబు వచ్చె. అప్పటికి రాజావసథంబును గన్నులపండువుగా నలంకరించిరి. ఆపురంబులోనివారందఱు రాజానుమతింబట్టి తమతమగృహంబుల మిగుల రమణీయముగా నలంకరించుకొనిరి. పురంబున నేవంకఁ జూచినను గన్నుల కానందంబు గొలుపనిస్థలం బొకటియు లేదు. వివాహమునకుఁ గావలసిన వస్తుజాతంబును సమకూర్పఁబడియె. ఇఁక రాత్రి వివాహంబు జరుగుట నిశ్చయంబని విన్నప్పుడు రాజపుత్రులందఱు మున్ను రమాబాయిని నిందించినట్లు లిప్పుడీ తారాబాయిని నిందించుచుండిరి. ఈవృత్తాంతము క్రమక్రమముగా సూరధాన్రాయుల చెవి

పోఁకినప్పు డతనికి సంభవించిన దుఃఖంబునకును కుమారికనుగూర్చి గలిగిన కోపంబునకును హద్దులేదు. అప్పుడు రాయ లిట్లనుకొనియె. "అకటా! తారాబాయి కిట్టిదుర్బుద్ధిపుట్టినదేమి! ఆమాళవరాజు సేవకురాండ్రా మెతో మంచి మాటలాడి యిట్టిదుష్టమార్గంబును చొచ్చునట్లు చేసిరని భావించెద. అయ్యో! దుష్టసాంగత్యమెన్నటికయినఁ జెఱుపక మానునా! ఓకుమారీ! ఎంతపనిచేసితివి! నీబుద్ధియుఁ గులాభిమానము, సదాచారము మొదలగు సద్గుణంబులనెల్ల నేఁటి పాలుగావించితివి? మొదటినుండియు నీప్రవర్తనముం జూచి నీవెంతో యోగ్యురాలవనియుఁ బట్టినపట్టు నెఱవేర్చుకొనఁ బాటుపడుదానవనియు మిగులఁ బితృభక్తిగలదానవనియు నెన్నుకొని నీపై గంపెడాశ పెట్టుకొని పుత్రులులేరన్నవిచారంబును సైతము వదలుకొని యత్యంతసంతోషమున వర్తిలుచుండఁ దుదకు నన్నిట్లు దుఃఖసముద్రములో ముంచితివి. అకటా! సుజనవందనీయమయిన నీయోగ్యతాయత్నం బీమహాత్మదీయుల సంగతి యనెడు నగ్నిహోత్ర సంబంధంబు గలిగి నిష్ప్రభమయి తొలంగినదేమి! నీవు తోధారాజ్యంబును గెలిచి మాతండ్రికిచ్చు రాజకుమారునిఁదప్ప మఱియొకనిని బెండ్లాడనని శపథంబుచేసితివి ఆశపథమెచ్చట నశించినది?" తోధారాజ్యంబును గెలువ నక్కఱలేదు. నాకొసంగనక్కఱలేదు. అనురూపుఁడయిన రాజకుమారుని బెండ్లాడినచో నెంతయు సంతసింతునుగదా! అయ్యో! నీజీవంబుగడుప నాబదనూరు చాలకపోయెనే! నశ్వరంబులయిన సంపదలకాసించి కులగౌరవంబులు చెడ మహాత్మదీయునిఁ బెండ్లాడ నుచితమా! తుచ్ఛసుఖంబుల కాశించి శాశ్వతంబగు యశంబు నీటిపాలుచేయ లేనని నీవే యెన్నిపర్యాయంబులో బలికితివి! ఆవివేకమంతయు నేమయినది! నీయందుఁ బ్రేమాతిశయంబు గలవాఁడ నయి తోధారాజ్యంబు నీకే చెందఁజేయవలెనని కట్టుదలకలిగి యుంషటం బట్టియు కదా! నాకిన్నికష్టంబులు సంప్రాప్తమయినవి! నేనా దామోదరునితో స్నేహమే చేసికొన్నచో రాజ్యంబుఁ బాసి బదనూరునందుఁ బరులయింటఁ గృపణత్వంబుల జీవించుటయు, నీకారాగృహమందు నివసించుటయు సంభవించి యుండదుగదా! నేనిన్ని కష్టంబులఁ జెందుట నిన్నుఁగూర్చియే యని నీకుఁ దెలియునుగదా? అట్లు తెలిసియుఁ గృతఘ్నురాలవయి నన్ను విడుచుటయే కాక తురకనుఁ బెండ్లాడి శాశ్వతమగు నపఖ్యాతికి నన్నుఁ బాత్రునిగాఁ జేసితివి!

నిన్నుఁ గని పెంచి పెద్దఁజేసి ప్రేమించి యున్నందులకుఁ దుదకు నాకుఁ గలిగెడి ప్రతిఫల మిదియా?'' అని యిట్లు కుమారి చేసిన నీచకృత్యంబునకు మిగుల వగచుచు గోడనుఁ బెట్టి తలపగులగొట్టుకొని ప్రాణంబులు విడిచి యీదుఃఖమును తొలంగించుకొనఁ బ్రయత్నించుచుండగా రాయలు తోధాపురంబుఁ జొచ్చినప్పటినుండియుం మాళవరాజు ననుమతిచొప్పున సర్వదా జాగరూకుండయి కాచుచున్న యబ్దుల్లాఖానతనియొద్దకుఁబోయి పట్టుకొని యిట్లనియె. ''మహారాజా! నీవు మాళవరాజు శాసనంబునఁ గారాగృహమందున్నావు. నిన్ను జాగ్రత్తతోఁ గాపాడవలయునని నాకాజ్ఞాపించినాఁడు. నీవు నాకధీనుండవయి యున్నావు. ఇట్టి సమయంబునఁ బ్రాణంబులు విడుతువేని మాళవరాజు నాప్రాణంబులు దీయింపకమానఁడు. కావున నీవు మరణాకాంక్ష విడువుము. నీవట్లు విడువవేని చచ్చుటకు వలనుపడనట్లు నీకాల్సేతులు బంధించెదను.'' అని కఠినముగాఁ బలుక విని ''అక్కటా! వీరు నన్నుఁ జావనీరు. అందులకై నా ప్రయత్నము సాగదు. కోర్కె నెఱవేఱదని తెలిసియుం దానికై ప్రయత్నించి నిష్కారణముగా బాధింపఁబడనేల?'' అని తలపోసి రాయలా ప్రయత్నము మానెను. అట వివాహముహూర్త మాసన్నమైనందున మాళవరాజెంతయుం దొందరపడుచుండె. ఆ వివాహమహోత్సవము చూడవలసిన వారందఱు వచ్చియుండిరి నాఁడు తోధాపురమంతయుం గుఱ్ఱపుబండ్లతోడను గుఱ్ఱములతోడను నిండియుండె. తారాబాయి నామె చెలికత్తెలందఱు చేరి నామె మందిరమునందె యభ్యంజనాదికములు కావించి మాళవరాజంపిన యమూల్యవస్తువులనలంకరించి వివాహసమయంబునకుఁ గొనిపోవలయునని యెదురుచూచుచుండిరి. తారాబాయి నాఁడు చెందుచున్న సంతసంబునకు హద్దులేదు. మాటిమాటికిఁ బైకివచ్చి తననిమిత్తము గుఱ్ఱపుబండివచ్చుచున్నదేమో చూచుచుండె. నాఁడామె యొకసారైనను నొకచోటను స్థిరముగాఁ గూర్చుండియుండలేదు. వింతవస్తువుల నెన్నింటిఁ జూచుచున్నను, చెలికత్తెలతో నెన్నియాటలాడుచున్నను, నెన్ని చిత్రకథలఁ జెప్పుకొనుచున్నను, మాళవరాజును వరింపవలెనన్న కోర్కెచే మిగుల బాధింపఁబడుచుండుటం గాఁబోలు నాఁడు తారాబాయికిఁ బొద్దుపోవునట్లు కానరాలేదు. ఏదేని చప్పుడు వినఁబడెనేని తన నిమిత్తము మాళవరాజంపినబండి వచ్చుచున్నదేమోయని భావించి యదిసిక్కువమో

కాదో యని చూచుటకై చెలికత్తెను బంపుచుండును. ఇట్లు తారాబాయి చెందుచున్న తహతహపాటుఁ గాంచి చెలికత్తెలందఱు "మొదటి ప్రవర్తనమున కిప్పటి ప్రవర్తనమునకు నింతవ్యత్యాసమేల కన్పట్టుచున్నదో" యని యబ్బురపడుచుండిరి. ఇట్లుండఁ గొంతవడికి సూర్యుం డస్తమించె. చీకటు లావరించె. చుక్కమొత్తము లాకసంబు నలంకరించె. అట్టిసమయంబున నొక గుఱ్ఱపుబండి తారాబాయి సౌధము నెదుట నిలువఁబడియె. అంత నొకపురుషుండు లోనికిఁబోయి తారాబాయిని గొనిపోవ నెంచుచుండ నాసౌధంబును గాచుచున్న నాజర్ఖా నిట్లనియె. ఓయీ! తారాబాయి నిప్పుడు పంపించుటకు వీలులేదు. మనపురంబున శత్రువులున్నారని తెలిసినది. ఎవరేకపటోపాయము పన్నియుందురో? మీరు మాళవరాజు భటులైనట్లు నాకుఁ దెలిసినను మిమ్ముల నమ్మి తారాబాయిని మీవెంట బంపను. తారాబాయి నీసౌధమునుండి కొనిపోవునప్పుడు శత్రువులేమి చేయఁగలరో? వాఁడు దామోదరుఁ డూరేఁగుచుండ నేమిజరిగినదో మీరు చూచినారుకదా? ఇంతే కాక మాళవరాజు నాతో, "ఓయీ! నేనుగాని నావ్రాసిన యుత్తరముగాని వచ్చినందనుక తారాబాయి నీసౌధమునుండి కదలనీవద్దు. అట్లు చేసితివేని నీకుఁ గీడయింతు" నని కఠినముగాఁ బలికియున్నాఁడు. ఇట్లుండ నతఁడు వ్రాసిన యుత్తరంబు లేకుండ నే నీతారాబాయి నెట్లు పంపుదును? కావున మీరు పోయి యావృత్తాంతము చెప్పినచో నతండు తప్పక నాకొకయుత్తరంబు పంపియుచ్చు. అప్పుడు తారాబాయిని బంపెదను. మీరు నడిచివెళ్లినచోఁ గాలవిళంబమగును. ఈబండినెక్కి వేగముగాఁ బోయిరండని పలుక నామాటలాలకించి మాళవరాజుశాసనమును వారుగూడ నెఱింగియున్నవారు కావున వారు మాఱుమాటాడక తరలిపోయిరి. అనంతరము కొంతవడికొకపురుషుఁడు పర్విడివచ్చి యొకయుత్తరమా నాజర్ఖానున కిచ్చె. అది వాఁడు చదువుకొని తనప్రభువు ముద్రను గాంచి తా నాలస్యము చేసినందులకుఁ బ్రభువునకు జాలకోపము వచ్చినదని తెలిసికొని భయపడుచు నాసమయంబునఁ బ్రభువునెదుటఁ బడినచో నేమిచేయునోయని శంకించుచుఁ దా నచట నేయుండి తారాబాయిని బండిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి పంపెను. ఆతరువాత నామె చెలికత్తెలందఱు గలిసి తారాబాయి వివాహమహోత్సవముం జూడఁబోయిరి.

నలువదియొకటవ ప్రకరణము.

మాళవరాజు తారాబాయి కరగ్రహణంబు సలుప నతికుతూహలుండయి బంధువర్గంబుచేతను, మిత్రులచేతను, బరిచారకులచేతను బరివృతుండయి యారాణిప్రియురాగమనంబు నిమిత్తము ప్రతీక్షించుచుండె. ఆసమయంబున నొకపురుషుండు కడువడివచ్చి మాళవేంద్రుని జేరి నమస్కరించి యొకయుత్తర మందించె. అంత నామాళవరాజు తొందరతో దానినివిచ్చి యిట్లు చదువదొడంగె. "ఓయీ! మాళవరాజా! నీవు దామోదరసహితుండవయి చేసిన యపరాధంబునుబట్టి యోజింప సద్యోవధార్హుండవు, అయిన నిన్నుం గరుణించి యిట్లు చేయ నంగీకరింపక నీకీయుత్తరంబు వ్రాసితిని. నీవు తోడా నాక్రమించుకొనుట యన్యాయము. ఆనగరము మా చిత్తూరు మండలములోనిది. కావున మామండలములో నిట్టియన్యాయంబులు ప్రవర్తిల్లుచుండఁ జూచి సహింపనోప. కావున నీవు తోడాపురంబును సర్వవస్తువులతో విడిచి నీమాళవమునకుఁ బొమ్ము. అట్లు పోవేని యుద్ధమునకు సిద్ధముగనుండుము. ఇమ్మట నీమాళవరాజ్యక్షేమమును గూర్చి కూడ జాగరూకుండవయి యుండుము. నీ వాలోచించుకొనుటకు రెండుదినములు గడువిచ్చితి. ఈలోపల నాలోచించి నీతలంపును దెలియఁజేయుము." అని చదువుకొని మిగుల విచారించుకొనుచుఁ దన మిత్రమంత్రిపరివారంబును బిలిచి యిట్లు ప్రసంగించెను.

మా.—ఓయీ! ఒకయాపద యేతెంచినది. దానికి ప్రతీకారమేమో తెలియకున్నది.

మ.—ఏదియో సెలవిండు.

మా.—పృథ్వీరాజొకయుత్తరంబు వ్రాసినాఁడు.

మ.—ఏమని వ్రాసెను?

మా.—తోడారాజ్యంబును రెండుదినంబులలో విడిచిపోవలెనఁట. లేనిచో యుద్ధముఁ జేయవలెనఁట.

మ.—దీని కాలోచింప నేమున్నది?

మా.—ఎందుచేత?

మ.—ఇంతకుమున్ను పన్నినయుపాయ మున్నదికాదా?

మా.—ఏది? దాడివెడలినచో దారాబాయిని రాయలను బంపుమనెడి యుపాయమా?

మం.—అవును. అదియే రక్షణోపాయములలో మంచిది.

మా.—ఇంతకు మును పాయుపాయము వరిష్ఠమైనదియే? కాని ప్రస్తుతము బాగున్నది కాదు.

మా.—ఎందుచేత?

మా.—పూర్వము పృథ్వీరాజునకుఁ దారాబాయిని వరింపఁగల ననునాశ యుండెడిది. అందుచేఁ దనకుఁ బ్రియురాలగు తార ప్రాణంబులు దీయింతుమని భయపడి దాడివెడలరాలేడు. కాని యిపుడా తారాబాయిని నేను పెండ్లాడుచున్నట్లు తెలిసికొని మహమ్మదీయులలోఁ గలిసిన తారయందున్న ప్రేమము తొలఁగించుకొనియుండును. అందువలన నీయుపాయ మాతనికొక నిర్బంధకము కాదు.

అని యిట్లు మంత్రులతో నాలోచనము చేయుచున్న సమయంబున నొక పురుషుఁడు కడువడిఁ జనుదెంచి, నమస్కరించి నిలుచఁగా వానిం జూచి మాళవరా జిట్లనియె.

మా.—తారాబాయిని గొనివచ్చినారా?

భ.—లేదు. మేము వెళ్లుటకుముందె తమరు కోపించుచున్నారని తెలిసి తారాబాయి నొకబండిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి పంపినాఁడఁట.

మా.—ఎవఁడు?

భ.—తమ సేనానాయకుఁడైన నాజర్ఖాను.

మా.—ఇప్పటికి రాలేదే?

భ.—ఏమో తెలియదు. మాకంటె ముందుగా నొకకొండఱి కొక యుత్తర మిచ్చి మీరు పంపఁగా నాజర్ఖాను తమయాజ్ఞకు బద్ధుఁడై యాకన్యకను వారివెంటఁ బంపినాఁడఁట.

మా.—మీకుఁదప్ప మఱెవ్వరికి నేను దారాబాయిని గొనిరా నుత్తరముగాని యాజ్ఞగాని యీయలేదే!

భ.—ఏమో నాజర్ఖా నిట్లు చెప్పినాఁడు.

మా.—ఏడీ! వానిని గడురయంబునఁ గొనిరండు.

భ.—(పర్విడిపోయి నాజిర్ఖానుని గొనివచ్చును) అంత వాఁడు ప్రభుపాద పద్మములపైఁబడి నమస్కరించి నిలువఁబడియె. పిమ్మట మాళవరాజా తనితో నిట్లు సంభాషించె.

మా.—ఓరీ! తారాబాయి యెక్కడ?

నా.—తమయుత్తరము ప్రకార మంపినానే?

మా.—తారాబాయి యిచ్చటికి రాలేదు. ఇంతియకా నాపంపిన సేవకులుఁ కూడఁ దిరిగివచ్చి యిచ్చటనే యున్నారు. ఆరాజకన్యక యేమయినది.

నా.—ఏమో! నాకుఁ దెలిసినవిషయమిది. మొదటఁ దమభటులు కొందఱు వచ్చి, తారాబాయిని బంపుమని చెప్పినారు. కాని తమ యాజ్ఞ యైనదో లేదో యనుసందియముతో వారలవెంటఁ బంపక తమయొద్ద నుండి యొకయుత్తరమును గొనిరండని పంపితి.

మా.—అవును! తరువాత!

నా.—కొంతసేపటికి కొకపురుషుండు పర్విడివచ్చి, నాకీయుత్తర మీయఁగా భయపడి వారివెంబడిని బంపినాను.

మా.—ఏదీ యాయుత్తరము?

నా.—(చేతికందించును)

మా.—(దానిఁ జూచి నిజముద్రాంకితంబగుట నెఱింగి యిట్లు చదివెను)

"ఓరీ! దురాత్మా! మేము తారాబాయికై యిట్లు ప్రతీక్షించి యుండఁగా నామెను బంపుటకు విలంబము చేయుచున్నావురా? తత్క్షణము వీని వెంటఁ బంపనిచో నీప్రాణంబులు నీకుఁ దక్కవు." అనియుత్తరము చదువుకొని శత్రువులు తనకుత్తుక నుత్తరించినారని విలపించుచు మంత్రులతో నిట్లనియె.

మా.—అక్కటా! ఇదియంతయు చిత్రముగా నున్నది. ఈముద్ర యెప్పుడు నాయొద్దనే యుండఁగా శత్రువులెట్లీ ముద్రను సృజించినారో తెలియకున్నది! ఏసుందరాంగినిమిత్త మింతకాలము పాటుపడితిమో యామె మనలను తప్పించుకొని పోయినది. ఇఁక మనకా కాంత లభించుట యసంభవము. అయ్యయ్యో! నామిత్రము దామోదరుండున్న

యెడ నెట్లయినను దారను గొనివచ్చి యిచ్చునుగదా ? (అని విచారిం చును).

మ.—మహారాజా ! విచారింపనేల ? తారాబాయిని మరల మనము సంపాదించుకొఁదగినయుపాయ మొకటి యున్నది.

మా.—(తొందరతో) ఆయుపాయ మేది ?

మ.—ఈతారాబాయిని గొనిపోయినవాఁడు పృథ్వీరాజయి యుండును. ఆతారాబాయి పితృభక్తిగలది. కావున మన చేతులలోఁ జిక్కిన రాయలు మనకుండఁగాఁ దార మనకు వశ్యయగుటకు లోపమే మున్నది ?

మా.—అవును. అది యొక యుపాయము కావచ్చును. (అని యొక భటునిం బిలిచి) నీవు వేగముగాఁ బోయి యబ్దుల్లాతో జరిగినవృత్తాంతము చెప్పి శత్రువులు మనల మోసపుచ్చుచున్నారు కావున సూరథానులను భద్రముగాఁ గాపాడుము అని చెప్పి రమ్ము (అని చెప్పి వాఁడతిర యంబుగఁబోయి తిరిగి వచ్చి మహారాజునకు నమస్కరించి)

భ.—మహారాజా ! యబ్దుల్లా యచ్చటఁ గానరాలేదు.

మా.—ఏమీ ! ఆదుర్మార్గుండచ్చట గాపుండలేదా!

భ.—లేదు.

మా.—ఆపిశాచుం డెచ్చటికిఁ బోయినాఁడో యడిగి తెలిసికొనలేదా ?

భ.—తెలిసికొంటిని.

మా.—ఏమి చెప్పినారు ?

భ.—తారాబాయి వివాహము చూచుటకయి రాయలను వెంటఁ బెట్టుకొని రమ్మని మీరు సందేశమంపినారఁట. తమ యాజ్ఞఁ దలఁదాల్చి యతం డారాజుతోఁగూడ నిచ్చటికి వచ్చినాఁడని చెప్పినారు.

మా.—(ఆశ్చర్యపడుచు) అయ్యో! నేనట్లు చెప్పి యెవ్వరిని బంపలేదే !

భ.—తా మొకగుఱ్ఱపుబాడియె పంపినారట.

మా.—అకటా ! ఇదియంతయు మోసముగా నున్నది. రాయ లచ్చట లేఁడా!

భ.—లేఁడు. గృహరక్షకులుమాత్ర మచ్చటనున్నారు.

మా.—ఆదురాత్ముండురమాబాయి యింట నున్నాఁడేమో! పోయి బంధించి

కొనిరండు. (అనిపలికి కొందఱుభటులఁ బంపును.)

అంత నాభటులు పరువుపర్వునఁబోయి తిరిగివచి "మహారాజా! తమసెలవు ప్రకారము రమాబాయిగూడఁ బెండ్లిచూచుటకై వచ్చియున్న దఁట. అచ్చట రమాబాయిగాని యబ్దుల్లాగాని కానరాలేదు." అని విన్నవించుకొనిరి. అంత మాళవరాజత్యంతదుఃఖము కలవాఁడయి శత్రువులొనర్చిన మోసమున కచ్చెరువందుచుండె. తక్కినవారు నాసమాచారము విని నోట మాటరాక నిశ్చేష్టితులయి యుండిరి. అంత మాళవరాజిట్లనియె. "ఔరా! శత్రువులు చేసిన మోసము మిగుల నబ్బురంబు గొలుపుచున్నది. అకటా! ఎంతపనిజరిగినది! ఇదియంతయు నింద్రజాలంబువలెఁ గన్పట్టుచున్నదే! చేతికిఁ జిక్కినవారందఱు సమయమునకు లీలఁగాఁ దప్పించుకొనిపోయినారు. అకటా! ఆదురాత్ము లెట్లు వంచించినారో చూడుఁడు. ఆతారాబాయి యెంతో నమ్మకముపుట్టు నుత్తరంబు వ్రాయ నెంతయు సంతసించి కార్యము నెఱవేఱి నదని భావించితిని. ఆసంతసంబునకు మాఱుగా దుఃఖమే నాకు సంప్రాప్తమ యినది. ఓసీ! తారా! ఎంత మోసము చేసితివే! ఓరీ! యబ్దుల్లా! స్వజాతివాఁడవయ్యు నాధనంబు నపారముగా మెక్కినవాఁడవయ్యు నుంతేనియు విశ్వాసంబులేక తుదకు మాకే మోసము చేసినావేమిరా? నీవే నాకు మోసము చేసినప్పుడు రాజపుత్రులు మోసము చేయుదురని వేఱె దలంపవలయునా? ఓరీ! దుష్టా! నీ వెంతో యోగ్యుండవని నమ్మితినిగాని కన్నయింటికే కన్నములు త్రవ్వుమూషికమువంటివాఁడవని యెఱుంగకపోతిని. అయ్యయో! ఎంతపనిజరిగినది! ఇఁక పృథ్వీరాజు నెదిరించి చేతఁజిక్కిన తోడాపురంబును దక్కించుకొనఁగలనా? ఆదుష్టరాజపుత్రుండు నాఁడు చిత్తూరునకుఁ బోయి నప్పుడు నన్నవమానమున్నునిఁ జేసి పాఱఁదోలెఁగదా! ఈపర్యాయము జీవములనే తీయునేమో?" అని యిట్లు వివాహమహోత్సవానంద మనుభవింప వలసిన మాళవరాజు విచారపరీతస్వాంతుండయి యుండెను.

నలువది రెండవ ప్రకరణము.

కమలమియరుదుర్గంబున రాజమందిరములో సభాభవనంబునఁ దారాబాయియుఁ బృథ్వీరాజును రాయలు కూర్చుండియున్న సమయంబున సరభసంబునఁ బకీరు వేతెంచె. అతఁడు సభాభవనంబును బ్రవేశించుట చూచి తారాబాయియుఁ బృథ్వీరాజును లేచి నమస్కరించిరి. కాని సూరథాన్రాయలు తోధానగరంబునఁ గారాగృహమందున్న తన్నుఁ గమలుమియరుకోట కెవ్వరుగొనివచ్చినారో యని యాలోచించుచున్నవాఁ డగుటచేతనో, లేక యుత్తమరాజవంశమందు జన్మించి తాను మ్లేచ్ఛజాతివాఁడయిన పకీరునకు నమస్కరింప నిష్టములేకయో నమస్కరింప మానుటయే కాక యాసనంబుననుండియైనను లేవలేదు. మఱియుం సూరథానుఁడు దారాబాయినిదప్ప తక్కినవారి నెవ్వరి నెఱుఁగకపోవుటచేతను, మఱియుం నాదుర్గంబు తనకుఁ గ్రొత్తదగుటచేతను మాళవేంద్రుని గెలిచి తన్నును తనకుమారికను మఱియొకరాజు చెఱఁబెట్టెనేమో యని సందేహించుచు నేదిపలుకుటకుఁ దోఁచక కుమారికను జూచుచుఁ గోపంబు నిలుపుకోలేక యామెతో నిట్లు ప్రసంగించె.

రా.—తారా! నీవు మాళవరాజును వరించిన తుచ్ఛురాలవు. నన్ను విడిచి దూరముగాఁ బోవేమి ?

తా.—(తనలో) మాళవరాజు నన్నుఁ బెండ్లాడె నన్నమాట యాతనిమనంబున దృఢంబుగా నాటుకొని యుండుటం బట్టి యిట్లనుకొనుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) నాయనా! మన మిప్పు డెచ్చట నున్నామో తెలియునా ?

రా.—తెలియదు. దానికేమి ? నీవు యోగ్యురాలవని భావించుచుండఁ దుచ్ఛుండగు మ్లేచ్ఛునిఁ బెండ్లాడి నాకపఖ్యాతి సంపాదించుచున్నావు. ఇఁక నీజన్మము కాల్పనా ?

తా.—నాయనా! ఏమి నీ వట్లు పలుకుచున్నావు ? తారాబాయి కొక్కటే నాలుకయని తమ రెఱుఁగరా ?

రా.—ఎఱుంగుదు. అందుచేతనే మొదటఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞ నతిక్రమించి మాళవరాజు నేల పెండ్లియాడితివని విచారించుచున్నాను.

తా.—శివ, శివ, తారాబాయి కంఠములో జీవముండ నట్టిపని జరుగ నేరదు.

రా.—(ఆశ్చర్యముతో) మాళవరాజును బెండ్లాడలేదా ?

తా.—నాయనా ! నేనింతగాఁ జెప్పుచున్నను భ్రమపడుచున్నారేమి ?

రా.—తోధాపురజను లెందుల కిట్లు చెప్పి నిన్నును నన్నును నిందించి నారు ?

తా.—మాళవరాజునుండి తప్పించుకొనవలెనని యెన్ని యుపాయములు పన్నినను ఫలించినవికావు. అందుచే మాళవరాజునకు నేనొకయుత్తరంబు వ్రాసితిని.

రా.—ఏమని వ్రాసితివి ?

తా.—పెండ్లియాడెదనని.

రా.—అట్లు వ్రాసినంతమాత్రమున నెట్లు తప్పించుకొనఁ గలిగితివి ?

తా.—మాళవరాజు వివాహమాడ సిద్ధముగానుండి నానిమిత్తము బండి పంపించెదనని చెప్పె. కాని యతఁడు బండిపంపకమునుపే ఈ మహానుభావుఁడు బండిగొనివచ్చి నన్నిచ్చటికిఁ గొనివచ్చినాఁడు.

రా.—ఈతని నెట్లు నమ్మెను ?

తా.—మాళవేంద్రునిముద్రతోనున్న యొక్కయుత్తరమును గొనిపోయి నన్ను సర్వదా కాచుచుండిన నాజరుఖానున కిచ్చె.

రా.—ఇతని కాముద్ర యెక్కడిది ?

తా.—తోధాపురమందు మాళవరాజు పీగ్లపండుగు చేయించుచుండ నితఁడొక విప్రవినోదివేషము తాల్చి పోయి మాళవరాజును దర్శించి చాతుర్యము చూపి మాళవరాజుమారుం డిచ్చుచున్న బహుమాన మందుకొనుచున్నప్పుడు వానిచేతనున్న మాళవరాజు ముద్రికను గ్రహించి ముద్ర వేసికొని యాముద్రికను రహస్యముగాఁ దిరిగి రాజునకుఁ జేరు నట్లు చేసె.

రా.—(సంతోషముతో) ఈపరోపకారి యెవఁడు ?

తా.—ఏమహాత్మునికి నీవు చిరకాలమునుండి నన్నర్పింపఁ దలంచుచున్నావో? యతండే యీమహానుభావుండు.

రా.—పృథ్వీరాజా!

తా.—అవును.

రా.—(లేచి పృథ్వీరాజును కౌగిలించుకొని) నాయనా! నీవు పూర్వము మేము నందవనంబుననుండి వచ్చుచున్నప్పుడు దొంగలనుండి నాకుమారికను గాపాడితివి. నీకెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడనయి యుందును.

పృ.—మహారాజా! ఇందు నేఁ జేసినది యేమియు లేదు. మిమ్ములను మమ్ములను రక్షించినమహానుభావుం డితండు. ఇతనికి మనమందఱము కృతజ్ఞులమయి యుండవలె. (అని పకీరును చూపును)

రా.—(ఆశ్చర్యముతో) నాయనా! ఇతఁ డెవండు.

పృ.—ఇతఁడు పూర్వాశ్రమమున రాజపుత్త్రుఁడే. ఇప్పుడు సన్న్యాస మవలంబించి యున్నాఁడు. ఈతనినామము సదాశివయోగి.

రా.—(తనలో) అయ్యో! మహాత్ముఁడీయనం డని భావించి నమస్కరింప మానితిని. (అని లేచి) క్షమింపుఁడు. (అని యతనిపాదములపయిఁ బడి నమస్కరించె).

పృ.—(అతని లేవనెత్తి పీఠముపయిఁ గూర్చుండఁబెట్టి) మహారాజా! మేమందఱము నీకు నమస్కరింపఁదగినవారము కాని నీకు వందనీయులము కాము.

రా.—(పీఠముపయిఁ గూర్చుండి, సదాశివునిమాట వినిపించుకొనకుండ పృథ్వీరాజుం జూచి) అంతయును బాగున్నది. కాని రమాబాయి తరకను వరించుట మిగుల నసంగతముగా నున్నది.

పృ.—(నవ్వుచు) లేదు. లేదు. రమాబాయి రాజపుత్త్రునే పెండ్లియాడినది.

రా.—అదెట్లు?

పృ.—అబ్దుల్లాఖాను రత్నసింహుఁడు.

రా.—(ఆశ్చర్యముతో) రత్నసింహుఁడు భిల్లులచేఁ జంపఁబడెనఁట.

పృ.—లేదు. లేదు. ఆభిల్లులు దామోదరునియానతిచొప్పున, మీచే నవమానితుండయి యొకచో నిద్రించుచున్న రత్నసింహుం గొనిపోయి, గ్రామదేవతకు బలియిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండఁగా నీయోగీంద్రుండు నాకావృత్తాంతంబు తెలిపె. అంత నీమహాత్ముండును నేనును గలసి

పోయి దాసుని జంపి రత్నసింహుని రక్షించి మాళవరాజు నాశ్రయింపుమని పంపితిమి.

తా.—(తంత్రింబజూచి) నాయనా! వాఁడు బదనూరునందు పృథ్వీరాజిచ్చిన యుత్తరంబు నీకిచ్చినప్పుడు నీవొక ప్రశ్న వేసితివి. స్మరించుకొన్నావా?

రా.—అవును. నాకు జ్ఞాపకమున్నది. ఆరక్షింపబడిన రెండవవారెవరని యడిగితి.

తా.—ఆరెండవపురుషుండే రత్నసింహుఁడు.

రా.—వాఁడు దామోదరునికి హితుండయి శత్రుకోటింగూఁ జేరినవాఁడు వాఁడేమయిన మనకేమి?

తా.—నాయనా! మనము మిగుల హేయమగుకార్యము చేసినాము.

రా.—అదేమిటి?

తా.—రత్నసింగును నిష్కారణముగా నవమానించి పురంబునుండి వెడల నంపుట.

రా.—ఏమట్లాడెదవు? వాఁడు వ్రాసినద్రోహపుటుత్తరము చూచినావు కావా?

తా.—చూచితిని. నిక్కువము గ్రహింపలేకపోతిని. రత్నసింగుండినయెడఁ దనయాటలు సాగవనియెంచి దామోదరుండు మనకు రత్నసింగునకు భేదము పుట్టింప నిట్టియుత్తరము మాధవసింగుచే వ్రాయించె. దానిని మనము నమ్మి రత్నసింగు నవమానించితిమి. అతనికోపము పోవునట్లు మన మతని వేఁడికొనవలెను.

రా.—(పరితాపమునుఁ జెందుచు) అతం డెచ్చటనున్నాఁడు?

తా.—ఇచ్చటనేయున్నాఁడు. (అని పిలువఁబంప రమాబాయియు రత్నసింహుండును ప్రవేశించి రాయలకు నమస్కరింతురు.)

రా.—రత్నసింగును (కౌఁగిలించికొని) నాయనా! నాయవివేకత్వము క్షమింపుము. నీకిట్టికష్టము కలిగించుటచేతనే మాకును దైవ మనేకకష్టములఁ గుడిపినాఁడు. ఆదురాత్ముండు దామోదరుఁ డెన్ని యిడుమలు గలిగించినాఁడు. పోనిమ్ము. ఆదురాత్ము నెవ్వరో చంపి పుణ్యముఁ గట్టుకొన్నారు. లోకము సుఖించినది.

ర.—అదామోదరుని జంపినది మీతారాబాయియే.

మా.—(అబ్బురమందుచు) ఎట్లు చంపినది?

ర.—దామోదరుండు దూరేఁగుచున్నప్పుడు పృథ్వీరాజు తనకు రహస్యముగా గొనితెచ్చియిచ్చిన విలునమ్ములఁ గొని.

రా.—కుమారీ! నీవు లోకంబున కెంతయుపకారం బొనరించినావు?

తా.—నేనేమియుఁ జేయలేదు. ఇంతకుఁ గారణభూతుం డీసదాశివయోగి యని గ్రహింపుము.

రా.—(పృథ్వీరాజుం జూచి) నాయనా! ఈయోగీశ్వరుం డెవఁడో మమ్ముల రక్షించుటయందు నిటఁ డింతదీక్షవహించుటకుఁ గతమేమో? తెలియఁ జెప్పినఁగాని నామనంబునందలి యారాటం బడఁగదు.

పృ.—మహారాజా! ఈ మహానుభావుండు మనకుఁ జేసిన యుపకారములకు లెక్కలేదు. నేనీదేశమునుండి పోవుచుండ నన్ను మఱలించి గద్వారున కధిపతిగాఁ జేసెను. దామోదరుండు పన్నుచున్న మాయోపాయములకుఁ దగిన యుపాయము లాలోచించి నన్నుఁ గొనిపోయి వాని కార్యంబులఁ జెఱిచె. మొట్టమొదట దామోదరుండు భిల్లవాటికకుఁ బోవునప్పుఁ డతనియుంగరము పుచ్చికొని దాని మూలమున మహమ్మత్ఖానుని మోసపుచ్చి మాళవదేశమునకుఁ గొనిపోఁబడుచున్న మిమ్ముల బడనూరునకుఁ గొనివచ్చి విడిచినాఁడు. తరువాత నాయవివేకత్వము వలన మిమ్ములను దామోదరునిచేతులతో విడిచిపెట్టఁగా నిమ్మహాత్ముండు నాకుఁ గొన్ని యుపాయంబులు చెప్పి తోధాపురంబునకుఁ గొనిపోయె. అచ్చటఁ జేసిన కార్యంబు లనేకంబులు. అవియన్నియు నత్యద్భుతంబులు. తావుత్ఖానబ్దుల్లావేషముతో నున్న రత్నసింహుని జంపి రమాబాయిని గొనిపోవుటకు వచ్చినప్పుడు నిమ్మహానుభావుండు చేసినకృత్యం బెంతని వర్ణింపఁగలరు? ఇమ్మహాత్ముండు తన్నుదాఁ గాఁచికొనుచు నిన్నును, నీకుమారికను, రమాబాయిని, రత్నసింగును, నన్నును సర్వదా కాపాడుచు మేఘబృందంబులవలె విఱియుచున్న యాపదలను దనయుక్తిమారుతంబుచే నవలీలఁ దూలించుచుఁ దనరహస్యంబుల నొరులకుఁ దెలియకుండఁ గాపాడుచు మనలందఱను రక్షించినాఁడు.

ఈపూజనీయుండే మాకాలోచనచెప్పుచుఁ గార్యంబుల మాచేఁ జేయించి మాకుఁగూడఁ గొంతయశంబు గలిగించినాఁడు. ఇతని యుదార గుణంబు లాదరణీయంబులు. ఇతని ప్రవర్తనము వందనీయము. ఇతనికిఁ గల రాజభక్తియుఁ బరోపకారిత్వము, యోజనాశక్తియుం మఱియొక రికి లేవని నొక్కి వక్కాణింపఁగలను. రాజనీతియం దితనికి సాటి వచ్చువా రొకరులేరు. ఈమహాత్ముండు నీకు మంత్రియైయుండెడి గోపాలసింగు. దామోదరుని దురాలోచన విని యితనిఁ జంపింపఁగా నితఁడు దండనాయకుల మంచిమాటలాడి తప్పించుకొని సన్యాసివేష మునఁ దిరుగుచు నీయందును నీరాజ్యమందును మిగుల నభిమానంబు గలవాఁడయియున్నవాఁ డగుటచే నిట్టికార్యంబు లొనరించినాఁడు.

అని పృథ్వీరాజు గోపాలసింగువృత్తాంతముచెప్పునప్పుడు రాయలాశ్చర్యసముద్రమున మునింగి పారంబెనయలేకయుండి కొంతవడికిఁ దెలివితెచ్చికొనిలేచి గోపాలసింగు పాదములపైఁ బడి వానిఁ బట్టికొని "ఓమిత్రమా! ఈ తుచ్ఛుండు నీకొనరించినయుపకారంబు సహింపుము, సహింపుము," అని యిట్లు విలపించుచుండ గోపాలసింగు రాయలను లేవదీసి పీఠంబుపైఁ గూర్చుండఁ బెట్టె. అంత తారాబాయి గోపాలసింగు పాదంబుల కభివందనంబుచేసి తన తండ్రి చేసిన యపరాధంబు సైరింపుమని ప్రార్థించె. అంత గోపాలసింగు తన కార్యంబులన్నియుం దీరినందులకు భగవంతునికి నమస్కరించుచు వారలనుచిత వాక్యంబుల నోదార్చుచు నిట్లనియె. "మహారాజా! కాలము ప్రతికూలమయినప్పు డెట్టివారలకయిన నాపదలు రాకమానవు. కాలము నతిక్రమింప నీశ్వరాదులే సమర్థులుకారు. ఇట్లుండ మనుష్యుల మగుమన మేపాటివారము! కావున విచారంబుతో నిఁకఁ బనిలేదు. శీఘ్రంబుగాఁ దోధానగరంబునకుఁ బోయి నీవురాజ్యంబు చేకొని తారాబాయిని బృథ్వీరాజున కొసంగి వివాహము గావింపుము." అనిపలుక నందఱు సంతసించి యతనిం గొనియాడిరి. పృథ్వీరాజికిఁ దారాబాయిప్రతిజ్ఞ నెఱవేర్పవలసియున్నది. అందుచే నితండు గద్వారునుండితనమిత్రుని నోజుని సాయమడిగి కొంతసైన్యము తెప్పించుకొని తోధాపురంబును ముట్టడింపఁబోయెను. ఆసమయమున రాయలును, రత్నసింగును, గోపాలసింగును నున్నతహయంబులెక్కి పృథ్వీరాజునకుఁ దోడు

ఆంధ్రగ్రంథములు.

		ప్రతి 1-కి రూ.	అ.
శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారి ఆంధ్రకవిజీవితములు	...	3	8
ఆంధ్రవచనభాగవతము, ద్వాదశస్కంధములు, శ్రీ శతఘంటము			
వేంకటరంగశాస్త్రిగారిది	...	6	8
డిటో 3 వాల్యములు	...	7	0
ద్వాదశోపనిషత్తులు, సంస్కృతమునకుసరియైన తెనుఁగువచనము		3	0
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము	...	0	8
భోజునికథలు	...	0	8
విక్రమార్కునికథలు	...	0	8
మర్యాదరామన్నకథలు	...	0	2
రేచుక్క పగటిచుక్క కథలు	...	0	3
పరిహాస్యవినోదకథలు	...	0	12
ప్రాచీనదేశచరిత్రలు	...	1	12
పతివ్రతలచరిత్ర	...	1	8
వీరాంగనలు	...	0	12
బేతాళునికథలు	...	0	8
పరమానందశిష్యులకథ	...	0	3
వైద్యులకథలు	...	0	4
చార్ దర్వీషుకథలు	...	0	8
శుకసప్తతికథలు	...	0	6
శ్రీవివేకానందవిజయము	...	1	12
భారతరమణీమణులు, ప్రథమభాగము	...	0	12
భారతరమణీమణులు, రెండవభాగము	...	0	8
శ్రీమహాభక్తవిజయము, పటములతో	...	4	0
నవనాథభక్తులచరిత్ర, శ్రీబచ్చు రామన్నగారు	...	2	0
నీతిచంద్రిక, శ్రీచిన్నయసూరిగారిది	...	0	6
పంచతంత్రము, సులభశైలి	...	0	6
హితోపదేశము ,,	...	0	12